UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris
C.Z.U: 340.13:347.962(478)

NOVAC TATIANA

STATUTUL MAGISTRATULUI ÎN AREALUL JUSTIȚIEI

Specialitatea: 551.01 - Teoria generală a dreptului

TEZĂ DE DOCTOR ÎN DREPT

Conducător ştiinţific: **Negru Andrei,**
doctor habilitat în drept,
conferențiar universitar

Autor: **Novac Tatiana**

Chişinău, 2016

CUPRINS

Adnotare (în limba română, engleză, rusă)……..…..**3-5**

LISTA ABREVIERILOR ŞI ACRONIMELOR…….…..6

INTRODUCERE…..……...…7-16

1. ANALIZA DOCTRINEI ŞI A REGLEMENTĂRILOR NORMATIV- JURIDICE A STATUTULUI MAGISTRATULUI…….....……...……..…….…..17-44

1.1.Realizări doctrinare ale statutului magistratului şi al justiţiei.....…….....….....**17-28**

1.2.Dimensiunea normativ-juridică a statutului magistratului în arealul justiţiei……..……**29-42**

1.3.Concluzii la Capitolul 1…….……...**42-44**

2. JUSTIŢIA - AREAL DE MANIFESTARE A STATUTULUI MAGISTRATULUI CONTEMPORAN.....……..……..…45-95

2.1. Polivalenţa Conceptului justiţiei….....……..**45-49**

2.2. Justiţia în expresie de funcţie a statului - reper pentru statutul magistratului.....**49-65**

2.3. Justiţia în ipostază de serviciu public şi de determinare a conţinutului statutului magistratului.....…….**66-85**

2.4. Particularităţile organizării şi funcţionării justiţiei şi condiţiile de răspundere a justiţiei **85-93**

2.5. Concluzii la Capitolul 2……..…….**93-95**

3. FUNDAMENTE ŞI ELEMENTE DE STRUCTURĂ ŞI CONŢINUT ALE STATUTULUI MAGISTRATULUI.....……..…96-163

3.1. Conceptul statutului magistratului: elemente esenţiale .....…….....**96-108**

3.2. Instruirea profesională şi integritatea magistratului…….....….**108-121**

3.3. Accesul în profesie, promovarea în carieră, independenţa şi imparţialitatea magistratului……**121-131**

3.4. Drepturile sociale ale magistratului.....**132-145**

3.5. Obligaţiile juridice şi răspunderea magistratului…….....…….....**145-160**

3.6. Concluzii la Capitolul 3……...**161-163**

CONCLUZII ŞI RECOMANDĂRI GENERALE…….…...164-167

BIBLIOGRAFIE

DECLARAŢIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

CV-UL AUTORULUI

ADNOTARE

Novac Tatiana, „Statutul magistratului în arealul justiției". Teză pentru obținerea gradului științific de doctor în drept. Specialitatea: 551.01 - Teoria generală a dreptului, Chișinău, 2016.

Structura tezei: Lucrarea este structurată în introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie, ce include 204 surse, adnotări în limbile română, rusă și engleză, text de bază 167 pagini de fond. Rezultatele cercetării au fost expuse în 8 publicații științifice.

Cuvinte-cheie: justiție, serviciu public, statutul magistratului, răspunderea justiției, răspunderea magistratului, formele răspunderii magistratului.

Scopul și obiectivele lucrării: Scopul tezei constă în cercetarea complexă a statutului magistratului contemporan, principiile și elementele căruia sunt determinate de accepțiunile, principiile și statutul justiției.

Realizarea scopului propus prezumă afirmarea următoarelor obiective: analiza principalelor studii doctrinare ale statutului magistratului prin prisma statutului justiției contemporane și a principiilor ce o caracterizează; aprecierea axiologică a reglementărilor juridice naționale și internaționale referitoare la statutul magistratului și a fenomenului justiției contemporane; sintetizarea principalelor accepțiuni ale justiției contemporane, prin intermediul cărora evidențiem principiile fundamentale ce îi sunt caracteristice; aprecierea statutului magistratului prin identificarea și caracterizarea principiilor ce îi sunt caracteristice; determinarea interacțiunii statutului magistratului cu statutul justiției contemporane prin intermediul continuității principiilor justiției și realizării acestora prin principiile caracteristice statutului magistratului; caracteristica elementelor de structură și conținut ale statutului magistratului contemporan; coraportarea elementelor statutului magistratului cu principiile ce îl caracterizează; determinarea necesității unei proporționalități obligatorii dintre drepturile subiective și celelalte elemente ale statutului magistratului; delimitarea fenomenului și particularităților răspunderii juridice a magistratului de fenomenul răspunderii juridice a statului pentru erorile comise în justiție.

Noutatea și originalitatea științifică. Caracterul novator al lucrării constă în determinarea coraportului justiției și magistratului prin aprecierea statutară a acestor fenomene și interacțiunea reciprocă dintre ele, orientată spre eficientizarea lor.

Problema științifică soluționată constă în determinarea statutului magistratului prin analiza principiilor și elementelor de structură și conținut, fapt ce orientează interacțiunea eficientă a acestuia cu fenomenul justiției, permițând o responsabilizare a magistratului față de societate și a statului față de justiție și societate în procesul de modernizare legislativă.

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă. *Semnificația teoretică* a prezentei lucrări constă în pionieratul abordării teoretico-practice a statutului magistratului prin identificarea principiilor și elementelor de structură și stabilirea originii acestora în conținutul fenomenului justiției contemporane. *Importanța practică* a lucrării o evidențiem și o argumentăm prin cercetarea statutului magistratului și a formelor răspunderii lui, a coroborării statutului magistratului cu statutul justiției, ceea ce contribuie la excluderea erorilor în procesul de legiferare și a elaborării unui proces clar, consecvent de reglementare juridică a relațiilor sociale din sfera justiției și a fortificării acesteia în formă de valoare superioară socială. O argumentare practică a cercetării în cauză o menționăm prin rezultate utilizabile la reglementarea normativ-juridică calitativă și eficientă a statutului magistratului, orientată spre înlăturarea oricăror tentative de afectare a independenței justiției și magistratului, a contracarării fenomenului corupției și spre fortificarea valorii justiției în societate.

Implementarea rezultatelor științifice obținute. Propunerile elaborate în cadrul cercetării, concluziile și recomandările formulate pot fi utilizate multilateral, atât în procesul de perfecționare a programelor analitice, dezvoltare a cursului de masterat în dreptul public *Condiții determinatorii ale calității și eficienței justiției contemporane* din cadrul USM, precum și în procesul de organizare a funcționalității justiției și a asigurării multiaspectuale a realizării statutului magistratului. La fel, rezultatele cercetării pot fi utilizate în calitate de suport inițial pentru elaborarea actelor normative în domeniu.

ANNOTATION

Novac Tatiana, „The statute of magistrate in the area of justice". Thesis for the scientific degree of Doctor of Laws. Specialty: 551.01 - General Theory of Law, Chisinau, 2016.

Structure of the thesis. The thesis consists of an introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography which includes 204 sources, annotations in Romanian, Russian and English, basic text - 167 pages. The research results were presented in eight scientific publications.

Keywords: Justice, public service, statute of the magistrate, liability of justice, liability of magistrate, forms of magistrate's liability.

Goal and objectives of the thesis. The goal of this thesis is to conduct a complex research of the statute of contemporary magistrate, the principles and key elements of which are determined by the meanings, principles and statute of justice.

The achievement of the proposed goal presumes the affirmation of the following objectives: analyzing the main doctrine studies of the magistrate statute in the light of the statute of contemporary justice and of principles by which it is characterized; axiological appreciation of national and international legal regulations on the status of magistrates and the phenomenon of contemporary justice; the synthesis of the main understandings of contemporary justice through which the fundamental principles characterizing the justice are emphasized; assessing the status of magistrates by identifying and characterizing the principles which determines this status; determining the interaction between the statute of magistrate and the statute of contemporary justice through the continuity of principles of justice and realizing them through the principles which are characteristic to the statute of magistrates; characterizing the elements of the structure and content of the statute of contemporary magistrates; co-reporting the elements of magistrate statute with the principles that characterizes this statute; determining the necessity of an obligatory proportionality between the subjective rights and other elements of the statute of magistrates; delimitation of the phenomenon and peculiarities of legal liability of magistrate from the phenomenon of legal liability of the state for the legal errors.

Scientific novelty and originality. The novelty of the paper is to determine the correlation between the justice and the magistrate through a statutory assessment of these phenomena and a mutual interaction between them, oriented towards their efficiency.

The scientific problem solved is to identify the statute of magistrates by analyzing the principles and the elements of structure and content, which determines its effective interaction with the phenomenon of justice, allowing an accountability of the magistrate towards society and of the state towards the justice in the process of legislative modernization.

Theoretical significance and applied value. The *theoretical significance* of this paper is the theoretical and practical novelty approach to the statute of magistrate by identifying the principles and structural elements and determining their origin in the content of contemporary justice phenomenon. *The practical importance* of the work is highlighted and substantiated through the research of the magistrate statute and the forms of its liability, the correlation between the status of magistrate and the judiciary status, which contributes to the exclusion of errors in the process of lawmaking and the development of a clear and consistent process of legal regulation of social relations in the field of justice and its strengthening as a superior social value. The practical value of the paper lies in the ability to use it in qualitative and efficient normative legal regulation of the statute of magistrates oriented towards excluding any attempts to affect the independence of the justice and magistrate, countering the phenomenon of corruption and strengthening the authority of justice in society.

Implementation of the obtained scientific results. The conclusions and recommendations developed can be used multilaterally, both in the process of improvement of syllabuses as well as in the process of developing the master degree course, public law *Determining conditions of quality and efficiency of contemporary justice*, at the SUM and in the process of organization of the functioning of justice and ensuring the realization of the statute of magistrates. Likewise, the research results can be used as initial support to the development of regulations in this field.

АННОТАЦИЯ

Новак Татьяна, «Статус магистрата в области юстиции». Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук. Специальность: 551.01 - Общая теория права, Кишинэу, 2016.

Структура диссертации: Работа состоит из введения, трех глав, общих выводов и рекомендаций, библиографического списка, который включает 204 источника, аннотаций на румынском, русском и английском языках и 167 страниц основного текста. Результаты были опубликованы в 8 научных статьях.

Ключевые-слова: Юстиция, государственная служба, статус магистрата, ответственность юстиции, ответственность магистрата, формы ответственности магистрата.

Цели и задачи исследования. Цель диссертации заключается в комплексном исследовании юридического статуса современного магистрата, основные принципы и элементы которого обусловлены понятиями, принципами и юридическим статусом юстиции.

Достижение установленной цели подразумевает решение следующих задач: анализ основополагающих исследований статуса магистрата в свете юридического статуса современной юстиции и характеризующих её принципов; аксиологическая оценка национальных и международных юридических норм о статусе магистрата и феномена современной юстиции; обобщение основных понятий современной юстиции, позволяющие выделить характерные основополагающие принципы; определение статуса магистрата путём определения и характеристики неотъемлемых принципов; определение взаимосвязи статуса магистрата с современным статусом юстиции, через преемственность принципов юстиции и их реализацию посредством принципов характерных статусу магистрата; характеристика структурных и содержательных элементов статуса современного магистрата; взаимосвязь элементов статуса магистрата с его характерными принципами; определение необходимой обязательной пропорциональности между субъективными правами и остальными элементами статуса магистрата; разграничение феномена и особенностей юридической ответственности магистрата от феномена юридической ответственности государства за допущенные судебные ошибки.

Научная новизна и оригинальность. Новаторский характер работы, состоит в определении взаимосвязи юстиции и магистрата, путем легитимного определения этих феноменов и взаимной связи между ними для их оптимизации.

Решённая научная проблема состоит в определении статуса магистрата через анализ структурных и содержательных принципов и элементов, что обуславливает его эффективную взаимосвязь с феноменом юстиции, позволяя допустимость ответственности магистрата перед обществом и государством, а также перед правосудием в процессе законодательной модернизации.

Теоретическое значение и практическая ценность. *Теоретическая значимость* настоящей работы состоит в новизне научно-практического подхода к проблеме статуса магистрата путем определения его структурных элементов и юридических основ в составе феномена современной юстиции. *Практическая значимость* работы нами была обоснована и аргументирована изучением статуса магистрата и форм его ответственности, а также взаимосвязи между статусом магистрата со статусом юстиции, что способствует недопущению законодательных ошибок и принятию ясного и последовательного процесса по урегулированию социальных взаимоотношений в области юстиции и их утверждению как высшей социальной ценности. Практическая аргументация настоящего исследования обоснована нами через применение этих результатов в качественном и эффективном нормативно-юридическом урегулировании статуса магистрата, направленное на устранение любых попыток ущемления независимости юстиции и магистрата, ликвидации феномена коррупции и укреплению значимости юстиции в обществе.

Внедрение научных результатов. Предложения, высказанные в настоящем исследовании, выводы и рекомендации, могут быть всесторонне использованы, как в процессе усовершенствования аналитических учебных программ, улучшения программы II цикла - магистратуры публичного право *Основные условия качества и эффективности современной юстиции*, при ГУМ, так и в процессе организации функциональности юстиции и всеобъемлющего обеспечения статуса магистрата. Так же, выводы, изложенные в исследовании, могут быть использованы для принятия нормативных актов в этой области.

Lista abrevierilor şi acronimelor

AMR - Asociația Magistraților din România

APCE - Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei

CADO - Convenţia pentru Protecția Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale

CC - Curtea Constituţională

CCJE - Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni

CEDO - Curtea Europeană a Drepturilor Omului

CEPEJ - Comisia Europeană Pentru Eficienţa Justiţiei

CE - Consiliul Europei

CSJ - Curtea Supremă de Justiţie

CSM - Consiliul Superior al Magistraturii

CSP - Consiliul Superior al Procurorilor

CP - Codul penal

CPP - Codul de Procedură Penală

CPC - Codul de Procedură Civilă

INJ - Institutul Naţional al Justiţiei

ONU - Organizaţia Naţiunilor Unite

INTRODUCERE

Actualitatea şi importanţa problemei abordate. Evenimentele sociale și cele juridice, generate de procesul de democratizare a societății și de modernizare a justiției, invocă noi cerințe față de statutul magistratului - entitate profesională destinată realizării justiției. Conştiinţa socială, inclusiv conştiinţa juridică, prezumă noi cerinţe calitative înaintate faţă de statutul magistratului. Provocările sociale, exemplificate în acest context, ne determină spre o reconsiderare a statutului magistratului, o detaliere a componentelor acestuia și spre o reevaluare a fenomenului justiției în calitate de areal de manifestare a statutului magistratului. Democratizarea societății necesită a fi percepută în calitate de proces cu aspecte proprii atât pozitive, cât și negative. Contextul ne determină spre o reapreciere a statutului magistratului prin perceperea rolului acestuia și a justiției într-o societate democratică contemporană.

Rolul justiţiei devine unul de o importanţă socială primordială. Pentru fenomenul justiției se solicită o reconsiderare esențială, acesta incluzând în sine o pluralitate de accepțiuni, care în manifestarea lor comună păstrează sensul axiologic caracterizat. Studierea lor detaliată nu este însă o suficiență în stabilirea mecanismului interpretării cazuale a normei juridice. Ca un element esențial, important al calității actului de justiție, al eficienței justiției în ansamblul său de manifestare apare statutul magistratului. Identificarea structurii, a întinderii acestui statut permite o percepere a interacțiunii dintre statutul magistratului și fenomenul justiției. Devine evidentă constatarea interdependenței dintre manifestarea axiologică a fenomenului justiției cu statutul magistratului. Fenomenul justiției, prin esența sa, asigură existența, calitatea și manifestarea statutului magistratului în expresia socială. Interesul deosebit pentru statutul magistratului îl explicăm prin vulnerabilitatea acestuia într-o societate ce pretinde a se considera democratică. Epuizarea posibilităților de intimidare și influență directă a magistratului este o realitate pozitivă a unui proces de reforme declanșate, cu toate că noi am atribui-o procesului de autoinstruire socială, însă suntem impuși a evidenția și anumite aspecte negative ale fenomenului. Printre cele de un pericol sporit evidențiem tentativele de intimidare și manipulare a societății și magistraturii în scopul penetrării statutului acestora și diminuarea rolului lor pentru societate. Acest fenomen, de noutate absolută pentru societatea contemporană, este caracteristic anume în preajma unor procese de reforme nefinalizate sau compromise în domeniul justiției. Compromiterea, diminuarea valorii sociale a fenomenului justiției intenționează a se răsfrânge asupra întregii puteri de stat, cu consecințele ulterioare. Astfel, un proces de reformare, care inevitabil se antagonizează cu trecutul supus reformei, necesită a lua în considerație și aceste fenomene-tentative de discreditare a magistraților prin penetrarea statutului acestora, în scopul demonstrării ineficienței procesului de reformă și a egalării

reprezentanților magistraturii care au părăsit corpul judecătoresc din considerente de integritate cu a celor care au rezistat acestui test.

Societatea și statul contemporan pot fi capabile de o interacțiune constructivă numai prin acceptarea reciprocă a unui complex sistem valoric, nucleul căruia fiind drepturile omului. Manifestându-se drept o valoare socială în acest complex sistem valoric, dreptul își concepe o expresie de valorificare a scopului existenței sale prin instituția realizării. Fiind multiaspectuală, aceasta își găsește exprimarea prin forme de complexitate variată. Drept rezultat, forma complexă de realizare a dreptului - aplicarea, creează o expresie logică de calitate avansată prin actul de justiție.

Subiectul actului de justiție îl reprezintă magistratul. Cu toate că sistemele juridice naționale definesc în mod diferit termenul *magistrat*, totuși, arealul noțiunii de magistrat necesită a depăși pentru justiția penală limitele celei de judecător, incluzând în această categorie profesional-juridică și noțiunea de procuror, acordându-i cercetării un sens social profund și o importanță accentuată. Cultura socială, inclusiv și cea juridică, invocă cerințe avansate față de cultura juridică profesională a magistraților. Fenomenul în cauză apare de o importanță primordială și pentru puterea de stat, din considerentul că anume magistratul prin activitatea sa profesională asigură acea interacțiune dintre societate și puterea de stat prin intermediul aplicării dreptului.

Statutul magistratului, determinat nu numai prin cultura profesional-juridică, ci și prin conștiința juridică profesională, apare în calitate de entitate normativ-juridică de o importanță majoră pentru realitatea juridică contemporană. Statutul magistratului nu poate fi caracterizat doar printr-o abordare simplistă a unui ansamblu de drepturi subiective și obligațiuni juridice profesionale, ce sunt bine detaliate în dreptul procesual penal și dreptul procesual civil. Limitele acestui statut depășesc expresia profesională a activității magistratului, fiind ghidată de un ansamblu de garanții și norme deontologice ce pătrund până în profunzimea ideologiei juridice și a psihologiei juridice a magistratului. Ele pot fi percepute numai în arealul și natura justiției. Astfel argumentăm caracterul indisolubil al componentelor studiului în cauză - numai prin identificarea naturii multiaspectuale a justiției putem percepe, asigura și realiza un eficient statut al magistratului.

Complexitatea socială, pluralitatea de opinii, toleranța politică socială, abilitatea lejeră spre instruirea profesional-juridică - fenomene caracteristice contemporaneității, generează noi pericole în lupta pentru putere, îndeosebi pentru o societate cu o cultură socială foarte variată. Manipularea socială, realizată prin critici ale puterii de stat, este orientată anume spre sectorul justiției și al magistratului. Cerințele de profesionalism și integritate sunt de o fortificare notorie

în domeniu, însă o caracteristică detaliat-structurată și o determinare a naturii interacționale și a statutelor justiției și magistratului este evidentă.

Elementele invocate formează un suport esențial pentru inițierea studiului științific al statutului magistratului contemporan în arealul de manifestare a justiției contemporane. Actualmente, în Republica Moldova se realizează un amplu proces de reformă a justiției și determinarea statutului magistratului ar contribui esențial la argumentarea rezultatelor pozitive ale acesteia.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul tezei constă în cercetarea complexă a statutului magistratului contemporan, principiile și elementele căruia sunt determinate de accepțiunile, principiile și statutul justiției.

Realizarea scopului propus prezumă detalierea următoarelor ***obiective***:

- analiza principalelor studii doctrinare ale statutului magistratului prin prisma statutului justiției contemporane și a principiilor ce o caracterizează;
- aprecierea axiologică a reglementărilor juridice naționale și internaționale referitoare la statutul magistratului și a fenomenului justiției contemporane;
- sintetizarea principalelor accepțiuni ale justiției contemporane, prin intermediul cărora evidențiem principiile fundamentale ce-i sunt caracteristice;
- aprecierea statutului magistratului prin identificarea și caracterizarea principiilor ce-i sunt caracteristice;
- determinarea interacțiunii statutului magistratului cu statutul justiției contemporane prin intermediul continuității principiilor justiției și realizării acestora prin principiile caracteristice statutului magistratului;
- caracteristica elementelor de structură și conținut a statutului magistratului contemporan;
- coraportarea elementelor statutului magistratului cu principiile ce-l caracterizează;
- determinarea necesității unei proporționalități obligatorii dintre drepturile subiective și celelalte elemente ale statutului magistratului;
- delimitarea fenomenului și particularităților răspunderii juridice a magistratului de fenomenul răspunderii juridice a statului pentru erorile comise în justiție.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute. Caracterul novator al lucrării este determinat prin scopul și obiectivele tezei, finalizate prin ***problema științifică importantă soluționată în domeniul cercetării,*** care constă în determinarea statutului magistratului prin analiza principiilor și elementelor de structură și conținut, fapt ce orientează interacțiunea eficientă a acestuia cu fenomenul justiției, permițând o responsabilizare a magistratului față de societate și a statului față de justiție și societate în procesul de modernizare legislativă și realizare normativ-juridică. Faptul că aceasta reprezintă o lucrare de pionierat în viața științifică

din Republica Moldova, de exemplificare a oportunității aprecierii terminologice clare a justiției și magistratului prin delimitarea statutară a acestor fenomene și interacțiunea reciprocă dintre ele argumentează și formularea de concluzii teoretice și recomandări practice în vederea perfecționării continue a legislației din domeniu.

Noutatea științifică își găsește reflectarea directă în următoarele formulări teoretice susținute de către autor:

1. Justiția necesită a fi percepută prin prisma pluralității de accepțiuni, pentru o mai exactă și eficientă determinare a rolului și arealului ei de manifestare în societate;
2. Natura complexă a justiției permite o apreciere a contribuției acesteia în completarea puterii de stat, argumentată prin structura trihotomică convențională;
3. Justiția determină statutul magistratului, prezentându-se în calitate de areal de realizare a acestuia;
4. Statutul magistratului, considerat drept o continuitate a statutului justiției, este prezentat structural prin drepturi subiective și obligațiuni juridice generale, formularea acestor elemente de structură fiind asigurate cu un sistem de principii datorită valorii sociale ce-l reprezintă;
5. Integritatea, independența și imparțialitatea sunt principiile care urmează a stabili conținutul și proporționalitatea elementelor de structură ce formează statutul magistratului;
6. Asigurarea realizării ansamblului de drepturi sociale și obligațiuni juridice este influențată de politicile inspirate atât de principiile justiției, cât și de principiile magistratului, acestea urmând a-și manifesta influența la etape incipiente ale statutului, cum ar fi: admiterea la instruirea specială, inițierea în carieră, promovarea în carieră și în funcție managerială;
7. Răspunderea juridică a magistratului, deși nu deosebește forme speciale, este caracteristică printr-o consecutivitate a acestora, inspirate din principiile caracteristice statutului magistratului. Astfel, magistratul posedă imunitate de răspundere civilă, aceasta fiind posibilă numai într-o procedură specială și anticipată de răspunderea penală în condiții de eroare gravă sau rea-credință;
8. Răspunderea statului pentru erorile justiției și răspunderea juridică a magistratului, deși posedă origini comune, nu coincid prin arealul și formele lor.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării. Semnificația teoretică a prezentei lucrări constă în pionieratul abordării teoretico-practice a statutului magistratului prin identificarea principiilor și elementelor care îl caracterizează, stabilirea originilor acestora, exprimată în accepțiunile și principiile justiției contemporane. Importanța studiului se exprimă

prin stabilirea naturii și esenței justiției contemporane, prin identificarea accepțiunilor justiției – abordarea justiției în sens de funcție a statului și de serviciu public, prin determinarea elementelor principale ale statutului magistratului și a principiilor ce-i sunt caracteristice, prin accentuarea necesității unei proporționalități reale dintre drepturile subiective și obligațiunile juridice ce sunt plasate în statutul magistratului contemporan, prin elucidarea și delimitarea formelor răspunderii juridice a magistratului și a justiției în calitate de exponent al puterii de stat, prin manifestarea statutului magistratului în arealul justiției contemporane, acordându-i individualitate evolutivă prin concluziile formulate. Or, de calitatea statutului magistratului depinde calitatea și stabilitatea regimului democratic asigurat în funcționalitatea sa prin activitatea celor trei ramuri ale puterii de stat.

Importanța practică a lucrării o evidențiem și o argumentăm prin cercetarea statutului și a formelor răspunderii magistratului, a coroborării statutului magistratului cu statutul justiției, ceea ce va contribui la excluderea erorilor în procesul de legiferare și elaborării unui proces clar, consecvent de reglementare juridică a relațiilor sociale din sfera justiției și la fortificarea acesteia în formă de valoare socială superioară. O argumentare practică a cercetării în cauză o menționăm prin rezultatele ce pot fi utilizate pentru o reglementare normativ-juridică calitativă și eficientă a statutului magistratului, bazată pe o proporționalitate reală dintre drepturile subiective și obligațiunile juridice, orientată spre înlăturarea oricăror tentative de afectare a independenței justiției și magistratului, a contracarării fenomenului corupției și spre fortificarea valorii justiției în societate.

Aprobarea rezultatelor cercetării. Teza a fost elaborată, aprobată şi recomandată pentru susţinere în cadrul Catedrei Teoria şi Istoria Dreptului a Facultăţii de Drept a Universităţii de Stat din Moldova. Rezultatele cercetării urmează a fi utilizate la predarea cursului „Teoria generală a dreptului şi statului” pentru studenţii anului I, a cursului „Condiţiile determinatorii ale calităţii şi eficienţei justiţiei contemporane” pentru masteranzii Facultăţii de Drept de la Universitatea de Stat din Moldova și a unui curs în cadrul Institutului Național al Justiției, atât în cadrul instruirii profesionale inițiale, cât și în cadrul instruirii continue. Tema supusă cercetării a fost dezvoltată prin intermediul a 5 (cinci) publicații în reviste științifice de profil, diverse aspecte ale studiului, unele concluzii și propuneri de ordin practic au fost prezentate și discutate:

1) în cadrul Conferinţei ştiinţifico-practice „Provocările societății contemporane. Protecția datelor cu caracter personal: O nouă provocare?” din 28 ianuarie 2014, realizată sub egida Centrului Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal din Republica Moldova și Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept, Catedra Teoria și Istoria Dreptului, prin

raportul „Perfecționarea sistemelor de date în perspectivele asigurării drepturilor profesionale ale magistraților”;

2) în cadrul Conferinţei Internaționale științifico - practice „Arbitrajul în Republica Moldova - realizări și perspective”, prin raportul „Arbitrul și judecătorul. Diferențieri statutare”. Chișinău, 2014;

3) în cadrul Conferinței internaționale jubiliare „Rolul științei și educației din Republica Moldova în contextul integrării europene”, in honorum academicianului Valeriu Canțer, Chișinău, 2015, prin raportul „Esența și axiologia răspunderii serviciului public al justiției”.

La rândul său, lucrarea în cauză a fost discutată și aprobată în cadrul Catedrei Teoria și Istoria Dreptului a Facultății de Drept, Universitatea de Stat din Moldova. O procedură similară cu recomandările corespunzătoare a fost realizată în cadrul Seminarului Științific de Profil 551.01 Teoria Generală a Dreptului.

Sumarul compartimentelor tezei. Structura lucrării este determinată de conținutul acesteia, scopul, obiectivele cercetării din cadrul tezei de doctorat și este ghidată de o logică de cercetare. Lucrarea constă din introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări și lista surselor bibliografice.

Compartimentele lucrării, prin conținutul lor, reflectă atât realizări doctrinare în domeniu, cât și investigații științifice proprii, înglobează analiza din punct de vedere practic a fenomenului supus cercetării și identificarea interacțiunii dintre statutul magistratului și arealul justiției.

Introducerea reprezintă o argumentare de cercetare a temei supuse studierii și dezvoltării și include în sine următoarele compartimente: actualitatea și importanța problemei abordate, scopul și obiectivele tezei, noutatea științifică a rezultatelor obținute, problema științifică soluționată, importanța teoretică și valoarea aplicativă a tezei, aprobarea rezultatelor cercetării.

În ***Capitolul I*** - *Analiza doctrinară și normativă a statutului magistratului și al justiției* - se realizează o retrospectivă doctrinar-praxiologică a fenomenului supus cercetării - statutul magistratului în arealul justiției. În același context, se elaborează un studiu comparat de reglementare normativ-juridică din domeniul statutului magistratului orientat spre eficientizarea și calitatea justiției ca fenomen social. Paragraful 1 include în sine un compendiu doctrinar cu referință la statutul magistratului și manifestarea sa în arealul justiției contemporane. O atenţie deosebită se atrage publicaţiilor din ultimii ani cu referire la problematica supusă cercetării. Retrospectiva în cauză include în sine caracteristici referitoare la cercetările în domeniu ale autorilor din Republica Moldova, România și Federația Rusă. În rezultat concluzionăm, cercetări detaliate cu referință la manifestarea statutului magistratului în arealul justiției nu sunt efectuate, sau poartă un caracter fragmentar. Astfel, se începe a contura problema științifică de

cercetare în domeniu. Paragraful 2 include în sine cercetări în domeniul reglementărilor normativ-juridice supuse cercetării. În urma studierii literaturii de specialitate se efectuează analiza comparativă a situaţiei existente în domeniu cu descrierea realizărilor şi lacunelor, se identifică o retrospectivă a principalelor evenimente juridice în procesul de evoluţie a statutului magistratului şi manifestarea acestuia în arealul justiţiei, se formulează problema propusă spre cercetare şi direcţiile de soluţionare, se descriu scopul şi obiectivele tezei.

Capitolul II - *Justiția - areal de manifestare a statutului magistratului contemporan* - conține un sistem de abordări doctrinare orientate la definirea fenomenului justiției și determinarea accepțiunilor acestui fenomen. Este evidențiat că justiția se caracterizează prin accepțiunea de funcție și de serviciu public. În calitate de funcție a statului într-un domeniu strict specializat, justiția se percepe ca o direcție principală de activitate inspirându-se din funcțiile statului, asigurată în activitatea sa de către stat, justiția poartă un caracter social, fiind determinată de necesitățile sociale, argumentată de structura trihotomică a puterii de stat, într-o exprimare funcțională, la fel trihotomică. Astfel, distingem funcția legislativă, funcția executivă și funcția jurisdicțională. În acest context, apare cultura socială de o valoare deosebită, ce-și menține valorile fundamentale pe întreaga perioadă de dezvoltare. Funcția jurisdicțională este determinată de anumite principii, care în literatura de specialitate sunt reflectate în mod diferit, totuși, divergențele doctrinare nu afectează conceptual perceperea de manifestare a justiției. Sunt remarcate principiile inspirate din funcția jurisdicțională – princpiul neutralității și principiul independenței. În context, justiția se caracterizează drept ramură a puterii de stat și posedă statut de autoritate, nu de putere, acesta fiind dedus din esența justiției, ce prin natura sa nu poate fi o exprimare a puterii, dar a autorității statului. Anume statutul de autoritate atribuit justiției și permite de a realiza o funcție esențială a statului - de interpretare cazuală a normei juridice prin prisma dreptății și echității. În compartimentul ulterior este caracterizată justiția în accepțiunea de serviciu public. Serviciul public al justiției este creat și asigurat de către stat. Principiile de activitate ale serviciului public al justiției sunt: a) modernizarea permanentă; b) continuitatea; c) egalitatea; d) proporționalitatea; e) prioritatea interesului general față de interesul particular. Compartimentul în cauză, prin caracterizarea serviciului public al justiției, evidențiază interacțiunea dintre justiție și Ministerul Justiției. Serviciile publice pot fi percepute drept sistem de organe ale administrației publice. Sunt evidențiate serviciile publice ce activează sub formă de autorități sau instituții publice. Serviciul public al justiției este format din autorități și instituții publice - Consiliul Superior al Magistraturii și sistemul de instanțe judecătorești. Se efectuează o analiză a locului și rolului Ministerului Justiției în cadrul serviciului public al justiției, evidențiindu-se poziționarea acestuia, acest fapt argumentează includerea ministrului Justiției în componența Consiliului Superior al Magistraturii, având destinația monitorizării nemijlocite a funcționalității

serviciului public al justiției. Ulterior, în compartimentul respectiv se analizează manifestarea justiției în calitate de monopol de stat. Fără a nega existența formelor diverse ale justiției sociale, justiția de stat distinge un sistem de priorități ce au fost punctate în coraportarea instanțelor de stat cu instanțele arbitrale. Astfel, ne convingem de competențele exclusive atribuite justiției numai în perspectiva sa de component esențial al serviciului public. Monopolul statului asupra justiției este reflectat prin ideile fundamentale: 1) nici o altă autoritate decât instanțele și curțile legal instituite nu pot efectua justiția; 2) statul trebuie neapărat să facă justiție, dacă îi este cerută; 3) statul are obligația de a realiza justiția într-un termen rezonabil. Cu toate că instanțele arbitrale își au valoarea sa în societatea contemporană, esența justiției de stat își păstrează locul său deosebit, asigurat prin puterea de stat în care este inclusă și autoritatea acestei justiții.

În context, orientându-ne spre caracteristica multiaspectuală a justiției, capitolul respectiv include în sine și o caracteristică a principiilor justiției, ce am intenționat de a le desemna - principiul egalității și principiul gratuității justiției. Egalitatea în faţa justiţiei presupune posesia egalei vocaţii pentru orice persoană de a-i fi examinat litigiul de către aceleaşi jurisdicţii şi conform aceloraşi reguli de procedură fără cea mai mică discriminare. Un alt principiu ce caracterizează monopolul de stat asupra justiției este principiul gratuităţii justiţiei, esența caruia se reduce la regula că părţile nu plătesc judecătorii lor: judecătorii sunt funcţionari plătiţi de către stat.

În continuare se abordează ideea de răspundere a serviciului public al justiției și condițiile de existență a acesteia. Din aceste considerente, ce ţin de particularitatea serviciului public al justiţiei, este evidentă încadrarea răspunderii magistratului într-un regim special, foarte diferit de condițiile de răspundere juridică generală. Însă indiferent de complexitatea instituției supuse cercetării, competența finală de determinare a fiecărui caz de răspundere a magistratului necesită a se afla în competența justiției. Se menționează că oricare imperfecțiune jurisdicțională este preîntâmpinată de principiul general de răspundere a statului pentru funcţionarea defectuoasă a serviciului public al justiţiei. Altfel spus, raportul juridic de răspundere juridică este între persoana nedreptățită de justiție și stat. Magistratul care a comis un caz special de ilegalitate în justiție nu apare în calitate de subiect al răspunderii juridice în situațiile vizate. *Aceste regimuri speciale sunt, în opinie, trei: eroarea judiciară, detenţiunea provizorie neargumentat de îndelungată şi greşeala personală a judecătorului.* În aceste condiții, când acțiunile magistratului sunt absolut legale, responsabilitatea este asumată de către stat, fiind exprimată prin contribuții morale și materiale, stabilite de legislațiile naționale orientate spre victimă.

Capitolul III al lucrării - *Fundamente și elemente de structură și conținut ale statutului magistratului* - este dedicat în întregime caracteristicii principiilor esențiale ale statutului magistratului și refelectarea acestora în principalele elemente structurale ale acestui statut. Deosebim drepturi subiective, obligațiuni juridice și garanții juridice în calitate de componente ale statutului magistratului. Ideea esențială, care ne-am străduit să o reflectăm în teză, este de a arăta interdependența dintre principiile esențiale ale statutului magistratului și elementele ce determină statutul magistratului. Principiile respective, ce determină statutul magistratului, își găsesc originea în principiile justiției - principiul neutralității și principiul independenței justiției. Astfel, un magistrat înzestrat cu integritate este o persoană de o instruire profesională avansată. Aceste două elemente integre ale statutului magistratului nu pot fi realizate decât în condiții de transparență și concurență obiectivă. Menționăm și necesitatea unor concursuri separate de promovare în carieră și de promovare în funcții manageriale a magistratului, deoarece sunt necesare pentru afirmarea în domeniile indicate abilități esențial diferite. Ne expunem cu referință la necesitatea efectuării controlului de integritate în procesul de acceptare a viitorului magistrat pentru studiile de instruire profesională. Consemnăm importanța sistemelor de date cu caracter juridic din sfera justiției, ce pot fi utilizate eficient în scopul asigurării independenței magistratului și a statutului său în condițiile de dezvoltare a progresului tehnico-științific. Evidențiem o caracteristică a drepturilor sociale ale magistratului, care apar drept parte componentă a statutului magistratului. Este importantă delimitarea dintre drepturile sociale și drepturile procesuale ale magistratului-judecător și ale magistratului-procuror. În contextul lucrării, statutul magistratului include în sine numai drepturile sociale, drepturile procesuale fiind relevante în procesul de realizare a justiției și determinate de principiile caracteristice procedurii juridice ce se prezintă drept finalitate a principiilor de bază ale statutului magistratului, adică a principiilor integrității, imparțialității și independenței magistratului. Drepturile sociale esențiale, caracteristice statutului magistratului, sunt: a) dreptul la o salarizare adecvată și corespunzătoare manifestării axiologice sociale a magistratului; b) dreptul la o asigurare socială adecvată și corespunzătoare; c) dreptul la protecție a magistraților; d) libertatea la exprimări și asocieri; e) dreptul la apărarea reputației profesionale. Tot în acest compartiment sunt evidențiate condițiile de răspundere juridică a magistratului și implicarea statului în acest proces. Sunt examinate formele și specimenele răspunderii juridice a magistratului și condițiile de implicare a statului în condițiile de răspundere juridică materială pentru ilegalitățile comise din vina magistratului. La fel, se efectuează o caracteristică desfășurată a aprecierii răspunderii magistratului în condițiile de gravă neglijență și rea-credință, fapt ce influențează esențial asupra formei răspunderii juridice.

Concluziile referitoare la cercetările menționate sunt prezentate pe larg în conținutul tezei și sintetizate în partea ei finală. Concluziile finale sunt însoțite de un sistem de recomandări ce relevează concomitent problema științifică soluționată și perspectivele inspirate de tema de cercetare.

1. ANALIZA DOCTRINEI ŞI A REGLEMENTĂRILOR NORMATIV- JURIDICE A STATUTULUI MAGISTRATULUI

1.1. Realizări doctrinare ale statutului magistratului şi al justiţiei

Realitatea socială este caracterizată prin noi provocări generate de sistemul de valori caracteristice contemporaneității. Justiția, fiind o parte integrantă a acestui sistem, apare drept indicator al calității regimurilor democratice. Activitatea eficientă și calitativă a fenomenului justiției se prezintă concomitent și în calitate de garant esențial al democrației și al respectării eficiente și calitative a dreptului. Or, justiția posedă competență de interpretare cazuală finală a normei juridice în manifestarea de fază a procesului de aplicare și emitere a actului de aplicare de o autoritate indubitabilă - actul de justiție. Valorificarea acestui domeniu de natură socială, politică și juridică este determinată atât de rigorile statutului fenomenului justiției, cât și de cele orientate spre determinarea statutului magistratului, personalitate profesională notorie pentru societate, înzestrată prin destinația sa cu autoritate și competență.

Intenționând a stabili natura și valoarea fenomenului justiției pentru societatea contemporană, efectuăm o incursiune doctrinară în domeniu, orientată atât spre determinarea multiaspectuală a fenomenului, cât și reciprocitatea acestuia cu statutul magistratului contemporan. Or, este evidentă coraportarea statutelor - a justiției în sistemul trihotomic al puterii de stat cu al magistratului, deoarece justiția se realizează prin activitatea nemijlocită a magistratului. Astfel, statutul magistratului se află într-o situație de interdependență cu statutul justiției. În scopul determinării statutului justiției, apare necesitatea de a identifica esența și natura fenomenului printr-o manifestare obiectivă a acestuia în structura trihotomică a puterii de stat. Cercetările doctrinare în domeniu poartă un caracter vast și complex, ele având un aspect temporal extins de acoperire. Fenomenul justiției a fost și este un areal de cercetare de un interes sporit pentru societățile determinate de intenții și tendințe democratice.

Valorificarea doctrinară în arealul național al fenomenului justiției permite perceperea obiectivă și complexă atât a statutului magistratului - reprezentant profesional al realizării justiției, cât și a influenței acestui statut asupra statutului justiției contemporane. Problemele identificate sunt prezentate drept domenii de cercetare atât în doctrina juridică națională, cât și în științele juridice ale altor state. Perceperea justiției într-o complexitate aspectuală determină recunoașterea ei în calitate de funcție a statului, în calitate de sistem de instanțe și în calitate de serviciu public. În acest sens, necesită aprecieri de valoare investigațiile științifice ale cercetătorilor autohtoni, orientate spre identificarea, caracteristica şi implementarea practică în condiţiile naţionale ale fenomenului justiției în calitate de garant al unui regim politic democratic.

Revenind la realizările ştiinţifice naţionale din domeniul de interes, menţionăm că o coraportare complexă a fenomenului justiţiei cu statutul magistratului nu a fost efectuată şi o interdependenţă în domeniu nu a fost cercetată. Totuşi, studii de valoare în domeniul identificării fenomenului justiţiei şi a rolului acestuia pentru societatea contemporană, ce demonstrează realizările doctrinare la nivel naţional, putem evidenţia.

Astfel, dr. hab., prof. univ. E. Aramă în lucrarea „Statul de drept şi puterea discreţionară a judecătorului", în perspectiva accentuării dialecticii dintre statul de drept şi calitatea şi eficienţa justiţiei, menţionează: „În toate dezbaterile ştiinţifice contemporane printre trăsăturile definitorii ale statului de drept sunt nominalizate separaţia puterilor în stat şi asigurarea drepturilor şi libertăţilor omului. Ambele aceste trăsături sunt indisolubil legate de exercitarea justiţiei, căreia astăzi îi revine un rol fundamental în realizarea statului de drept." [1]

În lucrarea dr. hab., prof.univ. D. Baltag - *Idealul social de justiţie,* se evidenţiază acelaşi coraport dintre un stat contemporan cu tentă democratică şi justiţie: „Justiţia reprezintă acea stare generală ideală a societăţii realizabilă prin asigurarea pentru fiecare individ în parte şi pentru toţi împreună a satisfacerii drepturilor şi intereselor lor legitime." [5, p.111]

Profesorul, doctorul habilitat Ion Guceac elucidează rolul justiţiei în cadrul societăţii contemporane prin publicaţia *Liberul acces la justiţie în legislaţia naţională şi prevederile Convenţiei europene pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale,* în care sintetizează reuşit coraportul dintre justiţie şi libertate, valorificând rolul justiţiei în cadrul societăţii contemporane: „Posibilitatea de a se adresa liber în judecată pentru apărarea împotriva unei hotărâri nelegitime, acţiuni abuzive sau infracţiuni ale unor organe sau persoane cu funcţii de răspundere este o condiţie esenţială a oricărei libertăţi."[56, p. 56] Într-o altă sursă - *Forme şi condiţii de exercitare a democraţiei în statul de drept*, acelaşi autor evidenţiază coraportul dintre evoluţia calitativă a societăţii şi necesitatea unei specializări funcţionale şi prezenţa unui sistem de frâne şi contragreutăţi în activitate: „Cu cât societăţile devin mai civilizate şi mai dezvoltate, observăm că autorităţile publice se scindează, îşi măresc numărul, controlându-se unele pe altele."[55, p. 105] O actualitate deosebită prezintă studiul *Aktualinîe problemî iustiţii Respubliki Moldova v kontekste evropeiskoi integraţii*, autori I. Guceac şi A. Guştiuc, care conţine o sinteză a principalelor sarcini în domeniul de reformare a justiţiei în cadrul sistemului juridic naţional: „Nivelul jos al încrederii cetăţenilor faţă de sectorul autorităţii judecătoreşti este periculos, deoarece el poate provoca o neîncredere generică faţă de eficienţa şi unitatea autorităţilor publice şi chiar a statului în ansamblu." [181, p.7]

Studii de anvergură tangenţială pentru problema supusă cercetării în cadrul acestei lucrări, dar care urmează a fi menţionate datorită relevanţei lor pentru Teoria Generală a Dreptului şi o mai lejeră caracterizare a statutului magistratului în arealul justiţiei, sunt efectuate

de către Geta-Cristina Gernaja în cadrul tezei de doctor *Responsabilitatea și răspunderea judecătorilor în exercitarea justiției*. În lucrarea menționată este supusă cercetării instituția răspunderii și responsabilității judecătorului, însă fără a se accesa pe studierea statutului judecătorului, mai mult pe formele răspunderii judecătorului, coraportului dintre răspundere și responsabilitatea acestuia. „Tocmai pentru că judecătorul este un personaj-cheie al societății democratice, democrația nu poate tolera prezența în interiorul ei a unui personaj iresponsabil, în sensul lipsei de responsabilitate. Judecătorul nu poate face excepție de la principiul fundamental că nimeni nu poate fi exonerat de răspundere, pentru că nimeni nu este mai presus de lege, dar în același timp răspunderea juridică a judecătorului nu reprezintă regula, ci doar excepția, ceea ce înseamnă că ea nu poate fi angajată decât în cazurile în care legea o permite în mod expres. Cu alte cuvinte, responsabilitatea însoțește permanent activitatea judecătorului în exercitarea justiției, în timp ce răspunderea este doar o excepție." [53, p.4]

La fel, menționăm cercetările efectuate în cadrul tezei de doctor în drept a cercetătoarei Elena Moraru cu tema *Răspunderea juridică a statului în dreptul intern*. În lucrare sunt abordate condițiile răspunderii statului pentru acțiunile ilegale ale funcționarilor săi și această cercetare are atribuție esențială pentru determinarea statutului magistratului. „Cercetând esența și natura juridică a răspunderii statului în dreptul intern, constatăm că aceasta reprezintă o instituție ce cuprinde normele dreptului material și procesual întru realizarea obligației statului de reparare a daunei sau de lichidare a consecințelor, restabilirii drepturilor și intereselor legitime ale victimelor actelor/faptelor ilicite ale organelor de stat și funcționarilor publici, obligație ce este reglementată expres de normele juridice ale dreptului intern al statului." [124, p.8]

Într-o continuitate, menționăm investigațiile fundamentale ale doctorului habilitat Dumitru Baltag în domeniul răspunderii și responsabilității juridice. Arealul de cercetare accentuat, ce caracterizează esențial opera științifică a autorului, devine de o importanță incontestabilă pentru investigația noastră în domeniul statutului magistratului și îndeosebi a determinării răspunderii juridice a magistratului, ce este de neconceput fără abordarea oportunității determinării responsabilității juridice profesionale din domeniu. În context, menționăm investigațiile fundamentale în domeniul vizat în lucrarea *Teoria răspunderii și responsabilității juridice* [6], elaborată de același autor, ce reprezintă o operă de pionierat și un reper fundamental al compartimentului respectiv din Teoria Generală a Dreptului nu numai în plan național. Opera științifică a profesorului Dumitru Baltag reprezintă și baza tuturor investigațiilor naționale din domeniul răspunderii juridice.

Abordări științifice cu referință la determinarea statutului magistratului au fost realizate în teza de doctor a lui Dumitru Postovan - *Aspecte teoretice și practice ale dreptului*

discreţionar în activitatea organelor statale. Autorul elaborează noţiunea de „drept discreţionar” şi îi efectuează o integrare în procesul de activitate a organelor de stat, manifestată prin aplicarea dreptului. „Procesul de realizare a dreptului prin intermediul aplicării discreţionare a normei de drept la soluţionarea cazurilor concrete de către subiecţii de drept, în scopul adoptării unor decizii nu doar legale, ci şi drepte, juste, echitabile, lăsate la libera alegere a subiectului de drept, este conceput ca esenţa dreptului discreţionar”[160, p.8]. La fel, autorul menționează valoarea deosebită a capacității discreționare în procesul de aplicare a dreptului: „Dreptul discreţionar îşi ocupă locul său şi în activitatea organelor procuraturii în ce priveşte problemele combaterii criminalităţii, inclusiv a celei organizate, transnaţionale. Procurorii dispun de împuterniciri discreţionare în faza urmăririi penale, dar şi în alte faze ale procesului penal. Aria discreţionară se lărgeşte. Şi aceasta, pe de o parte, datorită politicii statului în materia penală, ca rezultat al realizării principiului umanismului, pe de altă parte, în urma creşterii ratei criminalităţii organizate, internaţionale, terorismului, traficului de fiinţe umane, a substanţelor narcotice, spălării banilor, corupţiei ş.a.”. [160, p.18-19] Cu toate că domeniul respectiv al abordării doctrinare reflectă numai aspectul procedural al statutului procurorului, totuși, acesta este doar o parte integrantă a statutului general al procurorului, caracterizat prin integritate, profesionalism și independență.

În special, cercetări de natură generică şi profunde referitoare la justiţie în condiţiile Republicii Moldova, la formarea şi dezvoltarea ei în ipostază de ramură a puterii de stat a efectuat dr.hab. Evghenii Martâncik. Cu referinţă la profunzimea cercetării problemei, o apreciere esențială în lucrare o putem formula consultând monografia *Sudebnaia vlasti v Moldove*[187]. Evidențiind complexitatea problemelor abordate în lucrarea menţionată cu referinţă la fenomenul justiţiei, capacitatea de predicţie a autorului în domeniu demonstrează valoarea cercetărilor şi profesionalismul său. Autorul supune cercetării un ansamblu de probleme teoretico-practice specifice justiției naționale, cum ar fi perspectivele de reformare a sistemului judecătoresc şi aprecierea ramurii puterii judecătoreşti în sistemul aparatului de stat, îşi exprimă principalele idei referitoare la reforma judecătorească şi de drept din republică şi, în rezultat, constată realităţile şi perspectivele de realizare a acestei reforme în condiţiile naţionale, accentuând relevanța statutului judecătorului și procurorului în contextul acestor reforme.

Studii în domeniu, orientate spre caracterizarea justiției și a anumitor elemente ale statutului magistratului, sunt efectuate de Andrei Negru. În lucrarea sa fundamentală *Consolidarea justiției în statul contemporan democratic* [135], autorul supune cercetării fenomenul justiției și valoarea acestuia pentru gradul de democratizare a societății contemporane. Efectuând o amplă analiză a fenomenului justiției, în studiul menționat se efectuează și o cercetare multiaspectuală a subiecților implicați în procesul de realizare a

justiției, a rolului Consiliului Superior al Magistraturii în procesul de formare a autorității judecătorești și a justiției în ansamblu, în calitate de autoritate și element al structurii trihotomice a puterii de stat. Atât în cadrul acestei lucrări, cât și în altele, autorul analizează aspecte ale răspunderii disciplinare a magistratului, a modului de formare a Consiliului Superior al Magistraturii, a structurii acestuia, a modului de formare a colegiilor, a inițierii și promovării în cariera de magistrat. La fel, este examinată însăși natura termenului „magistrat", limitele de manifestare și valoarea practică a acestuia. Activitatea științifică a autorului este caracterizată printr-un impunător număr de publicații în domeniile enumerate. Evidențiem următoarele: *Caracteristica şi valoarea reglementărilor constituţionale ce determină organizarea şi funcţionalitatea justiţiei. În contextul Legii Fundamentale a Republicii Moldova* [131]; *Condiţii de formare a carierei magistraţilor în sistemul juridic naţional al Republicii Moldova* [133]*; Finalităţi doctrinare şi praxiologice ale justiţiei consolidate* [137]; *Identificarea statutului de autoritate a justiţiei contemporane într-un stat democratic* [138]*; Opinii cu privire la organizarea, abordarea metodologică şi sarcinile atestării magistraţilor*[142]*; Cariera judecătorului în realitatea juridică naţională. Tendinţe de reglementare* [132]*; Expunere de opinii referitoare la reglementările juridice naţionale în domeniul formării şi activităţii Colegiului disciplinar şi a răspunderii disciplinare a judecătorilor* [136]*; Independenţa personală a judecătorului în condiţiile statului de drept* [139]*; Valorificarea capacităţii societăţii civile în procesul de reformare a justiţiei* [146]. Fiind enumerate lucrările esențiale, ce nemijlocit se referă la tema supusă de către noi cercetării, menționăm că ele sunt mai multe, în ansamblul lor autorul formulând și realizând o direcție de cercetare - ***manifestarea valorică a justiției în statul contemporan democratic*** [134]**.** Chiar din cercetările vizate se evidențiază solicitarea unei continuități de studiu în domeniu - coraportarea și manifestarea statutului magistratului cu arealul justiției, aspect necercetat în mod aparte, care și formulează argumentul cercetării în lucrarea noastră. Identificăm prezența unui interes sporit al direcției științifice de cercetare evidențiate în Republicii Moldova, însă fără a se ajunge la o abordare doctrinară detaliată a statutului magistratului și manifestarea lui în arealul justiției.

Doctrina românească remarcă o multitudine de abordări științifice cu referință la statutul magistratului. Menționăm studiile și aportul esențial, de natură doctrinar-aplicativă în domeniu, ale judecătorului Cristian Dănileț, magistrat, unele fiind evidențiate în lucrarea *Independenţa justiţiei în statul de drept (I). Standardele de independenţă structurală,* în care opinează: „Este important de realizat că principiul independenţei judecătorilor nu a fost conceput în beneficiul personal al judecătorilor înşişi, ci pentru a proteja oamenii împotriva abuzurilor de putere. Aşadar, independenţa nu este un privilegiu al judecătorilor, ci un beneficiu al cetăţenilor. De aici nu rezultă că judecătorii, care sunt independenţi, ar putea acţiona în mod arbitrar, prin

soluţionarea cazurilor în conformitate cu preferinţele lor personale, ci că datoria lor este şi rămâne aplicarea legii: singura supunere a judecătorului trebuie să fie faţă de lege; de altfel, nimeni nu este deasupra acesteia [36]. Opinăm în context axiologia cercetării statutului magistratului, manifestarea reală a căruia poate fi realizată numai în condițiile unei justiții independente. Autorul este cunoscut printr-un număr impunător de publicații în domeniu cu tematică referitoare la fenomenul justiției, asupra cărora vom mai reveni.

Semnalăm printre recentele și importantele publicații în domeniu monografia *Ipostazele justiției*, elaborată prin contribuția autorilor Ion Craiovan și Monica Istrate. Lucrarea în cauză prezintă prin sine un amplu studiu al manifestării justiției în societatea contemporană, ultima fiind percepută într-un proces complex de globalizare [33].

Remarcăm valoarea lucrării profesorului Tudor Drăganu - *Introducere în teoria şi practica statului de drept*, în care se evidențiază rolul și valoarea justiției în statul de drept [52, p.33], și a lucrării cercetătoarei Steluța Ionescu, ce interconectează într-o manieră foarte inspirată fenomenul statului de drept și manifestarea justiției în domeniu [85]. Lucrarea este una dintre puținele în cadrul căreia se analizează justiția în calitate de serviciu public, noi considerându-l unul dintre accepțiunile esențiale ale justiției, ce o încadrează în structura complexă a puterii de stat și este esențială pentru determinarea statutului magistratului.

Cercetări importante, orientate spre determinarea statutului magistratului și a fenomenului justiției în ansamblu, sunt efectuate de judecătorii: Valeriu M. Ciuca - *Despre reabilitarea judecătorului şi rolul lui în construcţia noii culturi juridice europene* [47]; Adrian Neacşu - *Pensia de serviciu nu poate fi o plasă de siguranţă pentru corupţie* [125]; Adrian Neacșu, Cristian Dănileț și Horaţius Dumbravă - *Dialog cu judecătorii Adrian Neacşu, Cristi Dănileţ şi Horaţius Dumbravă despre proiectul lor comun la alegerea pentru Consiliul Superior al Magistraturii* [48], evidenţiaţi în calitate de promotori ai reformelor din domeniul justiţiei în statul vecin - România. România, la o anumită etapă de dezvoltare şi de integrare europeană, a trecut prin procesul de percepere doctrinară a necesităţilor transformărilor în domeniul justiţiei naţionale, cu elaborare de strategii şi tactici în domeniu, precum şi prin implementarea în practică a reformelor din domeniul menţionat [135, p.9].

Un interes aparte prezintă reflecțiile recunoscutului judecător și cercetător cu referință la evoluția reformelor din cadrul justiției românești Cristian Dănileț, exprimate în studiumul *Arc peste timp: de la justiția de acum 10 ani la justiția de peste 10 ani* [36], în care efectuează o retrospectivă a stării de fapt a evoluției justiției din România, divizând-o în două etape: până la 2004 și până la 2014, efectuând și o analiză predicțională a evoluției fenomenului justiției românești, prin identificarea anumitor elemente esențiale ce l-ar caracteriza. Autorul evidențiază următoarele fenomene care ar caracteriza justiția: implementarea tehnologiilor informaționale în

gestionarea dosarelor, ce vor avea un impact inevitabil și asupra procedurii penale și civile; formarea unei culturi profesionale specifice magistraturii; unificarea practicii judiciare; etica și dobândirea abilităților non-juridice vor fi de o relevanță deosebită pentru pregătirea viitorilor magistrați. Într-o finalitate, autorul concluzionează că sistemul de justiție trebuie să fie rapid și prietenos, predictibil și de calitate.

Cu referință la locul și rolul justiției în sistemul funcțional al statului, investigații valoroase întâlnim în lucrarea cercetătorului român Ștefan Deaconu - *Instituții politice*. Autorul efectuează o analiză a instituțiilor ce se încadrează în autoritatea judcătorească, redă noțiunea de justiție, de putere judcătorească și evidențiază principiile pe baza cărora se realizează justiția [39].

Sunt relevante reflecțiile doctrinare ale altui judecător român - Norel Popescu, care în publicația *Magistrații despre Constituția revizuită* promovează unele idei de importanță deosebită și pentru perspectivele de revizuire sau adoptare a Legii Fundamentale din Republica Moldova, cum ar fi: 1) Din perspectiva puterii judecătorești este necesară revizuirea Constituției; 2) Răspunderea materială trebuie să vizeze toate cele trei puteri în stat. Astfel, autorul menționează: „Răspunderea magistratului pentru fapte neintenționate creează o presiune în plus asupra activității magistratului afectând independența acestuia în detrimentul justițiabilului, obligându-l pe judecător să judece sub spectrul răspunderii materiale în condițiile în care nu mai există nici o altă normă constituțională cu referire la o altă categorie de persoane care să răspundă în modalitatea reglementată. În timp ce judecătorul este ținut să răspundă material nici o altă putere nu constituie subiect al unei reglementări constituționale echivalente. O multitudine de situații în care condamnările statului român la CEDO nu se datorează judecătorului (ex. nemodificarea de îndată a unei dispoziții legale, nerespectarea unei hotărâri judecătorești, etc), ci reprezentanților celorlalte puteri în stat, încălcarea CEDO prin aplicarea deciziilor Curții Constituționale toate finalizate cu prejudicierea părților nu au fost sancționate nici constituțional, nici printr-o altă lege organică”; „Dintr-o altă perspectivă, condițiile în care își desfășoară activitatea judecătorul român reprezintă un element puternic ce înlătură răspunderea acestuia pentru fapte neintenționate, o vină importantă în acest proces având-o executivul care nu asigură finanțarea necesară pentru crearea unor condiții decente de muncă care să nu expună judecătorul unor erori judiciare neintenționate. Prin urmare, cred că răspunderea materială a judecătorului trebuie atrasă doar pentru erori materiale săvârșite cu intenție, în urma unei condamnări penale, trebuind a fi înlăturată răspunderea pentru orice erori materiale săvârșite din neglijență, pentru acestea din urmă fiind suficient de acoperitoare răspunderea disciplinară. Nu trebuie uitată în acest context necesitatea că asigurările de răspundere materială să fie realizate din fonduri publice, respectiv din veniturile realizate de

instanțele judecătorești, o sursă de finanțare putând-o constitui taxa judiciară de timbru.” [79] Ne convingem că în România procesul de modernizare a justiției române se află într-o actualitate continuă, fenomen ce demonstrează procesul ireversibil de democratizare a societății românești. Astfel, unul din aspectele modernizării justiției, care în România cunoaşte considerabile progrese, este statutul magistratului, prezentând un domeniu interesat de cercetare.

Aporturi doctrinare valoroase în domeniul determinării naturii justiției și a statutului magistratului întâlnim și la reprezentanții altor școli de drept naționale. Evidențiem lucrarea autorului Francis Kernaleguen - *Institutions judiciaires*, în care este efectuată o analiză complexă a fenomenelor în cauză, evident, după modelul francez al organizării și funcționării justiției, ce identifică sistemul de instanțe administrative, cu amplasarea sa specifică autonomă, într-o coraportare cu justiția de drept comun [87, p.63].

Valoarea şcolii de drept ruse, incontestabilă pentru doctrina şi realitatea juridică naţională, se află într-un raport de echilibru cu celelalte şcoli de drept europene. Remarcăm lucrările cu valoroase abordări teoretico-practice în domeniul aprecierii manifestării axiologice a justiţiei în statul contemporan democratic. Probleme de cercetare caracteristice fenomenului justiţiei şi aspectelor statutului magistratului întâlnim în publicaţiile autorului V.A. Terehin, de exemplu, în domeniul imunităţii judecătorului - *Sudeiskii immunitet: problemî teorii, zakonodatelistva i praktiki* [197], în care autorul studiază natura şi componentele fenomenului imunităţii judecătorului şi valoarea acestor cercetări doctrinare pentru fenomenul justiţiei contemporane; în domeniul independenţei judecătorului - *Obespecenie nezavisimosti suda – prioritetnoe napravlenie sudebno-pravovoi politiki* [195], se abordează atât esenţa şi valoarea independenţei judecătorului, cât şi a sistemului judecătoresc în ansamblu; în domeniul eficienţei justiţiei - *Problemî povîşenia effektivnosti pravosudiya k sudeiskomu korpusu; prodoljenie disskusii* [196], în care se propun măsuri de creştere a eficienţei justiţiei şi depăşirea neîncrederii faţă de instanţele judecătoreşti; în domeniul identificării funcţiilor justiţiei şi a determinării reformei justiţiei - *Sovremennaya reforma v Rossii i razvitie funkţii sudebnoi vlasti* [198], în care o clasificare a funcţiilor puterii judecătoreşti şi denotă prezenţa a două funcţii - de administrare a raporturilor juridice şi de administrare a activităţii instanţelor judecătoreşti. Coraportarea independenţei justiţiei şi a judecătorului este abordată şi de R.R. Salimzeanova în lucrarea *Nezavisimosti sudebnoi vlasti kak garantia pravovogo gosudarstva* [193], căreia îi atribuim un statut de lucrare esenţială. În acest studiu se abordează necesitatea independenţei justiţiei în cadrul identificării statului de drept şi a confirmării unui regim contemporan democratic. În continuare, evidenţiem lucrări ce abordează răspunderea disciplinară a judecătorului, ca de exemplu, a autorilor S.V. Fiodorov și N.A. Guşcina - *Problemî pravovogo*

regulirovania disţiplinarnoi otvetstvennosti sudei i mehanism ih zaşcitî v Rossiiskoi Federaţii [201]; Iu.N. Tuganov - *Presekatelinîe sroki disţiplinarnoi otvetstvennosti sudei: problemî i puti reşenia* [199]. Sinteza acestor cercetări constă în detalierea exactă a procesului de tragere la răspundere disciplinară a judecătorului, termenele de prescripţie în domeniu, fenomene ce servesc drept argumente favorabile pentru independenţa judecătorului. În acest sens, menționăm studii fundamentale în domeniul determinării naturii şi rolului justiţiei contemporane ale autorilor: M.N. Marcenko - *Sudebnoe pravotvorcestvo i sudeiskoe pravo* [188]; I.B. Mihailovskaia - *Sudebnaia vlasti v sisteme razdelenia vlastei* [189]; I.I. Steţovski - *Sudebnaia vlasti* [194], lucrări cu abordări novatoare în domeniul justiţiei şi autorității judecătoreşti. Se confirmă necesitatea constatării unei entități interramurale, ce ar include normele dreptului procedural, se pune în discuţie valoarea puterii judecătoreşti în trihotonomia puterii de stat din Federaţia Rusă. Aceeaşi idee este reflectată şi în lucrarea autoarei E.V. Burdina - *Organî sudeiskogo soobşcestva v mehanizme obespecenia sudebnoi deiatelinosti* [179]. Un interes deosebit prezintă cercetările teoretice ale autorilor ruşi A.V.Mal´ko şi D.V. Hramov, care în publicaţia *Sudebno-pravovaia politika: obşceteoreticeskii aspekt*, se pronunţă cu referinţă la determinarea teoretică a politicii juridice în domeniul justiţiei şi o identifică pe ultima în calitate de activitate argumentată ştiinţific, consecventă şi sistemică a statului, a organelor statului şi a persoanelor cu funcţii de răspundere, a instituţiilor nestatale şi a altor subiecţi de interacţiune socială pentru elaborarea ideilor juridice, realizabile în domeniul organizării şi funcţionării justiţiei [186]. În aceeaşi ordine de idei, lucrarea autoarei E.G. Tutînina - *Ţeli i sredstva sudebnoi politiki v sovremennoi Rossii* [200], evidenţiază, în calitate de mijloace ale politicii juridice în domeniul justiţiei, actele normative şi actele judiciare. O abordare specifică în doctrina juridică a Federației Ruse este consacrată statutului procurorului, prin faptul că în competența acestuia revine și supravegherea autorității judecătorești, reglementare inexistentă în sistemele juridice reflectate în abordarea doctrinară din lucrare. Se menționează: „Este necesar un mecanism lucrativ, chemat să asigure supunerea instanței legii, ce se află în afara organizării judecătorești. Cea mai efectivă parte a acestui mecanism este supravegherea procurorului în toate etapele și fazele procesului judiciar.”[200] La fel, în domeniul reformei procuraturii cercetări de valoare sunt evidențiate la autorul V.Iu. Șabuhin în lucrarea *Tendenții i perspectivî razvitia constituţionno-pravogogo statusa rossiiskoi prokuraturî i sovremennaia sudebnaia reforma* [203]. În concluzie, menționăm că relevanța statutului procurorului, care nu este perceput drept magistrat, este sensibilă și poate determina poziționarea justiției în sistemul juridic național prin formulări statutare limitate. Interesante concluzii, referitoare la locul și rolul statului în promovarea politicilor de reformă a justiției în ansamblul său. Astfel, renumiții cercetătorii ruși A.V. Mal´ko și S.F. Afanasiev în publicația *Rossiiskaia sudebnaia politika:*

osobennosti formirovania s ucetom naţionalinîh i mejdunarodnîh aspektov, menţionează: ”…politica judiciară, fiind una din principalele tipuri ale politicii juridice, direct sau indirect vine de la stat în persoana organelor sale competente, primind o fortificare legislativă la nivel federal sau regional.” [185, p.23]

Complexitatea cercetărilor este impunătoare, însă o interacțiune directă dintre fenomenul justiției și statutul magistratului nu este evidențiată. În acest sens, problematica manifestării justiţiei în societatea contemporană democratică nu este o exprimare de moment în doctrina şi practica naţională şi comparată. Cercetări profunde, de natură doctrinar-praxiologică în familia sistemelor de drept romano-germanice şi în alte familii de drept de o intensitate constantă, se identifică începând cu anii ’80 ai sec. XX şi până în prezent. Astfel, apar o pluralitate de recomandări cu referinţă la integritatea magistraţilor, selectarea iniţială şi perfecţionarea profesională, cerinţe faţă de organizarea şi funcţionarea instanţelor judecătoreşti şi a altor instituţii de stat ce indirect contribuie la realizarea justiţiei şi confirmă elemente ale statutului de magistrat. Ca rezultat, identificăm un sistem internaţional şi unul european de acte juridice în domeniu, care dovedesc un caracter interacţional şi exemplifică direcţiile şi dinamica evolutivă doctrinar-praxiologică de manifestare a justiţiei în condiţiile regimului contemporan democratic. Procesul în cauză, prin natura sa doctrinar-praxiologică, ne orientează spre recunoașterea caracterului său perpetuu, fiind determinat de o evoluţie multiaspectuală a fenomenului social în ansamblu. Dezvoltarea neuniformă a entităţilor social-statale ne orientează spre anumite condiţii de implementare praxiologică a rezultatelor doctrinare. Constatăm anumite medii sociostatale, caracteristice prin nivele avansate de manifestare culturale şi economice, ce pot servi drept areal firesc de implementare a evaluărilor doctrinare de influenţă reciprocă a justiţiei şi a regimului statutului magistratului. Rezultatele pozitive şi eficiente din domeniu pot genera tendinţe sănătoase de modernizare şi de realizare a anumitor standarde referitoare la statutul magistratului şi justiţie şi în alte state, manifestându-se la diferite etape de dezvoltare complexă a societăţii şi statului în calitate de scop primordial. Coraportul justiție - statutul magistratului generează un sistem complex de norme juridice ce ar trebui să reglementeze inițierea în cariera de magistrat, atestarea, promovarea în carieră pe principii transparente și obiective, instruirea inițială și continuă atât în aspect organizațional, cât și în aspect funcțional, cu referință la răspunderea judecătorului, a formelor acestei răspunderi, cu referinţă la entitatea profesională de magistrat şi, respectiv, la rolul CSM în procesul de organizare a justiţiei, a formării şi promovării statutului magistratului.

Dincolo de aspectul socioistoric al conceptului de justiţie, în materie juridică de asemenea pot fi evidenţiate multiple faţete ale noţiunii de justiţie. Ca rezultat, utilizarea mai

multor conotaţii ale acestui termen în opere diferite şi, în special, în aceeaşi operă, poate fi derutantă pentru o persoană care nu are studii juridice.

Fiind un domeniu al cercetării juridice de o aprofundare relativă, coraportarea justiției și a statutului magistratului demonstrează un caracter de noutate evidentă. Utilitatea determinării naturii și statutului justiției se argumentează prin coraportarea fenomenului cu statutul magistratului. Noutatea acestui orizont de cercetare se argumentează nu numai printr-o manifestare tehnică, efectele ei practice fiind de o complexitate cu mult mai profundă, interacționând cu conștiința și cultura socială, mai ales cu manifestările ei de natură juridică, atât de necesare într-un proces de modernizare profundă a societății naționale.

Un interes deosebit în determinarea naturii și limitelor statutului magistratului o ocupă fenomenul răspunderii magistratului. Fenomenul răspunderii juridice în doctrina națională este domeniul de interes deosebit al doctorului habilitat Dumitru Baltag. Lucrarea sa fundamentală *Teoria răspunderii și responsabilității juridice* prezintă un interes deosebit în procesul de investigație determinat de scopul cercetării noastre. Un alt cercetător - profesorul Ioan Humă, de o valoare deosebită atât pentru doctrina juridică națională, cât și pentru doctrina juridică contemporană generală, cu referință la investigațiile doctrinare ale profesorului D. Baltag menționează: „În acest orizont de așteptare, reactivarea gnoseologică și, totodată, valorizatoare a problematicii răspunderii juridice nu se poate face decât prin raportarea ei deontologică, axiologică și pragmatică la problematica de ordin superior înglobant a responsabilității juridice. Este tocmai ceea ce și-a propus și a realizat autorul.” [6, p.46-47] Astfel, este necesar a menționa caracterul limitat al răspunderii juridice al magistratului, în contextul investigației noastre, fără abordarea acesteia prin prisma fenomenului responsabilității juridice atribuite magistratului.

Sesizând că termenul „magistrat” înglobează în sine termenii „judecător” și „procuror”, care în legislația națională cunosc o delimitare esențială, totuși considerăm de o perspectivă relevantă studierea teoretică a acestui termen complex, rezervele și delimitările căruia se manifestă prin specificul funcțional al instituției în care activează. Autoritatea judecătorească, ca și justiția în ansamblu, nu-și va demonstra eficiența și calitatea dacă garanțiile, elementele statutare ce determină judecătorul în activitatea sa nu vor avea o reflectare identică și asupra procurorului. Practicile în domeniu ale statelor europene demonstrează perspectivele pozitive în domeniul stabilirii unui statut comun, atât pentru judecători, cât și pentru procurori. În context, este necesară mențiunea că statutul magistratului nu vizează acele drepturi și obligații profesionale care sunt fixate în legislațiile procedurale naționale. Acestea sunt doar niște finalități logice ale reglementărilor constituționale din domeniu care și determină nemijlocit statutul magistratului. Astfel, într-o manifestare strict doctrinară, evidențiem statutul

magistratului în sens restrictiv şi în sens extensiv. Abordarea restrictivă a statutului magistratului vizează acele drepturi subiective şi obligaţiuni juridice suplimentate cu garanţii juridice ce şi determină esenţa independenţei, imparţialităţii şi integrităţii magistratului. Abordarea extensivă a statutului magistratului se formează din arealul abordării restrictive analizate recent, suplimentată de sistemul de drepturi subiective şi obligaţiuni juridice profesionale reflectate în normele procesuale, care au menirea de continuare logică a acelor norme-începuturi ce formează abordarea restrictivă a statutului magistratului. Delimitări esenţiale între statutul judecătorului şi statutul procurorului se constată numai în compartimentul extensiv al statutului magistratului, care reflectă activitatea profesională. Nucleul statutului magistratului, ce oglindeşte interesul studiului în cauză, apare drept determinant pentru manifestarea funcţional-profesională a statutului judecătorului şi statutului procurorului.

Valoarea teoretico-practică a acestei delimitări statutare îşi determină perspective de manifestare în toate domeniile ce vizează organizarea şi funcţionarea magistraturii. Astfel, cercetarea în cauză poate servi drept pistă de perspective doctrinare în domeniul formării, structurii şi funcţionării Consiliului Superior al Magistraturii, a unei noi organizări şi colaborări profesionale dintre Autoritatea Judecătorească şi organele procuraturii în cadrul justiţiei ş.a. Toate aceste piste doctrinare, **într-un final**, sunt orientate spre o determinare mai exactă a fenomenului justiţiei, a calităţii şi eficienţei ei sociale. La fel, evidenţiind oportunitatea coraportării statutului justiţiei cu statutul magistratului, avem şi perspective clare de percepere a rolului justiţiei şi magistratului în procesul controlului calităţii reglementărilor normativ-juridice de orice complexitate şi capacitate, competenţă inspirată din structura trihotomică a puterii de stat şi a echilibrului acestuia.

În concluzie, domeniul de cercetare menţionat prezintă un interes atât pentru statele cu regimuri democratice, cât şi pentru cele ce intenţionează să păşească pe calea democratică de dezvoltare. Identificarea statutului magistratului numai în arealul de manifestare reală a justiţiei o percepem drept o provocare şi monitorizare a regimului în procesul de apreciere a calităţilor sale democratice. Cu toate că aşa gen de cerinţă înaintată justiţiei apare în calitate de provocare categorică prin noutatea sa, ea urmează a fi acceptată, pentru aprecierea calităţii şi eficienţei sale şi ale societăţii, pentru aprecierea capacităţii de asimilare a valorilor democratice caracteristice umanităţii în condiţiile de comunicare interactivă şi a globalizării conştiinţei sociale şi culturii juridice. Or, sunt direct proporţionale statutul magistratului-judecător şi al magistratului-procuror cu nivelul de manifestare a democraţiei în regimul politic al statului.

1.2. Dimensiunea normativ-juridică a statutului magistratului în arealul justiției

Procesul de democratizare a societății contemporane înaintează noi cerințe față de organizarea puterii de stat în toată complexitatea sa, cât și în aspectele de structură trihotomică a acesteia. Cerințe avansate sunt înaintate și față de fenomenul justiției în ansamblul de exprimare aspectuală - de funcție a statului, sistem de instanțe și serviciu public. Ansamblul de competențe și cerințe înaintate față de aceste aspecte ale fenomenului justiției determină foarte clar statutul și poziționarea acestuia pe principii de egalitate și echilibru în trihotomia puterii statale. O caracteristică generică a statutului justiției în ansamblul său este independența. Evident că această caracteristică în cauză este asigurată printr-un complex de componente mai puțin notorii, dar de o relevanță importantă pentru statutul caracterizat și pentru formarea unei societăți democratice. O deosebită relevanță pentru realizarea eficientă a justiției în expresia statutară o prezintă magistratul prin realizarea statutului său. Acesta este argumentat atât prin rolul justiției în societate, cât și prin axiologia sociojuridică a principiilor care-l determină - independența, imparțialitatea și integritatea. Principiile în cauză sunt însoțite în procesul de manifestare praxiologică cu anumite evenimente juridice de carieră și de o activitate profesională a magistratului exprimată atât în exercițiul funcției, cât și în afara acesteia, și care reprezintă o importanță socială primordială.

Procesul de democratizare a societății este însoțit nu numai de aspecte pozitive, dar și negative. Nivelul de cultură generală determină apariția noilor manifestări negative ale culturii juridice. Realitatea juridică contemporană este caracterizată prin tentative de manipulare a societății civile și de intimidare și manipulare a magistraților, a organelor justiției în persoana Consiliului Superior al Magistraturii și a instanțelor judecătorești. Decalajul esențial al nivelului de cultură juridică profesională a magistratului și al nivelului de cultură juridică general-socială favorizează aceste manipulări, eficientizându-le și într-o perspectivă mai îndepărtată, determinând politicile statului prin expresii electorale. Rigorile de integritate - component esențial al statutului magistratului, apar drept bariere esențiale în tentativele firești de autoapărare. Din aceste perspective, mediul de manifestare a fenomenului justiției și arealul acesteia se poate prezenta drept un garant al statutului magistratului. Astfel, evidențiem acea interdependență esențială și necesară dintre fenomenul justiției și statutul magistratului. Realizarea socială a fenomenului justiției este direct determinată de calitatea activității magistratului, aceasta, la rândul său, fiind influențată în cel mai direct mod de statutul ce-i determină activitatea profesională și manifestarea socială. Statutul magistratului însă este asigurat de fenomenul justiției prin manifestarea cotidiană. Pentru ca judecătorii să asigure

supremaţia legii, ei au nevoie de un statut şi de garanţii speciale orientate spre asigurarea independenţei, imparţialităţii și integrității.

Tendința spre o modernizare și perfecționare rapidă a statutului magistratului, în absența unor cunoștințe profunde în domeniu, poate demara un proces regresiv de diminuare a acestui statut și de afectare a valorii sociale a justiției într-un regim democratic. Interacțiunea ce urmează a fi demonstrată în cadrul acestei cercetări dintre statutul magistratului și justiție ne va permite, prin depistarea începuturilor caracteristice justiției, de a stabili principiile inalienabile ale statutului magistratului. Problema reformei justiției naționale și a statutului magistratului se întâlnește cu o opozabilitate și necunoaștere a standardelor internaționale din domeniu. Evidențiem un *Corpus Iuris* judiciar internaţional [135 p.47] ce reflectă preocuparea diverselor organisme internaţionale, regionale, cu caracter guvernamental şi neguvernamental vizând consolidarea rolului judecătorului. Vom menţiona doar unele dintre ele: Declaraţia Universală a Drepturilor Omului (ONU, Paris, 1948) [44] şi Pactul internaţional cu privire la drepturile civile şi politice (ONU, 1966) [66]; Convenţia Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (Consiliul Europei, Roma, 1950) [28]; Principiile Fundamentale asupra Independenţei Sistemului Judiciar (Adunarea Generală a ONU, 1985) [162]; Carta Europeană privind Statutul Judecătorilor (Consiliul Europei, Strasbourg, 1998) [14]; Statutul Universal al Judecătorilor (Consiliul Central al Asociației Internaționale a Judecătorilor, 1999) [167]; Principiile de la Bangalore asupra Deontologiei Judiciare (UNODC, Grupul Judiciar pentru Întărirea Integrităţii, 2001) [172].

Menționăm că, fără realizarea unei reforme în domeniul justiției nu putem vorbi despre o conturare exactă a statutului magistratului. Fără determinarea limitelor și componentelor statutului magistratului, în primul rând, nu putem realiza o reformă eficientă a justiției, în al doilea rând, nu va fi fortificată capacitatea decizională a magistratului, fenomen de necesitate sporită pentru societățile democratice. În caz contrar, atât pentru primul caz, cât și pentru cel de-al doilea sunt inevitabile tentativele de influență și control îndreptate spre magistrați și justiție în ansamblu, pe cale politică sau pe alte căi de influență socială. Orice tentativă legislativă în domeniu este orientată spre un control politic al justiției și orice activitate profesională a magistratului concret este la fel orientată spre un control latent. [153, p.52]

Procesul de reformă în domeniul justiției și-a luat startul începând cu anul 2009, când în Republica Moldova a fost formată o guvernare orientată spre valorile europene, una dintre care este independența și calitatea justiției. Cu toate acestea, procesul de edificare a ramurii jurisdicționale în realitatea națională poartă un caracter continuu, cu o dinamică diferită, încă de la formarea Republicii Moldova ca stat independent. Procesul de formare şi modernizare a justiţiei naţionale se prezintă drept component al dezvoltării Republicii Moldova. Formarea

justiţiei naţionale începe cu ***Declaraţia cu privire la Suveranitate*** [41], care a statuat că separarea puterii legislative, executive şi a celei judiciare constituie principiul fundamental al funcţionării aparatului de stat al Republicii Moldova. Ulterior, ***Decretul cu privire la puterea de stat*** [45], a stabilit că în stat este asigurată supremaţia Constituţiei şi a legilor, este înfăptuită neabătut separaţia puterii de stat în legislativă, executivă şi judiciară, iar amestecul în înfăptuirea justiţiei a fost declarat inadmisibil. ***Declaraţia de Independenţă*** [42] a proclamat Republica Moldova drept un stat suveran, independent şi democratic, hotărându-se ca pe întregul său teritoriu să se aplice numai Constituţia, legile şi celelalte acte normative adoptate de organele legal constituite ale Republicii Moldova.

Un eveniment juridic important este adoptarea, în anul 1994, a Constituţiei Republicii Moldova, ce stabileşte principiile constituţionale tradiţionale ale justiţiei, identifică autoritatea judecătorească, referindu-se pentru prima dată la reglementări constituționale cu privire la statutul judecătorului şi la justiţie în ansamblu, identificând procuratura în cadrul acestei autorităţi judecătoreşti şi valoarea și destinația Consiliului Superior al Magistraturii. Legea Fundamentală, într-un compartiment aparte, determină natura şi componenţa Curţii Constituţionale, ca instanţă de jurisdicţie constituţională. În calitate de eveniment juridic important este ***Concepţia reformei judiciare şi de drept*** [25], ce fundamentează crearea şi dezvoltarea justiţiei naţionale.

Menționăm și adoptarea ulterioară a unui întreg sistem de acte normative în domeniu - a Legii privind organizarea judecătorească [112], a Legii cu privire la statutul judecătorului [101], a Legii cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii [93], a Legii cu privire la Colegiul de Calificare şi atestarea judecătorilor [90], a Legii cu privire la Colegiul Disciplinar şi răspunderea disciplinară a judecătorilor [91], a Legii cu privire la Curtea Supremă de Justiţie [95], a Legii cu privire la procuratură [99]. Se stabileşte o organizare judecătorească în patru nivele - instanţele judecătoreşti, tribunalele, Curtea de Apel şi Curtea Supremă de Justiţie. Concepţia cu privire la reforma judiciară şi de drept din perioada 2001-2004 determină trecerea la o organizare judecătorească de trei trepte - instanţele judecătoreşti, curţile de apel şi Curtea Supremă de Justiţie, şi la noi codificaţii în toate principalele ramuri ale dreptului.

În anul 2001 au loc şi revizuiri ale anumitor articole din Legea Fundamentală cu referinţă la componenţa şi competenţa Consiliului Superior al Magistraturii, revizuiri în anumite domenii benefice, în altele - de o valoare ce diminuează importanţa de manifestare socială a justiţiei în ansamblu [135, p.6]. Redacţia iniţială a Constituţiei Republicii Moldova [26], în cadrul art. 122 ce se referă la componenţa CSM se prevede un mandat de 5 ani al membrilor, în rezultatul revizuirii din 2002 observăm o reducere a mandatului la 4 ani, în opinia noastră - pentru independenţa, calitatea şi eficienţa justiţiei. Aspectul negativ este determinat numai de

alin. (1), art. 122 al Legii Fundamentale, spre deosebire de norma constituţională reflectată în alin. (2) al aceluiaşi articol. Transformările normelor vizate n-au contribuit la democratizarea justiţiei naţionale. Componenţa CSM, reglementată prin alin. (2), a fost revăzută cu intenţia de a nu accepta jumătate din membrii CSM magistraţi. Începând cu 2001, nu se mai indică expres care este coraportul dintre membrii-magistraţi şi membrii-profesori, lăsând reglementarea în cauză în competența legii organice, ce a fost supusă modificării frecvent, încălcându-se destul de conştient coraportul dintre membrii-magistraţi şi ceilalţi membri, în scopul unui control latent asupra CSM din partea puterii politice. Ne convingem că un proces de constituire a justiţiei şi statutului magistratului necesită un suport normativ-constituţional, ce ar fi prezentat drept un început de reformă în sectorul justiţiei naţionale. Numai un mandat al Consiliului Superior al Magistraturii egal cu cel al Legislativului, de cinci ani, determinat de norma constituțională, va asigura realizarea principiului separării puterii în stat și a unui statut corespunzător al justiției în ansamblu.

În 2006 este adoptată Legea cu privire la Institutul Naţional al Justiţiei [111] şi formată instituţia respectivă, cu competenţă de instruire iniţială şi continuă a viitorilor judecători şi procurori. Instituția în cauză a permis organizarea instruirii profesional-juridice și accesul în cariera de judecător și procuror și, deci, o determinare mai clară a statutului judecătorilor și al procurorilor.

Modificări de lege orientate spre cristalizarea statutului justiţiei au fost efectuate la finele anului 2008 - începutul anului 2009. A fost adoptată o nouă Lege cu privire la procuratură [98]. Drept noutate de reglementare juridică se identifică instituţia Consiliului Superior al Procurorilor şi al Colegiilor - de Calificare şi Disciplinar, ce se află „pe lângă" CSP. Au fost supuse modificării Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii, Legea cu privire la statutul judecătorului, Legea cu privire la Colegiul de Calificare şi Atestare a judecătorilor, Legea cu privire la Colegiul Disciplinar şi răspunderea disciplinară a judecătorilor. Modificările au vizat mai mult modul de formare a instituţiilor menţionate, orientate spre activitatea eficientă şi calitativă a justiţiei. Statutul procurorilor și judecătorilor n-a evidențiat esențiale modificări orientate spre sporirea capacității decizionale. ***Strategia de reformă a sectorului justiţiei*** pentru anii 2011-2016 [110], adoptată în anul 2011, poate fi privită drept un exemplu particular de modernizare a justiţiei. Anume CSM, cu un mandat egal cu mandatul politic, necesită a fi lider al procesului de reforme orientate spre determinarea clară a statutului justiției și statutul magistratului-judecător și cel al magistratului-procuror. Printre componentele Strategiei de reformă a sectorului justiției sunt evidențiate reformarea organelor procuraturii, care în opinia noastră s-ar realiza printr-o adoptare a unei noi legi cu privire la Procuratură și aprecierea clară a statutului magistratului-procuror. La fel, un element - cheie al Strategiei menționate este și

afirmarea în sistemul juridic național a unei independențe reale a magistratului-judecător. Deși competențele sunt diferite la magistratul-judecător și la magistratul-procuror, manifestarea axiologică a acestor profesii pentru justiția contemporană ne impune recunoașterea cerințelor comune de independență, integritate și imparțialitate. Ele pot fi diferite în exteriorizare, esența fiind păstrată în funcționalitatea instituțională. Termenul „magistrat" este întâlnit în prezent în legislația națională numai în art. 3 al Legii cu privire la statutul judecătorului [101]. *Magistraţii* „au calitatea de magistrat şi fac parte din corpul magistraţilor judecătorii de la toate instanţele judecătoreşti din ţară şi de la instanţele judecătoreşti internaţionale, inclusiv judecătorii de instrucţie." Tot în Legea menționată, art. 5 - „Vechimea în magistratură", stabilește: „Constituie vechime în magistratură perioada în care persoana a îndeplinit funcţiile prevăzute la art.3." Mai mult în legislația națională termenul în cauză nu este utilizat. Ne convingem că redacția art. 3 prevede că în noțiunea de „magistrat" se includ numai judecătorii. La fel, noțiunea de „magistrat" este reflectată în denumirea organului de administrare a autorității judecătorești naționale - Consiliul Superior al Magistraturii (CSM). Intuim intențiile inițiale ale procesului de formare a sistemului legislativ național în domeniul justiției, de la care, ulterior, s-a efectuat o anumită distanțare și delimitare între statutul judecătorului și cel al procurorului.

Reglementări ale organizării şi funcţionării autorităţii judecătoreşti sunt identificate în Legea nr. 153 din 15.07.2012 privind modificarea şi completarea unor acte legislative [108]. Normele juridice în cauză se referă la componenţa Consiliului Superior al Magistraturii, se precizează locul şi rolul Adunării Generale a Judecătorilor, se stabilesc sarcinile concrete şi competenţele CSM-ului, se stabilesc clar organele ce se află în subordinea CSM-ului. La fel, prin Legea menţionată sunt operate reglementări esenţiale în Legea cu privire la statutul judecătorului: cu referinţă la iniţierea în cariera de magistrat, promovare în instanţa superioară şi în funcţii manageriale în justiţie. Sunt salutabile reglementările cu referinţă la Registrul candidaţilor magistraţilor, care ar intenţiona de a candida la o funcţie managerială din profesie. Se reglementează exact transferul temporar al judecătorului şi multe alte aspecte de manifestare profesională a judecătorului [135, p.9].

Prin intermediul actului normativ în cauză se introduc modificări esenţiale în Legea cu privire la organizarea judecătorească şi Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiţie - respectiv cu referinţă la Competenţa Adunării Generale a Judecătorilor (art. 23/3) şi cu referinţă la numărul de judecători şi structura Curţii Supreme de Justiţie. Constatăm că Legea, prin intermediul căreia au fost introduse modificările menţionate şi multe altele, reflectă o tendinţă de modernizare a statutului magistratului. Este necesar a menționa adoptarea Legii nr. 154 privind selecţia, evaluarea performanţelor şi cariera judecătorilor [115], prin care se instaurează baza organizării şi realizării unor condiţii obiective şi metodologii logice atât de evaluare şi

selectare, cât şi de promovare în cariera de magistrat. Rămâne de văzut viabilitatea și eficiența acestei legi. Însă ansamblul menționat de reforme sunt orientate numai spre entitatea autorității judecătorești, procedurile referitoare la procurori rămân neschimbate. Cronologia evenimentelor juridice descrise în Strategia de reformă a justiţiei ne orientează clar spre perspectivele determinării statutului justiției și a statutului magistratului. Într-o continuitate, este adoptată Legea cu prvire la răspunderea disciplinară a judecătorilor, care, spre deosebire de vechea lege, pune accente mai pronunțate pe temeiurile răspunderii disciplinare, categoriile abaterilor disciplinare comise de judecători, sancțiunile disciplinare aplicate acestora, etapele procedurii disciplinare, atribuțiile instituțiilor implicate în procedura disciplinară, precum și procedura examinării, adoptării și contestării hotărârilor în cauzele disciplinare privind judecătorii [100].

Pluripartitismul, fenomen caracteristic democrației, determină o intensificare a tentativelor de intimidare și control al magistratului în particular și al justiției. Elaborarea unui sistem juridic antidemocratic devine riscant și vizibil excesiv. Este cu mult mai comod de a controla capacitatea decizională a magistratului și, deci, a justiției în complexitatea de manifestare. Este una din modalitățile de manifestare a unui regim dictatorial latent, sau, altfel spus, de manifestare a statului de drept fals [135, p.59]. Astfel, procesul de reformare a justiției în sistemul juridic național cunoaşte tentative în domeniul de instaurare a controlului asupra capacității decizionale a justiției și a magistratului. La nivelul capacității decizionale a justiției, controlul menționat este determinat de modul de formare a Consiliului Superior al Magistraturii sau prin înlăturarea autorității judecătorești de la colaborarea în cadrul procesului de legiferare din domeniul justiției. La nivelul capacității decizionale a magistratului, controlul este realizat prin lipsa de transparență de inițiere în cariera de magistrat, de promovare în carieră și în cariera managerială, prin crearea și favorizarea unei neconcordanțe esențiale în volumul de lucru și printr-o lipsă de realizare a garanțiilor sociale-speciale și a drepturilor magistraților.

Evenimentele juridice naționale din sfera justiției, după cum ne convingem, sunt într-o interdependență cu evoluția regimului democratic în Republica Moldova. Dinamica acestor evenimente juridico-legislative și consecutivitatea lor ne vorbește de calitatea și logica regimului democratic existent la o anumită etapă sau alta în hotarele naționale, iar realizările și eșecurile din sfera justiției - despre realizările și eșecurile din domeniul calității regimului democratic.

Realitatea contemporană este determinată de noi provocări în activitatea de democratizare a societății. Un factor esențial în cadrul acestei activități este independența justiției [15, p.118] și statutul magistratului. Societatea contemporană autohtonă, prin individualitatea sa, acordă o influență specifică asupra activităților menționate. Anumite activități, inacceptabile și chiar la limita legalității, limită ce necesită cercetări suplimentare

ştiinţifice, camuflează acele tendinţe politice de control latent efectuat de anumite grupuri politice şi cercuri de interese prin intimidarea justiţiei şi sensibilizarea opiniei publice. Dezvoltarea socială neuniformă, decalajul enorm de cultură generală şi juridică, caracteristice societăţii autohtone, formează un mediu prielnic de manipulare cu conştiinţa juridică a societăţii, ghidând-o într-o direcţie convenabilă, în cazul nostru spre instaurarea unui control psihologic asupra justiţiei, printr-o intimidare permanentă a magistraţilor. Indubitabil, într-un mediu democratic în deplinul sens al cuvântului acest fenomen, apreciat de noi drept populism politico-juridic, poartă un caracter constructiv, de polemică doctrinar-praxiologică, realizată de persoane cu instruire în domeniu. La fel menţionăm arealul favorabil în mediul autohton al fenomenului prin eşecurile răsunătoare ale justiţiei, ce este afectată de „maladii" caracteristice - insuficienţa de integritate şi de profesionalism al magistraţilor. Critica permanentă, neargumentată ştiinţific şi profesional, dar efectuată meticulos şi selectiv, afectează grav procesul de reformă a justiţiei în general şi al autorităţii judecătoreşti în special şi determină actorii reformei, în situaţia unei pregătiri profesionale insuficiente scopului şi limitelor determinate, de a efectua activităţi spasmotice şi inconsecvente în domeniu.

Această situaţie afectează esenţial nu numai independenţa şi autoritatea justiţiei, dar şi statutul magistratului. Aprecierea tendenţioasă şi eronată a evenimentelor din justiţie din partea anumitor reprezentanţi ai societăţii civile creează un mediu favorabil în domeniu, pentru acapararea unei părţi din independenţa justiţiei şi limitarea esenţială a statutului magistratului chiar din partea reprezentanţilor puterii politice. Astfel, avem un model elocvent de utilizare comună a unor interpretări de manipulare socială efectuate de oponenţii politici - unii aflaţi la guvernare, alţii aflaţi în opoziţie, care însă urmăresc un singur scop latent comun - de control al justiţiei, ce prin natura sa nu poate fi supusă nici unui control politic.

Suntem nevoiţi a constata imperfecţiuni grave în sfera justiţiei naţionale, care necesită intervenţii legislative şi funcţionale stringente. Pornind de la ideea că nu poate exista un sistem perfect, avem sarcina de a diminua imperfecţiunile depistate, factorul uman rămânând acel ce ar diferenţia perfecţiunea de realitate. Este important de a menţiona că procesul în cauză este unul nu numai de natură juridică, el posedând esenţiale elemente de natură politică şi elemente de natură socială îndeosebi. Într-o finalitate, orice reformă poartă un caracter social, deoarece vizează comportamentul uman - domeniu al sociologiei, şi numai ulterior reglementarea juridică a unor elemente caracteristice acestui comportament. Fără a cunoaşte obiective de generalitate excesivă, intenţionăm de a evidenţia cel mai vulnerabil element în conglomeratul de fenomene ce caracterizează realitatea politico-juridică a justiţiei naţionale şi care nu este specifică numai pentru Republica Moldova, ci pentru toate democraţiile aflate în proces evolutiv. Vorbim despre statutul magistratului, acel profesionist activitatea căruia determină realizarea justiţiei în toată

complexitatea și finalitățile ei. Anume în domeniul statutului magistratului și sunt depistate cele mai frecvente tentative de acaparare a justiției. Principiul separării puterii în stat, normele constituționale în domeniu, chiar și structura fundamentală a Constituției ce respectă tradițiile constituționalismului, asigurând trihotomia structurală a puterii, reprezintă niște garanții esențiale pentru organizarea și funcționarea justiției. Statutul magistratului este cel mai favorabil segment de valorificare a influenței de orice natură asupra justiției atât din partea guvernării, cât și din partea opoziției. Și magistratul-judecător, și magistratul-procuror sunt determinați în manifestarea lor de un ansamblu de drepturi și obligațiuni generice ce determină numai esența formatului procesual al acestuia, depășind-o și extingându-se în toate domeniile vieții sociale, esențial limitând și viața privată. Axiologia abordării doctrinare a statutului magistratului este argumentată prin necesitatea cunoașterii limitelor și particularităților acestuia de magistratul însuși. La fel, necesitatea cunoașterii limitelor și particularităților statutului magistratului urmează a fi prezentată drept parte integrantă a culturii juridice generale a societății. Ridicarea nivelului culturii generale juridice a societății ar permite perceperea mai calificată a fenomenelor legate de justiție și de a-i crea societății o imunitate calificată la frecventele tentative de manipulare din partea interesaților.

Aprecierea statutului magistratului o putem caracteriza drept o activitate de complexitate sporită. În domeniu se solicită a avea un sistem variat de cunoștințe de natură juridică, sociologică, politică și psihologică. Abordarea strict juridică în domeniu din start este sortită eșecului, or statutul magistratului apare în calitate de fenomen determinatoriu al societății respective, caracterul său social, politic și istoric având poate o mai mare relevanță decât cel istoric. Analiza comparativă în domeniu ne orientează a nu ne ghida spre o identificare a unui ansamblu sofisticat de drepturi și obligații ale magistratului. Considerăm că relevanța cercetării necesită a fi orientată spre constatarea și evaluarea anumitor repere ce ghidează statutul magistratului și care sunt determinate, la rândul lor, de anumite postulate-principii teoretice, valorificarea lor praxiologică fiind exprimată prin principii-norme juridice. Astfel, ne punem scop de a secesiona într-o convenționalitate statutul magistratului prin determinarea limitelor acestuia și de a evidenția părțile componente, determinatorii ale acestui statut. Menționăm că începutul statutului magistratului necesită a fi considerat etapa de selecție în cadrul instruirii profesional-juridice realizată în Institutul Național al Justiției [155]. Testul de integritate candidatul la studii urmează să-l treacă la această etapă. La fel menționăm că elemente de relevanță pentru statutul magistratului, în aspect de calitate și eficiență, este intrarea în carieră, instruirea inițială și continuă, cariera profesională, în calitate de magistrat și în calitate de manager în magistratură, incompatibilitățile și interdicțiile magistratului, drepturile magistratului la asociere și la activitățile ce nu sunt direct legate de activitatea profesională și

formele răspunderii magistratului. Însă aprecieri doctrinare de valoare în domeniul respectiv, în scopul determinării statutului magistratului, nu vor avea un caracter complex și obiectiv dacă acesta va fi studiat în afara arealului său de manifestare, stabilit de justiție. Teoretic, statutul magistratului poate fi perceput autonom, însă aprecieri de natură teoretico-practice în domeniu pot fi elaborate numai în arealul justiției, ce este determinant pentru magistrat în drepturile și obligațiunile sale.

Procesul de reformă a justiției se află într-o continuă manifestare. Astfel, menționăm expresia axiologică a statutului magistratului-judecător național, valorificată prin Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova din 09.02.2016 ce vizează lărgirea competențelor magistraților-judecători în domeniul excepției de neconstituționalitate prin prisma principiului independenței judecătorilor. „Independenţa judecătorilor este unul dintre principiile fundamentale de organizare şi realizare a justiţiei**.** În aplicarea legii, independenţa judecătorilor exclude noţiunea de ierarhie, subordonare. Având rolul de a soluţiona litigiile în mod obiectiv, conform legii, şi fiind o *putere* prin ei înşişi, judecătorii nu pot primi ordine, instrucţiuni sau sugestii de nici un fel cu privire la activitatea lor judiciară, nici din interiorul, nici din afara sistemului judiciar.”[59] Unul din autorii Hotărârii, Președintele Curții Constituționale Alexandru Tănasă, menționează: „Lărgirea mecanismului excepţiei de neconstituţionalitate va genera progrese în protecția drepturilor și libertăților fără a afecta securitatea juridică. Aceasta va permite abrogarea unor acte contrare drepturilor și libertăților garantate prin Constituție încă la faza examinării litigiului de către instanţele de judecată, fără ca să se ajungă la revizuirea deciziei definitive, cum este cazul atunci când dispoziţiile criticate sunt declarate neconstituţionale abia după ce litigiul a fost soluţionat.” [168]

Dacă și procurorii ar avea statutul de magistrat, reglementările determinate de hotărârea menționată ar avea răsfrângere și asupra statutului magistratului-procuror or, probabilitate de apariție a unui fenomen similar în cadrul urmăririi penale rămâne, fiind amplasat în afara sferei de influență a practicii Curții Constituționale. Noua Lege a Procuraturii [99], cu regret, nu stipulează nici apartenența procurorilor la entitatea magistraților, nici competențe de intentare directă a excepțiilor de neconstituționalitate, esența acestor competențe orientându-se într-o finalitate la protejarea drepturilor și libertăților omului. În aceeași Lege, prin art. 3, sunt reflectate „Principiile de organizare și activitate a Procuraturii și a procurorului”:

„(1) Procuratura își desfășoară activitatea în conformitate cu legea.

(2) Organizarea și activitatea Procuraturii este transparentă și presupune garantarea accesului societății și al mijloacelor de informare în masă la informațiile despre aceasta, cu excepțiile prevăzute de lege și cu asigurarea respectării regimului datelor cu caracter personal.

(3) Procuratura este independentă de puterile legislativă, executivă și judecătorească, de orice forțe politice, precum și de oricare alte instituții, organizații sau persoane. Imixtiunea în activitatea Procuraturii este interzisă. Procuratura cooperează cu alte autorități pentru realizarea funcțiilor indicate în prezenta lege.

(4) Procurorul își desfășoară activitatea în baza principiilor legalității, rezonabilității și independenței procesuale, care îi oferă posibilitatea de a lua de sine stătător și unipersonal decizii în cauzele pe care le gestionează.

(5) Independența procesuală a procurorului este asigurată prin garanții clare care exclud orice influență politică, financiară sau de altă natură asupra procurorului în legătură cu exercitarea atribuțiilor sale.

(6) În condițiile prevederilor art. 15 din prezenta lege și a Codului de Procedură Penală, activitatea procurorului poate fi supusă controlului din partea procurorului ierarhic superior și a instanței judecătorești.” Menționăm o realizare practică a cercetărilor teoretice efectuate de noi în domeniul principiilor ce determină organizarea și funcționarea procuraturii și procurorului. Principiul independenței și legalității procurorului și a procuraturii sunt suficient de bine determinate și reglementate în conținutul legii în cauză și sunt într-o coincidență cu cercetările efectuate de noi în procesul de elaborare a lucrării. Cu regret, principiul integrității nu se regăsește în reglementarea menționată. În opinia noastră acest principiu este unul relevant în determinarea statutului procurorului.

Atât Hotărârea Curții Constituționale menționate, cât și Legea cu privire la Procuratură demonstrează repetat oportunitatea determinării constituționale și legislative a entității magistraturii, care ar îngloba în sine judecătorii și procurorii, în scopul asigurării unui statut comun clar și uniform și a unui sistem normativ-juridic coerent, păstrându-le competențe diferite. În context, menționăm claritatea reglementărilor normativ-juridice din legea în cauză, ce sunt superioare reglementărilor din legea în vigoare, cu privire la statutul judecătorului. O entitate comună a judecătorilor și procurorilor - magistratura ar evita și o „aglomerare” normativ-juridică, o reglementare uniformă în domeniu și o dublare instituțională în anumite cazuri.

În sistemele juridice ale democrațiilor contemporane este statutul magistratului, de regulă, evidențiat în legi aparte, posesoare de titluri concrete. Obligațiile magistraților sunt de natură profesională și morală. Majoritatea legislațiilor impun exigențe ridicate magistraților, ce depășesc cu mult standardele medii ale altor funcții publice [120, p.185] Principalele reglementări din domeniul statutului magistratului, de relevanță deosebită, sunt reflectate în norme constituționale. Însă fundamentalele principii, caracteristice justiției, în perceperea unui regim democratic contemporan - independența, imparțialitatea și integritatea, își găsesc

expimarea în toate aspectele statutului magistratului. ***Legislația României*** evidențiază o lege aparte - Legea cu privire la statutul judecătorilor și procurorilor [105]. Compartimentele actului normativ în cauză anume și evidențiază principalele elemente ale statutului acestor entități profesionale. Cu toate că Legea diferențiază judecătorii de procurori, un compartiment este dedicat anume magistraților. Din contextul acestuia rezultă că prin entitatea de magistrat legislatorul român include atât judecătorii, cât și procurorii. O unică deosebire este enunțată cu referință la inamovibilitate: „Inamovibilitatea (pentru judecător), respectiv stabilitatea (pentru procuror) trebuie să aibă un conţinut real". Conform proiectului de lege privind statutul magistraţilor, „Judecătorii numiţi de Preşedintele României sunt inamovibili, în condiţiile prezentei legi. Judecătorii inamovibili nu pot fi mutaţi prin transfer, delegare, detaşare sau promovare, fără acordul lor şi pot fi suspendaţi sau eliberaţi din funcţie numai în condiţiile prevăzute de prezenta lege" (art. 3); „Procurorii numiţi de Preşedintele României se bucură de stabilitate, în condiţiile prezentei legi. Procurorii care se bucură de stabilitate nu pot fi mutaţi prin transfer, detaşare sau promovare, fără acordul lor. Ei pot fi delegaţi, suspendaţi sau eliberaţi din funcţie numai în condiţiile prevăzute de prezenta lege" (art. 4)." [161] Observăm că magistrații-judecători sunt posesori de inamovibilitate, iar magistrații-procurori - de stabilitate. Deși deosebirile statutare sunt evidente, ele nu sunt esențiale și permit de a aborda ansamblul de drepturi subiective și obligațiuni juridice într-un singur statut - al magistratului. Relevanța studiului constă în faptul că statutul în cauză este determinat, indiferent de variațiile minime, de arealul de existență - statutul justiției. Numai în arealul de manifestare a justiției poate avea o expresie logică și utilă statutul magistratului. Mai constatăm un fenomen, în procesul de edificare și perfecționare a statutului magistratului activ sunt implicate asociațiile profesionale naționale din domeniu. Or, anume ansamblul de drepturi subiective și obligațiuni juridice, în majoritatea sa, urmează a avea o reflectare a voinței profesionale. Un semn caracteristic de relevanță deosebită, identificată în Legea menționată, pentru procesul de reformă a justiției naționale și consolidare a statutului magistratului, este prezența acelor criterii obiective de acceptare în cariera de magistrat și de promovare în cariera în cauză. Importanța acestora se evidențiază ca relevantă, chiar numai din considerentul incapacității la nivel național de formulare a criteriilor în cauză și implementarea acestora în praxiologia justiției. Astfel, norma juridică prevăzută de alineatele 1 și 2, art. 41 al Legii stipulează: „(1) Consiliul Superior al Magistraturii constituie şi actualizează o bază de date cuprinzând magistraţii care s-au remarcat în activitatea lor profesională.

(2) În aprecierea activităţii profesionale se acordă importanţă următoarelor criterii:

a) rezultatele evaluărilor activităţii profesionale a magistratului;

b) deţinerea de titluri şi grade academice sau didactice în învăţământul juridic superior;

c) absolvirea unor cursuri de specializare;

d) susţinerea de comunicări ştiinţifice, referate sau alte lucrări în cadrul unor congrese, seminarii, mese rotunde sau al altor forme de dezbatere ştiinţifică;

e) publicarea de lucrări de specialitate juridică;

f) deţinerea unor funcţii de specialitate în institute de cercetare interne sau internaţionale;

g) cunoaşterea unor limbi străine;

h) deţinerea cunoştinţelor de operare pe calculator;

i) orice alte asemenea elemente care pot caracteriza cariera magistratului." Textul normativ în cauză mai evidențiază prezența unei baze de date ce caracterizează aptitudinile și performanțele magistraților, astfel excluzându-se acele posibile speculații din cadrul unor promovări concrete, iar responsabilitatea obiectivității promovărilor în carieră este asumată de Consiliul Superior al Magistraturii. La fel, conținutul Legii cu privire la statutul judecătorului și procurorului, prin Capitolul V - „Promovarea magistraţilor şi accesul la funcţiile de conducere", foarte clar efectuează o delimitare între promovarea în cariera de magistrat și promovarea în funcții de conducere din cadrul magistraturii. Prin norma juridică din alineatul 3 art. 48 al Legii se determină acel aspect specific promovării în funcțiile de conducere: „Magistraţii îşi pot depune candidaturile însoţite de un proiect privind exercitarea atribuţiilor specifice funcţiei de conducere la instanţa ori parchetul pentru care candidează, precum şi orice alte acte considerate relevante, în termen de 30 de zile de la publicare, la Consiliul Superior al Magistraturii." Aspectul specific constă în prezentarea acelui „proiect privind exercitarea atribuțiilor specifice funcției de conducere" la instanță sau parchet. Acest proiect își realizează expresia praxiologică prin identificarea abilităților manageriale din domeniul profesional analizat al pretendenților la funcție. Astfel, legislația română efectuează clar o delimitare între cariera de magistrat și cariera de manager în magistratură, în cadrul cărora se solicită abilități diferite, dar, evident, care-și au originea în statutul inițial al magistratului. Este importantă definiția magistraturii evidențiată în legea menționată [105], chiar prin articolul 1 - „Magistratura este activitatea judiciară desfășurată de judecători în scopul înfăptuirii justiției și de procurori în scopul apărării intereselor generale ale societății, a ordinii de drept, precum și a drepturilor și libertăților cetățenilor." Evident este că, în sensul normei juridice menționate termenul *Magistratură* este sinonimic cu *Justiție*. Ne convingem că magistratura și magistrații nu sunt termeni juridici de noutate absolută, utilizarea acestora având scopul accentuării importanței unității și uniformității reglementărilor normativ-juridice din domeniu.

Fiind considerate componente esențiale ale statutului magistratului, criteriile de selectare pentru cariera de magistrat sunt reglementate în ***Regatul Spania*** prin art. 301 al Legii Organice a Puterii Judiciare 6/1985 din 01 iulie, care pune la baza acestor criterii meritele și capacitățile

pentru exercitarea funcției jurisdicționale. Procedura gratuită de selectare, împreună cu obiectivele ei transparente, egalitatea în acces a tuturor cetățenilor care întrunesc rigorile de integritate și posedă aptitudinile necesare determină capacitatea profesională pentru exercitarea funcției jurisdicționale [68]. La fel, Legea menționată stabilește detaliat drepturile și obligațiile magistraților, condițiile de acces în cariera juridică, stabilește ce este cariera juridică și care sunt componentele ei și condițiile de atragere la răspundere juridică. Legislația spaniolă în domeniu face o diferențiere între judecători și procurori, însă domeniile de afirmare profesională și statutele respective sunt reglementate prin Legea sus-menționată. Este necesar a evidenția prezența unor reglementări clare pentru toți justițiabilii, ce determină proceduri transparente și obiective de inițiere și accedere în cariera de magistrat, fenomen foarte important pentru reglementările juridice contemporane din domeniu, caracteristic și pentru legislația României.

Și în ***legislația franceză*** există reglementări normative privind statutul magistratului, calitatea și eficiența cărora, durabilitatea în timp și consecvența în promovare merită a fi prezentate în calitate de suport pentru analiza comparativă în domeniu. Legea constituțională nr. 2008-274 din 23 iulie 2008 de modernizare a instituțiilor Republicii a V-a, prin modificarea art. 65 din Constituția Franceză și Legea Organică [69] nr 2010-830 din 22 iulie 2010, ce a modificat Legea Organică nr.94-100 din 5 februarie 1994 reformează fundamental Consiliul Superior al Magistraturii, fenomen ce influențează pozitiv și statutul magistratului. Statutul magistratului în sistemul legislativ francez este determinat prin Ordonanța din 22 decembrie 1958. Sunt clar determinate și interpretate principiul inamovibilității, de exemplu, unui magistrat nu i se poate comite, fără consimțământul său, o limitare nouă, dar nici o avansare [166, p.303]. La fel, Prin Ordonanța menționată se evidențiază interdicțiile și incompatibilitățile ce apar în ansamblul lor drept componente ale statutului magistratului. Interdicțiile se referă la expunerea opiniilor politice în public și la grevă. Incompatibilitățile reflectă acele activități care sunt interzise magistraților. Legea stabilește dreptul magistraților de a alege, ori de a refuza de la activitatea interzisă, ori de a pleca în demisie și nu pot exercita un mandat politic național sau local. Incompatibilitatea în manifestarea sa de principiu formează obstacole în exercitarea tuturor activităților profesionale din afara profesiei de magistrat. Legea Organică nr.94-101 din 5 februarie 1994 a lărgit limitele incompatibilității, stipulând imposibilitatea de a exercita în limitele jurisdicției în care a activat, în următorii 5 ani, funcția de avocat și notar pentru magistrații în demisie. Procurorii la fel sunt incluși în entitatea magistraților. Inițierea în carieră, incompatibilitățile și interdicțiile sunt similarle cu cele ale magistraților-judecători. Astfel, evidențiem cele mai importante puncte de reper ale statutului magistratului-procuror, care sunt: subordonarea profesională și indivizibilitatea serviciului [140, p.27]. Subordonarea profesională

stipulează că fiecare procuror este subordonat superiorului său. Prin indivizibilitate se subînțelege că orice procuror reprezintă întreaga instituție și din numele ei acționează.

Depistăm un fenomen caracteristic acestor exemplificări de natură comparativă în domeniul justiției și statutului magistratului. Includerea în noțiunea de magistrat a judecătorilor și procurorilor încă nu demonstrează identitatea statutară profesională a judecătorilor și procurorilor. Statutul magistratului se află într-o proporționalitate directă cu statutul justiției. Acest statut este protejat eficient prin capacitatea de valorificare a statutului justiției, exprimată prin activitatea eficientă a instituțiilor specifice - Consiliul Superior al Magistraturii, Adunarea Generală a Judecătorilor și Adunarea Generală a Procurorilor. În condițiile valorificării unui regim democratic, a formării unui stat de drept în care este prezentă supremația legii, statutul magistratului reflectă o expresie axiologică sporită.

1.3. Concluzii la Capitolul 1

În urma unei analize complexe a surselor doctrinare și a suportului normativ-juridic național și internațional, ce vizează natura statutului magistratului și manifestarea în arealul justiției, menționăm anumite concluzii de referință:

1. Cercetări în domeniul justiției și a statutului magistratului în știința juridică națională sunt efectuate, însă un studiu doctrinar profund, bine orientat spre accentuarea și caracteristica interacțiunii dintre justiție și statutul magistratului lipsește;
2. Calitatea și valoarea justiției sunt trăsături determinate și esențial influențate de cultura juridică, legătura respectivă demonstrând un caracter interacțional;
3. La baza statutului magistratului și a statutului justiției se află începuturi comune ce parțial coincid;
4. Judecătorii și procurorii necesită a fi incluși prin reglementări normativ-juridice într-o entitate unică – Magistratura, statutul acestora fiind mai eficient și mai clar de reglementat prin aceleași acte normativ-juridice;
5. Statutul magistratului și calitatea justiției în dezvoltarea lor teoretico-practică sunt racordate cu nivelul de democratizare a societății în care își găsesc afirmarea;
6. Reglementările normativ-juridice din domeniu urmează a fi creația comună a celor trei ramuri ale puterii de stat în limitele de competență ce le caracterizează;
7. Atât statutul magistratului, cât și statutul justiției, în manifestarea lor organizațională și funcțională, sunt influențate direct de organele de autoadministrare - în realitatea juridică națională de Consiliul Superior al Magistraturii, de Adunările Generale ale Magistraților și de Asociațiile profesionale.

Astfel, în baza celor expuse în compartimentul respectiv, ne permitem să formulăm problema de cercetare şi direcţiile de soluţionare a acesteia. ***Problema de cercetare*** constă în determinarea statutului magistratului prin analiza principiilor și elementelor de structură și conținut, fapt ce orientează interacțiunea eficientă a acestuia cu fenomenul justiției, permițând o responsabilizare a magistratului față de societate și a statului față de justiție și societate în procesul de modernizare legislativă și realizare normativ-juridică.

În scopul soluţionării problemei de cercetare, evidenţiem următoarele ***direcții*** de cercetare:

1. Elaborarea unui studiu științific complex cu referire la statutul magistratului și statutul justiției contemporane;
2. Efectuarea unei analize a reglementărilor normativ-juridice naționale și internaționale din domeniul justiției și a statutului magistratului;
3. Caracterizarea complexă a fenomenului justiției prin evidențierea accepțiunilor principale ce-i sunt caracteristice;
4. Prezentarea integrității, independenței și imparțialității drept principii ce determină statutul magistratului și influențează structura acestuia;
5. Prezentarea statutului magistratului drept o continuitate a fenomenului justiției, fiind prezentat structural nu numai prin drepturi subiective și obligațiuni juridice profesionale, dar în special prin depășirea acestor elemente de structură, fiind asigurate printr-un sistem de garanții normativ-juridice;
6. Stabilirea limitelor și interacțiunii răspunderii juridice a magistratului cu răspunderea statului pentru erorile comise de justiție.

Identificarea problemei de cercetare și determinarea direcțiilor de cercetare a lucrării ne acordă posibilitatea reflectării scopului și obiectivelor acesteia. ***Scopul*** tezei constă în cercetarea complexă a statutului magistratului contemporan, principiile și elementele de structură și conținut ale căruia sunt determinate de accepțiunile justiției.

Întru atingerea scopului propus, constatăm realizarea anumitor ***obiective***, printre care:

- identificarea opiniilor și problemelor existente în doctrină și, respectiv, în practica juridică cu referință la fenomenul justiției - areal de manifestare a statutului magistratului;
- aprecierea accepțiunilor justiției și determinarea interacțională a acestora;
- sintetizarea principiilor fundamentale ce caracterizează fenomenul justiției;
- aprecierea axiologică a statutului magistratului;
- stabilirea principiilor fundamentale și definirea statutului magistratului;

- evidențierea și argumentarea interacțiunii dintre fenomenul justiției și statutul magistratului;
- argumentarea axiologiei sistemului de garanții, orientate spre afirmarea drepturilor subiective și stabilirea obligațiunilor juridice ale magistratului;
- identificarea efectelor praxiologice ale statutului magistratului prin determinarea formelor răspunderii juridice și a consecutivității formelor răspunderii juridice a magistratului;
- delimitarea fenomenului răspunderii juridice a magistratului de fenomenul răspunderii materiale a statului.

2. JUSTIȚIA - AREAL DE MANIFESTARE A STATUTULUI MAGISTRATULUI CONTEMPORAN

2.1. Polivalența Conceptului justiției

Fenomenul justiţiei, răspândit în realitatea juridică contemporană, ocupă un loc important atât pentru sistemul de drept contemporan, cât şi pentru statul contemporan. Este de neconceput o societate care nu primeşte, nu utilizează justiţia în calitate de valoare socială supremă, neamplasând-o prin importanţa ei pe acelaşi cântar valoric cu fenomenul dreptului. Fenomenele sociojuridice contemporane ne determină spre o reevaluare a coraportului dintre justiție și drept. Justiţia, prin esenţa sa, se manifestă ca un mediator dintre stat şi societate prin utilizarea dreptului. Mai putem afirma că fenomenul justiţiei apare în calitate de instrument de aplicare corectă a dreptului şi în calitate de arbitru între diferiţi subiecţi de drept implicaţi în procesul de creare şi aplicare a dreptului. Aceste sarcini, atribuite de realitatea juridică contemporană fenomenului justiţiei, invocă în realizarea lor un statut exact şi general acceptat atribuit justiţiei contemporane - statutul de autoritate. Problema determinării statutului de autoritate a justiţiei necesită o referinţă la sursele de constatare iniţială a justiţiei, ca ramură distinctă a puterii de stat. Teoria separaţiei puterilor, fiind, în esenţă, apreciată iniţial de Aristotel [176, p.380; 182], dezvoltată de Locke [183] şi Hobbes [180], este cristalizată în calitate de teorie fundamentală de organizare democratică a puterii de stat în opera lui Montesquieu [123]. Teoria revoluţionară pentru acele timpuri îşi găseşte reflectarea sub formă de principiu constituţional în majoritatea legilor fundamentale europene [119] şi în cea a SUA [27]. Chiar şi discuţiile referitoare la inexactitatea principiului separării puterilor, incorectitudinea lui conceptuală invocate nu diminuează valoarea şi importanţa ideii promovate, şi anume organizarea trihotomică a puterii de stat privită sub prisma funcţionalităţii puterii publice, cu menţinerea atributelor de indivizibilitate şi exclusivitate. Astfel, structura menţionată a puterii de stat este analizată în corelaţie cu cele trei ramuri ale puterii, determinate, la rândul lor, prin intermediul a trei funcţii fundamentale ale statului: legislativă, executivă şi jurisdicţională.

Strâns legat de noţiunea de justiţie, se mai utilizează şi termenul de jurisdicţie, identificându-se, în general, cu cel de competenţă - sferă de atribuţii conferite unui organism sau unei autorităţi publice într-un anumit domeniu. Considerăm că structura trihotomică a puterii de stat necesită a fi păstrată ca cea mai optimă în coraport cu ramurile puterii de stat. Justiţia însă, atât prin organizarea sa, cât şi prin funcţionare, nu se prezintă ca forţă [11, p.406] - manifestare a puterii publice. Însăşi esenţa de organizare şi funcţionare a justiţiei contemporane nu ne permite să afirmăm că justiţia este o manifestare de putere. Această constatare poate fi cert

identificată prin intermediul coraportului dintre stat şi drept, şi anume: statul creează dreptul, pentru ca ulterior să se supună acestuia. Statul, prin organele sale, coboară la nivelul celorlalţi subiecţi ai dreptului, fiind pe poziţie de egalitate cu ei în faţa justiţiei; o conformare a acestor subiecţi cu caracter public faţă de justiţie nu are loc din propria lor iniţiativă, ci în rezultatul interpretării normelor juridice concrete. Această interpretare cu caracter cazual şi se va conţine în actul de justiţie. Nici un potenţial justiţiabil nu se adresează în instanţa de judecată cu scopul aderării sau apelării la o forţă. Respectarea, realizarea, aplicarea actului de justiţie au loc datorită autorităţii general recunoscute - justiţiei. Însăşi capacitatea justiţiei în domeniul competenţei de drept comun sau de contencios ne determină a trata justiţia ca pe o autoritate. [135, p.35-37]

Analizând procesul de formare iniţială a puterii publice, este necesar a studia evoluţia acesteia în cadrul primelor forme de organizare a societăţii prestatale. Iniţial, în acele forme de organizare primară (familie, gintă, trib) se vorbeşte despre „puterea autorităţii", care mai apoi, treptat, începând cu primele formaţiuni statale, se transformă în „autoritatea puterii" [149, p.53; 4, p.70]. Negarea [169] acestei concepţii, bazată pe un suport logic, nu are la originea sa argumente convingătoare. Procesul evolutiv ce a determinat transformarea conducerii societăţii, de rând cu interpretările literare, ne permite să concluzionăm că autoritatea este o formă iniţială şi apolitică de conducere a societăţii, care, mai târziu, se transformă, în viziunea noastră, într-un exponent al puterii. Din punct de vedere logic, aprecierea naturii justiţiei în calitate de autoritate a statului şi, concomitent, de ramură a puterii de stat nu creează careva confuzii ori contradicţii. În aspect organizaţional, oricare dintre organele de stat, indiferent de apartenenţa la o ramură concretă a trihotomului puterii, se manifestă în calitate de autoritate. Identificarea puterii cu forţa, stăpânirea, dominaţia, capacitatea se manifestă mai pronunţat în aspectul funcţional al organelor legislative şi executive. Nu negăm şi anumite manifestări în domeniul organizaţional al organelor legislative şi executive, însă subiectul respectiv necesită un studiu autonom.

Statutul de autoritate a justiţiei mai poate fi argumentat şi prin condiţiile speciale înaintate faţă de judecători şi justiţie în ansamblu. Apreciem şi evidenţiem în calitate de argument incontestabil atât principiile ce confirmă independenţa judecătorului şi a justiţiei, principiul inamovibilităţii judecătorului, cât şi condiţiile deosebite înaintate faţă de procesul de selectare a candidaţilor la funcţia de judecător [142, p.251]. Asemenea condiţii, cerinţe sunt şi trebuie să fie înaintate faţă de un sistem de organe (în cazul nostru, faţă de instanţe), competenţa cărora este de a înfăptui justiţia. Interpretarea cazuală a dreptului, la etapa sa finală, materializată în actul de justiţie, soluţionarea litigiilor dintre subiecţi, inclusiv de drept public, constatarea faptelor juridice ş.a. - toate acestea pot fi realizate numai prin intermediul unei autorităţi de apreciere atât sociale, cât şi statale. Această autoritate este justiţia, caracterizată

prin sistemul de instanţe de drept comun şi specializate. Numai în determinarea statutului de autoritate justiţia se poate manifesta în deplinul sens al naturii sale - a face dreptate în conformitate cu legile existente şi, mai mult ca atât, a contribui la perfecţionarea dreptului pozitiv, prin intermediul diferitor proceduri, în scopul asigurării echilibrului celorlalte două ramuri ale puterii politice - legislativă şi executivă, precum şi în scopul ocrotirii valorilor unui regim democratic [130, p.307]. Statutul de autoritate a justiţiei îi atribuie acesteia o apreciere atât socială, cât şi statală în domeniile enumerate anterior, astfel contribuindu-se la o „apropiere" a statului de societate în general şi de societatea civilă în special.

Aprecierea în calitate de autoritate o facem cu referire la justiţie, ca sistem de instanţe judecătoreşti, şi la organele care, în mod tradiţional şi logic, sunt amplasate în compartimentul „Autoritatea Justiţiei" al legilor fundamentale, şi anume Consiliul Superior al Magistraturii şi Procuratura sau organul competent în gestionarea urmăririi penale. Societatea contemporană înaintează aceleaşi cerinţe avansate faţă de autorităţile menţionate, precum şi faţă de activitatea lor, mai ales în ce priveşte caracterul apolitic al funcţionării şi organizării lor şi independenţa în activitate. Datorită independenţei funcţionale faţă de alte organe ale statului şi a formei de organizare apolitice, Consiliului Superior al Magistraturii i se recunoaşte statutul de autoritate [143, p.30]. Acest fapt explică şi determină componenţa lui, majoritatea membrilor fiind nemijlocit judecători, aleşi de forumul naţional al judecătorilor.

Alegerea în calitate de subiect de cercetare eficienţa justiţiei ne orientează spre o exactitate terminologică. Termenul „justiţie" poate fi perceput în mai multe accepţiuni. Dicţionarul Explicativ al Limbii Române (DEX) evidenţiază următoarele sensuri ale termenului în cauză - *justiţie* - 1. Totalitatea organelor de jurisdicţie dintr-un stat, ansamblul legilor şi al instanţelor judecătoreşti; sistemul de funcţionare al acestor instanţe. 2. Una dintre formele fundamentale ale activităţii statului, care constă în judecarea pricinilor civile sau penale şi în aplicarea pedepselor prevăzute de lege. 3. Dreptate, echitate [50, p.552].

Ajungem la concluzia că justiţia este o noţiune categorială ce poate avea diferite accepţiuni în dependenţă de felul în care este privită:

a) Într-o accepţie extensivă, justiţia este o calitate, un sentiment de echitate care se poartă în sine. Astfel percepută, ea este o noţiune marcată de subiectivism, al cărui conţinut diferă în dependenţă de moralitatea personală: foarte rar se întîlnesc părţi în proces care să nu fi crezut că justiţia este de partea lor.

b) Într-o accepţiune tehnică, justiţia este o funcţie: funcţia de a judeca, cea de a „rosti dreptul" cu ocazia unei contestaţii. În acest sens, se va spune despre judecător că el face justiţie. Astfel înţeleasă, justiţia este o prerogativă suverană, care în societăţile noastre moderne aparţine statului.

c) Într-o ultimă accepție, restrictivă, justiţia desemnează ansamblul instituţiilor prin intermediul cărora este exercitată funcţia de judecare: curţile, tribunalele, magistraţii, auxiliarii de justiţie etc. Definită astfel, justiţia se identifică cu acest imens mecanism funcțional, în fruntea căruia se găseşte Ministerul Justiţiei [154, p.61]. Din această perspectivă, justiţia este în acest caz un serviciu public.

Într-o percepere mai largă a termenului „justiție”, acesta se impune a fi în sinonimie cu o calitate a regimului politic contemporan - democrația. Evident, justiția prin prezența sa contemporană este o democrație. Vorbim despre un fenomen calitativ, de o complexitate pronunțată atât în aspect organizațional, cât și funcțional. Suntem într-o oportunitate de mențiune a mediului de manifestare a fenomenului justiției contemporane - statul social contemporan, implicarea ultimului în procesele organizaționale și funcționale fiind vitală pentru afirmarea unei justiții independente. La fel, implicarea statului, anume prin calificativul său „social”, determină transparența și calitatea procesului de instruire și acceptare a magistraților în carieră. Astfel, rolul și structura Consiliului Superior al Magistraturii, a Ministerului Justiției în aceste domenii apar drept determinatorii pentru constatarea fenomenului complex al justiției în sistemul trihotomic al puterii și a statutului magistratului. Argumentăm necesitatea determinării naturii și esenței justiției prin faptul că statutul justiției - finalitate de cercetare, este acel areal de existență și manifestare a statutului magistratului.

În scopul unei caracteristici mai complexe, vom percepe justiția și o vom supune cercetării prin aspectele: *1) de funcţie a statului, jurisdicţională; 2) de serviciul public al justiţiei*. Cercetarea fenomenului justiției ne permite abordarea obiectivă și complexă a statutului justiției. Anume de exactitatea acestui statut, al justiției, și depinde într-o esențială măsură calitatea și eficiența justiției. Convențional, pista de cercetare o desemnăm în felul următor: natura și esența justiției apreciază statutul fenomenului în cauză drept areal de existențialitate și manifestare a statutului magistratului în expresia sa complexă, fapt ce contribuie la realizarea unei justiții calitative și eficiente prin intermediul unui sistem de instanțe ce reprezintă funcționalitatea autorității judecătorești a statului. Incontestabil, s-ar impune necesitatea identificării unei accepțiuni suplimentare a fenomenului justiției - sistemul de instanțe judecătorești, ce formează autoritatea judecătorească. Nu punem la discuție valoarea și importanța accepțiunii în cauză, însă pentru determinarea statutului justiției contemporane accepțiunea în cauză obține o valoare de finalitate, ce determină statutul procedural al instanței și magistratului, însă care formează un domeniu aparte de investigație doctrinară - al proceselor penal și civil ca ramuri ale științei juridice. Este important de a constata o consecutivitate a procesului de cercetare doctrinară a fenomenului statutului justiției și a magistratului. Identificarea interacțiunii dintre justiție și magistrat este exprimată prin principii fundamentale,

inspirate din accepțiunile justiției și din axiologie, destinația socială și juridică a magistratului și care influențează esențial sistemul de norme juridice ce formează dreptul procedural. Prin aceasta și argumentăm valoarea subiectului cercetării, ce nu se finalizează prin determinarea principiilor și interacțiunilor dintre statutul justiției și cel a magistratului, dar, în opinie, se extinde în normele procedurale și, deci, vizează direct calitatea și eficiența justiției.

2.2. Justiția în expresie de funcție a statului - reper pentru statutul magistratului

Funcția jurisdicțională este generată de anumite principii, care în literatura de specialitate sunt reflectate în mod diferit, totuși, divergențele doctrinare nu afectează conceptual perceperea de manifestare a justiției. Astfel, Școala de drept franceză stabilește două principii esențiale: principiul neutralității și principiul independenței justiției. Literatura națională de specialitate [135] deosebește trei principii esențiale pentru determinarea manifestării fenomenului justiției contemporane: principiul imparțialității, ce coincide într-o analiză de esență cu acel principiu al neutralității evidențiat anterior, principiul independenței și, suplimentar, principiul integrității magistraților. Divergențele numerice dintre aceste două opinii enunțate pot fi explicate chiar și prin perioada de identificare și cristalizare a acestora, cât și prin alți factori de configurare a dreptului ce au influențat considerabil un sistem juridic sau altul la diferite perioade de dezvoltare a dreptului.

Funcția jurisdicțională apare ca una dintre principalele direcții de activitate a statului [128, p.35]. Ea nu poate fi abordată într-o percepere autonomă. Prin principiile ce o caracterizează - imparțialității, integrității și independenței, funcția în cauză își manifestă esența sa nu numai printr-o simplă „rostire” a legii și aplicare a normelor juridice la soluționarea cauzelor concerte, dar și prin controlul efectuat asupra calității actelor normative și a actelor individuale emise de autoritățile competente ce reprezintă ramurile puterii legislative și executive ale statului. Funcţia de judecare este una din prerogativele puterii publice, pe lângă funcţia legislativă care elaborează norma şi funcţia executivă care îi asigură aplicarea. Anterior, funcția jurisdicțională, în procesul de formare a statului, o puteam considera drept competență inalienabilă a oricărei puteri sociale organizate. Funcția nominalizată a stabilit o comunicare dintre putere și societate prin prisma spiritului de dreptate, ulterior prin prisma dreptului pozitiv. În dreptul medieval, aceste trei funcţii se contopeau în persoana Regelui: acesta era specificul absolutismului regal. Justiţia se efectua în numele Suveranului prin intermediul magistraţilor, care erau „consilierii” săi şi care îşi exercitau funcţiile avînd sediul în „curţi” (de aici, de fapt, aceste expresii care există şi în epoca noastră).

Modernizarea și civilizarea societății, trecerea la noua formațiune social-economică a determinat că magistraţii au manifestat tendinţe de independenţă sau, mai exact, ei au conceput

rolul lor în limitarea absolutismului indiferent de forma de guvernământ existentă. Natura, limitele funcției justiției contemporane rămân subiecte demne de cercetare și în perioada contemporană, anume de statutul justiției și al magistratului depinde într-o mare parte calitatea și stabilitatea regimului democratic. Calitatea acestuia se expimă prin capacitățile instanțelor de a interpreta normele de drept și în soluționarea litigiilor acceptate pentru examinare. Aici este argumentat de a menționa despre pregătirea magistratului - inițială și continuă - și de capacitatea instanțelor superioare de a forma o practică națională în domeniu, adecvată valorilor democratice ce caracterizează acest sistem. Stabilitatea unui regim democratic este un element esențial al democrației contemporane atribuit justiției contemporane, ultima având capacitatea în manifestarea ei funcțională și instituțională de a se prezenta în calitate de acel component rigid care acordă stabilitate statului, asigurându-i integritatea și unicitatea politicilor sociojuridice.

Rolul justiției în statul contemporan nu trebuie perceput prin prisma vechilor concepte, ce invocau tentative de control al justiței asupra politicului în lupta pentru putere [135, p.153]. Realitatea ne convinge că aceste atribuții sunt fenomene absolut firești. Domnia justiției se reduce la capacitatea instanțelor de a interpreta cazual normele de drept deja create de Legislativ. Considerăm că aceasta și este interpretarea principiului „domniei legii", „supremației legii", caracteristice statului de drept contemporan. Acel pericol imaginar al dictaturii magistraților a fost inventat de către politic, pentru a-și asigura un câmp de manevră ce depășește limitele juridicului. Cuvântul este relevant - se invocă dorința magistraţilor de a depăşi prerogativele lor care se limitau la singura funcţie de judecare şi de a participa atât la funcţia legislativă, cât şi la cea executivă. Însă se necesită o precizare - și aceste domenii sunt reglementate în activitatea lor de norme juridice, interpretarea cazuală a cărora o poate efectua numai magistratul, în așa fel realizând un control firesc al constituționalității și legalității.

Ulterior, s-a degajat un alt curent de gândire, care, pentru a lupta contra absolutismului, a pus drept postulat ceea ce se obişnuieşte a se numi *principiul* [123, p.17] separării puterilor: funcţiile legislativă, executivă şi judecătorească nu trebuie să fie concentrate în mâinile unei singure persoane - a monarhului, de exemplu; ele trebuie să fie atribuite diferitor organe ale statului gestionate de persoane diferite. Această idee, care inițial își găsește reflectarea în scrierile lui John Locke, în 1690, în *Eseu despre guvernul civil* [121], a fost sistematizată de Montesquieu, în 1748, în *Spiritul legilor* [123]. Se cunosc câteva din formulele sale: „orice om care are putere este tentat să abuzeze de ea; el înaintează până ce întîmpină limite", şi de aici, adaugă Montesquieu, „pentru ca să nu se abuzeze de putere, trebuie ca puterea să oprească puterea". Toate aceste idei au fost culese de Revoluţia Franceză şi consacrate în art. 16 al Declaraţiei dreptului omului şi cetăţeanului [40], care, nu fără un oarecare dogmatism, impuse

în principiul: „fiecare societate în care separarea puterilor nu este determinată, nu are constituţie”.

Astfel, trebuie să apară o veritabilă „putere judiciară” pe lîngă puterea legislativă şi puterea executivă; din acest considerent, de altfel, judecătorii erau aleşi la fel ca şi reprezentanţii adunărilor politice. Există tendinţa de a crede că acest text consacră funcţia iminentă a judecătorului. Nu este întru totul exact. În contextul timpurilor şi în raport cu planurile politice ale magistraţilor în evoluția societății, acest principiu avea de asemenea, sau poate mai ales, aspecte negative în măsura în care el limita magistraţii la singura lor funcţie judecătorească: pentru ca judecătorul să fie judecător. Totuși, o neîncredere din partea politicului a persistat și încă persistă cu referință la magistratură în civilizațiile contemporane. Funcția de a judeca prezumă o instruire aparte, specializată, de durată, la care nu oricare poate face față. Mai mult ca atât, ea prezumă, prin importanța și complexitatea ei, că viitorul magistrat conştient și pregătit psihologic păşeşte pe calea procesului de instruire respectivă. Aceasta și este una dintre deosebirile esențiale și determinatorii dintre Magistratură și celelalte componente ale puterii, cum ar fi Administrarea profesională în Executiv și cariera politică prin reprezentare în Legislativ. O a doua deosebire esențială este însuși profesionalismul perceperii și interpretării dreptului. Orice nu s-ar spune, dar în domeniu reprezentanții magistraturii sunt de o pregătire categoric superioară. În aceste două aspecte și se exprimă „rivalitatea” sau neîncrederea percepută din partea reprezentanților celorlalte două ramuri ale puterii de stat. În continuare, afirmând că magistratura nu este totuși percepută drept o „putere” ci o „autoritate”, care impune spre executare altor ramuri ale puterii actul de justiție, amplasarea funcției jurisdicționale în sistemul trihotomic al puterii necesită o abordare novatorie, ce depășește dogmatismul principiului separației puterilor în stat [135, p.153].

În zilele noastre, separarea puterilor nu mai este cea care a fost cândva: ea a devenit în esenţă un simbol al libertăţilor noastre, care face parte din mitologia politică [11]. În realitate, funcţiile s-au dispersat prin diferite puteri, în acest sens, fiecare dintre ele nu mai aparţine în exclusivitate unui organ determinat; funcţia legislativă este exercitată în acelaşi timp de Parlament (sub forma legilor) şi de Guvern (sub forma ordonanţelor şi decretelor); ceea ce ţine de funcţia judecătorească, ea a încetat să mai fie prerogativa exclusivă a corpului judiciar al magistraturii [131, p.142]. Contopirea de competențe însă este argumentată prin posibilitatea utilizării sistemelor de control ale unei ramuri a puterii asupra alteia, încât adevărata problemă constă nu atât în a respecta o separare a ramurilor puterii puţin relativă, cât de a conserva un dificil echilibru între diferite funcţii ale statului în scopul prevederii contraputerilor.

În aceste condiţii apare necesitatea de a ne expune ce reprezintă funcţia judecătorească. Este necesar de a ne aprecia care este coraportul autorității judecătorești atât cu legislativul, cât

şi cu executivul, şi care sunt limitele acestei interacţiuni dintre funcţia jurisdicţională şi funcţiile legislativă şi executivă. Realizând aceste obiective curente, putem determina despre natura, valoarea, limitele şi esenţa autorităţii judecătoreşti şi a justiţiei în ansamblu în condiţiile unui stat contemporan democratic şi interacţiunea fenomenelor menţionate cu legislativul şi executivul. Deşi apare necesitatea de a menţiona că ansamblul de subiecţi ce caracterizează şi realizează funcţia jurisdicţională este mai complex decât instanţele ce formează autoritatea judecătorească. Opinie elocventă în domeniu, orientată spre exemplifcarea practică a influenţei dezvoltării culturii şi conştiinţei sociale asupra unor anumite elemente ale dreptului - în cazul nostru - locul şi rolul magistratului-judecător în construcţia statală şi în edificarea unei societăţi democratice. Elementele de drept în cauză, ce au fost supuse unei reaprecieri esenţiale, sunt reflectate şi în conştiinţa şi cultura juridică a societăţii. Funcţia, în contextul supus discuţiei, se constată în calitate de destinaţie utilitară a fenomenului [143, p.32]. Deci funcţia justiţiei descrie şi caracterizează valoarea justiţiei atât în manifestarea socială, cât şi în cea politico-juridică. Manifestarea socială a funcţiei jurisdicţionale este exprimată prin valoarea justiţiei pentru societate, fiind percepută în calitate de intermediar dintre putere şi societate, prin interpretarea cazuală a normelor juridice [135, p.129]. Manifestarea politico-juridică a funcţiei jurisdicţionale este evidenţiată prin competenţe de interpretare cazuală a acelor reglementări normativ-juridice ce determină organizarea şi funcţionarea aparatului de stat - exponent real al puterii de stat, care include ramurile puterii legislative şi a celei executive.

Un principiu esenţial, orientat spre caracterizarea funcţiei judecătoreşti, este neutralitatea, sau, cum mai este numit în doctrina naţională, principiul imparţialităţii justiţiei. Cu toate că este posibilă o delimitare terminologică, ne limităm la menţiunea că referitor la termenul „***neutralitate***” justiţia este caracterizată din aspectul politicului, iar termenului ***„imparţialitate”*** îi revine domeniul funcţionalităţii justiţiei. Totuşi, dacă forma stabileşte o deosebire în natura terminologică respectivă, atunci conţinutul nu evidenţiază decât deosebiri în apartenenţa normelor juridice ce reglementează domeniile - ***neutralitatea*** - dreptul constituţional, ***integritatea*** - procedura civilă şi penală.

Accesându-ne pe esenţa şi axiologia principiului neutralităţii justiţiei, vom evidenţia natura şi valoarea funcţiei jurisdicţionale în calitate de parte a expresiei trihotomice funcţionale a puterii de stat. Urmează să determinăm corapoartele dintre justiţie (ca funcţie) şi legislativ (ca funcţie), şi dintre justiţie şi executiv, evident la fel, în expresia sa funcţională.

În context, examinăm interacţiunea justiţiei şi a funcţiei legislative, între acestea păstrându-se o deosebire esenţială. Funcţia jurisdicţională este foarte diferită de funcţia legislativă. Ultima prezumă elaborarea normei, care prin definiţie este o regulă generală şi abstractă ce nu vizează nici un caz particular, în timp ce funcţia judecătorească este însărcinată

de a aplica norma pentru a da o soluţie litigiilor concrete. După logica separării puterilor, aceste două funcţii, ţinând cont şi de specificul lor, ar trebui să fie încredinţate unor organe distincte, fiecare avînd propria sa autonomie. Se impune efectuarea unor delimitări conceptuale în scopul clarității expunerii, logicii lor și a evitării unor interpretări eronate care, în cadrul caracteristicii acestor subiecte, se mai întâlnesc. Delimitările în cauză vizează elementele terminologice de valoare esențială atât pentru Teoria Generală a Dreptului, cât și pentru alte științe fundamentale și de specialitate ale fenomenului juridic. Vorbim de termenii „funcție", „activitate" și „putere" sau „autoritate". În opinie, evident fondată pe studii doctrinare în domeniu, termenul „funcție", cu atribuire la justiție, evidențiază o acea direcție de manifestare a puterii de stat esențială pentru această putere și pentru însuși statul [4, p.70; 158, p.87]. Este necesar de a menționa că această direcție de manifestare - a puterii de stat, în domeniul justiției își regăsește originea într-o funcție similară caracteristică puterii sociale, anterioară statului. Astfel, funcția jurisdicțională apare în calitate de o esențială direcție de manifestare a puterii de stat [138].

Activitatea jurisdicțională în calitate de sintagmă terminologico-juridică evidențiază acea nemijlocită materializare dinamică a funcției respective în manifestarea cotidiană prin formele de organizare și limitele terminologice de drept pozitiv corespunzător. Puterea, în cazul nostru - autoritatea jurisdicțională, include în sine acel sistem de entități organizaționale determinate de formele de organizare stabilite prin lege purtătoare de acea capacitate de impunere sau convingere rezultată din esența funcției respective. Suntem în convingerea că aceste precizări terminologice vor genera discuții și opinii diferite. Le considerăm însă oportune, îndeosebi din argumentul întâietății delimitării terminologice „funcție" - „putere-autoritate", ce în expresia doctrinară nu posedă o definire clară.

Autonomia legislatorului este ocrotită prin interdicţia adresată judecătorului de a interveni în activitatea legislativului. Ar trebui să deducem în mod normal că activitatea legislativă nu trebuie să intervină în activitatea jurisdicțională. Dar în privinţa acestui aspect, în lipsa unui text precis în Constituţie, principiul este departe de a avea aceeaşi rigoare. Judecătorul este obligat să se supună legii, acest principiu fundamental rezultă din mai multe texte și este reflectat chiar și în norma constituțională. Magistrații-judecători nu pot participa nemijlocit la procesul de creație legislativă, principiul constituțional în domeniu, reflectat în Constituția Republicii Moldova prin art. 6 „*Separația și colaborarea puterilor*": „În Republica Moldova puterea legislativă, executivă și judecătorească sunt separate și colaborează în executarea prerogativelor ce le revin, potrivit prevederilor Constituției" [26]. Însă o dezvoltare a principiului menționat, având suport doctrinar teoria respectivă, stabilește că ramurile puterii de stat mai prezumă și o colaborare, exemplificată printr-un sistem complex de frâne și contragreutăți, una din aspectele căruia este funcția de control, exercitată asupra activității

celorlalte două. Justiția, în manifestarea sa funcțională, exercită această funcție de control prin interpretarea cazuală a normelor juridice pentru situațiile de soluționare ce le are în competență.

Din acest principiu rezultă și această consecinţă importantă - că ***judecătorii nu se pot opune aplicării legii*** (în sens larg: legi, decrete, ordonanţe, decizii): chiar dacă un text le pare inoportun, nefast sau rău elaborat, instanțele trebuie să-l aplice. Fără îndoială, ca şi toţi cetăţenii, judecătorii pot să acţioneze pentru a-i obţine modificarea. Dar, în calitatea lor de judecător şi în exercitarea funcţiilor sale, nu le aparţine dreptul de a le refuza aplicarea. Vorbim despre controlul legislativ al normelor actelor normativ-juridice - excepția de ilegalitate și de controlul constituționalității legilor - excepția de neconstituționalitate.

Principiul supunerii legii poate genera dificultăţi în cazul în care textul pe care judecătorul trebuie să-l aplice este ilegal. Articolul 7 din Constituția Republicii Moldova stabilește: „Constituţia Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nici o lege şi nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituţiei nu are putere juridică.” [26] Deci etalonul legalității a unui act juridic este Legea Fundamentală. Actualmente, doctrina și legislația națională prevede un ansamblu de mecanisme atribuite anumitor situații de caz-modele, prin care se stabilește o ordine în prioritatea aplicării unei norme de drept sau alteia. Se variază în dependenţă de caz; şi din acest punct de vedere pot să apară următoarele trei situaţii.

Primul caz este acel în care s-ar pretinde că o *lege ordinară* (votată de Legislativ) *este contrară Constituţiei*. Constituţia este în realitate superioară legii ordinare, şi aceasta renegând deschis Constituţia, este evident lovită de ilegalitate: ea este, se spune, „neconstituţională”. Şi totuşi, chiar într-un astfel de caz, judecătorul posedă mecanism special de preîntâmpinare a aplicării unei legi neconstituționale. Aceasta rezultă și din prevederile punctului b, art. 2 „Atribuțiile Curții Supreme de Justiție” al legii respective: „…sesizează, din oficiu sau la propunerea instanţelor judecătoreşti, Curtea Constituţională pentru a se pronunţa asupra constituţionalităţii actelor juridice” [95]. Această situaţie apare datorită faptului că există un organ special instituit pentru a controla constituţionalitatea legilor: este vorba de *Curtea Constituţională,* care este unicul competent de a se pronunţa referitor la constituționalitatea unui act legislativ. Recenta Hotărâre a CC modifică procedura și atribuie aceste competențe, de sesizare a Curții Constituționale, oricărei instanțe judecătorești [59].

Al doilea caz, situaţia apare diferită când legea pare contrară dispoziţiilor unui tratat internaţional (ceea ce uneori se întîmplă). Alineatul 2, art. 8 „Respectarea dreptului internațional și a tratatelor internaționale” din Constituţie confirmă ierarhia şi superioritatea tratatelor internaţionale asupra legii naționale, dar nu și asupra Legii Fundamentale: „Intrarea în vigoare a unui tratat internaţional conţinînd dispoziţii contrare Constituţiei va trebui precedată de o revizuire a acesteia”[26]. Acest fenomen ar fi în contradicție cu exigenţele internaţionale şi mai

ales cu obligaţiile ce derivă din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Drept consecinţă, se recunoaşte competenţa judecătorului de a refuza aplicarea unei legi care ar fi contrară unui tratat internaţional. Mai mult, judecătorul fiind obligat, de exemplu, de aplicarea directă a normelor din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăților Fundamentale.

Al treilea caz, rămâne ultima ipoteză în care un text ce emană de la puterea administrativă (decret sau decizie) ar părea contrar legii. În această situație există un recurs particular care se numeşte *contencios administrativ*. Exemplele sunt foarte diferite, în dependență de organizarea judecătorească națională. În exemplul Republicii Moldova, acest recurs poate fi soluționat în fața unei jurisdicții de drept comun. Dacă problema legalităţii unui decret ar trebui să se ridice în fața unei instanţe de natură judiciară, cum ar fi Republica Moldova ce cunoaște o singură organizare judecătorească, aceasta ar trebui să amâne hotărârea aşteptând ca mai întîi să se pronunţe jurisdicţia administrativă, reglementarea în cauză fiind identificată prin norma art.13 din Legea contenciosului administrativ [89].

Judecătorul nu poate emite hotărâri ce ar forma norme juridice noi. Adoptarea de hotărâri ce ar fi posibil de considerat obligatorii la soluționarea cazurilor de același gen, adică precedente, magistratul-judecător le poate crea, în condițiile determinate de legislația autohtonă. Astfel sunt numite hotărârile judecătorești prin care judecătorul, cu privire la un caz litigios care îi este în examinare, stabileşte o regulă generală pe care o va aplica în viitor. Altfel spus, el elaborează un fel de „reglementare" care, depăşind cazul speţei pe care trebuie să-l soluţioneze, preia un caracter general. Necesitatea detalierii explicative ne impune spre o aprofundare în domeniu. Magistratul-judecător nu poate crea norme juridice noi după tradiția recunoscută judecătorilor din sistemele de drept de origine anglo-saxonă. Altfel spus, rațiunea nu poate servi ca un izvor direct al dreptului. Însă magistratul-judecător care activează în sistemele de drept de origine romano-germanică nu este lipsit de competența de interpretare cazuală a normei juridice create de către legislator. Anume prin capacitatea (ce diferă în diverse domenii ale dreptului) de a manipula cu limitele de aplicare a normelor juridice, prin intermediul interpretării extensive sau restrictive, magistratul-judecător poate limita sfera de aplicare a normelor juridice existente sau de a o lărgi.

Practica hotărârilor de reglementare era foarte răspândită în vechiul drept, în epoca în care parlamentele se credeau asociate puterii legislative. În zilele noastre, astfel de decizii nu pot fi acceptate, chiar dacă acceptăm liberalismul contemporan în procesul de creare a dreptului. Se subînţelege de ce: elaborând un precedent, judecătorul va depăşi limitele cazului concret şi în măsura în care el va stabili o regulă generală el se va face legislator, ceea ce-i interzice principiul separării puterilor. Fenomenul în cauză, caracteristic pentru familia sistemelor

juridice romano-germanice, nu este obligatoriu pentru judecătorii din familia sistemelor juridice anglo-americane, unde, în anumite modele, evidențiem o „contopire", o suprapunere a funcției legislative cu cea jurisdicțională. Este cazul de adăugat că în unele sisteme judecătoreşti străine, în care principiul separării puterilor nu are aceeaşi rezonanţă politică, regula precedentului este admisă: acesta este cazul Marii Britanii [192, p.309; 144, p.23], de exemplu. Toată arta avocatului englez căruia îi este opus un „precedent" constă în a demonstra că cazul în care pledează nu se încadrează exact în perspectiva deciziei anterioare.

Această regulă are drept consecinţă faptul că *judecătorul nu este nicicând legat de „precedente".* Situaţia în care judecătorul a hotărât deja într-un sens determinat cu privire la un litigiu anterior, absolut deloc nu-l împiedică să adopte, asupra unui caz similar, o soluţie diferită. Iată de ce, de altfel, ceea ce numim noi frecvent „autoritatea jurisprudenţei" se bazează tehnic pe un paradox, dintr-un considerent foarte simplu că judecătorul nu este niciodată ţinut să urmeze precedentele. Într-o esență, magistratul-judecător de origine romano-germanică nici nu are necesitatea de a crea precedente. O altă situație este că elementul comun, evidențiat în tehnica unui precedent, este interpretarea uniformă, acea interpretare cazuală [192, p.193] ce concretizează norma juridică și o aduce la situația de fapt concretă. Astfel, se păstrează tradiționalismul structurii trihotomice a puterii și, formal, judecătorul în ipostaza menționată nu participă la crearea dreptului. Acesta numai pe calea interpretării cazuale ajustează la condițiile faptice concrete o normă juridică creată de legislator.

În condițiile necesității aplicării legii sau dreptului prin analogie [166, p.462], la fel, invocăm competența judecătorului numai în alegerea normei juridice sau respectiv a principiului dreptului ce urmează a fi supus interpretării. Profesionalismul și manifestarea axiologică a judecătorului anume și se exprimă prin capacitatea de interpretare a normei juridice, indiferent de generalitatea ei. În familia romano-germanică, spre deosebire de cea anglo-americană, mai apare o manifestare a competenței judecătorului - capacitatea alegerii normei juridice ce urmează a fi supusă interpretării. Judecătorul nu invocă că a procedat la fel în cazuri similare, din considerentul că acest fapt este evident. Raționamentul magistratului este de valoare și pentru determinarea asemănării cazurilor și atenția acestuia nu se axează pe constatarea identității, ci pe interpretarea cazuală.

Ceea ce s-a afirmat anterior nu reprezintă un obstacol pentru judecător în înterpretarea legii: dacă un text este obscur şi se ezită în aplicarea acestuia pentru un caz concret, dimpotrivă, este de competenţa judecătorului de a-i aprecia sensul şi arealul de aplicare. Este necesar de constatat că nu întotdeauna a fost astfel. În epoca Revoluţiei Franceze, amintirea parlamentelor din vechea Franţă inspira o asemenea teamă legislatorului încât acesta a ajuns până la

interzicerea judecătorului în interpretarea legii într-un mod suveran: „Într-un Stat care are Constituţie şi o legislaţie, jurisprudenţa nu este altceva decât legea” [54, p.285].

În prezent, interpretarea constituie domeniul de manifestare a judecătorului. Graţie acestei competențe, ce permite judecătorului să acopere lacunele legii şi uneori chiar să o modernizeze, adaptând-o în conformitate cu cerințele realității sociale, instanțele sunt chemate să joace un rol determinant. Vorbim de interpretarea cazuală a normelor juridice cu referință la autoritatea judecătorească construită conform modelului european [120], care exclude din formatul său Curtea Constituțională. În situația modelului american [27], putem vorbi și despre o interpretare oficială generală, în arealul căreia se includ acte normative întregi, deoarece Judecătoria Supremă a SUA deține competența de control al constituționalității legilor, competență confirmată prin precedentul *Marboury v Madisson* [192, p.315]. Dintr-un anumit punct de vedere, mai ales atunci când textul este vag şi conţine noţiuni foarte suple, judecătorul poate să conducă o oarecare „politică judiciară” orientând interpretarea într-un sens determinat. Interpretarea însă are limitele sale: dacă judecătorul poate interpreta textele, el nu poate să le denatureze sau să le ignore, cât de mult nu și-ar dori aceasta. Cu această ocazie, vom releva o inițiativă legislativă ce ar completa competența Curții Supreme de Justiție, care, în fiecare an, ar publica în Monitorul Oficial un raport unde vor fi stabilite imperfecţiunile legislative constatate pe parcursul judecării cauzelor, ceea ce ar permite atragerea atenției legislatorului asupra reformelor necesare. În acest aspect, funcţia jurisdicțională se apropie de funcţia legislativă, păstrând totuși limitele diferențierii, ceea ce permite de a stabili o colaborare foarte productivă atât pentru ştiinţa juridică, cât și pentru realitatea juridică națională. Pentru magistratul-judecător din familia romano-germanică nu este închisă într-o formă categorică calea de a forma precedente în situații necesare de analogie a legii sau a dreptului. Se rezervează însă o prerogativă categorică de competență a legislativului în domeniul reglementării juridice. Anume legislatorul poate adopta prin reglementările juridice noi politici, diferite de cele stabilite în opera creată de justiție. Competențele de excepție caracteristice justiției și competențele ordinare caracteristice legislativului nu exclud limitele și esența principiului neutralității dintre aceste funcționalități statale.

Neutralitatea, în manifestarea sa de principiu, stabilește că legislatorul nu trebuie să intervină în funcţia judecătorească. Este o expresie de principiu, prin manifestarea căreia se subînțelege într-o formă mai complexă natura justiției contemporane. Nu este de competenţa legislatorului de a interveni în judecarea unei cauze aflate în competența instanțelor. Esența funcției jurisdicționale și a principiului separării puterilor nu admite o astfel de situație. Activitatea Legislativului deseori este inspirată din consideraţii de oportunitate, ce nu sunt caracteristice judecătorului, care are unica sarcină - să aplice legea într-un caz particular:

perspectivele sunt cu precădere diferite. Este evident, de altfel, la ce abuz ar ajunge amestecul legislatorului care ar dicta judecătorului decizia pe care acesta trebuie s-o ia prin intermediul unui text inspirat din oportunitatea de moment sau de interese reflectate într-o cauză concretă. Destul de importante sunt și formele abuzului manifestat de legislator. Menționăm numai unele dintre ele: manipularea opiniei publice, elaborarea unor norme juridice cu referință la organizarea și funcționarea unei justiții vădit imperfecte. În general, acest principiu este relevat corect, mai puţin prin efectul dispoziţiilor constituţionale, decât printr-o tradiţie cutumiară a cărei violare este inacceptabilă tradițiilor doctrinare din sfera jurisprudenței. S-ar putea de reliefat câteva practici derogatorii ce identifică un caracter excepţional, dar care totuşi trebuie să atragă atenţie.

A) Situația coraportării ***legilor retroactive* şi a *legilor interpretative*.** *Legea retroactivă* este cea a cărei efecte acţionează şi pentru situații de fapt ce s-au manifestat până la intrarea acesteia în vigoare. Însă, în măsura în care ea are drept consecinţă de a recunoaşte drepturi subiective ce nu au existat la origine, riscă în unele circumstanţe să constituie o imixtiune inoportună a legislatorului în judecarea unor cauze care ar fi fost judecate altfel dacă n-ar fi intervenit legea. De fapt, legile retroactive sunt foarte rare, pentru că ele au, în general, o reputaţie modestă. Constatăm că fenomenul legilor retroactive este unul absolut necunoscut sistemului legislativ național.

B) Un mijloc mai discret, dar mai provocator, constă în ***a vota o lege interpretativă***. Astfel este numită o lege destinată să interpreteze o lege anterioară pentru a-i preciza sensul şi întinderea. Prin funcţia sa ea produce un efect retroactiv, prin faptul că se integrează legii interpretate şi produce efecte de la data intrării în vigoare a acesteia. În esenţă, acest mijloc legislativ nu este ilegal: se subînţelege foarte bine responsabilitatea unui legislator care, constatând că instanțele interpretează legea într-un sens foarte diferit de ceea ce s-a dorit, condamnă această interpretare şi precizează mai bine gândul său. Or acest mijloc devine foarte condamnabil atunci când legea interpretativă este promulgată cu ocazia unui proces în curs pentru a forţa judecătorul şi a-l obliga să ia hotărârea într-un sens determinat. Atunci când textul are o proveniență legitimă, în principiu este posibil de a înainta un recurs pentru exces de putere în faţa unui judecător competent în scopul de a-l anula în caz că este ilegal sau neconstituţional. Jurisdicţiilor penale le este chiar permis să refuze aplicarea unei reglementări pe care l-ar estima contrar legii, această decizie fiind explicată prin intermediul principiului aplicării legii penale mai blânde. În ceea ce priveşte jurisdicţiile civile, această posibilitate de competență ar putea fi recunoscută doar în cazul atentării la libertatea individuală sau la dreptul de proprietate.

C) ***Norma de validare*** este una care intenționează să valideze, adică să declare valabil un act care nu a fost astfel mai înainte. Legislatorul intervine în acest caz pentru a valida retroactiv

actul contestat, care, în asemenea mod, va deveni conform legii. Această practică, exemplele căreia nu se întâlnesc decât în contenciosul administrativ, are ca efect direct ori suprimarea oricărui obiect la cererea căreia judecătorul a fost sesizat, dacă norma intervine pe parcursul examinării cauzei. sau, dacă ea este promulgată după judecarea care declară actul nul, de a scuti administraţia de executarea hotărârii [57, p.207]. Normele de validare nu sunt întotdeauna inadecvate: ele se explică deseori prin necesitatea de a evita situaţii complicate. Însă această practică poate conduce la abuzuri în măsura în care administraţia, prin votarea unei legi de circumstanţă, obţine de la legislator ceea ce un judecător i-a refuzat. Practica devine cu totul inadmisibilă atunci când norma de validare intervine pe parcursul judecării, pentru a orienta soluţia procesului în sensul dorit de una din părţi.

Raporturile dintre justiţie şi ramura executivă a puterii, şi prin aceasta trebuie de subînțeles Președintele, guvernul şi autorităţile administrative care depind de acesta (prefectul, primarul, instituţiile publice etc.), ridică probleme în acelaşi timp complexe şi importante. Principiul separării puterilor conduce la impunerea a două reguli ce se completează reciproc.

Pe de o parte, judecătorul nu poate interveni în puterea executivă. Pe de altă parte, şi în sens invers, ramura executivă a puterii nu poate interveni în funcţia judiciară, ceea ce accentuează inevitabil importanta problemă *a independenţei justiţiei faţă de Executiv*, iar într-o continuare logică - și a neutralității justiției în raporturile proprii executivului ce urmează a fi verificate prin justiție. Tradiționalismul istoric ne orientează la evidențierea unui proces lent, dar sigur, de delimitare a executivului de justiție. Altfel spus, timpurile când o persoană avea competențe executive și jurisdicționale au trecut și aceste situații nu mai sunt actuale pentru organizarea aparatului de stat contemporan [11, p.119]. În anumite sisteme juridice judecătorilor le este interzis de a interveni în administraţie [57, p.207]. Sistemul juridic al Republicii Moldova nu prevede delimitări conceptuale, fiind abilitat cu competență de examinare a oricărei categorii de cereri, inclusiv și din sfera administrației de stat [22], menționând numai proceduri de adresare prealabilă pentru anumite categorii de cauze către autoritatea executivă ierarhic superioară și astfel preîntâmpinând o neimplicare a justiției.

Această regulă deseori a fost prezentată drept o consecinţă a principiului separării puterilor. Separarea puterilor și argumentează existența unui sistem care ar oferi judecătorului posibilitatea de a judeca administraţia. Or această separare se integra într-o concepţie puţin dogmatică în epoca principiului separării puterilor. Esența delimitării constă în a nu admite dreptul justiției de a interveni în administrarea statului. Aceasta este în mare parte ceea ce legislatorul a intenționat să evite în mod categoric. Și acestea sunt măsuri de protecție a suveranității poporului de voința unei minorități, chiar dacă ultima este mai competentă.

Consecinţele practice ale unui astfel de principiu sunt considerabile: prima ridică serioasa problemă a *controlului jurisdicţional al actelor administrative*; cea de-a doua ridică o altă întrebare, care este cea a interdicţiei tradiţionale făcute judecătorului de a adresa un *ordin* unei autorităţi administrative. Este important de a conştientiza următorul fapt: judecătorul nu are dreptul la administrarea nemijlocită. Însă prin forme indirecte judecătorul poate dirija administrarea statului, orientând-o spre un câmp legal. Astfel, menționăm prezența a două instituții juridice prin intermediul cărora se realizează acest control: 1) instituția contenciosului administrativ; 2) instituția excepției de ilegalitate. O procedură derivată în modelul european este excepția de constituționalitate, procedură gestionată până recent de Curtea Supremă de Justiție [95], ce asigură interacțiunea dintre autoritatea judecătorească și Curtea Constituțională, dar care în ansamblul lor de funcționare caracterizează funcția jurisdicțională a statului. Prin Hotărârea Curții Constituționale din Republica Moldova de curând s-a modificat procedura, permițând în anumite condiții sesizarea directă a Curții Constituționale de către judecătorul oricărei instanțe, invocându-se valoarea principiului independenței judecătorului [59].

Independenţa funcţiei jurisdicționale se manifestă printr-un principiu juridic esenţial ce stipulează că nici Guvernul, nici cu atât mai mult autorităţile administrative care îi sunt subordonate să nu poată da un ordin, sau să exercite o presiune directă sau indirectă asupra unui judecător pentru a-l incita să hotărască într-un anumit sens: judecătorul realizează justiția prin conştiinţă, respectul și interpretarea normei de drept. Acesta este principiul fundamental fără de care independenţa justiţiei nu și-ar găsi o realizare eficientă. La drept vorbind, esențialul este nu de a impune principiul, cât de a-l face să fie respectat, monitorizând ca judecătorul să fie eficient în tentativele solicitărilor sau presiunilor puterii executive. Însă calea carierei unui judecător este determinată de decizii individuale care-l privesc nemijlocit: ale Președintelui Statului - reprezentant al Executivului, care îl numeşte, care îi asigură avansarea sa, care îl desemnează la o funcţie prestigioasă; ale Consiliului Superior al Magistraturii și ale colegiilor din componența structurală a sa - ce la fel determină inițierea, promovarea și ponderea judecătorului în propria-i carieră. Realitatea juridică națională stabilește interacțiunea carierei judecătorului și cu Legislativul, în condițiile art. 9 „Numirea judecătorului Curții Supreme de Justiție" al Legii cu privire la Curtea Supremă de Justiție [95]. Protejarea independenţei judecătorului constă în sporirea capacității de preîntâmpinare și înlăturare a eventualelor presiuni și oferte asupra magistratului, care trebuie să rămână indiferent faţă de promisiunile tentante, precum şi faţă de presiunile arbitrare ale puterii executive. Cum aceasta, într-un cuvânt, ar putea fi sustrasă din influenţa executivului, care decide formal cariera sa? Răspunsul la această întrebare variază în dependenţă de faptul dacă se vorbeşte de magistraţi-judecători sau de magistrați-procurori.

Fenomenul independenţei magistraţilor-judecători a devenit în ultimul timp de o relevanță fără precedent. Mediatizarea cazurilor politico-financiare a contribuit în mare parte la aceasta, creând astfel un climat de confruntare extrem de imoral. Trebuie de spus că ne aflăm aici la limitele unor preocupări contradictorii, alimentate de un număr mare de idei preconcepute de politic și nu contribuie la simplificarea problemei. Pe de o parte, opinia publică a putut să aibă sentimentul că unele cazuri n-au fost urmărite cum ar fi trebuit să fie pentru că au fost exercitate presiuni politice; şi pornind de aici, s-a putut crede că adevărata soluţie constă în consolidarea suplimentară a independenţei magistraţilor-judecători. Pe de altă parte, s-a constatat că urmăririle penale declanşate de unii judecători de instrucţie pot avea incidenţe politice serioase. Ceea ce a relansat ideea fixă a „guvernării judecătorilor" a fost că unii remarcau că magistraţii exercită o putere care nu-şi găseşte legitimitatea în alegere şi că ei sunt până la urmă unicii care pot lua decizii cu consecinţe grele fără o responsabilitate corelativă. Până la urmă, toată lumea a convenit că sunt necesare reforme, dar opiniile erau diferite în ceea ce ţine de a şti în ce sens ele trebuie conduse. Rezultatul al acestor divergenţe este că pentru moment problema rămâne nesoluţionată.

În acest context, şi pentru a încerca de a vedea mai clar, este necesar de a începe prin conştientizarea distincţiei fundamentale între magistraţii-judecători şi magistraţii-procurori, înainte de a fixa atenţia asupra organului-cheie al independenţei magistraturii, care este Consiliul Superior al Magistraturii și, respectiv, Consiliul Superior al Procurorilor.

În context, apare oportunitatea ***diferențierii dintre magistraţii-judecători şi magistraţii-procurori.*** Jurisdicţiile nu sunt compuse exclusiv din magistraţi-judecători însărcinaţi să judece cazul. Pe lângă judecătorii propriu-ziși, care emit acte de justiție, există alţi magistraţi care dețin competențe, nu de a judeca, dar de a veghea aplicarea legii prin prisma principiului legalității [120, p.137], şi care tradițional se numesc prin opozabilitate, în scopul respectării principiului contradictorialității [126], magistraţi - procurori, pentru că misiunea lor constă doar în apărarea intereselor societății şi în special a legii în care ele sunt exprimate. Astfel, procurorii atașați pe lângă instanțe pot fi consideraţi magistraţi: ei au rolul, în materie penală, de a declanşa şi de a conduce urmărirea penală, şi în materie civilă sau comercială de a cere ceea ce li se pare a fi o aplicare cuvenită a legii prezentând obiecții instanței [99]. După cum se poate constata, aceştia sunt magistraţi care nu judecă.

Totalitatea magistraţilor-procurori formează ceea ce uneori se numeşte „magistratură în picioare", prin opoziţie la „magistratura aşezată," care desemnează magistraţii-judecători [8, p.253]. Această expresie curioasă vine de la aceea că magistratul-procuror, atunci când ia cuvântul la audienţă, stă în picioare din respect faţă de tribunalul care va fi chemat să judece. Uneori însă aceştia mai sunt numiţi „magistraţii parchetului", pentru că, în sânul tribunalelor, ei

aparţin unui serviciu special denumit „parchet”[10, p.253]. O astfel de expresie terminologică caracterizează procurorii din România. Vom preciza ulterior originea Procuraturii, organizarea sa şi atribuţiile sale. Însă este necesar de subliniat dependenţa ierarhică a magistraţilor-procurori, fenomen care în realitatea națională afectează calitatea urmăririi penale.

Dependenţa ierarhică a magistraţilor-procurori apare în calitate de semn distinctiv, ce le deosebește statutul de cel al magistraților-judecători. Spre deosebire de magistraţii-judecători, care sunt predestinați să realizeze justiția și pentru care independenţa faţă de guvernare este regula de aur, magistraţii-procurori sunt agenţi ai puterii executive pe lângă instanțele de judecată. În concepţia tradiţională, magistraţii-procurori sunt plasaţi la discreţia şi controlul şefilor lor ierarhic superiori. Această subordonare ierarhică are drept consecinţă faptul că fiecare membru al procuraturii poate să primească instrucţiuni de la superiorii săi, şi pentru a stabili mai bine această dependenţă de unde provine o altă consecinţă - magistraţii-procurori nu sunt inamovibili precum sunt magistraţii-judecători: de exemplu, ei pot fi deplasaţi pentru a fi numiţi într-un alt post. Prin aceasta se măsoară diferenţa dintre un magistrat-procuror supus unei subordonări ierarhice şi un magistrat-judecător care, din considerentul că are destinația numai să emită hotărâri, nu poate primi nici un ordin de la nimeni, fiind ghidat de probe și norma legală. O situație aparte se prezintă determinarea condițiilor transparente de transfer și delegare a magistraților-procurori, în scopul preîntâmpinării unor abuzuri din partea superiorilor.

Opinia dominantă astăzi este că ar fi inoportun de a suprima dependenţa ierarhică, cu excepţia excluderii instrucţiunilor individuale cu privire la cazurile în curs. În schimb, s-ar părea util de ameliorat garanţiile carierei de magistraţi-procurori, care să nu fie dependentă de numirea şi avansarea ce parvine din unica voinţă discretă a guvernului. Însă această orientare trece neapărat printr-o reformă la Consiliul Superior al Magistraturii, organul de care depinde independenţa corpului judiciar şi asupra căruia trebuie să se insiste păstrând în cuget distincţia fundamentală dintre magistraţii - judecători şi magistraţii - procurori. În situația respectivă s-ar evidenția o structură bicamerală a Consiliului Superior al Magistraturii, fenomen irealizabil în condițiile realității juridice din Republica Moldova, din considerentul că norma constituțională, determinată de Legea Fundamentală, stabilește clar componența CSM-ului numai din profesori, magistrați-judecători și membrii de drept. Perspectivele revizuirii sau reformei constituționale prin realizarea lor vor determina această structură bicamerală a CSM-ului, ce va apărea drept o finalitate logică a unei reforme în sfera justiției naționale orientată spre o consolidare [135, p.85].

Cea mai bună modalitate de a asigura independenţa judecătorului faţă de puterea executivă constă în instituirea unui organ independent destinat a se plasa între el şi guvern pentru cele mai importante decizii din cariera sa, care ţin de avansarea sa, şi în caz că este

nevoie, de disciplină. Aceasta este funcţia conferită de către Consiliul Superior al Magistraturii. De independenţa acestui organ, de structura sa, de atribuţiile sale, de prestigiul său moral depinde până la urmă independenţa magistraților. Dacă CSM-ul este compus din persoane care nu sunt datoare cu nimic şi nu aşteaptă nimic de la puterea politică, şi dacă este învestit cu prerogative suficient de largi pentru a se impune, eficacitatea sa este reală; pe când, în caz contrar, s-ar putea avea dubii dacă protecţia magistraților-judecători nu este decât pură imagine. Dar, este necesar de constatat că, dacă acest organ există de mult timp şi mereu cu acelaşi nume, el a constituit obiectul numeroaselor reforme conform orientărilor politice.

Ceea ce ţine de ***magistraţii-judecători.*** Ei nu pot fi numiţi într-un grad superior decât numai în urma unui *„aviz adecvat”* al formaţiunii competente în privinţa lor, uneori ei nu pot fi numiţi în unele funcţii decât la *„propunerea”* Consiliului. Din punct de vedere disciplinar, formaţiunea competentă constituie o *veritabilă jurisdicţie,* care emite decizii suverane ce se impun tuturor, inclusiv şi executivului.

Ceea ce ţine de ***magistraţii-procurori.*** Formaţiunea competentă cu privire la magistraţii-procurori dispune de puteri cu mult mai restrânse. Referitor la numiri, în realitatea juridică națională, Consiliul Superior al Procurorilor înaintează propunere în fața Procurorului General. În privinţa numirii procurorului general, Consiliul Superior al Procurorilor nu este consultat, numirile în acest post fiind decise în Legislativ. Aceeași situație o avem și vizavi de sancțiunile disciplinare: formaţiunea competentă nu statuează cum ar face o jurisdicţie; şi aici, ea emite o hotărâre, ce rămâne la diligența procurorului general, care, cu unele rezerve, este totalmente liber în decizia sa. Concepția de reformă a procuraturii determină o perspectivă de competență atribuită Consiliului Superior al Procurorilor de selectare a candidaturii pentru funcția de Procuror General și înaintarea ei pentru propunerea în fața Legislativului de către Președintele Parlamentului.

În scopul determinării locului procurorilor în sistemul magistraturii, efectuăm o retrospectivă spre dilema aprecierii justiției în calitate de autoritate sau putere în sistemul trihotomic al puterii de stat. Un deosebit interes în domeniu îl prezintă cercetarea locului, rolului și, nu în ultimul rând, a naturii justiţiei. În legile fundamentale ale lumii europene cu regimuri democratice de guvernare întâlnim aproape o uniformitate normativ-terminologică în ce priveşte aprecierea statutului justiţiei, care este prezentată în calitate de autoritate [120]. În doctrina juridică însă nu există o unitate terminologică referitor la justiţie. Apare o întrebare conceptuală, de o deosebită importanţă: este oare justiţia o „putere” sau o „autoritate”? Cu toate că în doctrina juridică întâlnim abordări în domeniu [135], încercăm să exprimăm propria opinie referitoare la subiectul discuţiei, în scopul argumentării terminologice a statutului de autoritate a justiţiei. În acelaşi timp, încercăm să formulăm și un răspuns ferm la întrebarea: este oare

relevantă această precizare terminologică pentru justiţie, pentru identificarea naturii şi calităţii ei?

Dicţionarul Explicativ al Limbii Române (DEX) cuvântului „autoritate" îi atribuie mai multe sensuri: „Autoritate - 1. Drept, putere, împuternicire de a comanda, de a da dispoziţii sau de a impune cuiva ascultare. 2. Organ al puterii de stat competent să ia măsuri şi să emită dispoziţii cu caracter obligatoriu. 3. Prestigiu de care se bucură cineva sau ceva" [50, p.75]. Termenului de „putere", în acelaşi izvor, i se formulează o explicaţie cu conotaţii mult mai largi, atribuindu-i-se o pluralitate de sensuri, în coraport cu „autoritatea": „...II. 1. Autoritate, stăpânire, dominaţie. 2. Conducere de stat, guvernare. 3. Permisiune, voie, drept, împuternicire legală de a face ceva. 4. Capacitate, potenţial. 5. (pop.) Mijloace materiale, bani, avere; stare materială şi socială a cuiva" [50, p.875]. Ne convingem de faptul că o simplă trimitere la DEX nu ne va oferi un răspuns prompt la problema diferenţierii terminologice abordate. Această problemă nu apare ca una lingvistică regională, ci se prezintă ca una globală, a ştiinţei juridice în ansamblu [166, p.332].

Justiţia se înfăptuieşte în numele legii. În acest context, noţiunea de justiţie semnifică, de fapt, actul de dreptate realizat de către magistrat într-un litigiu în care sunt implicate părţi cu interese contrarii. Nu este relevant dacă judecătorul soluţionează o cauză civilă, penală, de drept financiar sau comercial ori un contencios administrativ. Prin actul de justiţie, realizat în numele legii, judecătorul stabileşte ce este legal şi ce este ilegal, restabileşte drepturile subiective încălcate şi sancţionează juridic pe cel vinovat. Justiţia mai poate fi privită ca un ansamblu de autorităţi prin care se manifestă actul de justiţie, adică, Curtea Supremă de Justiţie şi celelalte instanţe judecătoreşti care sunt instituite prin lege specială.

Dezvăluirile precedente conduc la întrebarea dacă funcţia de judecare aparţine unui corp care, în cadrul Statului, exercită o veritabilă „putere", comparabilă puterii legislative şi puterii executive, sau din contra, ea nu este decât un aspect al funcţiei publice, încredinţată unor „autorităţi" ce dispun pur şi simplu de un statut particular. Aspectul practic al întrebării se înţelege mai bine când ne închipuim situaţia judecătorului englez, a cărui poziţie socială este comparabilă celei unui membru al Parlamentului, care, odată numit, se consideră deţinător al unei puteri autonome şi căruia ideea prezentării unei revendicări profesionale pe calea sindicală i-ar părea o necuviinţă [192, p.274].

Trebuie să constatăm că în dispoziţiile constituţionale actuale, textele referitoare la justiţie sunt plasate sub un titlu numit „Autoritatea judecătorească" şi că art. 64 al Constituţiei Republicii Moldova face din Preşedintele statului, adică din şeful executivului, „garantul independenţei magistraturii". Aceste formulări nu sunt întâmplătoare: ele decurg din ideea că funcţia de judecare provine de la autoritatea indivizibilă a Statului, unde Preşedintele este

responsabil de această autoritate. Ele reprezintă o negociere între principiul care tinde să considere justiţia drept o a treia putere în stat. Conform acestei concepţii, judecătorul are funcţia de a face să se execute legea, în aceeaşi măsură ca şi puterea administrativă, cu o singură diferenţă, că autoritatea judiciară o face să fie executată cu ocazia unei contestări pe care magistratul-judecător trebuie să o soluţioneze.

Într-un stat democratic, legitimitatea unei puteri nu poate fi argumentată decât prin alegeri libere și democratice. Şi cum acesta nu este cazul judecătorilor de carieră, s-a dedus că ei nu pot să exercite decât o „autoritate", şi nu o „putere" [138, p.35]. Această explicaţie nu trebuie să scape din evidenţă că în orice caz magistrații-judecători își găsesc prerogativele ce le sunt proprii chiar în Constituţie. Este cert faptul că judecătorii au convingerea profundă că exercită o funcţie independentă, ce exclude orice subordonare în momentul luării deciziei. Însă în cadrul propriei lor poziții administrative totul le reamintește că ei sunt și funcţionari de stat.

Perceperea justiției în calitate de funcție a statului reconfirmă natura și esența acesteia, exemplificată prin principiul neutralității, orientat spre asigurarea echilibrului dintre celelalte două funcții în manifestarea lor. Există anumite condiții și mecanisme de asigurare a acestui echilibru, și anume: a) controlul constituționalității legii; b) prioritatea aplicării normelor tratatului internațional, împuternicit cu forță juridică pe teritoriul statului; c) excepția de ilegalitate.

O determinare esențială a justiției ca funcție a statului este efectuată prin intermediul principiului neutralității. Într-o delimitare terminologică, menționăm că referitor la termenul „***neutralitate***" justiția este caracterizată din aspectul politicului, iar termenului „imparțialitate" îi revine domeniul funcționalității justiției. Dacă forma stabilește o deosebire în natura terminologică respectivă, atunci conținutul nu evidențiază decât deosebiri în apartenența normelor juridice ce reglementează domeniile - ***neutralitatea*** - dreptul constituțional, integritatea - procedura civilă și procedura penală. Principiul neutralității este principiul inițial, ce caracterizează funcția jurisdicțională, o delimitează de funcțiile legislativă și executivă ale statului, determină statutul justiției în complexitatea ei de manifestare și într-o continuitate, determină și statutul magistratului, ce-și poate manifesta caracteristicile numai în arealul justiției înzestrate cu calități veritabile de manifestare. Neutralitatea prezumă neimplicarea în lupta politică a justiției și neacceptarea implicării politicului în organizarea și funcționarea justiției și în emiterea actului de justiție.

2.3. Justiția în ipostază de serviciu public și de determinare a conținutului statutului magistratului

Într-un stat democratic esența manifestării administraţiei nu constă numai în control, capacitate decizională, dar și în acordarea de servicii oferite entității sociale respective. Prin activitatea sa administraţia trebuie să urmărească și satisfacă interesele generale ale societății. În scopul soluționării problemelor de interes comun, administraţia organizează servicii ce dețin misiunea satisfacerii necesităților corespunzătoare ale societății. Se consideră că doar administraţia poate satisface în mod corespunzător imperativele sociale, activităţile serviciilor publice având, de regulă, un caracter obligatoriu.

Serviciile publice sunt specializate, această specializare fiind desemnată prin lege, ele neavând competența îndeplinirii şi a altor activități decât a acelor stabilite prin intermediul normei juridice. Structura statului contemporan prezumă necesitatea specializării activităților, deoarece prin specializare funcţionarii realizează o calificare mai avansată, iar sfera de competențe este cu mult mai îngustă. Astfel ei ajung să cunoască temeinic realitatea vieții publice, să constate deficiențele ei și să fie capabili de a propune soluții adecvate capacităților și timpului societății respective. Specializarea prezumă un control eficient şi o activitate realizată cu mijloace caracteristice printr-o dinamică permanentă și profesionalism avansat. Putem afirma că serviciul public este acel organism administrativ înfiinţat prin lege sau în baza legii de către stat, judeţ, oraş sau comună pentru satisfacerea în permanență a unor interese specifice ale societății vizate.

Avem posibilitatea, în scopul unei determinări mai ample, de a evidenția prin intermediul metodelor literare și logice [4, p.24-25] natura și esența serviciului public. La o analiză detaliată a literaturii de specialitate din domeniu, evidențiem și o evoluție a componentelor terminologice supuse cercetării. Astfel, termenul „serviciu” este definit în diferite etape de dezvoltare și exprimare a limbii române în felul următor:

1) **serviciu** n. **1.** acțiunea și starea celui ce servește: *a intra în serviciu;* **4.** post, funcțiunea celui ce servește statul: *servicii civile, administrative, militare* [72]*;*

2) **SERVÍCIU,** *servicii,* s. n. **1.** Acțiunea, faptul de a servi, de a sluji; formă de muncă prestată în folosul sau în interesul cuiva. ◊ Expr. *A fi* (sau *a se pune) în serviciul cuiva* (sau *a ceva)* = a sluji, a servi unei persoane sau unui scop, unei idei etc. ♦ (În construcție cu verbele „a face”, „a aduce”) Faptă, acțiune care servește, avantajează pe cineva; îndatorire, obligație. ◊ Expr. *A face un prost* (sau *un rău) serviciu cuiva* = a face cuiva (fără voie) un rău. ♦ *Scară de serviciu* = scară secundară într-un imobil (pentru acces la dependințe). **2.** Ocupație pe care o are cineva în calitate de angajat; slujbă [73].

3) **SERVÍCIU** *s. n.* **1.** Acțiunea, faptul de a servi; muncă prestată în folosul sau în interesul cuiva. ♦ slujbă, post, funcție. ◊ *a fi (sau a se pune) în serviciul cuiva (sau a ceva)* = a se devota unei persoane sau unei idei, cauze etc.; *state de serviciu* = listă a posturilor, a funcțiilor ocupate de un funcționar, de un militar. **2.** Secție administrativă a unei instituții, întreprinderi etc. ♦ (pl.) sector al economiei în care se desfășoară o activitate utilă, menită să satisfacă anumite nevoi sociale [75].

Cu referință la explicarea sensului cuvântului „public", exemplificăm următoarele situații, la fel, amplasate într-o ordine cronologic-evolutivă, capabilă de a explica natura, esența și exprimarea axiologică a termenului, orientat spre caracterizarea fenomenului supus cercetării în toată complexitatea sa:

A) ***públic, -ă** adj. (lat. *públicus,* din **populicus, *poplicus,* d. *pópulus,* popor. V. **popor**). Al poporuluĭ întreg: *interes public.* Comun, p. toată lumea: *local public, grădină publică.* Al statuluĭ: *funcționar public.* Știut de toțĭ: *zvon public.* Care se face de față cu toțĭ orĭ la care are drept´să [!] asiste toțĭ: *vînzare publică, ședință publică. Dreptu public,* dreptu care studiază constituțiunea și drepturile statelor. *Ministeru public,* magistrațiĭ care anchetează în numele statuluĭ (procuroru). *Vĭața publică,* vĭața politică. S. n. Poporu în general, maĭ ales partea instruită saŭ de care e vorba: *negustoru trebuĭe să știe gustu publiculuĭ.* Lume, oamenĭ, oameniĭ dintr´o adunare oare-care: *publicu dintr´un teatru, dintr´o grădină, de la o paradă. Marele public,* tot publicu instruit: *a ajunge ilustru în marele public.* **În public,** înaintea tuturor, în fața lumiĭ: *a vorbi în public.* Adv. În mod public, publicamente, în public: *a declara public* [73].

B) **PÚBLIC, -Ă,** *publici, -ce,* s. n. sg., adj. **1.** S. n. sg. Colectivitate mare de oameni; mulțime, lume; *spec.* totalitatea persoanelor care asistă la un spectacol, la o conferință etc. ◊ Loc. adj. și adv. *În public* = (care are loc) în fața unui anumit număr de persoane, în văzul lumii. ◊ *Marele public* = Ansamblu de persoane considerate în raport cu participarea la un eveniment cultural, social, artistic etc. **2.** Adj. Care aparține unei colectivități umane sau provine de la o asemenea colectivitate; care privește pe toți, la care participă toți. ◊ *Opinie publică* = părere, judecată a colectivității; *p. ext.* public (**1**). ♦ Care are loc în prezența unui mare număr de oameni. **3.** Adj. Al statului, de stat; care privește întregul popor; pus la dispoziția tuturor. ◊ *Viața publică* = viața politică-administrativă a unui stat; activitatea cuiva în legătură cu funcțiile de stat pe care le ocupă. *Grădină publică* = parc. *Drept public* = subîmpărțire mai veche a dreptului, care se ocupa de relațiile persoanelor cu statul. *Forță publică* = poliție. *Datorie publică* = datorie a statului, rezultată din împrumuturi interne și externe. *Învățământ public* sau *instrucție, școală publică* = învățământ sau școală organizate și controlate de stat. ♦ (Despre persoane) Care ocupă o funcție în stat. - Din lat. **publicus,** fr. **Public** [73]**.**

C) **PÚBLIC, -Ă** I. *adj.* 1. care privește tot poporul, aparține întregii națiuni. ◊ care poate fi folosit de toată lumea. ◊ (despre persoane) care ocupă o funcție de stat. 2. care are loc în fața unei adunări de oameni. 3. care vine de la colectivitate, la care participă întreaga colectivitate [74].

În scopul unei perceperi mai clare a fenomenului serviciului public, ne orientăm spre descrierea și caracteristica succintă a trăsăturilor serviciului public ce pot fi stabilite în doctrină și completate cu propriile reflecții. Trăsăturile ce caracterizează serviciul public rezultă din conceptul acestuia şi sunt următoarele:

a) serviciul public realizează o activitate de utilitate socială;

b) se află în raporturi juridice permanente şi sub controlul autorităţii administrative ce 1-a format şi organizat;

c) oferă bunuri sau prestări de servicii în mod impersonal societății în ansamblu;

d) este supus unui regim juridic, reglementat de principiile dreptului public, și, deci, activează pentru realizarea unor interese publice pentru care a și fost înființat;

e) serviciul public poate funcţiona și în lipsă de rentabilitate, prin asta explicându-se gratuitatea multora din ele.

Legislația națională, prin intermediul art. 2 „Noțiuni de bază” al legii [96] stabilește un ansamblu sistemic de noțiuni orientate spre determinarea naturii și esenței serviciului public:

„În sensul prezentei legi se definesc următoarele noţiuni:

serviciu public - activitate de interes public, organizată şi desfăşurată de către o autoritate publică;

autoritate publică - orice structură organizatorică sau organ, instituite prin lege sau printr-un alt act normativ, care acţionează în regim de putere publică în scopul realizării unui interes public;

funcţie publică - ansamblul atribuţiilor şi obligaţiilor stabilite în temeiul legii în scopul realizării prerogativelor de putere publică;

funcţionar public - persoană fizică numită, în condiţiile prezentei legi, într-o funcţie publică;

funcţie de demnitate publică - funcţie publică ce se ocupă prin mandat obţinut direct în urma alegerilor organizate sau, indirect, prin numire în condiţiile legii;

administrarea funcţiei publice şi a funcţionarilor publici - ansamblul activităţilor necesare implementării procedurilor de planificare a resurselor umane, de încadrare, dezvoltare profesională, remunerare şi evaluare a performanţelor profesionale ale funcţionarilor publici, precum şi a altor politici şi proceduri de personal în vederea realizării optime a misiunii şi obiectivelor strategice ale autorităţii publice”. Devine evidentă o diferențiere de percepere a

noțiunii „serviciu public” în interpretarea doctrinară și în interpretarea legală, ultima fiind mai îngustă și, în opinie, mai inexactă. La fel, exemplificăm perceperea noțiunii „serviciu public” în doctrina națională - reprezintă o structură organizatorică înființată prin lege sau în baza legii, de către stat, inclusiv unitate administrativă-teritorială, pentru satisfacerea în mod continuu sau sistematic a unor interese specifice ale membrilor societății, această structură organizatorică fiind încadrată cu personal de specialitate și finanțată, de regulă, din bugetul statului sau bugetul unității administrative-teritoriale [18, p.113]. Menționăm că opinia abordării restrictive a sensului noțiunii de „serviciu public” persistă și în lucrarea menționată: „… din punctul de vedere al legislației servicii publice sunt considerate doar autoritățile publice, adică acele organe, instituite prin lege sau printr-un act alt act normativ, care acționează în regim de putere publică în scopul realizării unui interes public. Respectiv, la această categorie nu se includ instituțiile publice și întreprinderile de stat sau municipale, care, după cum s-a menționat, în esență tot desfășoară activități de interes public.” [18, p.113]

Continuitatea elucidării fenomenului serviciului public ne orientează spre efectuarea unei enumerări și caracteristici, la fel succinte, a principiilor de activitate, ce-i și determină individualitatea. În scopul realizării raţionale şi eficiente a intereselor entității sociale, în statul contemporan democratic apare necesitatea ca activitatea serviciului public să fie determinată de următoarele principii:

a) Unul dintre principii reflectă necesitatea evoluţiei - *principiul modernizării permanente a serviciului public* - a fi într-o permanentă concordanţă cu cerinţele și dinamica vieţii sociale. Interesul general poate să impună o amplificare sau diminuare a mijloacelor utilizate în scopul realizării necesităților societății. Din context şi rezultă regula acceptării modificării regimului juridic al serviciului public, dacă cerinţele interesului public determină modificarea organizării serviciului public şi această modificare este legală;

b) Un altul este *principiul continuităţii*, din raționamentul că o necesitate publică determinată juridic nu poate fi realizată cu întreruperi. Serviciul public realizează și confirmă un interes general, de importanță majoră pentru societate. Principiul continuităţii este incompatibil cu intermitența activității funcţionarului public, care nu este în drept de eschivare de la obligaţiile funcționale ce-i sunt prescrise de norma juridică.

c) Următorul este *principiul egalităţii*, ce proclamă esența politicii de tratare din partea unui serviciu public prin neefectuarea de diferenţieri între categoriile de persoane - beneficiari ai acestui serviciu. Oricare serviciu public este obligat să furnizeze aceleaşi prestaţii fiecăruia dintre beneficiari. Nu se prezumă egalitatea statutelor diferitor beneficiari ai serviciului. Statutele diferite urmează a fi stabilite prin lege, serviciul public urmând a o aplica în practică, unde și se solicită acest principiu - al egalității, anume în procesul de aplicare a normei legale.

Altfel spus, neutralitatea și egalitatea tratamentului în procesul de realizare a prestațiilor ce-i sunt delegate prin lege este esența ce caracterizează un serviciu public.

d) *Principiul proporționalității* este un alt principiu de relevanță determinatorie pentru exprimarea serviciului public. Acesta vizează proporționalitatea mijloacelor utilizate în coraport cu obiectivele urmărite și invocă eficiența drept criteriu în activitatea oricărui serviciu public.

e) Un ultim principiu, destinat în opinie de a caracteriza esența și natura serviciului public, stipulează că pe durata funcţionării acestuia se aplică regula conform căreia *interesul general urmează a fi prioritar faţă de interesul particular*.

Principiile serviciului public în expresia autohtonă sunt mai numeroase și sunt reflectate prin art. 5 - *Principiile fundamentale ale serviciului public* al Legii [96]: „Serviciul public se bazează pe principiile legalităţii, profesionalismului, transparenţei, imparţialităţii, independenţei, responsabilităţii, stabilităţii şi loialităţii.” Menționăm necesitatea interpretării specifice a acestor principii exemplificate în lege. Considerăm că principiile specifice serviciului public, ce posedă o reflectare doctrinară, se identifică printr-un caracter mai generic, dar, concomitent, și mai exact.

1) După forma de organizare, serviciile publice se împart în patru categorii, şi anume: a) organe ale administraţiei publice; b) autorităţi sau instituţii publice; c) instituţii de interes public; d) regii autonome de interes public.

În ce priveşte serviciile publice care funcţionează sub formă de ***organe ale administraţiei publice***, acestea se caracterizează prin aceea că: funcţionează potrivit legii; au drept scop satisfacerea unor interese de specialitate ale membrilor societăţii (ex. apărare, învăţământ, sănătate etc.) prin mijloace financiare necesare bunei lor funcţionări de la bugetele locale, după cum aceste servicii publice sunt de interes naţional sau local; activitatea lor se desfăşoară din oficiu, dar uneori şi la cerere. Astfel, activitatea serviciilor ministerelor se desfăşoară din oficiu, pe când notariatele publice funcţionează numai la cererea celor interesaţi. Poliţia îşi desfăşoară activitatea atât din oficiu, cât şi la solicitarea persoanelor fizice sau juridice; activitatea lor se desfăşoară, de regulă, în mod gratuit; activitatea acestor servicii se realizează cu personal având pregătirea de specialitate (la Ministerul Justiţiei - jurişti, la Ministerul Agriculturii şi Alimentaţiei - ingineri în domeniu, la Ministerul Sănătăţii - medici etc); activitatea lor se desfăşoară continuu şi în mod ritmic, după un program care trebuie adus la cunoştinţa membrilor societăţii; pentru realizarea activităţii pentru care au fost organizate emit acte administrative. Din caracteristicile enumerate, rezultă că serviciile publice care funcţionează sub forma organelor administraţiei publice constituie o categorie distinctă de servicii publice ce se deosebeşte de celelalte forme de servicii publice prin faptul că prin aceste

servicii publice statul îşi exercită suveranitatea sa faţă de toate celelalte persoane fizice şi juridice.

Serviciile publice care activează sub formă de ***autorităţi sau instituţii publice*** se caracterizează prin aceea că: funcţionează potrivit legii sau altor acte normative; funcţionează pentru satisfacerea unor interese generale ale membrilor societăţii respective, dar şi a altor persoane fizice sau juridice inclusiv străine. ***Spre deosebire de serviciile publice care funcţionează sub forma organelor administrative***, în care interesele generale ale societăţii sunt satisfăcute, de regulă, prin emiterea de acte administrative, ***în cazul acestor servicii publice*** interesele generale ale membrilor societăţii sunt satisfăcute, în principal, prin activităţi materiale, de ordin economic, deci ca operaţiuni materiale: referitor la mijloacele financiare necesare bunei lor funcţionări, sunt asigurate, în principal, din venituri proprii şi numai în subsidiar din bugetul administraţiei centrale de stat sau din bugetele locale; activitatea lor se desfăşoară la cerere, precum apelarea la serviciul telefonic, la mersul cu mijloacele de transport în comun sau serviciile de mesagerie; activitatea acestor servicii se desfăşoară contra cost; ele sunt încadrate, pentru realizarea activităţii de specialitate pentru care au fost înfiinţate, cu personal având pregătirea de specialitate corespunzătoare; activitatea lor se desfăşoară în mod continuu, realizând sarcinile după un program adus la cunoştinţa celor interesaţi.

Instituţiile de interes public sunt persoane juridice particulare care complinesc sarcinile administraţiei statului (ex. instituțiile de învățământ şi farmaciile particulare). Celelalte compartimente ale clasificării nu prezintă un interes în intenția stabilirii naturii și esenței serviciului public al justiției.

2) După obiectul lor de activitate, serviciile publice se împart în: - poliţie şi apărare naţională; - financiare şi fiscale; - învăţământ; - asistenţă socială şi igienă; - artă şi cultură; - economice. Utilizarea noţiunii serviciilor publice, după obiectul lor în domeniul economic, permite o distincţie fundamentală din punct de vedere juridic între serviciile publice administrative şi serviciile publice industriale sau comerciale. Există o mare varietate a serviciilor publice administrative, ce reprezintă alte structuri decât cele care au drept obiect de activitate industria sau comerțul.

În scopul aprecierii axiologice a justiției în calitate de serviciu public, efectuăm o clasificare a serviciilor de gen caracteristice statului contemporan democratic. Constatăm justiția în calitate de serviciu public conform a două criterii generice stabilite anterior:

1) Conform criteriului formei de organizare, determinăm justiția în calitate de organ al administrării publice, exemplificat prin Ministerul Justiției, care are o competență de administrare a mai multor servicii publice ce sunt orientate spre realizarea juridicului.

Dacă menționăm serviciul public jurisdicțional, atunci în conformitate cu același criteriu - forma de organizare, distingem că este format din autorități sau instituții publice;

2) Conform obiectului de activitate, care, probabil, este mai determinatoriu în situația studiului nostru, apreciem acest serviciu judiciar format din autorități și instituții publice, cum sunt Consiliul Superior al Magistraturii și sistemul de instanțe judecătorești. Într-o percepere mai largă, distingem serviciul jurisdicțional, în care putem include și Curtea Constituțională în realitatea legislativă națională. Importantă însă este menționarea că expresia axiologică a fenomenului justiției prezumă și realizează în cadrul realităților formatoare de serviciul judiciar o structură complexă și multiaspectuală, exprimată prin prezența Ministerului Justiției - conducătorul unui serviciu public mai complex, și a reprezentanților societății civile, pe lângă magistrații aleși. Complexitatea, aparent excesivă, este argumentată prin principiile generice ce caracterizează acest serviciu public al justiției: independența, integritatea și imparțialitatea.

Nu va fi exagerat de spus că justiţia este unul dintre cele mai importante servicii publice ale statului. Ministerul Justiţiei este responsabilul de a-i asigura gestiunea, asigurând monopolul de stat în domeniu, evidențiind caracterele specifice ale serviciului public al justiţiei şi, în final, elaborând politici în domeniul reglementărilor juridice deosebite ce stabilesc responsabilitatea și răspunderea acestui serviciu public.

O activitate de acordare a unor servicii juridice, orientate spre o realizare calitativă și eficientă a actului de justiție, astfel poate fi înțeles serviciul public al justiției [152]. Activitatea în cauză este realizată de către un sistem de organe ale puterii de stat, de regulă, din ramura executivă a puterii, cât și de un sistem de instituții nestatale abilitate cu competență din partea statului, prin intermediul organelor competente. În acest domeniu, ca și în oricare altul, vorbim despre o ierarhizare nemijlocită în interiorul serviciului public al justiției. Fiind exprimat prin Ministerul Justiției în calitate de organ de stat, înzestrat cu o structură internă și competențe, el relevă locul și rolul al însuși ministerului în mecanismul de realizare a puterii din cadrul aparatului de stat. Ministerul Justiției este condus de către ministrul Justiției. Însă, la etapa contemporană de dezvoltare a statului și societății, serviciul public al justiției nu este posibil de realizat numai prin intermediul structurilor Ministerului Justiției, se realizează și prin intermediul unor instituții abilitate cu competență din partea statului cu aportul nemijlocit al Ministerului Justiției. Fenomenul în cauză poate fi exemplificat chiar și numai prin noțiunea revăzută a aplicării dreptului [128, p.137]. Putem exemplifica nemijlocit instituția notarilor publici, a persoanelor ce acordă asistență juridică garantată de stat, a avocaților, în unele sisteme juridice - a traducătorilor specializați în domeniul juridic, a mediatorilor ș.a. Ne convingem că

serviciul public al justiției poartă un caracter de complexitate avansată. Evident, pentru a evidenția calitatea serviciului public al justiției, Ministerul Justiției se prezintă drept autor și promotor al unor politici de stat în domeniu ce exprimă strategii și tactici orientate spre promovarea unor idei și concepte destinate fortificării calității servicului.

Legea cu privire la Guvern [97], prin intermediul articolelor 14 și 16 ne acordă posibilitatea de a determina natura și esența justiției în calitate de serviciu public. Astfel, art. 14 - *Principalele împuterniciri ale Guvernului în domeniul muncii şi politicii de cadre în serviciul public,* stabilește: „Guvernul: 1) promovează politica în domeniul utilizării forţelor de muncă, al muncii şi salarizării, ia măsuri în vederea perfecţionării ei; 2) întru implementarea politicii de cadre:

a) conduce şi organizează activitatea de prognozare şi formare a rezervei de cadre pentru aparatul organelor administraţiei publice centrale şi locale, contribuie la asigurarea pregătirii şi sporirii gradului de calificare a acestora;
b) coordonează şi controlează activitatea organelor administraţiei publice antrenate în implementarea politicii de cadre şi în crearea sistemului continuu de instruire a cadrelor."

Articolul 16 - *Principalele împuterniciri ale Guvernului în domeniul asigurării legalităţii*, ce stabilește interacțiunea și continuitatea funcțională cu Ministerul Justiției, stipulează: „Guvernul: 1) întreprinde acţiuni vizînd asigurarea drepturilor şi libertăţilor cetăţenilor; 2) organizează controlul asupra executării legilor şi altor acte normative de către ministere şi alte autorităţi administrative centrale, de către organele şi instituţiile cu funcţii publice din subordine care îşi desfăşoară activitatea pe teritoriul Republicii Moldova; 3) în scopul perfecţionării legislaţiei în vigoare şi reglementării juridice a raporturilor din societate, elaborează proiecte de legi pe domenii; 4) ia măsuri de menţinere a ordinii publice, realizează programe de stat privind combaterea criminalităţii." [107]

Serviciul public al justiției, în virtutea complexității și a relevanței sociojuridice, este condus de ministrul Justiției, care are în competențele sale obligaționale soluționarea și coordonarea numeroaselor sarcini, ce se impun pe scară națională în domeniul vizat (participarea la angajarea magistraților, la promovarea acestora în cariera profesională, gestiunea jurisdicțiilor, monitorizarea angajaților justiției, elaborarea textelor proiectelor de legi din domeniul serviciului public respectiv, administrarea penitenciarelor etc).

Nu trebuie de confundat rolul exact al ministrului Justiției: el nu exercită nici o funcție jurisdicțională. Ministrul Justiției nu este un judecător: el nu prezidează nici o jurisdicție și nu poate să ia nici o decizie de natură jurisdicțională. O regulă contrară ar constitui, de altfel, o violare flagrantă a principiului separării puterii publice. În realitate, ministrul Justiției nu este

decît un administrator învestit, fără îndoială, cu importante prerogative, dar care ţin doar de administrare: el este cel care, reprezentând Executivul în Consiliul Superior al Magistraturii, participă la numirea magistraţilor, la avansarea lor în cariera profesională, este cel care numeşte funcţionarii Ministerului şi care, sub anumite condiţii, participă la exercitarea funcţiei disciplinare cu referință la corpul Magistraturii şi a unor alți angajaţi ai justiţiei. Or el nu o face decât în calitatea sa de administrator şi, din acest considerent, deciziile luate de el unilateral pot fi contestate conform legii. În sfârşit, printre atribuţiile sale se numără şi pregătirea proiectelor de legi ce vizează multiple domenii din sfera serviciului public al justiției.

În exercitarea funcţiilor sale, ministrul Justiţiei este asistat de multiple servicii al cărui ansamblu formează ceea ce toţi numesc „administraţie centrală", ce prezintă această particularitate de a fi compusă aproape în întregime din magistraţi (aparţinând în marea lor majoritate ordinii judiciare); ca şi în toate ministerele, diferitele servicii sunt regrupate în jurul direcţiilor specializate. Perceperea în calitate de serviciu public deschide noi posibilități de analiză și sinteză cu referință la fenomenul multiaspectual al justiției, permite evidențierea interacțiunii dintre diferiți subiecți implicați în realizarea justiției și a determina coincidența dintre statutul funcționarului și statutul magistratului.

O caracteristică fundamentală a serviciului public al justiției este realizarea justiției prin intermediul instanțelor ce formează autoritatea judecătorească. Anume în sfera de manifestare a autorității judecătorești și își găsește valoarea magistratul-judecător, iar un loc aparte în cadrul justiției penale îl ocupă magistratul-procuror. Monopolul statului asupra serviciului public al justiției este argumentat prin evoluția istorică a puterii publice și prin expresia axiologică a justiției în viața socială. Atât în accepțiunea de serviciu public, cât și în cea de ansamblu de instanțe orientate spre interpretarea cazuală a dreptului și protejare a drepturilor și libertăților omului, justiția este percepută drept o prerogativă exclusivă a statului. În sensul de serviciu public, reflectând modelul de organizare, inițiere și promovare a funcționarilor publici sau abilitând cu competență persoane private prin licențiere și percepuți în ansamblul lor drept auxiliari ai justiției. Sistemul de instanțe și comunicarea între aceste instanțe, de niveluri și competențe diferite, caracterizate prin sintagma „organizarea judecătorească" și formează o a treia accepțiune a justiției. Cunoscut în manifestarea funcțională printr-o altă sintagmă - „autoritatea judecătorească", organizarea judecătorească este completată cu instituția de autoadministrare - Consiliul Superior al Magistraturii și Colegiile aflate în subordinea acestuia. Structura Consiliului Superior al Magistraturii, modul de formare și competențele acestuia ne dovedește prezența monopolului exclusiv al statului asupra justiției.

Din toate timpurile, justiţia a fost considerată drept un atribut esenţial al Suveranităţii [7, p.84]. În Franţa pe timpuri, această idee se exprima prin a se spune că „orice justiţie emană de la

Rege" [202, p.79]. În zilele noastre, „justiţia se înfăptuieşte în numele legii numai de instanţele judecătoreşti", concept exprimat prin alin. 1 al art. 114 „Înfăptuirea justiției" din Constituție [26]. Se prezumă că legea, fiind elaborată și adoptată de către Legislativ, este o expresie de suveranitate delegată acestuia din partea poporului în cadrul scrutinului electoral. Dar ideea rămâne aceeaşi: Suveranul este unicul abilitat să facă justiţie, şi de aici, cu greu ne-am putea închipui ca statul să nu-şi păstreze monopolul exclusiv.

Acest principiu este cu atât mai mult justificat cu cât capacitatea de a face justiţie nu implică numai competența de a rosti dreptul: *jurisdictio.* Presupune, de asemenea, drept o consecinţă necesară, competența de a ordona, ce este numită *imperium*: judecătorul, drept urmare a deciziei luate, ordonă ca totul să fie realizat pentru ca actul de justiţie să fie executat la nevoie chiar şi cu concursul forţei publice. Dar cum Statul este unicul deținător al puterii publice, este clar că o astfel de imperativitate nu poate aparţine decât unei persoane învestite de către însuşi statul cu competența de a judeca.

În anumite situaţii, entităţile religioase obţineau aceste competenţe - de a efectua justiţia [192, p.359]. Totuşi, încercările de a exclude justiţia din competenţa statului n-au avut realizări esenţiale, deoarece *„rostirea"* dreptăţii a fost şi este o competenţă statală, statul acceptându-se drept expresia sintetizată a societăţii. Realizarea calitativă a justiţiei prezumă însă o cultură şi conştiinţă socială generală şi juridică cu un înalt grad de dezvoltare. Astfel, menţionăm fenomenul exprimării monopolului de stat asupra justiţiei amplasat într-o concordanţă directă cu cultura şi conştiinţa socială. Confirmarea monopolului de stat asupra justiţiei în orice formă de manifestare prezumă existenţa unui stat puternic, autoritatea căruia este incontestabilă şi indivizibilă. O autoritate jurisdicțională vulnerabilă denotă o vulnerabilitate evidentă și a puterii de stat. Intențiile politicului de presiune latentă asupra justiției de drept comun și a celei constituționale necesită a fi calificate drept tentative de uzurpare a statului de drept. Organizarea judecătorească se prezintă drept o manifestare structurală a justiției în expresia de serviciu public. Monopolul statului asupra justiţiei dezvoltă următoarele consecinţe esenţiale:

1) ***Nici o altă autoritate decât instanţele şi curţile legal instituite nu pot efectua justiţie***, prin intermediul actului de justiție având autoritatea lucrului judecat şi forţă executorie. Incontestabil, nimic nu le interzice unor simpli particulari de a constitui între ei un „juriu de onoare" sau un „comitet de conştiinţă" pentru a judeca litigiul lor. Dar, aceste organisme n-au nici un suport legal şi „deciziile" pe care pot să le pronunţe n-au nici un caracter de obiectivitate. S-ar putea crede că este inutil de a reaminti o astfel de realitate; şi cu toate acestea, unele exemple ne-au demonstrat că nu este deloc inutil de a le repeta.

2) ***Statul neapărat trebuie să facă justiţie dacă îi este cerută***. Judecătorul care refuză examinarea cauzei s-ar face vinovat de negarea justiţiei, susceptibilă de a atrage împotriva lui

sancţiuni disciplinare, şi, eventual, o condamnare la daune-interese. Dacă judecătorul nu poate descoperi în lege nici o soluţie la litigiul care îi este supus, este datoria lui să statueze după o soluţie care îi pare cea mai adecvată și inspirată dintr-o lege ce reglementează relații sociale asemănătoare - analogia legii sau, în absența acesteia, de a apela la principiile dreptului - analogia dreptului, dar el este obligat de a se pronunța. Orice monopol implică obligaţii: nu putem concepe ca statul să-şi rezerve puterea de a face justiţie şi să nu o facă când acest lucru îi este cerut.

3) ***Statul are obligaţia de a realiza justiţia într-un termen rezonabil***. Această exigenţă iniţial nu era înscrisă în sistemele legislative naţionale, însă ea rezultă din Convenţia Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale [28], care prin art. 6 obligă fiecare stat de a lua măsurile necesare pentru ca justiţia să nu fie făcută în termeni anormali. Actualmente, reglementările naţionale [114] la fel stipulează necesitatea examinării cauzelor în termeni rezonabili, aceasta fiind drept un temei de răspundere a statului în caz de nerespectare a acestor termene.

De la regula monopolului de stat asupra justiţiei evidenţiem o derogare - arbitrajul. Am putea defini arbitrajul drept un mod de jurisdicţie pe bază convenţională, prin intermediul căruia părţile aleg una sau mai multe persoane private, având drept bază un act numit „compromis”, pentru a le cere să judece cu echitate conflictul care li se opune. Această formă a justiţiei cunoaşte astăzi un succes evident, mai ales în cadrul raporturilor juridice internaţionale. Este necesar de a insista aici pentru a degaja caracterele specifice, expunând istoria şi subliniind importanţa. Din definiţia expusă rezultă că arbitrajul se caracterizează prin patru trăsături particulare care îi oferă originalitate.

1. Mai întîi, ***calitatea de judecător este conferită unor simple persoane private***, care sunt numiţi arbitri, care nu au fost învestiţi de către stat cu putere de a judeca. S-ar putea să fie doar un singur arbitru. În majoritatea cazurilor, fiecare dintre părţi poate desemna propriul său arbitru, după care ambii arbitri se reunesc pentru a-l desemna pe al treilea. Care nu ar fi cazul persoanele alese dispun doar de încrederea purtată de către părţi, fără un oarecare alt considerent. Poate fi desemnat, de exemplu, un expert contabil, un inginer, un prieten; şi dacă este adevărat că un judecător poate fi desemnat ca arbitru, atunci nu în calitate de judecător, ci în simpla sa calitate de persoană privată. Astfel, arbitrajul constituie o remarcabilă derogare de la monopolul justiţiei, deoarece puterea de a judeca este conferită unor persoane private, orientate spre soluționarea unui litigiu privat.

2. În măsura în care arbitrajul presupune o renunţare la justiţia statului, se necesită ca părţile să-și exprime acordul ca litigiul lor să fie judecat de arbitri. Cu alte cuvinte, voinţa părţilor este cea care învesteşte unul sau mai mulţi arbitri cu puterea de a judeca: ***arbitrajul este***

o justiţie pe bază convenţională. Din această cauză, nu este posibil să se facă apel la arbitri decât în materii ce nu se referă la interesul public. Actul prin care părţile exprimă acordul lor (un act care trebuie întotdeauna să fie în scris) poartă denumirea de *„compromis*". În acest act, părţile precizează obiectul litigiului lor şi desemnează soluționarea lui unui sau mai multor arbitri aleşi.

3. În materie comercială, acest acord poate fi anterior oricărui litigiu. De exemplu, în momentul în care un contract este semnat şi în previzibilitatea cazului (care nu s-a reziliat încă) în condiţiile căruia executarea contractului va fi dificilă, din acest moment este deja convenit că litigiul va fi judecat pe calea arbitrajului. Această clauză, care figurează destul de des în contractele comerciale, poartă denumirea de „*clauză compromisorie"*. Ea are drept efect de a lua anticipat orice competenţă de la jurisdicţiile de stat şi de a obliga părţile să recurgă la arbitraj. În exercitarea misiunii lor, arbitrii se comportă ca judecători şi trebuie, în principiu, să aplice norma de drept. Totuşi, părţile pot să-i scutească de a le conferi puterea de a statua în echitate: în asemenea situații se spune că ei sunt învestiţi cu calitatea de *creator amiabil.* Or, o așa situație poate exista numai în domeniul privat al dreptului.

Această prerogativă nu exclude riscul. Totuși, ea este destul de frecventă și poate prezenta un interes considerabil în viaţa de afaceri, unde părţile caută mai puţin o decizie strict juridică decât o soluţie tranzacţională care va aranja raporturile lor ulterioare de afaceri, situația fiind foarte apropiată de instituția medierii [129, p.89], deoarece nu se accentuează aplicarea legii, ci anume soluționarea litigiului pe cale amiabilă. Evident, această situație este posibilă numai în condițiile când amiabilitatea părților nu afectează un interes public.

4. În consecință, arbitrii sunt chemaţi să emită o decizie care este numită *„sentinţă arbitrală"*. Prin unele aspecte, această sentinţă este o hotărâre. Ei se comportă în realitate ca adevăraţi judecători şi decizia lor are autoritate de lucru judecat, în aceeaşi măsură ca o hotărâre judecătorească ordinară. Cu alte cuvinte, părţile sunt legate prin decizia arbitrilor. Cu toate acestea, o diferenţă fundamentală distinge sentinţa arbitrală de o hotărâre ordinară: ea nu are *forţă executorie*, ceea ce înseamnă că nici un mijloc de constrângere nu poate fi utilizat pentru a obliga partea condamnată să execute ceea ce trebuie. Această imperfecţiune a sentinţei arbitrale este argumentată lejer. Arbitrul nu este un funcţionar; el n-a primit de la stat nici o delegaţie care să-i permită de a dispune de forţa publică. Într-un cuvânt, dacă el a primit de la părţi puterea de a judeca *(jurisdictio),* el nu a primit şi nu poate să primească acea de constrângere *(imperium).* O atare situaţie ar afecta esenţial arbitrajul dacă nu ar exista remediul - în cazul în care executarea sentinţei arbitrale s-ar lovi de reaua - voinţă a părţii, este posibil de a-i conferi forţa executorie care îi lipseşte prin adresarea la instanțele judecătorești naționale, ce va delivra

formula executorie ce va face din hotărârea arbitrală o adevărată hotărâre judecătorească, în adevăratul sens al cuvântului.

Nu ne vom înşela totuşi în privinţa rolului judecătorului în procedura de executare. El nu este însărcinat să judece din nou (altfel, arbitrajul n-ar servi la nimic). El este abilitat cu competența verificării corectitudinii hotărârii arbitrale din punctul de vedere al reglementărilor juridice în domeniu; dacă, într-un cuvânt, hotărârea a fost emisă în condiţii legale şi dacă, drept consecinţă, ea poate genera emiterea unui titlu executoriu.

Mențiunile prezentate reliefează întinderea exactă a derogării de la monopolul de stat asupra justiției. Acesta acceptă cesionarea competenței sale de *jurisdictio* în mâinile unor simpli particulari care sunt învestiţi prin încrederea părţilor; dar el *nu renunţă la imperium,* pentru care statul este unicul depozitar şi asupra căruia el intenționează să conserveze un monopol exclusiv. Iată de ce arbitrajul nu constituie decât o derogare parţială de la monopolul de stat asupra justiției.

Arbitrajul posedă o istorie tot atât de veche ca și normele sociale. Se poate considera că acesta a fost forma inițială a justiției. În perioada în care statele nu erau încă constituite şi cum era nevoie ca justiţia să fie realizată, era foarte natural de a se apela la arbitri [122]. Această instituţie a traversat secole. La Roma, de exemplu, părţile puteau conveni să soluţioneze conflictele lor prin arbitri care au puterea de a judeca fără să se conformeze normelor de drept [21, p.114]. Mai aproape de noi, Ordonanţa din 1673 în materie comercială [61] a oferit un larg loc arbitrajului. Însă arbitrajul a atins apogeul său în momentul Revoluţiei Franceze. Legea din 16 şi 24 august 1790 a creat speranţe mari cu privire la justiţia privată. Ea corespundea ideologiei de epocă, acestei nevoi de fraternitate între oameni, care îi făcea să prefere o justiţie contractuală acceptată unei justiţii în mod autoritar impuse de stat [192, p.277]. Din această cauză, legislatorul revoluţionar a văzut în arbitraj „mijlocul cel mai raţional de a termina contestaţiile între cetăţeni”. Această instituţie a trezit o astfel de atenţie încât o lege din 1790 a considerat oportun să declare arbitrajul obligatoriu pentru a soluţiona contestaţiile între membrii aceleiaşi familii [87, p.63]. Era un mod de a se face prea multe iluzii în privinţa virtuţilor acestei justiţii private.

Arbitrajul este o instituţie care cunoaşte un succes indiscutabil, pentru cauze diverse. Să lăsăm de o parte avantajul economic, care ar consta în ideea că arbitrajul este o justiţie mai puţin costisitoare. În schimb, merite foarte serioase se înscriu în activul său.

a) *Rapiditatea* sa: prin arbitraje se evită tergiversarea caracteristică instanţelor judecătoreşti clasice.

b) *Discreţia* sa: şedinţele de arbitraj decurg în biroul unuia din arbitri, ferit de publicitate, fenomen prețuit în viața de afaceri.

c) La aceasta se adaugă un merit de natură psihologică, care este departe de a fi neglijat: *arbitrajul este o justiţie între ai tăi*. Deseori se face apel la arbitri care aparţin aceluiaşi mediu industrial, care cunosc bine uzanţele într-un asemenea sector al economiei; astfel, se poate crede că decizia emisă va fi mai bine primită. Această observaţie devine tot mai importantă din moment ce arbitrii au calitatea de creator amiabil: decizia emisă în echitate va putea mult mai uşor să evite ostilităţile şi să suscite o eventuală apropiere între părţi.

d) Arbitrajul se adaptează mai bine la *tehnicitatea unor litigii*. În loc de a sesiza o instanță, care, pentru a fi luminat asupra mai multor aspecte tehnice ale litigiului, ar trebui să desemneze unul sau mai mulţi experţi, şi uneori este mai simplu de a se adresa direct unor experţi desemnându-i în calitate de arbitri.

e) *În materie internaţională, arbitrajul este deseori o necesitate,* dacă se vrea să se scape de o mulţime de incertitudini cu privire la determinarea legii aplicabile şi mai ales la alegerea jurisdicţiei competente. Se înţelege foarte bine îngrijorarea unor oameni de afaceri care, contractând cu ţări îndepărtate, au grija, în caz de dificultate contencioasă, de a nu fi judecaţi de o jurisdicţie oarecare străină a cărei obiectivitate este uneori aleatorie. Doar arbitrajul permite de a evita acest risc şi de aceea foarte rare sunt contractele internaţionale care nu conţin o clauză de gen. În rest, arbitrajul internaţional s-a extins în asemenea măsură încât au fost create organisme pur private, denumindu-se „cameră" sau „curte" de arbitraj, care au făcut profesie din organizarea administrativă a arbitrajelor internaţionale. Şi în sfârşit, luând în considerare starea de neorganizare a societăţii internaţionale, arbitrajul îşi găseşte acolo vocaţia primară, pentru a completa absenţa jurisdicţiilor instituţionalizate.

Acestea fiind spuse, nu ar trebui să deducem că arbitrajul este lipsit de orice *inconvenient*. Există un aspect - faptul că arbitrii au o mai mică autoritate decât judecătorii. Foarte des ei sunt consideraţi drept mandatari ai părţilor care i-au desemnat şi de aceea ei se comportă mai mult ca avocaţii decât ca judecătorii. În plus, mai ales când arbitrii aleşi nu sunt juriști, li se întîmplă să omită unele reguli fundamentale de procedură. Dacă astfel de incidente apar, atunci este indispensabil ca acestea să fie soluţionate de către o jurisdicţie de stat şi arbitrajul devine, la rândul său, o sursă de contencios. În realitate, pentru a reuşi, arbitrajul presupune o oarecare „acceptare psihologică" între părţi, în special, voinţa de a finisa cât mai repede un litigiu ce afectează relaţiile lor de afaceri. Iată de ce arbitrajul produce toate rezultatele sale în sânul colectivităţilor profesionale, unde, cum a menționat reușit Rene David, sensul apartenenţei la această comunitate este mai puternic decât sensul apartenenţei la stat şi unde grija de a regla raporturile de afaceri ulterior incită partenerii la un minimum de bună-credinţă, dacă nu prin voinţă, cel puţin prin raţiune [192, p.208].

Interesul sporit pentru statutul judecătorului ne determină a apela la metoda comparativă [34; 35, p.27], în scopul evidențierii diferențelor dintre statutul judecătorului și cel al arbitrului. Justiția privată, reprezentantul căreia apare și arbitru, creează impresia de prioritate în coraport cu justiția în manifestarea sa de serviciu public, reprezentantul căreia este judecătorul. Diferențele statutare ce urmează a fi evidențiate acordă posibilitatea clarificării certe în deosebirile, prioritățile și riscurile ce caracterizează aceste profesii în manifestarea eficientă a funcționalității lor. Studiul în cauză ne-a determinat spre efectuarea inițială a unei caracteristici succinte a statutului judecătorului național cu cerințe de integritate, imparțialitate și independență în condițiile unei justiții consolidate [135, p.164; 16, p.82]. Identificarea justiției în calitate de serviciu public impune o anumită structură și conținut statutului judecătorului, caracterizat prin aceste principii tradiționale. Statutul arbitrului în caracteristica sa invocă o analiză mai detaliată, în scopul dezvăluirii esenței arbitrajului, a normelor definitorii ce stau la originea organizării și funcționării acestui fenomen juridic general recunoscut. Reglementările naționale cu referință la statutul judecătorului și arbitrului sunt Legea cu privire la statutul judecătorului [101] și Legea cu privire la arbitraj [118].

Statutul judecătorului, prin ansamblul său de drepturi subiective și obligațiuni juridice, este stabilit de un sistem complex de norme juridice de origine internațională și națională. Dacă reglementările juridice internaționale identifică și caracterizează acele norme-principii ce reflectă esența socială a justiției în ansamblu, atunci reglementările juridice naționale au destinația de a confirma valabilitatea principiilor enunțate la nivel internațional și detalierea unui ansamblu de proceduri orientate spre realizarea acestor principii. Atenția deosebită acordată statutului judecătorului este argumentată prin faptul că aceasta este figura principală în realizarea justiției în calitatea sa de serviciu public. Justiția în calitatea sa de serviciu public este realizată în persoana judecătorului în cadrul instanțelor de drept comun și a celor specializate, stabilite de către legislator. Într-o accentuată esență, serviciul public al justiției este unul dintre principalele, acordate nemijlocit de puterea de stat, printr-o expresie de ramură a structurii sale trihotomice. Astfel, ne convingem că multitudinea serviciilor publice, caracteristice interacțiunii stat-societate, la etapa contemporană nu diminuează cu nimic expresia axiologică a serviciului public al justiției. Dimpotrivă, anume prin intermediul justiției, percepută în calitate de serviciu public, este asigurată într-o expresie complexă și eficientă comunicarea dintre puterea statală și societate. În această ipostază, justiția denotă legitimitatea puterii și legalitatea activității ei. Astfel, valoarea socială a justiției și argumentează interesul de reglementare normativ-juridică a statutului judecătorului. În context, se argumentează și necesitatea instruirii profesional-juridice a judecătorului. Esența realizării justiției în manifestarea sa de serviciu public constă în aplicarea corectă a normelor juridice atât în situațiile de soluționare a litigiilor, cât și în situațiile

de constatare a unor fapte juridice. Expresia valorică a instanțelor specializate constă în interesul accentuat al puterii și societății de a acorda o calitate actului de justiție referitoare la anumite raporturi juridice. Astfel, pregătirea judecătorului dintr-o instanță specializată invocă o specializare teoretico-practică profundă în anumite domenii de aplicare a dreptului.

Complexitatea raporturilor juridice, caracteristice societății contemporane, prezumă și o diversitate accentuată de proceduri și o complexitate de norme juridice diverse, specifice fiecărei proceduri în parte. Judecătorul de drept comun în activitatea sa de soluționare a cauzelor este determinat de a demonstra cunoștințe teoretico-practice complexe, de natură și esență diferită. Serviciul public al justiției este unul „dat" și nu „luat", din considerentul că justițiabilul nu alege, de regulă, instanța și, nici judecătorul. Există norme juridice orientate spre protejarea imparțialității judecătorului.

Arbitrul nu este un magistrat de profesie. Judecata cu arbitri sau arbitrajul, deși urmărește aceleași obiective de dreptate și echitate caracteristice justiției, nu se înglobează în serviciul public respectiv. Arbitrajul nu este o instanță judecătorească în deplinul sens al expresiei, nefiind percepută în calitate de justiție publică. Arbitrajul este expresia practică a așa-numitei justiții private. Pentru o claritate expresă ne referim la interpretarea noțiunii „arbitraj" în legislația națională. Astfel, în art. 2 „Noțiuni principale" al Legii Republicii Moldova cu privire la arbitraj se menționează: *arbitraj* - cale alternativă de soluționare a litigiilor atât de către arbitri numiți pentru fiecare caz aparte (arbitraj ad hoc), cât și de instituții permanente de arbitraj..." [118]. Decizia de organizare a arbitrajului este bazată pe expresia de voință a potențialilor justițiabili, care, din anumite considerente, se străduie să evite atât jurisdicțiile și sistemele de drept naționale, cât și anumite taxe. Drept rezultat, părțile economisesc timpul și beneficiază de o justiție calificată. Într-o continuitate de abordare, ne referim la aceeași Lege [118] pentru a ne determina cu referință la noțiunea de „arbitru" reflectată în alin. 1 art. 11 „Arbitrii": „Poate fi arbitru orice persoană fizică având capacitate deplină de exercițiu, care și-a dat consimțământul să arbitreze și care, după părerea părții în cauză, este competentă în a soluționa litigiul." O noțiune similară este reflectată în art. 2 „Noțiuni principale": „arbitru - persoana fizică aleasă de părți sau numită în modul stabilit de părți pentru soluționarea prin arbitraj al litigiului". Particularitățile arbitrajului în coraport cu justiția în expresia sa de serviciu public sunt în opinie următoarele: a) o competență îngustă, foarte specializată; b) absența unor norme juridice impuse; c) este o autoritate recunoscută de către părțile litigiului, la faza semnării contractului de către părți; d) autoritatea arbitrajului nu este asigurată de puterea de stat, dar datorită corectitudinii și echității hotărârilor emise.

Competența îngustă, foarte specializată. Această particularitate a arbitrajului este reflectată chiar în definițiile atribuite acestei instituții de natură privată. „Persoanele care au

capacitatea deplină de exercițiu al drepturilor pot conveni să soluționeze pe calea arbitrajului litigiile patrimoniale dintre ele, în afară de acelea care privesc drepturi asupra cărora legea nu permite a se face tranzacție. Arbitrajul poate fi încredințat, prin convenția arbitrală, uneia sau mai multor persoane, învestite de părți sau în conformitate cu acea convenție să judece litigiul și să pronunțe o hotărâre definitivă și obligatorie pentru ele. Arbitrul unic sau, după caz, arbitrii învestiți constituie, în sensul dispozițiilor de față, tribunalul arbitral. Arbitrajul se organizează și se desfășoară potrivit convenției arbitrale. Sub rezerva respectării ordinii publice sau a bunelor moravuri, precum și a dispozițiilor imperative ale legii, părțile pot stabili prin convenția arbitrală sau prin act scris încheiat ulterior, fie direct, fie prin referire la o anumită reglementare având ca obiect arbitrajul, normele privind constituirea tribunalului arbitral, numirea, revocarea și înlocuirea arbitrilor, termenul și locul arbitrajului, normele de procedură pe care tribunalul arbitral trebuie să le urmeze în judecarea litigiului, inclusiv procedura unei eventuale concilieri prealabile, repartizarea între părți a cheltuielilor arbitrale, conținutul și forma hotărârii arbitrale și, în general, orice alte norme privind buna desfășurare a arbitrajului. În lipsa unor asemenea norme, tribunalul arbitral va putea reglementa procedura de urmat așa cum va socoti mai potrivit. Dacă nici tribunalul arbitral nu a stabilit aceste norme, se vor aplica dispozițiile ce urmează. Părțile pot conveni ca arbitrajul să fie organizat de o instituție permanentă de arbitraj sau de o terță persoană.” [75]

O definiție similară se percepe și în situația arbitrajului internațional. „Prin arbitraj internațional se înțelege modul de reglementare a diferendelor internaționale, în care părțile, printr-o convenție formală, se supun deciziei unei terțe părți în urma unei proceduri contencioase din care rezultă o hotărâre definitivă și obligatorie. Scopul arbitrajului este acela de a hotărî pe baza aplicării regulilor convenite anterior de părți și a dreptului internațional, soluționarea într-un anumit mod a conflictului ivit între ele. Părțile contractante preferă arbitrajul comercial pentru: simplitatea procedurii, caracterul confidențial al dezbaterilor, cheltuieli de arbitrare reduse, rapiditatea rezolvării, specializarea arbitrilor, posibilități egale de informare pentru ambele părți cu privire la procedura de urmat și alegerea arbitrilor. În litigiile comerciale internaționale se aplică atât regulile Curții de Arbitraj române, cât și prevederile convențiilor internaționale la care România este parte. Părțile au libertatea să opteze fie pentru regulile Curții de Arbitraj, fie pentru Regulamentul de arbitraj al Curții Națiunilor Unite pentru dreptul comercial internațional UNCITRAL.” [13]

Conceptul de arbitraj comercial internațional este, după cum am arătat cu un alt prilej [31, p.50], susceptibil de mai multe accepțiuni, și anume: într-o primă accepție, acest concept desemnează mijlocul corespunzător de a reglementa rapid și echitabil litigiile internaționale care pot să rezulte din tranzacțiile comerciale în domeniul schimburilor de bunuri și servicii și din

contractele de cooperare industrială. Într-o altă accepție, conceptul la care ne referim poate fi definit ca metodă de soluționare a litigiilor născute din relațiile comerciale internaționale. În fine, arbitrajul comercial internațional se analizează ca jurisdicție specială și derogatorie de la dreptul comun procesual, menită să asigure rezolvarea litigiilor izvorâte din raporturile comerciale internaționale și totodată să faciliteze participarea statului la diviziunea mondială a muncii. Doctrina juridică a formulat și alte definiții a conceptului în discuție, dintre care cea mai corectă ni se pare a fi cea care dă acestui concept semnificația de instituție juridică pentru soluționarea litigiilor internaționale, de către persoane investite cu această sarcină, chiar de către părțile contractante aflate în litigiu [159, p.3].

Absența unor norme juridice impuse. Normele de care se conduc arbitrii la emiterea hotărârilor nu sunt înglobate în anumite limite impuse. Normele materiale aplicabile în situația litigiului sunt alese conștient de părți încă la alegerea arbitrajului, la etapa încheierii convenției. În situația justiției publice această posibilitate lipsește, deși există alte proceduri de verificare a corectitudinii normelor juridice, însă acestea sunt mai anevoioase. Asta este regula generală. În legislațiile naționale pot exista reglementări orientate spre identificarea naturii arbitrajului și determinarea interacțiunii acestuia cu instanțele serviciului public de justiție.

Pot exista anumite convenții în domeniul de interes de autoritate numai pentru părțile invocate sau de autoritate internațională. *Principala atribuţie a Arbitrajului Internaţional constă în organizarea şi administrarea soluţionării pe calea arbitrajului a unor litigii interne sau internaţionale, care au apărut din raporturile de drept civil în sens larg între părţile cu capacitate deplină de exerciţiu, care au încheiat în acest sens o convenţie arbitrală* [13, p.13]. Însă la emiterea hotărârii arbitrul/arbitrii sunt ghidați de propria convingere și de cunoștințele profunde în domeniu. De regulă, arbitrajul apare ca un instrument de soluționare a anumitor categorii de litigii de natură patrimonială într-un domeniu îngust specializat. *Organizarea şi soluţionarea litigiului arbitral sunt stabilite prin Regulile de procedură arbitrală, potrivit cărora Arbitrajul Internaţional soluţionează orice litigiu (conflict) cu participarea persoanelor fizice şi/sau juridice, inclusiv dintre acţionar (asociat, participant sau membru) şi societatea comercială sau necomercială, derivând din raporturile juridice civile; patrimoniale; din raporturile obligaţionale contractuale şi necontractuale, cum ar fi vânzarea-cumpărarea, prestarea de servicii, executarea de lucrări şi altele; sau din raporturile de proprietate şi alte drepturi reale, inclusiv proprietatea intelectuală; dintr-un contract comercial, inclusiv la încheierea, interpretarea, executarea, anularea şi desfiinţarea lui, ca şi din alte raporturi juridice economice şi comerciale.* [82]

Arbitrajul este o autoritate recunoscută de către părțile litigiului, la faza semnării contractului de către părți. Arbitrii, în ipostaza respectivă, sunt, de regulă, persoane

specializate în domeniul de competență, fără condiționarea obligatorie a studiilor juridice. Acestei autorități i se reconfirmă valoarea la momentul adresării nemijlocite a părților în arbitraj.

Există astfel posibilitatea alegerii, în calitate de arbitri, în litigiile comerciale ale unor specialişti în domeniul dedus judecăţii, sporind încrederea părţilor şi garanţia competenţei celor ce-i vor judeca. Arbitrajul oferă o judecată eficientă, prin arbitri cu experienţă îndelungată şi de o competenţă recunoscută în domeniul respectiv [67].

Autoritatea arbitrajului nu este asigurată de puterea de stat, ci datorită corectitudinii și echității hotărârilor emise. Arbitrajul, fiind o instituție jurisdicțională, care rostește justiția, necesită a fi înzestrat cu autoritate, altfel nu și-ar fi asigurat realizarea practică. Dacă instanțele judecătorești, în calitate de componente ale serviciului public al justiției, sunt învestite cu autoritatea puterii de stat, atunci arbitrajul își afirmă autoritatea în exclusivitate prin profesionalismul său în cadrul examinării cauzelor, exprimat prin obiectivitatea, corectitudinea, imparțialitatea arbitrilor. Indiscutabil, aceste calități sunt atribuite și instanțelor judecătorești ce formează serviciul public al justiției. Însă arbitrajul necesită, în ipostaza sa de justiție nestatală, de a accentua aceste calități, de a le manifesta mai pronunțat, astfel evidențiindu-și atractivitatea profesională.

Într-o concluzionare fundamentală, menționăm că instanțele judecătorești apar drept o necesitate inevitabilă, înțeleasă și aplicată de către putere și acceptată de către potențialii justițiabili. Arbitrajele apar în calitate de necesitate înțeleasă de către potențialii justițiabili și acceptate de către puterea de stat. Astfel se prezumă că părțile în litigiile soluționate în arbitraj posedă o cultură juridică generală mai avansată. Perspectivele unei societăți dezvoltate democratice, înzestrate cu o cultură juridică generală avansată, se regăsesc în activitatea preponderent a arbitrajelor. Aceste reflecții își exprimă continuitatea în statutele judecătorului și al arbitrului. Și evident, arbitrajul poate substitui justiția în domeniul dreptului privat numai prin acordul bilateral al justițiabililor [151, p.77].

Judecătorul, fiind reprezentantul unui serviciu public, este sortit a fi monitorizat de societate. Astfel, o atenție deosebită se acordă integrității judecătorului, independenței și profesionalismului acestuia. Anume apartenența la serviciul public al justiției explică complexitatea și atenția sporită față de statutul judecătorului. Statutul în cauză, fiind reglementat de norma de drept public, denotă un interes public manifestat din partea societății.

Arbitrul poate fi privit în calitate de judecător privat. Calitățile lui morale și profesionale prezintă interes numai pentru părțile unui litigiu concret, pentru potențialii învestitori, în convingerea securizării raporturilor juridice respective și a arbitrajului respectiv, or, autoritatea lui depinde anume de calitățile invocate pentru fiecare arbitru în parte. Pentru un arbitru

profesionalismul în domeniu și specializarea îngustă rezultă de la sine. Într-o continuitate de abordare, menționăm că justiția în formatul său de serviciu public este un fenomen inevitabil și inalienabil al puterii de stat. Organizarea justiției, normele juridice materiale și procesuale sunt destinate și considerate pentru un divers spectru de membri ai societății, care posedă o cultură și conștiință generală și juridică foarte diferită. Serviciul public al justiției este destinat pentru toți. Or, justiția apare și în calitate de interacțiune dintre societate și putere [145]. Prin aceasta se explică cerințele avansate față de statutul judecătorului în sfera integrității și independenței. În această ipostază judecătorul este reprezentantul puterii, înzestrat cu autoritate din partea acestei puteri. Însă și modul de organizare a arbitrajului, esența lui impune un statut puțin diferit arbitrului, care îndeplinește practic aceleași funcții ca și judecătorul. Concomitent, deosebirile menționate conturează statutul magistratului printr-o perspectivă nouă. Anume statul, prin intermediul puterii, acordă justiției un statut aparte, deosebit prin esența și natura sa, dar care are destinația de interpretare cazuală și aplicare a dreptului tratând statul în calitate de subiect ordinar și egal în drepturi cu alți subiecți potențiali. Amplasarea arbitrului în afara serviciului public, evidențierea particularităților ce îl deosebesc pe el de judecător și pe arbitraj de instanța de judecată și explică deosebirea esențială statutară caracterizată prin monopolul statului asupra organizării justiției și determinării competenței ei.

2.4. Particularitățile organizării și funcționării justiției și condițiile de răspundere a justiției

Organizarea și funcționarea justiției, condițiile de răspundere a justiției sunt domenii de competență exclusivă a statului. De politicile statului în domeniu depinde calitatea și eficiența justiției, astfel accepțiunile justiției supuse caracteristicii sunt relevante pentru statutul justiției contemporane și evident pentru statutul magistratului, care apare drept o continuitate particulară a statutului justiției. Problema în cauză, prin caracteristica ei, accentuează coraportarea serviciului public al justiției cu funcția jurisdicțională a statului. Politicile în domeniu, reglementarea de funcționalitate și de organizare a justiției, autoadministrarea autorității judecătorești, exprimată prin modul de formare și componența Consiliului Superior al Magistraturii, explică această interacțiune accepțională pentru o înțelegere mai complexă a fenomenului justiției și a principiilor ce stau la originea ei și determină statutul [135, p.72]. Răspunderea justiției apare drept parte componentă a statutului justiției. Deci, se află într-o interacțiune permanentă cu ansamblul de drepturi subiective și obligațiuni juridice atât ale autorității judecătorești, cât și ale justiției în ansamblu. Dacă serviciul public al justiției apare drept un fenomen complex, caracteristic justiției, atunci funcția juridicțională este caracteristică în exclusivitate autorității judecătorești. **Nu poate fi examinat aparte statutul justiției de cel**

al autorității judecătorești, argumentul esențial fiind faptul autoadministrării autorității judecătorești de către un organ al justiției, confirmat prin structură și prin competențe și prin poziționarea autorității judecătorești drept acel nucleu al justiției autorizat de a interpreta cazual normele juridice.

Organizarea şi funcţionarea justiţiei sunt determinate de anumite principii, cum ar fi principiile egalității în fața justiției și principiul gratuității justiției, care, fără a fi în totalitate inerente justiției, obţin o importanţă deosebită datorită misiunii speciale a acesteia, ce are în sarcină funcția jurisdicțională. Responsabilitatea justiției apare drept subiect de relevanță și mediatizare deosebită pentru societatea contemporană, fenomenul fiind determinat de accepțiunile principale, caracteristice justiției contemporane - accepțiunea de funcție statală și accepțiunea de serviciu public, care urmează a fi supuse unei analize complexe prin prisma a două principii capabile a determina caracterul special al justiției contemporane - principiul egalității în fața justiției și principiul gratuității justiției. În condițiile unei superficiale abordări, s-ar crea aparența că aceste principii sunt evidențiate aleatoriu, justiția fiind caracterizată printr-un sistem complex de principii de o notorietate mai sporită. Menționăm însă, că principiul în cauză determină anumite condiții speciale ale responsabilității justiției pentru erorile în activitatea sa. Principiul egalității în fața justiției derivă din accepțiunea funcției jurisdicționale a statului și își găsește identitatea constituțională prin art. 16 al Constituției Republicii Moldova „Egalitatea”: „1. Respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului. 2. Toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau origine socială”. [26] Fiind o autoritate publică, autoritatea judecătorească în particular și justiția în general contribuie la realizarea funcției jurisdicționale a statului. Astfel, principiul egalității prezumă posibilitatea realizării drepturilor subiective și asumarea în condiții egale a obligațiunilor juridice a tuturor subiecților raporturilor juridice, uniformitatea și stabilitatea cărora sunt asigurate prin suveranitatea exclusivă internă a statului pe teritoriul său. Evident, fiind o autoritate statală, mai exact, formând un sistem de autorități statale în domeniul determinat de funcția jurisdicțională, serviciul public al justiției confirmă proveniența și esența sa statală prin intermediul principiului egalității în fața justiției. Principiul în cauză confirmă nu atât valoarea obținerii unor drepturi subiective noi, fenomen ce are dreptul la existență și în manifestarea funcțională a justiției, dar în special valoarea restaurării drepturilor subiective afectate și a asumării de către oponenți a obligațiunilor juridice eventual evitate.

Egalitatea în faţa justiţiei presupune posesia unor drepturi egale pentru orice persoană de a-i fi examinat litigiul de către aceleaşi jurisdicţii şi conform aceloraşi reguli de procedură fără cea mai mică discriminare. Acest principiu, care în zilele noastre pare natural, se

subînţelege mai bine în comparaţie cu situaţia care a existat în vechiul drept. „Sub vechiul regim au existat de fapt privilegii de jurisdicţii: în dependenţă de clasa socială căreia aparţinea partea (cler, nobilime), el era judecat de diferite jurisdicţii.”[202, p.209] Drept exemplu, legislatorul revoluţionar francez a intenţionat să abolească anume această discriminare, dispunând în art. 16 al Titlului II din Legea din 16 şi 24 august 1790 că: „Orice privilegiu în materie jurisdicţională este abolit; toţi cetăţenii fără distincţie vor pleda în aceeaşi formă şi în faţa aceloraşi judecători, în aceleaşi cazuri” [192, p.262]. Egalitatea în faţa justiţiei este un principiu de aplicabilitate generală: el se referă nu numai la cetăţenii proprii, dar și la cetăţeni străini şi apatrizi care pot să acceadă liber la justiția națională, fără ca naţionalitatea sau alte criterii identificatoare ale lor să constituie un obstacol. În prezent - principiul egalităţii în faţa justiţiei prezumă și condiții egale de asumare a obligațiunilor juridice ale justițiabililor în condiții similare atât în condițiile justiției penale, cât și în condițiile justiției civile. La fel, egalitatea în fața justiției invocă și condiții comune de restaurare a drepturilor subiective afectate, ba chiar și condiții egale de procedură specială, ca, de exemplu, de constatare a faptelor juridice. Egalitatea în fața justiției invocă și perceperi comune și exacte de acceptare și apreciere a probelor și condiții egale de manifestare a apelului, a dreptului la apărare ș.a. Manifestarea reală a principiului în cauză, cât și reglementarea lui clară și explicită permite evitarea instaurării și realizării unei „justiții selective”, fenomen de pericol real pentru societatea contemporană.

Indubitabil, întinderea acestui principiu depistează și anumite excepții:

a) Excepții de drept - fenomenul jurisdicţiilor specializate.

Deseori sporirea numărului jurisdicţiilor specializate s-a prezentat ca o afectare a principiului egalităţii în faţa justiției. Însă principiul în cauză nu implică obligatoriu existenţa unei jurisdicţii unice: acesta numai condamnă discriminările judiciare bazate pe calitatea inerentă fiecărei persoane - egalitatea în drepturi. Actualmente, repartizarea cauzelor între diferite jurisdicţii specializate are drept criteriu nu calitatea părţilor, ci natura cazului şi problemele ce urmează a fi soluționate. Altfel spus, competențele speciale sunt determinate de natura raportului juridic ce a fost afectat și a generat litigiul. Un adevăr este faptul că expansiunea jurisdicţiilor specializate riscă să creeze un mediu favorabil pentru renaşterea unei „justiţii de clasă”, mai ales dacă trebuie de ridicat obstacole menite să asigure protecţia sistematică a unor interese sociale inspirându-se din statutul părţilor. Un exemplu elocvent în domeniu este situația judecătoriilor economice naționale, care deja au fost lichidate printr-o limitare de competență [170]. Este necesar de menționat că tendința contemporană în domeniu este inversă, se pune accentul pe crearea instanțelor judecătorești specializate prin competență, fără a se deosebi statutul magistraților din acestea. Putem vorbi, în anumite condiții, de o responsabilitate sporită în realizarea statutului profesional al magistraților în cauză, cum ar fi în

condițiile de elaborare a instanțelor naționale anticorupție, și nu de drepturi sau obligațiuni juridice suplimentare.

Se pot observa unele inegalităţi între părţi, mai ales în contenciosul administrativ, unde administrația este deseori mai bine tratată decât administratul. Dar aceste discriminări, de altfel limitate, se explică într-o mare măsură prin necesităţile acţiunii administrative. În realitate, veritabilul „privilegiu de jurisdicţie" rezidă în faptul că litigiile cu privire la administrație nu pot fi atribuite decât judecătoriilor administrative.

b) Excepţii de fapt - accesul la justiţie.

În prezent, problema egalității în fața justiției a manifestat particularități foarte diverse: în aspect juridic, toți subiecții sunt egali în fața instanțelor, însă urmează să examinăm dacă au ei accesul la justiție egal și real și dacă le este asigurat un proces echitabil. Accesul la justiție este determinat de mai multe considerațiuni. Mai întâi, *consideraţii de natură economică***.** Orice proces prezumă cheltuieli, uneori considerabile, a căror volum este dificil de stabilit în momentul acționării în justiție. Ar fi absolut injust ca, pentru această unică cauză, cei defavorizați financiar să fie descurajați să apere drepturile lor în fața instanțelor de judecată. Concomitent, este necesar de a evita extremele opuse, când se menționează necesitatea de amânare a achitării taxei de stat prin normă legală și transferarea achitării ei la finalul procedurii judiciare, evident pe seama pârâtului. Fenomenul ar defavoriza considerabil fenomenul justiției și ar fi „aglomerat" în exclusivitate de abuzuri de dreptul adresării în instanță cu acțiuni neargumentate. Esența egalității accesului în fața justiției nu este determinată prin capacitatea financiară a părților. Or, în situație de imposibilitatea achitării taxei de stat, rămâne posibilitatea adresării cu o cerere suplimentară a interesatului și competența decizională a magistratului în domeniu nu necesită a fi retrasă și amplasată prin normă legală legislatorului. O așa situație poate fi considerată drept o ingerință a Legislativului în competența Justiției și afectarea independenței ultimei.

Ulterior, intervin *consideraţiile de natură socială,* care nu sunt mai puţin importante. Deseori, justiţia este mai puţin cunoscută în mediile modeste, unde pare foarte îndepărtată şi neînțeleasă. Legislatorul contemporan depune tot efortul de a remedia această situaţie determinând dispariția a tot ceea ce poate îndepărta judecătorul de justiţiabilul său. În faţa unor jurisdicţii părţile pot să se prezinte personal, fără concursul angajaţilor justiţiei, şi procedura este orală pentru a-i scuti de necesitatea redactării înscrisurilor pe care, adesea, aceste persoane sunt incapabile de a le pregăti individual. După cum se poate de constatat, adevărata problemă nu rezidă astăzi în a căuta „privilegiile de jurisdicţie" pe care istoria le-a lăsat în trecut, ci constă în a permite oricărei persoane de a avea acces liber la justiţie, oricare ar fi starea sa socială [174, p.12]. Statul, prin intermediul politicilor organizate de serviciul public al justiției, creează

selectiv, într-o proporționalitate sporită determinată de nivelul jos de instruire a comunităților sociale anumite, condiții de explicare și asistență juridică în procesul de adresare la justiție, evident, pentru anumite categorii de cauze, ce determină situația vulnerabilă individuală a subiectului pentru fiecare caz în parte [51, p.36].

Un alt principiu ce caracterizează monopolul de stat asupra justiției în domeniul politicilor de stabilire a statutului justiției și manifestării statutului magistratului în arealul statutului inițial este ***principiul gratuităţii justiţiei,*** esența căruia se reduce la regula că *părţile nu plătesc judecătorii lor: judecătorii sunt funcţionari plătiţi de către stat.* Un astfel de principiu, nu este inerent noțiunii de „serviciu public", ci inerent justiției percepută prin prisma imparțialității. S-ar putea concepe un serviciu public ale cărui cheltuieli de funcţionare ar fi parţial asigurate de către utilizatori (serviciile poştale, de exemplu). În materie judiciară este cu totul altfel: toţi cetăţenii participă fiscal la cheltuielile lor de justiție, însă plata directă justițiabil - judecător lipsește.

Orice proces presupune cheltuieli care sunt puse pe seama părţilor, dacă ei nu plătesc judecătorul lor, atunci trebuie să plătească *onorariile şi remuneraţiile auxiliarilor justiţiei* care au participat: avocatului, executorului judiciar, expertului etc. Legitimitatea acestor cheltuieli este indiscutabilă: este normal ca auxiliarii justiţiei care oferă timpul şi efortul lor părţilor să fie remuneraţi. Însă toate aceste cheltuieli, acumulate împreună, prezintă uneori sume mari, mai ales dacă procesul este complex. Accesul la justiţie riscă să fie împiedicat de perspectiva unor cheltuieli care vor trebui achitate. Principiul gratuităţii justiţiei ar fi rămas vorbe goale dacă nu s-ar fi găsit un remediu la această situaţie printr-o instituţie care este numită astăzi asistenţă juridică [174, p.7].

Funcţionarea serviciului public al justiţiei poate să producă în anumite cazuri, de excepţie, grave prejudicii părţilor atât în cadrul procesului penal, cât şi în cadrul procesului civil. Putem exemplifica situaţia unei persoane condamnate din greşeală la o pedeapsă privativă de libertate. Exemplificarea este intenționată, în scopul argumentării abordării și a importanței subiectului supus cercetării. Putem examina situația de pierdere a dosarului de către judecător. Ca orice serviciu public, și funcționarea defectuoasă a justiției poate fi sursa unor prejudicii serioase, de natură morală sau materială. Esența constă în posibilitatea de a cunoaște în ce măsură partea, victima unui astfel de prejudiciu, poate să evalueze responsabilitatea serviciului public al justiţiei pentru a obţine o indemnizaţie. Fenomenul în cauză poartă un caracter multiaspectual și, în opinie, înglobează însuși aspectul de determinare a statutului de victimă și a evaluării nemijlocite a daunei de natură morală și materială cauzate, în scopul stabilirii unei reparații echitabile și eficiente. Este importantă situația și prin faptul că aceste proceduri sunt repartizate și în competența justiției în expresia sa de serviciu public [39, p.119]. Astfel,

recunoașterea și evaluarea daunei, având un caracter public, este de o importanță socială sporită, orientată spre consolidarea valorilor justiției și a restabilirii încrederii în justiție. Repartizarea atribuțiilor menționate în competența justiției este inspirată și argumentată din și prin esența justiției - de a restaura dreptatea prin lichidarea unei ilegalități, dacă aceasta este comisă de justiția însăși.

În scopul determinării unei justiții corespunzătoare societății contemporane, este necesar de a refuza de la ideea că puterea nu greșește niciodată. O mai mare autoritate socială o va avea puterea statală, dacă aceasta va fi capabilă să recunoască erorile comise și să le repare eficient și echitabil. Probabil, recunoașterea este adeseori mai dificilă decât reparația eficientă și echitabilă, însă acestea sunt determinativele unui regim democratic. Este normal să greșești, această afirmație o putem atribui și puterii și justiției în expresia de exponent al puterii de stat. Este corect și legal de a-ți recunoaște greșelile și de a contribui activ, public la restaurarea dreptății și legalității. Doar acest proces nu are o valoare particulară, el posedând și o valoare publico-educativă, orientată atât pentru magistrați, cât și pentru potențialele victime ale justiției în viitor, care vor fi inevitabil, deoarece justiția este un organism dinamic, creat din oameni și în care erorile sunt iminente. E gravă și eroarea judiciară, însă mai grave sunt intransparența lor și tentativele de a trece sub tăcere aceste erori în situația constatării și depistării acestora. Actualmente se insistă mult asupra acestei idei, că nu există putere fără o responsabilitate corelativă. Şi în acest context s-ar cere consolidarea mecanismelor de responsabilitate disciplinară, ajungând până la estimarea instituţiei comisiei de examinare a reclamaţiilor ce emană de la justiţiabilii nemulţumiţi. Aceasta înseamnă că ideea unei responsabilități a justiției și judecătorului nu mai este astăzi un subiect tabu. Totodată, este necesar de a nu „demoniza" justiția prin aceste erori [33, p.53], or, avem intenția de a diminua frecvența și gravitatea erorilor judiciare și de a crește activismul juridic al justițiabililor și încrederea în justiție, dar nu de a antagoniza societatea cu justiția.

Trebuie totuşi de avut mai multă prudenţă în privinţa acestui aspect, căci apar numeroase critici și care ar fi imprudent de neglijat. Orice decizie presupune consecinţe prejudiciabile pentru partea care cedează. Dar, din moment ce toate căile de recurs sunt epuizate, decizia are forţa de adevăr legal (se spune că are forţa lucrului judecat) şi nu se va admite ca o parte să încerce să neutralizeze indirect ceea ce s-a judecat depunându-şi tot efortul să obţină daune-interese compensatorii. În afară de aceasta, este indispensabil de a ţine judecătorul la adăpost faţă de urmăririle iraţionale exercitate de către o parte decepţionată care ar căuta să satisfacă o răzbunare proprie denunţând responsabilitatea judecătorului său. Dacă ar fi altfel, justiţia ar pierde din prestigiul, iar judecătorul - încrederea în capacitatea sa jurisdicţională.

Din aceste considerente, ce ţin de particularitatea serviciului public al justiţiei, este necesară încadrarea răspunderii magistratului unui regim special, foarte diferită de condițiile de răspundere juridică generală. Însă indiferent de complexitatea instituției supuse cercetării competența finală de determinare multiaspectuală a fiecărui caz de răspundere a magistratului urmează a o amplasa în competența justiției.

Doctrina juridică constată mai multe regimuri de răspundere juridică, în dependență de aportul funcțional în realizarea justiției [87, p.217]. În alte surse doctrinare este efectuată o clasificare a subiecților-participanți la exercitarea justiției în conformitate cu același criteriu - de contribuție la realizarea justiției [135, p.129]. Astfel, se identifică răspunderea pentru jurisdicțiile de ordine judiciară, ce prezintă un interes aparte, având în vedere contextul cercetării. În celelalte manifestări aspectuale există un sistem complex de constatare a erorilor, finalitatea în domenii fiind determinată de aceeași activitate jurisdicțională.

În scopul instaurării unei transparențe în domeniu, a unei eficiențe de reglementare juridică și a protejării autorității justiției și a credibilității puterii de stat, se solicită o evidențiere specială a cazurilor particulare în care legea a determinat un regim special al răspunderii juridice. Fenomenul este argumentat prin protejarea fermității capacității decizionale a magistraților, ce se evidențiază prin norme juridice speciale, orientate nu la obținerea unor drepturi subiective suplimentare, ci la prezența unor garanții juridice reale, destinate pentru contribuția unor cercetări complexe și obiective ale răspunderii cercetate. Este însă necesar de a menționa că oricare imperfecțiune jurisdicțională este preîntâmpinată de principiul general de răspundere a statului pentru funcţionarea defectuoasă a serviciului public al justiţiei. Altfel spus, raportul juridic de răspundere juridică este dintre persoana nedreptățită de justiție și stat. Magistratul care a comis un caz special de ilegalitate în justiție nu apare în calitate de subiect al răspunderii juridice în situațiile vizate. *Aceste regimuri speciale sunt, în opinia noastră, trei: eroarea judiciară, detenţiunea provizorie neargumentat de îndelungată şi greşeala personală a judecătorului.* Indiferent de natura regimului special constatat, responsabilitatea este asumată de către stat, evident fiind exprimată prin contribuții morale și materiale, stabilite de legislațiile naționale îndreptate spre victimă.

Responsabilitatea statului în caz de eroare judiciară reprezintă unul din cazurile de regim special de răspundere în domeniu. Este cel al unei persoane care ar fi fost condamnată penal și o circumstanță nou-apărută ar demonstra că a fost comisă o eroare judiciară. Ne convingem că este posibil de a obține în asemenea situații revizuirea condamnării penale care a fost pronunţată. Şi nu este suficientă accentuarea prejudiciului grav care a fost cauzat victimei unei astfel de erori de condamnare injustă. Mai este necesară restaurarea situației inițiale prin înlăturarea consecințelor materiale și morale survenite în rezultatul acestei erori. Putem propune

o reabilitare morală printr-un act de revizuire emis de instanță, cât și o publicare a ei în organul oficial de presă al statului, în situația noastră - Monitorul Oficial. Reparațiile materiale, cuantumul lor urmează a fi stabilite la fel de către instanță, ce urmează a fi reflectate în organul oficial de presă al statului.

Responsabilitatea statului în caz de detenţiune provizorie intervine în situația în care o persoană, bănuită că ar fi comis fapte ilicite, ar fi fost obiectul unei măsuri de detenţie provizorie şi în care, după mai multe săptămâni sau chiar mai multe luni, ar beneficia de o ordonanţă de scoatere de sub urmărire sau de o decizie de achitare. Altfel spus, persoana s-a aflat injust ori neargumentat de mult în locurile de detenție preventivă. Legislatorul modern, preocupat de o mai bună protecţie a libertăţii individuale, ar trebui să intervină pentru remedierea acestei lacune prin instituirea unui sistem de indemnizaţii reglementate prin normă legală. Răspunderea în domeniu urmează a surveni în anumite condiții:

a) Indemnizaţia este determinată de un anumit număr de condiţii ce derogheză de la dreptul comun al responsabilităţii civile, fiind suficientă justificarea unui simplu prejudiciu moral sau material.

b) Reclamaţia trebuie să fie prezentată într-un termen clar, ce precedează ziua în care decizia de achitare sau de scoatere de sub urmărire penală ar rămâne definitivă.

c) Autoritatea competentă de a decide asupra dreptului la despăgubire şi cuantumul acesteia este instanța în cadrul căreia a fost pronunţată decizia de achitare sau scoatere de sub urmărire penală. Actul de justiție respectiv necesită a avea loc în ședință publică şi trebuie să fie motivat anume în scopul valorificării autorității justiției și a sporirii încrederii în autoritatea acesteia.

Efectele actului de justiție în domeniu ***depind de cauza ce a stat la originea erorii.***. Despăgubirea este efectuată din bugetul de stat, și anume statul apare în calitate de subiect al raportului juridic de răspundere juridică. Este normal să fie așa, deoarece prejudiciul constatat rezultă dintr-o funcţionare neadecvată a serviciului public al justiţiei. În schimb, dacă se stabileşte că detenţiunea injustă a avut drept cauză o denunţare calomnioasă sau o mărturie falsă, statul poate să exercite un recurs contra responsabilului din vina căruia s-a comis ilegalitatea respectivă, pentru a obţine rambursarea despăgubirilor plătite.

Responsabilitatea judecătorului pentru propria greşeală intervine într-o situație diferită - o parte pretinde că este victima unei anumite ilegalități, comise de un anumit judecător. Este cazul, de exemplu, în care s-ar demonstra existenţa unei complicităţi între judecător şi a unei părţi sau cazul în care un judecător ar fi pierdut o piesă importantă a dosarului. Din acest text rezultă că magistraţii-judecători nu sunt responsabili decât pentru greşeala lor personală. Legislația națională nu definește ceea ce se subînţelege prin „greşeală personală”. Ea, probabil, trebuie să afecteze funcţionarea serviciului public al justiţiei. În schimb, pentru cauze indicate

mai sus este sigur că o detenţiune excesiv de îndelungată şi neargumentată ori o eroare judiciară nu pot să se încadreze în limitele unei greşeli a magistratului. *În caz de greşeală, judecătorul va purta răspundere juridică, cuantumul şi forma ei fiind determinată de consecinţele survenite şi de vinovăţia acestuia.* Dar este necesară o menţiune esenţială, victima nu poate să acţioneze direct împotriva magistratului. O caracteristică de esenţă a responsabilităţii magistratului anume şi este exprimată prin această afirmaţie. Statul este garantul daunei cauzate. După care statului îi şi revine să exercite o acţiune, „în regres", contra magistratului care a greşit pentru a-şi rambursa cheltuielile efectuate, mărimea sumelor solicitate fiind la diligenţa cazuală a statului. Această acţiune este examinată de către Curtea Supremă de Justiţie în realitatea juridică naţională. Argumentăm reglementarea legislatorului, în scopul neexpunerii judecătorului unui proces cu victima, care ar putea dăuna autorităţii şi capacităţii sale morale de magistrat. Este necesar de a menţiona că statul va utiliza aceste competenţe, de adresare „în regres" cu o prudenţă maximă, conştientizând foarte bine necesitatea argumentării pretenţiilor sale cu o intenţie directă şi probarea acesteia printr-o independenţă de exprimare a magistratului care a pronunţat actul ilegal de justiţie. Răspunderea esenţială în domeniu îi aparţine statului, din considerentul că serviciul public al justiţiei este caracterizat prin monopolul de stat asupra lui. Deci, şi responsabilitatea generală în domeniu îi este atribuită statului pentru activitatea defectuoasă a serviciului public al justiţiei. Or, organizarea şi funcţionarea acestui serviciu, determinarea statutului magistratului - a profesionistului competent de realizare a justiţiei şi emiterii actului de justiţie, exprimată prin determinarea accesului în profesie, instruirea profesională specială, cariera profesională şi managerială, sistemul de drepturi subiective şi obligaţiuni juridice ce-i determină statutul general, competenţa profesională, reflectarea statutară a principiilor independenţei, imparţialităţii şi integrităţii magistratului - toate se află în competenţa exclusivă de reglementare a statului.

2.5. Concluzii la Capitolul 2

Compartimentul respectiv al lucrării a fost realizat în scopul de a identifica esenţa justiţiei prin intermediul determinării şi caracterizării accepţiunilor esenţiale ale acesteia.

1. Justiţia nu este identică cu acea percepere tradiţională de sistem de instanţe judecătoreşti care doctrinar şi practic se dovedeşte a fi autoritatea judecătorească. Se prezintă drept fenomen de complexitate sporită şi include în sine un sistem sofisticat de organizări statale şi instituţii nestatale abilitate cu competenţă, fiind monitorizate în activitatea lor prin intermediul Ministerului Justiţiei. Un interes de relevanţă sporită îl exemplifică instanţele judecătoreşti şi organele procuraturii, care sunt prezentate drept sisteme de organe statale nemijlocit implicate în realizarea justiţiei.

2. Natura și esența justiției contemporane evidențiază o abordare multiaccepțională și ne permite cercetarea justiției în aspect de funcție a statului, în aspect de serviciu public al justiției și de sistem de instanțe. Evidențiem o compatibilitate vitală între accepțiunile justiției, care își accentuează importanța în procesul determinării statutului justiției și magistratului.

3. Esența justiției se caracterizează printr-o activitate de interpretare a dreptului, orientată spre echitate. Justiția, prin prisma funcției jurisdicționale, o putem percepe în calitate de direcție principală de activitate a statului, realizată prin intermediul unui sistem de organe împuternicite cu competențe determinate și clar delimitate. Prin natura sa justiția este o autoritate, care poate fi oprită numai din tentativa de expansiune excesivă, însă nicidecum controlată. Justiția este unica ramură a puterii ce acceptă numai autocontrolul activității sale.

4. În manifestarea sa de serviciu public, justiția prezintă în sine un sistem complex organizațional, orientat spre o bună funcționare a autorității judecătorești. Justiția, atât prin expresia de funcție statală, cât și în expresia de serviciu public, se prezintă în calitate de monopol de stat realizat prin instanțele judecătorești. Astfel, justiția determină realizarea statutului magistratului, stabilit de ramura legislativă a puterii prin lege specială. Anume organele de autoadministrare ale justiției determină politicile în domeniul autorității judecătorești și a Procuraturii legate de instruirea profesional-juridică, inițială și continuă, de accesul și accederea în cariera profesională, de protejarea reputației profesionale, de protejarea drepturilor profesionale și de monitorizarea respectării obligațiunilor speciale indicate în statutul magistratului.

5. Atât justiția, în complexitatea sa accepțională, cât și autoritatea judecătorească se află într-o interacțiune funcțională cu celelalte ramuri ale puterii de stat. Mecanismul de interacțiune a ramurilor puterii de stat cu justiția în general și cu autoritatea judecătorească în particular este aprecierea esențială a relațiilor cu legislativul și executivul. Esența acestor relații o putem exemplifica astfel: dacă ramura legislativă și cea executivă a puterii de stat interacționează prin reglementări normative și activități participative în organele de administrare a justiției, deci frânează expansiunea excesivă a acesteia, atunci justiția, prin exercitarea controlului asupra activității lor, le păstrează un echilibru funcțional. Astfel, putem exemplifica sistemul de frâne și contragreutăți, inspirat din teoria și principiul ce confirmă structura trihotomică a puterii de stat.

6. Având drept scop caracteristica justiției în calitate de serviciu public, evidențiem și supunem caracterizării trăsăturile esențiale ale acestuia, ce sunt capabile de a dezvălui într-o complexitate maximă natura și esența sa. Ne referim la manifestarea serviciului public al justiției în calitate de monopol al statului, la caracteristica specimenelor justiției în calitate de monopol statal și la responsabilitatea justiției în calitate de serviciu public.

7. Justiția, în orice percepere își are inspirația din puterea de stat, prin autoritatea sa prezintă drept un exponent al puterii respective. În condiții strict determinate ale politicilor statului în domeniul justiției, răspunderea juridică pentru erorile comise în cadrul justiției este adresată statului. Se argumentează că anume statul este responsabil pentru erorile respective prin politicile promovate în cadrul organizării și condițiilor de funcționare a justiției. Indubitabil, statul își păstrează dreptul de adresare cu acțiune recursorie către magistratul concret, care a comis eroarea, însă această competență este strict reglementată de norma legală și poate fi realizată numai în condiții strict determinate.

3. FUNDAMENTE ȘI ELEMENTE DE STRUCTURĂ ȘI CONȚINUT ALE STATUTULUI MAGISTRATULUI

3.1. Conceptul statutului magistratului: elemente esențiale

Despre instituția statutului magistratului contemporan se vorbește mult, fiind o temă amplă de discuție, mult exploatată și puțin explorată. Importanța evaluării esenței și structurii statutului magistratului este imposibil de a o aprecia fără a expune detalii cu referință la problema menționată, evidențiem imposibilitatea perceperii și realizării unei justiții calitative și eficiente în societatea contemporană. În doctrina juridică s-a definit statutul juridic al persoanei în sens îngust, ca ansamblul de drepturi şi obligaţii. Statutul magistratului, ce include în sine statutul judecătorului și statutul procurorului, poartă un caracter special, deosebit de statutul funcționarului public. Caracterul special al statutului în cauză nu este evidențiat printr-un ansamblu de drepturi subiective suplimentare în coraport cu statutul juridic al altor subiecți de drept, el este accentuat printr-un sistem de obligațiuni juridice pronunțate și garanții juridice. Sistemul de obligațiuni juridice incluse în statutul special al magistratului este determinat atât de specificul activităților profesionale ale magistratului, cât și de rolul și manifestarea justiției în societatea contemporană. Pornind de la conceptul că într-o societate democratică justiția este o autoritate superioară de interpretare cazuală și aplicare a dreptului [190, p.15], de la perceperea justiției în calitate de funcție și de serviciu public [187, p.175], menționăm un sistem complex de exigențe ce-și găsesc reflectarea în obligațiunile juridice ale magistratului. Justiția se caracterizează prin neutralitate, independență și integritate [8, p.69] - aceste principii-cerințe își manifestă influența și asupra activității profesionale a magistratului și asupra existenței magistratului în afara profesiei, în timpul ce nu se include în orele de muncă. Independenţa judecătorilor este unul dintre principiile fundamentale ale organizării şi realizării justiţiei. În aplicarea legii, independenţa judecătorilor exclude noţiunea de ierarhie, subordonare [37]. Obligațiunea esențială ce formează și caracterizează statutul magistratului este de a nu afecta imaginea justiției, atât în exercițiul profesiei, cât și în afara ei.

Statutul magistratului este determinat și de anumite principii fundamentale. Evidențierea unor sau altor principii caracteristice domeniului interesat este primordială pentru însăși aprecierea statutului magistratului în ansamblul de complexitate ce-i este caracteristic. Pentru un regim democratic contemporan, determinarea statutului magistratului este bazată pe următoarele principii: principiul independenței magistratului, principiul integrității magistratului și principiul răspunderii echitabile a magistratului. Ultimul apare într-o opozabilitate cu principiul integrității magistratului. În contextul menționat, este necesar de a preciza că statutul juridic caracterizat este format dintr-un ansamblu de drepturi subiective, obligațiuni juridice și garanții juridice care

prin esența și complexitatea lor asigură manifestarea profesională a magistratului în procesul de realizare a justiției. Aceste drepturi subiective, garanții juridice și obligațiuni juridice poartă un caracter special, deosebit de aceleași componente ce ar forma un statut general al oricărui subiect potențial al raporturilor juridice. Interesul public, exprimat față de justiție în general și față de magistrat în special, argumentează valorificarea domeniului special în aprecierea statutului juridic menționat. Ansamblul de obligațiuni juridice și drepturi subiective ce formează statutul juridic al magistratului este determinat de un sistem de garanții juridice. Natura acestora este exprimată prin norme-principii de expresie juridică. Concretizarea acestora, datorită caracterului lor generic, este exemplificată în normele Legii Fundamentale, în codurile de procedură și mai ales în legile speciale, de natură organică.

Expresia unui drept subiectiv, ce este parte componentă a statutului special al magistratului printr-o normă juridică de valoare, nominalizată anterior, acordă acestuia o forță juridică, greutate și autoritate esențială în domeniu, chiar prin natura sa de exprimare în calitate de normă - principiu sau de normă imperativă [140]. Reflectarea normelor juridice menționate în legi speciale, de natură organică, reprezintă o continuitate a normelor constituționale ce proclamă aceste garanții fundamentale și sunt percepute drept garanții de natură juridică. Este necesar de a menționa caracterul axiologic al garanțiilor, exprimat prin natura lor sistemică, or, o normă-garanție nu prezintă o valoare practică decât numai în integrarea ei sistemică și completarea normativă cu un ansamblu logic și organizat, format de alte norme-garanții în domeniu. Prin aceasta și se explică atât ierarhizarea axiologică a normelor juridice, exprimate prin coraportul constituțional-organic, cât și continuitatea logică a lor, exprimată printr-o reflectare în cadrul unui act normativ special-organic. Astfel, garanția este o obligație în virtutea căreia o persoană sau o instituție răspunde de ceva; mijloc legal prin care se asigură executarea unei obligații (materiale); (*concr.*) ceea ce servește drept asigurare că o obligație luată va fi ținută [63]. În situația caracterizată, garanțiile de natură juridică sunt asigurate în manifestarea lor de perspectivă de însuși statul, prin intermediul anumitor instituții specializate se asigură o protecție legală a principalelor valori social-juridice, cum este, de exemplu, justiția și statutul magistratului. La fel, sensul termenului menționat este explicat și în alte surse specializate - GARANȚÍE, *garanții,* s. f. Obligație în virtutea căreia o persoană sau o instituție răspunde de ceva; mijloc legal prin care se asigură executarea unei obligații (materiale); (concr.) ceea ce servește drept asigurare că o obligație luată va fi ținută. ◊ Loc. vb. *A lua pe garanție* = a garanta. ◊ Expr. *Pe garanția cuiva* = pe răspunderea cuiva. *A da garanție* = a da asigurări că un lucru va fi îndeplinit. *A prezenta garanție de...* = a se prezenta astfel încât să trezească încrederea, să ofere siguranță. - Din fr. *garantie,* it. *Garanzia* [63]. Expresia „ceea ce servește drept asigurare că o obligație luată va fi ținută” exemplifică și evidențiază coraportul existent dintre drepturile

justiției și cele ale magistratului, acordate de către stat prin intermediul acelor norme juridice-principii, de natură declarativ-imperativă, ce apar drept obligații juridice - componente ale statului în cauză, aceste obligații fiind confirmate prin garanțiile menționate. Din acest considerent și este oportună perceperea statutului magistratului în arealul justiției contemporane și a principiilor ce o determină. Fiecărei obligațiuni juridice a statului, coraportată cu un drept subiectiv al magistratului, îi corespunde o expresie normativ-juridică, ce confirmă această obligațiune juridică și dreptul subiectiv respectiv, printr-o normă de drept.

***Esențial**, statutul magistratului este format dintr-un sistem logic-laconic de drepturi subiective și obligațiuni juridice ghidate și coroborate minuțios de ansamblul respectiv de garanții juridice.*

***Structural**, statutul magistratului prezintă în sine un ansamblu de drepturi subiective și obligațiuni juridice, reflectate prin anumite elemente fundamentale pentru inițierea și evoluția carierei profesionale, ce determină competența subiectului în manifestarea sa de magistrat, dar și comportamentul său, atât în cadrul, cât și în afara acestei competențe.*

***Formal**, statutul magistratului este determinat printr-un ansamblu de norme de natură juridică, de o forță juridică ierarhizată, ce cuprinde acele drepturi subiective și obligațiuni juridice (atribuite magistratului) ce-i exemplifică esența statutului magistratului.*

Garanțiile magistratului posedă o natură normativ-juridică. Caracterul normativ al garanțiilor statutului magistratului este determinat de reflectarea ideilor fundamentale în domeniu prin intermediul normelor. Normativitatea în cazul dat constă în atribuirea unui caracter rigid și stabil al acestor „postulate", care prin esența lor caracterizează justiția și magistratura. Stabilitatea în context nu invocă o lipsă de flexibilitate tradițională. Stabilitatea este în sinonimie cu obligativitatea păstrării esenței fiecărui postulat în parte, dar cu o perspectivă de interpretare și adaptare la evoluția socială a fenomenului justiției și a fenomenului magistratului [140]. Sistemul de garanții ale justiției, altfel spus, include în sine un ansamblu de norme generale, în mare parte declarative, definitorii, care determină un ansamblu de drepturi și obligațiuni juridice ale magistratului în activitatea sa profesională și în afara ei. Sistemul menționat include garanții de natură juridică, fiind reflectate în norme juridice generale, norme-principii. Caracterul juridic al acestor garanții-norme-principii este determinat prin generalitatea acestora și prin poziționarea lor într-un sistem normativ-juridic atribuit Magistraturii. Astfel, aceste norme-garanții caracteristice statutului magistratului servesc și drept principii determinatorii pentru statutele altor funcționari și instituții de stat. Pentru a fi mai expliciți, menționăm că garanțiile în cauză se prezintă drept principii-scopuri de funcționalitate atât pentru Președintele Statului [26], cât și pentru Consiliul Superior al Magistraturii [93], iar în condițiile naționale și pentru Consiliul Superior al Procurorilor [99].

Doctrina juridică nu evidențiază un sistem de garanții specifice în exclusivitate magistratului și justiției. Astfel, nici suportul normativ nu face o deosebire în domeniu. Chiar dacă poate fi determinat separat statutul magistratului de statutul justiției în ansamblu, primul rezultă dintr-al doilea. Nu putem atribui niște garanții determinatorii statutului de magistrat diferite de garanțiile determinatorii ale justiției în ansamblu. Statutul magistratului poate fi perceput numai în arealul de existență și manifestare a statutului justiției. Normele - garanții se prezintă ca normele-principii de natură declarativă sau normele - definitorii. Normele-definitorii includ în sine precizarea unui termen sau fenomen juridic. În dependență de gradul de generalitate a normei juridice ce conține o garanție în domeniul justiției, ea poate avea un caracter declarativ-determinatoriu. Cu cât norma poartă un caracter mai concret, cu atât esența ei este mai imperativă. Altfel se pierde caracterul de eficacitate a normei juridice în cauză. Astfel, menționăm posibilitatea abordării fenomenului garanțiilor caracteristice pentru justiție și magistrat în ansamblu. Totodată apare oportunitatea de a delimita statutul justiției de statutul magistratului. Cu toate că există un ansamblu de esențe comune, totuși le putem diferenția ca fenomen. Statutul magistratului poate exista numai în arealul de manifestare a statutului justiției. Statutul justiției, prin complexitatea sa, determină condițiile de existență și realizare a statutului magistratului, într-un areal aparte, integru prin organizarea și funcționarea sa în structura trihotomică a puterii de stat.

În reflectarea statutară a justiției și a magistratului nu se constată o ierarhizare a garanțiilor. Pot fi garanții-principii caracteristice atât pentru justiție în ansamblu, cât și pentru magistrat. Alte garanții se pot evidenția drept caracteristice pentru statutul magistratului în exclusivitate, iar altele pot fi caracteristice în exclusivitate fenomenului justiției.

Astfel, ne axăm inițial interesul de cercetare asupra obligațiunilor juridice caracteristice statutului magistratului, format dintr-un ansamblu de obligațiuni juridice ce rezultă nemijlocit din natura justiției, natura profesiei de magistrat, destinația socială a justiției în societatea contemporană.

Caracterul specific al statutului magistratului contemporan este determinat de chiar liberalismul noţiunii de magistrat. Vorbim despre includerea în noţiunea ce defineşte acest termen a două forme de percepere funcţională şi organizaţională - magistraţii-judecători şi magistraţii-procurori. Or, calitatea, eficienţa şi perceperea socială a justiţiei sunt determinate de abilităţile funcţionale şi morale ale reprezentanţilor acestor două profesii. Astfel, argumentăm structura specifică - formală a statutului special al magistratului, care nu poate fi caracterizat printr-o simplă enumerare a competenţelor procedurale şi a obligaţiunilor de serviciu ce ar caracteriza statutul realizării funcţiei de judecător şi a celei de procuror. Originalitatea generică a statutului de magistrat este stabilită de anumite principii fundamentale ce caracterizează

esenţa, natura şi manifestarea axiologică a justiţiei în societatea contemporană. Anume justiţia apreciată prin calitate şi eficienţă şi formează acel areal juridic favorabil pentru confirmarea unei realităţi juridice adecvate unui regim contemporan democratic. Statutul magistraţilor pe plan mondial, şi cu precădere al judecătorului, a constituit pentru prima dată, la nivelul instituţional cel mai înalt - Organizaţia Naţiunilor Unite - subiect de dezbatere şi reglementare distinctă în anul 1985. În acel an, cu ocazia celui de-al 7-lea Congres al ONU pentru prevenirea criminalităţii şi tratamentul delincvenţilor desfăşurat la Milano în perioada 26 august - 6 septembrie, au fost adoptate „Principiile fundamentale privind independenţa magistraturii". „Principiile" au fost confirmate de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluţiile nr.40/32 din 29 noiembrie 1985 şi 40/146 din 13 decembrie 1985. Deşi, prin titlu, „Principiile" se referă la independenţa magistraturii, în expunerea de motive se precizează preocuparea pentru stabilirea rolului judecătorului în sistemul judiciar („le role des juges dans le systeme judiciaire et tenant compte de l'importance de leur selection, de leur formation et de leur conduite"). „Aceste principii au fost stabilite în consideraţia mai ales a judecătorilor de carieră" [162].

Magistratul, prin menirea sa de realizare a justiţiei sau de contribuire la realizarea justiţiei, este *„sortit"* a se conforma la anumite rigori speciale de pregătire profesională şi de integritate. Acest fapt este logic sesizat din considerentul că justiţia este percepută de societate anume prin prisma personalităţii intelectuale şi morale a magistratului. Anume el şi apare ca reprezentant practic unic şi categoric ce urmează a interpreta şi aplica dreptul la soluţionarea cauzelor de orice natură, în apropierea acestuia de fenomenul dreptăţii şi echităţii.

Categoriile „inteligență" și „moralitate" în expresia lor juridică sunt în sinonimie prin formulările respective - instruire profesională și integritate. Acestea, la rândul lor, sunt determinate spre o implicare în sistemul juridic contemporan prin intermediul anumitor principii generice, caracteristice justiției contemporane și capabile de a-i acorda acesteia un statut de natură juridică în sensul strict al perceperii, ce-și găsește valorificarea normativ-juridică practic în toate compartimenele sistemului de drept contemporan. Astfel, întâlnim un ansamblu de norme juridice ce stabilesc drepturile subiective și obligațiunile juridice profesionale atât ale magistratului-judecător, cât și ale magistratului-procuror. Însă ansamblul menționat nu formează completamente statutul magistratului, ce necesită a fi perceput drept o categorie cu mult mai complexă și generică. Acest statut profesional este completat cu un sistem de garanții normative care reconfirmă normele material-procesuale ce constată statutul profesional al magistratului. La acest nivel, de statut profesional al judecătorului magistrat și al procurorului-magistrat, există evidente diferențieri, ce rezultă din însăși obligațiunile profesionale nemijlocite ale diferitor profesii. Ulterior însă, atât statutul judecătorului-magistrat, cât și statutul procurorului-magistrat dețin la bază o unitate de principii orientate spre completarea și

definitivarea statutului de magistrat perceput în sens larg şi care reflectă adevărata esenţă a magistraturii. Vorbim de acele principii fundamentale orientate spre determinarea naturii justiției contemporane - principiul independenței, principiul neutralității și principiul integrității. „Principiile" în cauză, caracteristice justiției, se prezintă drept o sinteză calitativă a statutului generic al magistratului. Aceste trei principii enumerate, la rândul lor, sunt concretizate printr-un sistem complex de alte principii, de un areal mai restrâns, ce sunt orientate spre o determinare mai exactă a statutului generic al magistratului. Ele au fost stabilite în consideraţia mai ales a judecătorilor de carieră. „Principiile", în număr de 20 au fost structurate în 6 mari direcţii de acţiune: Independenţa Magistraturii; Libertatea de expresie şi asociere; Calificarea profesională, selecţia şi formarea; Condiţiile de lucru şi durata mandatului; Secretul profesional şi imunitatea; Măsuri disciplinare, suspendarea şi destituirea [162].

„Principiile" au fost ulterior promovate şi dezvoltate prin documente europene sau de nivel mondial, drept exemplu, Recomandarea R (94) 12 a Consiliului Europei adoptată de Consiliul de Miniştri la 13 octombrie 1994. În expunerea de motive se precizează că Recomandarea a fost adoptată cu precădere în considerarea:

1) „principiilor" Naţiunilor Unite privind independenţa magistraturii;
2) rolului esenţial pe care judecătorii şi celelalte persoane care exercită funcţiuni judiciare îl au în apărarea drepturilor omului şi libertăţilor fundamentale;
3) promovării independenţei judecătorilor;
4) necesităţii consolidării poziţiei şi puterii judecătorilor pentru instaurarea unui sistem juridic eficace şi echitabil. Recomandarea se aplică tuturor persoanelor care exercită o funcţie judiciară, cu excepţia acelor cazuri exprese referitoare doar la judecătorii profesionali (salarizare şi carieră). Recomandarea cuprinde 6 principii: principii generale privind independenţa judecătorilor; autoritatea judecătorilor; condiţii de muncă adecvate; asocierea; responsabilitatea judecătorilor; sancţiuni disciplinare [163].

Carta Europeană privind Statutul Judecătorilor a fost adoptată la reuniunea organizată sub egida Consiliului Europei între 8-10 iulie 1998, la Strasbourg, având ca temă de dezbatere statutul magistratului. În „Cuvânt înainte" de prezentare a circumstanţelor adoptării documentului se arată că ideea adoptării unei Carte europene a statutului magistraţilor [14] s-a născut în urma numeroaselor reuniuni desfăşurate la nivelul Consiliului Europei pe această temă, idee promovată la reuniunea din iulie 1997, la solicitarea reprezentanţilor a 13 ţări europene, a Asociaţiei Europene a Magistraţilor (AEM) şi a Magistraţilor Europeni pentru Democraţie şi Libertate (MEDEL).

Conform Cartei, statutul universal al judecătorilor [167] cuprinde 15 articole: Art.1 - Independenţa; Art.2 - Statutul; Art.3 - Subordonarea faţă de lege; Art.4 - Autonomie personală;

Art.5 - Imparţialitatea şi datoria de a fi rezervat; Art.6 - Eficacitatea; Art.7 - Activităţi conexe; Art.8 - Protecţia statutului funcţiei; Art.9 - Numirea; Art.10 - Răspunderea civilă şi penală; Art.11 - Administraţia şi răspunderile în materie de disciplină; Art.12 - Asocierea; Art.13 - Remunerația şi pensia; Art.14 - Mijloacele materiale; Art.15 - Ministerul Public.

Cu toate că vorbim despre un statut special atribuit magistraților, componentele acestuia nu dovedesc o proporționalitate, ba mai mult, menționăm prezența unui sistem de obligațiuni juridice și garanții juridice fără a face deosebiri esențiale în sfera drepturilor subiective ce completează statutul în cauză. Astfel, la nivel național, Legea cu privire la statutul judecătorului prin art. 14 „Drepturile judecătorilor" stabilește sistemul de drepturi subiective atribuite magistratului: „(1) Judecătorii au dreptul:

a) să beneficieze de drepturile şi libertăţile consacrate de Constituţia şi legislaţia Republicii Moldova;

b) să fie aleşi în organele autoadministrării judecătoreşti;

c) să beneficieze, în procesul înfăptuirii justiţiei, de drepturile procesuale stabilite de legislaţia procesuală;

d) să întemeieze sindicate şi să se afilieze la sindicate sau la alte organizaţii naţionale sau internaţionale pentru reprezentarea intereselor lor, pentru perfecţionare profesională şi apărarea statutului lor;

e) să beneficieze de instruire continuă în mod gratuit, în limitele stabilite de lege;

f) să participe la elaborarea de publicaţii ori studii de specialitate, de lucrări literare sau ştiinţifice, cu excepţia celor cu caracter politic;

g) să fie membri ai unor comisii de examinare sau de întocmire a proiectelor de acte normative, a unor documente interne sau internaţionale;

h) să fie membri ai societăţilor ştiinţifice sau academice, precum şi ai asociaţiilor sau fundaţiilor care au scop ştiinţific ori profesional.

(2) Cerinţele şi dispoziţiile judecătorilor legate de înfăptuirea activităţii judecătoreşti sînt obligatorii pentru toate persoanele fizice şi juridice. Neîndeplinirea lor atrage răspunderea prevăzută de lege" [101]. La o examinare detaliată ne convingem că drepturile subiective fixate în legislația națională poartă un caracter formal, ce se manifestă în calitate de opozabilitate cu obligațiunile juridice ale acestui statut. Sistemul de obligațiuni poartă un caracter destul de complex, și discutabil în anumite aspecte. Articolul 15 din Lege - Obligaţiile judecătorilor - stabilește:

„(1) Judecătorii sînt obligaţi:

a) să fie imparţiali;

b) să asigure apărarea drepturilor şi libertăţilor persoanelor, onoarei şi demnităţii acestora;

c) să respecte întocmai cerinţele legii la înfăptuirea justiţiei şi să asigure interpretarea şi aplicarea uniformă a legislaţiei;

d) să se abţină de la fapte care dăunează intereselor serviciului şi prestigiului justiţiei, care compromit cinstea şi demnitatea de judecător, provoacă îndoieli faţă de obiectivitatea lor;

e) să respecte prevederile Codului de etică al judecătorului;

f) să nu divulge secretul deliberării, informaţiile obţinute în şedinţă închisă, precum şi datele urmăririi penale;

g) să depună declaraţia cu privire la venituri şi proprietate;

h) să depună declaraţia de interese personale;

i) să-şi verifice starea de sănătate în condiţiile prevăzute la art. 61.

(2) Judecătorii sînt obligaţi să informeze imediat preşedintele instanţei judecătoreşti şi Consiliul Superior al Magistraturii despre orice tentativă de a fi influenţaţi în procesul de examinare a cauzelor.

(3) Neîndeplinirea de către judecător a obligaţiilor sale atrage răspunderea prevăzută de prezenta lege" [101].

Suplimentar, în completarea statutului judecătorului, legea mai evidențiază un ansamblu de norme-garanții de natură juridică, orientate spre asigurarea respectării drepturilor subiective, într-o stare normală de lucruri și a respectării obligațiunilor juridice. Capitolul V al Legii cu privire la statutul judecătorului - Garantarea independenței judecătorului - se referă la acest sistem de garanții în limitele art. 117-119. Articolul 117 - „Asigurarea independenței judecătorului" - statuează: „Independenţa judecătorului este asigurată prin:

a) procedura de înfăptuire a justiţiei;

b) procedeul de numire, suspendare, demisie şi eliberare din funcţie;

c) declararea inviolabilităţii lui;

d) secretul deliberărilor şi interzicerea de a cere divulgarea lui;

e) stabilirea răspunderii pentru lipsa de stimă faţă de judecată, judecători şi pentru imixtiune în judecarea cauzei;

f) alocarea resurselor adecvate pentru funcţionarea sistemului judiciar, crearea de condiţii organizatorice şi tehnice favorabile activităţii instanţelor judecătoreşti;

g) asigurarea materială şi socială a judecătorului;

h) alte măsuri, prevăzute de lege."

Astfel, putem vorbi că principiul independenței magistratului își găsește o manifestare reală numai în condițiile realizării principiului independenței justiției și este caracterizat prin intermediul principiilor inamovibilității, imparțialității, legalității, transparenței și publicității. La fel, principiul neutralității justiției își găsește exprimarea într-un ansamblu de norme -

principii juridice de natură constituțională și legală ce caracterizează imparțialitatea magistratului-judecător.

Principiul integrității magistratului, la fel, prin interacțiunile de continuitate și contiguitate [135, p.173] este concretizat printr-un ansamblu de principii de expresie ramurală sau interramurală. Mai mult, fenomenul integrității în perceperea socială a justiției și a activității magistratului este reglementat autonom, de regulă, în formatul de lege organică și regulamente elaborate de autoritatea de autoadministrare a justiției. Practic toate sistemele legislative evidențiază o parte structurală din cadrul CSM-ului, înzestrată cu competențe de examinare a situațiilor de afectare a integrității magistratului.

Societatea contemporană, pronunțat informatizată, evidențiază noi avantaje în procesul de afirmare și verificare a integrității magistratului. Sistemele de date, ce denotă o atribuție la formarea statutului individual al fiecărui magistrat, cât și la formarea statutului general al magistratului contemporan, posedă o gestionare, structură, complexitate diferită de la stat la stat. Aparențele abordării acestui domeniu orientează spre o eventuală dezaprobare colectivă a corpului magistraților, ideea de bază fiind anumite eventuale represiuni închipuite inițiate de puterea de stat. Interesul este comun și abordarea inevitabilă. Modernizarea sistemelor de date, securizarea lor, caracterul public al anumitor compartimente din aceste sisteme de date vor determina nu numai anumite limitări, oportunități de verificare a calității, integrității și eficienței fiecărui magistrat în parte, fenomen recunoscut și firesc pentru societatea contemporană democratică, dar și o abordare obiectivă a sistemului, în personalitatea Consiliului Superior al Magistraturii, cu referință la calitatea activității, integrității și imparțialității unor magistrați concreți. Fenomenul în cauză depistează și popularizează anumite neajunsuri de natură sistemică, care prin latența lor nu pot fi evidențiate de societatea civilă, ce are un caracter neuniform și nu posedă, de regulă, așa cunoștințe profunde de specialitate. Anume o analiză a sistemelor de date cu caracter personal și denotă acele perspective de conlucrare dintre stat și magistrați, în cazul nostru, o conlucrare dintre ramurile puterii legislative, executive și o asociație profesională a magistraților sau a judecătorilor. Această conlucrare o putem privi din trei perspective.

Prima, fiind orientată spre Consiliul Superior al Magistraturii și având drept scop înlăturarea sau diminuarea efectelor negative ale activității magistraților, rezultate din sistemele de date din domeniu.

A doua, este orientată spre ramura puterii legislative și vizează perfecționarea politicilor promovate în domeniu prin adoptarea unor acte legislative.

A treia, fiind orientată spre instituțiile ramurii executive a puterii, solicită perfecționarea și modernizarea a înseși sistemelor de date, ce periodic necesită a fi ajustate realității, caracterizată printr-un dinamism pronunțat.

Ideea de bază a reflecțiilor în cauză este că orice discuție în domeniu este benefică, beneficiul având o manifestare triplă. Însă aceste discuții, schimburi de opinii, cu regret, în majoritatea cazurilor sunt închise pentru societatea civilă din anumite condiții de natură obiectivă. Societatea civilă nu are capacitatea profesională atât de specifică de natură sociologică, juridică, matematică ș.a. de a aborda așa domenii ale vieții socio-profesionale caracteristice magistraților. Există excepții particulare, care se reduc la utilizarea de către reprezentanții societății civile a anumitor date ce exemplifică afectarea integrității sau argumentează neprofesionalismul unor magistrați. Aceste particularități au expresia valorică proprie, orientate nu numai spre sensibilizarea instituțiilor de resort spre determinarea perspectivelor evoluției statutului unui magistrat în parte, dar și spre identificarea problemelor sistemice, în majoritatea lor reflectate în sistemele de date și spre începutul unui dialog profesional în domeniu [156].

Astfel, putem distinge clar specificul structural al statutului magistratului prin natura, valoarea și particularitățile sale, ce îl fac deosebit de un simplu statut profesional. Le considerăm elemente de structură, sau compartimente, caracterizate fiecare printr-un ansamblu de drepturi subiective și obligațiuni juridice determinate, în opinia noastră, prioritar de anumite principii fundamentale ale statutului magistratului.

Primul compartiment al statutului magistratului îl putem caracteriza prin două obiective fundamentale: cerințe de instruire profesională și cerințe de integritate.

Al doilea compartiment al statutului magistratului este determinat de accederea în profesie și promovarea în cariera de magistrat, independența și imparțialitatea magistratului.

Al treilea compartiment al statutului magistratului este orientat spre pachetul social și răspunderea juridică a magistratului, ce înglobează drepturile subiective personalizate aflate într-un echilibru logic cu obligațiunile juridice. În celelalte domenii putem vorbi numai de drepturile subiective profesionale ale magistratului confirmate prin normele de procedură.

Este inoportun de a enumera și caracteriza obligațiunile juridice, care la fel sunt elemente ale statutului magistratului, însă poartă un caracter mult mai particular. Menționăm dependența lor existențială de principiile integrității, imparțialității și independenței, ce se prezintă drept piloni de bază ale acestui statut și, într-o generalizare, pot fi formulate prin obligațiunea de a nu afecta imaginea justiției, aceasta fiind una absolută.

Sistematizarea în cauză apare de o importanță primordială pentru determinarea profesiei de magistrat și manifestarea ei în sistemul juridic contemporan. Pot exista anumite

particularități argumentate numai în scopul deosebirii magistraților-judecători de magistrații-procurori și a aspectelor particulare de manifestare profesională. Notoriu pentru magistrații deținători de funcții profesional-manageriale sunt prezente obligațiuni juridice, drepturi subiective, garanții juridice suplimentare, orientate spre argumentarea realizării funcției atribuite.

Conținutul statutului de magistrat nu se reduce la o simplă compartimentare în drepturi subiective și obligațiuni juridice, ce necesită a fi realizate prin aplicare și respectare în cadrul activității profesionale nemijlocite. Menționăm că arealul statutului magistratului se extinde în afara orelor de serviciu și a locului de muncă. Mai menționăm că statutul magistratului include un sistem complex de garanții reflectate prin norme ce conțin cerințe înaintate față de magistrat și față de alți reprezentanți ai puterii de stat. Garanțiile înaintate față de magistrați includ în sine anumite cerințe inițiale și permanente ce ar reflecta pregătirea inițială profesională și cerințe inițiale de integritate. Mai putem elucida și prezența unor cerințe ulterioare față de personalitatea magistratului, necesare pentru manifestarea sa în deplinul sens al cuvântului. Astfel, vorbim de inițierea în cariera de magistrat, de perfecționarea permanentă, avansarea în carieră, aspirarea la funcții manageriale în domeniu, care contribuie în ansamblul lor la o cristalizare a elementelor primare de independență și imparțialitate specifice statutului supus cercetării. Principiile independenței și imparțialității nu pot fi evidențiate într-o exprimare teoretică numai la etapa instruirii inițiale a magistratului. Aceste calități, într-o complexitate psihologică-profesională, își pot găsi expresia practică numai în procesul de activitate profesională nemijlocită, fructificând acele valori caracteristice cultivate în procesul de instruire profesional-juridică [133]. Și nucleul nemijlocit al statutului - drepturile sociale, coraportat personalității magistratului, - ce determină, într-o manieră mai puțin vizibilă, realizarea ansamblului de principii caracteristice justiției apare drept un compartiment relevant al cercetării. În opozabilitate consemnăm prezența unui sistem complex de norme juridice orientate la stabilirea răspunderii juridice a magistratului prin expresia oricărei forme ce-i sunt caracteristice [53, p.27]. Răspunderea juridică a magistratului poate surveni pentru anumite fapte, care sunt manifestate prin acțiuni sau inacțiuni de o gravitate și un pericol social diferit sau o natură diferită. În acest context, se prefigurează o anumită formă a răspunderii juridice sau alta, caracterizate și stabilite de doctrină. Răspunderea juridică a magistratului poate surveni pentru anumite abateri de natură procedurală comise intenționat sau într-o stare de neglijență. Răspunderea juridică mai poate surveni pentru anumite infracțiuni comise, caracteristice și specifice justiției contemporane - corupția și traficul de influență. La fel, vorbim despre survenirea răspunderii juridice pentru faptele comise în timpul exercitării serviciului, nelegate de normele procedurale și de activitatea nemijlocit profesională, și pentru faptele comise în

afara serviciului. Ansamblul menționat de fapte este considerat de natură deontologică și care într-o mare măsură influențează integritatea magistratului. Aceste drepturi subiective și obligațiuni juridice sunt reflectate într-un sistem complex de norme de o forță juridică diversă, reflectate atât în Legea Fundamentală, cât și în acte normative speciale de forță juridică diversă. Statutul magistratului în dinamica sa de manifestare poate fi divizat în anumite elemente de structură internă caracteristice carierei sale profesionale. Vorbim despre instruirea profesională, despre accesul în profesie și promovarea în cariera de magistrat. Elementele de structură internă, diferite de structura clasică a unui statut profesional, reprezintă particularități specifice și sunt enunțate în cadrul statutului magistratului și coraportate cu anumite principii fundamentale ce caracterizează acest statut.

În conformitate cu ***primul element generic*** al statutului magistratului, caracterizat prin două obiective fundamentale - cerințe de instruire profesională și cerințe de integritate, vor fi supuse analizei și sintezei aspectele menționate. În acest context, consemnăm relevanța interacțiunii arealului justiției cu a statutului magistratului. Anume în condițiile de manifestare a justiției, considerat drept areal de manifestare a fenomenului, și poate fi supus unei cercetări sistemice și multiaspectuale fenomenul statutului magistratului. În scopul evidențierii acestei interacțiuni, printr-o relevanță deosebită apare interacționarea principiilor fenomenelor în cauză - a justiției și a statutului magistratului, care în majoritatea situațiilor coincid, însă pot exista și anumite deosebiri.

Al doilea element generic, care în opinia noastră ar caracteriza statutul magistratului contemporan, este accederea în profesie și promovarea în carieră a magistratului și este coraportat cu principiile de independență și imparțialitate a magistratului. Nu sunt categorice coraportările principiilor atribuite Magistraturii cu elementele de structură în formatul evidențiat de noi în lucrare. Or, principiul imparțialității își găsește fundamentarea și în elementul structural - accesul în profesie și promovarea în cariera de magistrat, iar principiile imparțialității și independenței sunt profund determinate în limitele instruirii profesionale.

Caracteristica justiției contemporane, realizată prin analiza accepțiunilor terminologice, determină esențial structura statutului magistratului. Atât perceperea justiției ca sistem de instanțe ori în calitate de serviciu public, cât și structura statutului magistratului argumentează rolul CSM și al Ministerului Justiției în procesul de autoadministrare și administrare a justiției. Dacă CSM e autoritatea de autoadministrare, fapt reglementat prin intermediul art. 1 din Legea cu privire la CSM, atunci ministrul Justiției se poziționează drept reprezentantul specializat al puterii executive, care gestionează concomitent ansamblu de servicii publice înglobate în noțiunea de „justiție”. ***Statutul magistratului poate fi caracterizat drept un statut al funcționarului public, suplimentat cu un sistem de principii-garanții din care rezultă***

drepturile subiective și obligațiunile juridice coraportate, fiind de o acțiune extinsă în afara exercitării nemijlocite a funcției jurisdicționale.

3.2. Instruirea profesională și integritatea magistratului

Primul compartiment al statutului magistratului este orientat numai spre obligațiuni juridice caracteristice profesiei. Pregătirea profesională a viitorului magistrat și pregătirea magistratului aflat în exercițiul funcției este o obligațiune juridică inițială și firească a magistratului însuși. Cu toate că anumite sisteme juridice acceptă în calitate de magistrați-judecători persoane ce nu posedă o instruire juridică obligatorie [120, p.457], totuși, aceștia reprezintă o pondere mică în realizarea justiției, examinează un număr redus de categorii de cauze și reprezintă veriga inferioară a magistraturii, fiind magistrați la termen. Cerințele contemporane înaintate magistraturii în ansamblu limitează acest fenomen într-o manieră categorică. Instruirea profesional-juridică, datorită complexității și importanței reglementărilor juridice ale vieții sociale, apare ca o cerință categorică atât în accederea în profesie, cât și în accederea în cariera de magistrat-judecător și de magistrat-procuror [33, p.133]. Formarea integrității magistratului își are începuturile în procesul de instruire profesional-juridică și poate că bazele îi sunt formate odată cu modelarea personalității individului. Este destul de dificil de a proteja conștiința socială a individului de fenomenul corupției, de a-i cultiva valorile democratice, spiritul dreptății și echității într-o entitate social imorală în abordările menționate. Totuși, începuturile studiilor profesional-juridice, a formării conștiinței profesionale sunt capabile de a modela personalitatea candidatului în magistratură, atribuindu-i un vocabular pozitiv sistemului axiologic democratic.

Tradițional, în sistemul de drept de natură romano-germanică pregătirea profesională inițială este orientată spre partea teoretică și teoretico-profesională. Cerințele, caracteristice statutului magistratului, sunt reflectate într-un ansamblu complex de acte normative naționale. În Republica Moldova acestea sunt: Legea cu privire la statutul judecătorului [101]; Legea cu privire la Procuratură [99]; Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii [93]; Legea cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor [100]; Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiție [95]; Legea privind organizarea judecătorească [112]; Legea privind selecția, evaluarea performanțelor și cariera judecătorilor[115]; Legea privind Institutul Național al Justiției [111]; Legea cu privire la Comisia Națională de Integritate [92]; Legea privind testarea integrității profesionale [117], acestea, la rândul lor, fiind însoțite de un ansamblu de reglementări orientate spre detalierea legilor menționate. Evident că, reglementări normativ juridice de natură determinatorie sunt normele din Constituția Republicii Moldova, orientate spre reglementarea domeniului justiției naționale.

În opinie, un compartiment esențial al statutului magistratului-judecător și al magistratului-procuror îl ocupă un sistem de drepturi subiective și obligațiuni juridice asigurate în ansamblul lor printr-un sistem de garanții juridice și orientate spre pregătirea profesională și integritatea magistraților. Posibilitatea de a avea drepturi subiective în cadrul unui statut juridic special invocă necesitatea acumulării unui sistem de cunoștințe speciale-profesionale, de natură teoretico-practică. O pregătire înaltă profesional-juridică, teoretică și practică a viitorilor magistrați și a instruirii continue a magistraților deja confirmați se prezintă drept un comportament esențial al integrității magistratului. Sistemele naționale de învățământ profesional-juridic în domeniu evidențiază diferite corapoarte dintre aspectul teoretic și aspectul practic în pregătirea profesional-juridică a magistraților. Se explică diversitatea de proporții în domeniu prin manifestarea a mai mulți factori: particularitățile sistemului juridic, originalitatea sistemului de instruire, tradițiile juridice caracteristice ș.a. Astfel, reiterăm necesitatea unei instruiri generale și profesional-juridice în domeniu pentru a avea capacitatea de a pretinde la statutul de magistrat. Inițierea în cariera de magistrat are loc prin mai multe căi, la fel caracteristice printr-o diversitate pronunțată și motivată prin aceleași argumente enumerate anterior. Sistemul juridic național constată două căi fundamentale de accedere în cariera de magistrat: *prima* - prin a fi acceptat în calitate de audient la Institutul Național al Justiției și, ulteritor, după absolvirea acestuia și acumulării unor abilități profesionale în domeniul justiției, de a participa la concursurile anunțate de CSM la funcțiile de magistrați-judecători și la concursurile anunțate de CSP la funcțiile de magistrați-procurori [142]. Accesul în profesia de magistrat-judecător este reglementat prin art. 6 - „Condiţiile pentru a candida la funcţia de judecător” și art. 7 - „Vechimea în specialitate juridică pentru a candida la funcţia de judecător” al Legii cu privire la statutul judecătorului [101]. Accesul în profesia de procuror este determinat pe nou de normele legale din art. 36 - „Condiţiile de numire în funcţia de procuror” și art. 37 - „Candidatul la funcţia de procuror” al Legii cu privire la Procuratură [99].

Menționăm prezența unui ansamblu de ambiguități sistemice în domeniul nostru de cercetare. Apare o pluralitate de neclarități chiar la nivelul studiilor universitare și reflectarea lor în planul-cadru, or acestea, fiind caracteristice întregului sistem educațional național, nu sunt caracteristice în exclusivitate învățământului superior juridic - monopolizarea domeniilor de instruire. Oricare monopol, în orice domeniu, poate fi lesne de manipulat și evident de controlat în capacitatea decizională. Oricare monopol prezumă o valoare conservativă, care cu timpul este depășită de criterii subiective și ilegalități. Oricare monopol cu timpul atenuează și face treptat imposibil un control eficient din partea organelor competente ale statului. Cu referință la realitățile naționale, menționăm numai următoarele:

- Este necesară o evaluare a calității eficienței entităților (facultăților, departamentelor) din cadrul instituțiuilor superioare de învățământ orientate spre instruirea profesional-juridică. Suntem nevoiți a recunoaște că atractivitatea socială a profesiilor juridice a generat o dezvoltare irațională în domeniu, fenomen ce a afectat puternic calitatea procesului de pregătire a cadrelor juridice, accentul fiind amplasat pe cantitate;
- Este evidentă necesitatea implicării ministerului de resort în scopul elaborării unui plan-cadru de instruire pentru tot parcursul procesului educațional, în caz contrar, planurile de învățământ sunt elaborate în exclusivitate de instituțiile de învățământ atât publice, cât și private, reieșind din raționamente economice particulare. Mai mult, pot fi menționate amplasări alogice ale consecutivității unor discipline în planurile de studiu. Această propunere nu va afecta cu nimic autonomia instituției și individualitatea pregătirii profesionale în domeniu, ce pot fi realizate prin originalitatea și diversitatea disciplinelor opționale în cadrul programului de licență;
- Ministerul Educației necesită a stabili clar modalitatea de finalizare a nivelului inițial de instruire juridică, altfel spus, este necesar de a expune care este materia ce urmează a fi acceptată pentru evaluarea de licență, care este ponderea procentuală a diferitor discipline în ansamblul subiectelor de evaluare finală a domeniilor dreptului ce urmează a le cunoaște un potențial pretendent la titlul de licențiat în drept. Ministerul trebuie să stabilească procedura de evaluare în domeniu, deoarece diploma de licență este eliberată sub egida Ministerului Educației.

Vorbind despre instruirea în cadrul studiilor de masterat juridic, este necesară o libertate de manifestare a autonomiei universitare. În acest context, nu trebuie să fie afectată calitatea studiilor în domeniu. Considerăm că o liberă concurență, originalitate a disciplinelor, diversitatea de abordări, calitatea și metodologia predării vor fi criteriile de opțiune liberă a viitorilor masteranzi, cât și finalitatea clară în exprimarea profesională, pentru care vor avea posibilitatea de a opta absolvenții masteratelor respective.

Practica națională în domeniul masteratelor juridice este următoarea: de a „construi" câte un masterat per catedră, de a nu fi receptivi la discipline de la o altă catedră din cadrul aceleiași facultăți, în scopul formării unui plan de studii complex și necesar unei profesii juridice. Se solicită elaborarea unui plan-cadru pentru studiile de masterat, cu reflectări profesionale clare, pe care instituțiile de stat la angajarea tinerilor specialiști să le respecte în mod obligatoriu. Aceatsă reglementare ar fi oportună numai pentru etapa inițială a modernizării studiilor superioare-profesional juridice;

- Studiile în cadrul Institutului Național al Justiției (INJ) au o determinare conceptuală neclară. Unde este amplasarea lor în sistemul educațional? Sunt acestea studii de masterat?

Dacă nu sunt, atunci care sunt obiectivele urmărite în cadrul acestei instruiri? Conform reglementărilor juridice naționale din domeniul instruirii profesional-juridice, INJ este instituția abilitată în domeniu. Însă nu e clar care sunt deosebirile dintre studiile de masterat și studiile la INJ. Se acceptă audienți la formarea profesională de magistrat - judecător și magistrat - procuror. Acesta este hotarul de delimitare și accedere din domeniul instruirii superioare profesionale și accederea în profesia de magistrat. Testul de integritate urmează a fi considerat o condiție de admitere la instruirea profesional-juridică în domeniu [153, p.54]. Evident, testul în cauză urmează a fi repetat și la etapa inițierii în cariera de magistrat, conform altor obiective și poate chiar conform altei metodologii. Oare nu este un lux prea mare pentru stat în cazul depistării unor neconcordanțe de integritate a candidatului după absolvirea cu succes a INJ-ului?

O altă problemă ce ține de instruirea profesional-juridică sunt planurile de studii de la INJ în coraport cu planurile de studii ale anumitor masterate universitare. În opinie, necesită o delimitare categorică natura instruirii în cadrul INJ. Dacă studiile în cadrul masteratului sunt o finalizare a studiilor superioare profesionale, instruirea în cadrul INJ necesită a fi percepută și orientată spre o instruire profesională profund specializată, înzestrată cu elemente de abilitate psihologico-profesională și cu competențe corespunzătoare în anumite domenii de interes deosebit pentru stat - în cazul nostru - autoritatea judecătorească și procuratura [135, p.37]. Respectiv, anume esența acestor deosebiri conceptuale și determină deosebirea dintre studiile de masterat profesional-juridic și studiile realizate în cadrul INJ și orientate spre instruirea inițială a magistraților. La etapa respectivă de percepere a justiției, când în plan național nu se pun accente pe o justiție specializată, instruirea inițială în cadrul INJ la fel cunoaște o divizare simplă și nicidecum absolut categorică în instruirea inițială a viitorilor magistrați-judecători și respectiv a viitorilor magistrați-procurori. Cu toate că perspectivele de dezvoltare a justiției în aspect conceptual orientează structurarea acestor studii în dependență de o altă divizare caracteristică justiției contemporane - în magistrați ai justiției civile și magistrați ai justiției penale. Or, viitorii magistrați - judecători necesită a avea cunoștință și de selectare a probelor în cadrul urmăririi penale, pentru a avea o capacitate calitativ-avansată de a le da o apreciere obiectivă în cadrul anchetei judiciare și a emite sentințe nu numai legale, ci și profund echitabile.

Conform reglementărilor juridice legale și a esenței sale, INJ evidențiază drept obiectiv nu numai instruirea inițială a viitorilor magistrați, ci organizează și instruirea continuă profesională în domeniu a magistraților-judecători și a magistraților-procurori. Planurile de instruire și tematicile în domeniu sunt coordonate anual cu Consiliul Superior al Magistraturii și cu Consiliul Superior al Procurorilor, conform legii [93; 99]. Statutul special al magistraților-

judecători include în sine o obligațiune juridică specială, ce solicită judecătorilor de anumit nivel de a acumula un număr de ore anual în cadrul procesului de instruire continuă, mai mult ca atât, devenind imposibilă evaluarea ordinară sau înainte de termen, dacă acest număr de ore lipsește sau nu este suficient [101]. În cadrul instruirii continue observăm mai mult o delimitare pe criteriul justiție civilă și justiție penală. Logic, în situația formării unui sistem jurisdicțional specializat, vom putea vorbi și despre un compartiment reflectat în cadrul instruirii continue. La fel, ar fi logică o reflectare pe aceste criterii și a instruirii inițiale în cadrul INJ.

Nu întâmplător cerințele-obligațiuni juridice generice inițiale, de instruire profesională, au fost amplasate într-un compartiment cu o garanție - obligațiune juridică generică statutului special al magistratului - integritatea. Menționăm ferm, un potențial magistrat necesită a avea un nivel de integritate înalt, limitele fiindu-i determinate prin norme juridice-principii. Testarea inițială de integritate a candidatului magistrat nu devine suficientă decât pentru o perioadă scurtă de timp. Realizarea competențelor profesionale cotidiene amplasează noul magistrat în condiții reale de activitate, în cadrul cărora crește riscul eventual de afectare a integrității. Astfel și poate fi explicată testarea la integritate periodică a magistraților în exercițiul funcțiunii, reglementarea determinată de legea privind testarea integrității profesionale [103]. Accentuăm în acest context valoarea culturii juridice și a conștiinței juridice profesionale inițiale, ce urmează a fi formate într-o finalitate și prezentând un obiectiv generic al întregului proces de instruire profesional-juridică. Ulterior însă, acele valori, promovate în procesul de instruire, urmează a fi confirmate prin politicile promovate de CSM și CSP. Numai promovarea unui câmp juridic logic structurat, ce ar conține un echilibru adecvat de drepturi subiective și obligațiuni juridice profesionale exprimat din partea CSM și CSP, va contribui la o promovare a integrității magistratului în activitatea profesională. Astfel, consemnăm rolul primordial al CSM și al CSP pentru promovarea și fortificarea integrității magistratului, exemplificat prin promovarea unor politici corecte, legale, logice, credibile și echitabile. În acest context și condiții menționăm existența sporită a arealului de integritate a magistratului în condițiile instruirii lui inițiale și continue, calitative și avansate.

Incompetența afectează și integritatea, de rând cu dezamăgirea în starea de integritate generală sesizată în hotărârile incorecte ale CSM și ale CSP. Incompetența profesională prezintă un pericol sporit pentru integritatea magistratului. Intransparența accesului la diferite etape de instruire profesional-juridică, de evaluare finală și îndeosebi de inițiere și evaluare finală a instruirii inițiale din cadrul INJ, la fel, foarte pronunțat afectează capacitatea de integritate a magistratului chiar la etapa incipientă de manifestare profesională.

Într-o continuitate, putem merge până la modul de alegere a membrilor magistrați-judecători și magistrați-procurori și a membrilor - profesori de către adunările generale

profesionale, iar la profesori legislația națională fiind profund imorală. Ansamblul de condiții respective și formează acel câmp juridic în cadrul căruia are loc o manifestare logică a principiului legalității și a excluderii politicului și subiectivismului din domeniu, prin intermediul cărora și se realizează acel fenomen de integritate individuală a fiecărui magistrat.

Democratizarea societății contemporane este însoțită de un proces complex de perfecționare calitativă a membrilor ei. Un interes accentuat prezintă subiectele abordate: din sfera justiției, a calității și eficienței justiției. La fel, un interes tot mai sporit prezintă și personalitatea fiecărui magistrat în parte. Subiecte de discuții aprinse au devenit independența, imparțialitatea și integritatea personală a magistratului. Integritatea, în context, reprezintă capacitatea persoanei de a fi integră. Rezultând din manifestarea axiologică a justiției în societatea contemporană, cert este că și integritatea magistratului este un subiect ce prezintă un interes sporit pentru analiză și investigații.

Procesul de formare a integrității este inițiat prin formarea personalității umane, iar integritatea profesională își are începuturile la etapa primară a instruirii profesional-juridice. Ne putem axa și pe modul de alegere a membrilor magistrați-judecători și magistrați- procurori, a membrilor - profesori la adunările profesionale generale, accentuând, cu privire la profesori, că reglementările juridice naționale în domeniu sunt profund imorale. Vorbim despre Regulamentul cu privire la organizarea şi desfăşurarea concursului pentru selectarea candidaţilor la funcţia de membru al CSM din rândul profesorilor de drept titulari [170]. Numai acest document reglementează detaliat procedurile de selecție, evitându-se criteriul profesionalismului și al audierilor publice, acestea fiind evident înlocuite cu un criteriu politic. Însă, criteriul în cauză denaturează esența reprezentării în consiliile vizate a reprezentanților societății civile [127, p.53]. Calificativul de imoralitate este atribuit reglementărilor juridice naționale în domeniu, fără a pune în discuție candidații aleși în calitate de membri ai acestor structuri, despre eficiența cărora se poate de discutat la finele mandatului și numai în cadrul unei cercetări științifice de o complexitate cu mult mai avansată. Menționăm că recent a fost adoptat și Regulamentul cu privire la organizarea și desfășurarea concursului pentru selectarea candidaților la funcția de membru al Consiliului Superior al Procurorilor (CSP) din rândul profesorilor de drept titulari [173]. Prima dată, în conformitate cu Regulamentul menționat, urmează a fi selectat un profesor pentru locul vacant din cadrul CSP. Însă necesitatea unor audieri publice și criteriul profesionalismului apar în calitate de condiții inalienabile posturii de membru în această structură de importanță majoră pentru Procuratură.

Astfel, putem considera că acest ansamblu de condiții formează câmpul juridic, prin intermediul căruia se realizează integritatea individuală a fiecărui magistrat, căci se

exclude posibilitatea influenței politicului și subiectivismului din domeniu, iar principiul legalității triumfă.

Terminologia doctrinară a definit *integritatea* în manifestarea sa literară - Integritate: f. 1) Caracter integru; sentiment al demnității, dreptății și conștiinciozității, care servește drept călăuză în conduita omului; onestitate; cinste; probitate. 2) Stare a unui lucru întreg, intact [150]. Ulterior, însă, au fost date și interpretări de natură doctrinar-juridică. **Integritatea** este un concept care indică calităţile unei persoane ce întreprinde acțiuni consecvente, conform valorilor, metodelor și elementelor de măsură, raportate la principii și așteptări care pot fi verificate prin rezultate. În etică, integritatea este considerată ca onestitate și corectitudine și este evaluată prin acuratețea acțiunilor cuiva. Așadar, integritatea este opusul unor metehne, cum ar fi: inconsecvența, ipocrizia sau falsitatea. Integritatea exprimă virtuțile, trăirile și aplicarea convingerilor, fără discrepanțe între afirmații și exemplul trăirii personale. Originea cuvântului „integritate" derivă din adjectivul latin *integer* (întreg, complet), în acest context se referă la totalitatea calităților unui individ exprimate prin onestitate și consecvență de caracter. Când cineva face aluzie la lipsa de integritate a altei persoane, acea persoană se erijează într-un judecător, care consideră că deține aceste calități, pe care le implică „integritatea", și, ca atare, judecata lui/ei este un act în conformitate cu propriile convingeri și cu valorile pe care pretinde că le posedă și le practică în acel moment. Pentru evaluarea corectă a integrității unei persoane, a unui sistem sau a unei organizații este necesar un sistem de valori și principii, cu o exprimare simplă, dar și corectă în același timp. Lipsa unui sistem de valori și principii poate devia în afirmații abstracte, care foarte ușor pot fi interpretate greșit de către oricine. Sistemul de valori și principii generate de mințile umane este validat numai în timp și este supus unui proces de ajustare și revizuire determinat de rezultatele obținute. Această afirmație nu anulează nicidecum nevoia unui sistem de principii și valori, deoarece lipsa acestuia promovează invariabil inconsecvența și confuzia.

Principiul integrităţii reflectă esenţa interacţiunii dreptului cu justiţia într-o manifestare de ordin social. Integritatea înseamnă conformitatea cu dispoziţiile legale cu caracter imperativ, atât cu cele onerative, care obligă un funcţionar să realizeze o acţiune, cât şi cu cele prohibitive, care impun abţinerea săvârşirii unei acţiuni. Legislaţia naţională, în domeniu, nu reflectă în niciun mod principiul integrităţii, cu toate că esenţa lui este identificată practic în toate actele legislative corespunzătoare. În România, integritatea funcţiei publice, astfel cum este ordonată de Legea 161/2003, presupune îndeplinirea cumulativă a trei condiţii [105]: 1) incoruptibilitatea deciziei, indiferent de beneficiarul acesteia; 2) respectarea principiului transparenţei şi al competitivităţii; 3) buna administrare în sensul economicităţii, eficacităţii şi eficienţei. Se stabilește o listă de verificare pentru respectarea acestor condiţii, denumită „plasa de siguranţă",

care impune: a) respectarea procedurilor fără derogare; b) asigurarea transparenţei procedurilor administrative; c) evitarea practicilor preferenţiale sau discriminatorii; d) adoptarea soluţiilor care ating scopul cu cel mai mic consum de resurse; e) urmărirea întocmai a dispoziţiilor legale; i) evitarea conflictului de interese; î) recunoaşterea limitelor şi declinarea competenţei; f) respectarea principiilor de drept [36].

Valoarea principiului integrității este explicată prin necesitatea de a păstra o imagine de imparțialitate și corectitudine a justiției în fața societății, ceea ce generează, la rândul său, încredere în acest sistem de instituții ale statului, în aspirație spre dreptate și echitate. Sarcina noastră este de a elucida conținutul principiului integrității, în scopul perceperii tranziției de la principiul consolidării justiției, prin prisma principiilor independenței justiției, imparțialității magistratului și a integrității justiției, spre celelalte principii de natură organizațională și funcțională ce caracterizează justiția.

Teoretic, putem delimita integritatea profesională expresă, care este sesizată în orele de serviciu ale magistratului și integritatea profesională generală, care se manifestă în afara orelor de serviciu ale magistratului. Dacă integritatea profesională expresă este reglementată prin normele dreptului muncii și, în caz de abatere, vorbim despre răspunderea disciplinară, atunci în condițiile integrității profesionale generale, în situația abaterii vorbim despre acele norme de deontologie profesională orientate a ghida imaginea magistratului în afara orelor de serviciu și, respectiv, este contextul specific răspunderii deontologice, ca formă a răspunderii disciplinare.

În funcție de gravitatea abaterii disciplinare (sau deontologice), răspunderea poate fi în arealul formei „disciplinare” sau poate depăși aceste limite trecând în răspunderea penală și, ulterior, în condițiile reglementărilor naționale și internaționale în domeniu - în răspunderea civilă a magistratului. Este foarte important de a stabili limitele aplicabilității cerințelor de integritate în viața privată a magistratului. Considerăm că există totuși anumite limite în situația în care comportamentul magistratului în viața privată nu afectează imaginea justiției și drepturile terților. O formulare mai exactă nu poate fi expusă. Este foarte dificil de a determina limitele integrității magistratului, în coraport cu comportamentul și faptele terților, cum ar fi, spre exemplu, membrii familiei magistratului. În opinia noastră, integritatea magistratului este determinată de comportamentul și capacitățile lui personale și nu pot fi afectate într-o măsură categorică de comportamentul terților, în contextul riscului de pierdere a statutului. Un alt argument în favoarea acestei opinii mai este și existența limitelor vieții private a magistratului, care coexistă cu principiul integrității și nu se pot intersecta.

Integritatea magistratului este formată din demnitate și onoare. Cu referință la onoare, ne vom exprima din relatările autoarei O. Pârțac, potrivit căreia: „Onoarea, demnitatea şi reputaţia profesională sunt atribute fundamentale ale omului şi fără protecţia lor nu putem concepe

protecţia omului în societate sau, altfel spus, a valorilor fundamentale ale societăţii" [157]. Termenul este definit într-un sens larg, dar exact. **Onoare** - (**5, 6**) *onoruri,* s. f. **1.** Integritate morală, probitate, corectitudine; demnitate, cinste. ◊ *Câmp de onoare* = câmp de luptă pe care și-au dat viața cei care au luptat pentru apărarea patriei. ◊ Loc. adj. *De onoare* = **a)** demn de încredere, cinstit, onest; **b)** care angajează cinstea, demnitatea cuiva; **c)** onorific. ◊ Expr. *Pe cuvântul meu* (sau *tău* etc.) *de onoare* sau *pe onoarea mea, a ta* etc. = formulă folosită pentru a întări o afirmație sau pentru a garanta respectarea unei promisiuni. **2.** Reputație, prestigiu, faimă, vază. ◊ Expr. *A face* (cuiva) *onoare* = a servi (cuiva) spre laudă, spre fală; a onora. ♦ Mândrie, demnitate. **3.** Prețuire deosebită, considerație, respect, stimă. ◊ *Gardă de onoare* = gardă simbolică instituită în semn de respect cu ocazia unei anumite solemnități. (Ieșit din uz) *Panou* (sau *tablou, tabel* etc.) *de onoare* = panou cu numele (și fotografiile) salariaților unei întreprinderi sau a unei instituții evidențiați în muncă. *Cavaler* (sau *domnișoară*) *de onoare* = persoană care însoțește mirii la ceremonia cununiei. *Doamnă* (sau *damă*) *de onoare* = doamnă atașată unei regine, unei prințese. ◊ Loc. adj. *De onoare* = de frunte, de cinste. ◊ Loc. adj. și adv. *În onoarea cuiva* (sau *a ceva*) = (care se face) pentru a cinsti pe cineva (sau ceva). **4.** Favoare, cinste. ◊ Expr. (În formule de politețe) *A avea onoarea să...* (sau *a...*) = a avea cinstea să... *A face* (cuiva) *onoarea să...* (sau *a...*) = a face (cuiva) favoarea de a..., a face cinstea de a..., a socoti demn de... (Fam.) *Am onoarea (să vă salut),* formulă respectuoasă de salut. *Nu am onoarea* = nu cunosc, nu știu. **5.** Manifestare a stimei, a considerației pentru cineva, exprimată prin semne de cinstire, de respect; *p. ext.* (la pl.) ranguri, demnități. ♦ (Mil.; de obicei cu verbele „a da", „a prezenta"; în forma *onor*) Prezentarea armei în semn de salut la întâmpinarea unei autorități militare sau civile superioare, la paradă, la înmormântare etc.; semnal de goarnă care însoțește de obicei această prezentare. ◊ Expr. *Pentru onor!* = comandă pentru darea onorului. *A face onorurile casei* = a-și îndeplini îndatoririle de gazdă la o recepție, la un bal etc. **6.** (Înv.; în forma *onor*) Poziție socială, rang. ♦ (La pl.) Figură mare (damă, valet, rigă, as) la unele jocuri de cărți. [Var.: **onór** s. n.] - Din lat. ***honor, -oris,*** fr. ***honneur,*** it. ***Onore*** [64].

O caracteristică complex elucidată are destinația de a arăta coraportul dintre pluralitatea terminologică operațională - onoare, demnitate, integritate, probitate, și de a ne orienta spre utilizarea rațională și corectă a sistemului terminologic menționat. Complexitatea termenului *onoare* justifică şi **legătura logică dintre compartimentele lucrării**; abordând subiectul, o justiție independentă, imparțială, în condițiile unui regim politic democratic urmează a fi integră în esență, ca sistem de organe și funcție a statului. Notabil, aceleași exigențe sunt impuse și față de personalitatea magistratului-judecător sau magistratului-procuror. **Onoarea** este, pe de o parte, aprecierea socială a personalităţii şi a meritelor, iar pe de altă parte, reflectă tendinţa omului de a-şi păstra reputaţia. Onoarea reprezintă o categorie ce reflectă demnitatea individului

în conştiinţa altor oameni, aprecierea sa publică sau, altfel spus, onoarea este reputaţia pozitivă a omului. Onoarea este, în primul rând, aprecierea dată personalităţii de către societate și, deci, depinde foarte mult de principiile morale impregnate în conştiinţa comunităţii sociale [64]. Nu vom găsi definiţia termenului „onoarei" în legislaţie, ci doar în literatura de specialitate (juridică, de etică, filosofică). De exemplu, conform unei definiţii tipice lansate de doctrina juridică, onoarea este, pe de o parte, „aprecierea morală generală a personalităţii, constantă şi pozitivă, reputaţia sa, iar pe de altă parte, autoaprecierea, sensibilitatea faţă de opinia publică, faţă de aprecierea socială" [177, p.6]. Perceperea juridică a termenului poate fi oglindită astfel: „onoarea este reflectarea, însoţită de o apreciere pozitivă, a calităţilor persoanei (fizice sau juridice) în conştiinţa socială" [204, p.16]. Generalizând, menționăm despre aspectul intern și extern al categoriei de onoare, precum și aspectul pozitiv și negativ al acesteia. Noțiunea de „onoare" are trei aspecte:

1. Caracteristica personalităţii însăşi (trăsăturile persoanei). În DEX, primul sens: „integritate morală, probitate, corectitudine; demnitate, cinste" [49, p.652].

2. Aprecierea socială a personalităţii („reflectarea trăsăturilor persoanei în conştiinţa socială"). Noţiunea de onoare presupune *ab initio* că această apreciere este pozitivă.

3. Aprecierea socială acceptată de personalitatea însăşi, „capacitatea persoanei de a-şi aprecia faptele, (…) de a acţiona în viaţa morală potrivit normelor morale, regulilor şi cerinţelor societăţii" [175, p.8].

Perceperea noțiunii de *onoare*, în context, se află într-o strânsă interdependență față de conștiința juridică și cultura juridică generală, inclusiv prin transpunere logică în cultura juridică și conștiința juridică individuală.

Demnitatea, (**2**) *demnităţi,* s. f. **1.** Calitatea de a fi demn, atitudine demnă (2); autoritate morală, prestigiu. ♦ Gravitate, măreție. **2.** Funcție sau însărcinare înaltă în stat; rang. - Din lat. **dignitas, -atis** (după *demn*) [63]. Termenul *demnitate*, în contextul studiului, apare drept o apreciere a comportamentului, a sistemului în limitele competențelor. În cazul nostru, vorbim despre limitele și esența justiției, percepută de funcție și sistem de instituții. La fel, termenul *demnitate* are atribuție nemijlocită și față de comportamentul și modul de a fi al persoanei caracterizate. Termenul *demnitate* reprezintă „autoaprecierea personalităţii, bazată pe aprecierea ei de către societate" [157]. Deosebirea principală dintre „onoare" şi „demnitate" constă în faptul că onoarea este o trăsătură socială obiectivă, iar la demnitate, în prim-plan, se situează aspectul subiectiv, autoaprecierea. Astfel, putem conchide că demnitatea omului se află într-o anumită corelație cu educația, cu lumea interioară, cu particularităţile psihice, în ultimă instanţă - capacitatea omului de a aprecia în modul cuvenit părerea celor din jur despre el [157]. Demnitatea mai este

definită drept „reflectare a calităţilor persoanei în propria conştiinţă, însoţită de o apreciere pozitivă a persoanei” [204, p.16]; „autoaprecierea propriilor calităţi, aptitudini, concepţii, a propriei semnificaţii sociale” [184, p.58]. „Astfel, noţiunea de *demnitate* include în sine conştientizarea de către persoană a valorii sale abstracte şi concret-sociale, precum şi a valorii (importanţei) grupurilor sociale din care face parte (pe ce bază sunt formate aceste grupuri, este o altă întrebare: de cele mai multe ori e vorba despre grupuri profesionale, naţionale sau religioase). Conform definiţiei, ea poate fi doar cu semnul „plus” - indică prezenţa la o persoană a unor calităţi pozitive, iar opinia publică este aici neesenţială” [184].

***Demnitatea* nu are suficientă perceptibilitate pentru a putea fi probată / contestată în instanţa de judecată. Pentru apărarea acestei categorii psihologice nu este necesar ca ea să fie inserată în lege. Articolul legii trebuie să includă doar noţiuni cu eficienţă juridică, şi nu de formalitate ideologică, ultimele fiind binevenite doar în cadrul Constituţiei.** În doctrina juridică, „instituţia demnităţii umane” este definită ca o totalitate, un complex de norme cu caracter interramural. „Categoria de *demnitate,* fiind, în principiu, o categorie general consfinţită în legislaţia ramurală şi constituţională, precum şi în multe acte internaţionale, se referă la un fenomen social destul de complicat. Este o noţiune foarte largă, bogată în conţinut şi, prin natura sa, profund dialectică. În teoria eticii, demnitatea este definită ca o categorie a conştiinţei morale, ce exprimă concepţia despre valoarea fiecărui om ca o personalitate morală, de asemenea, o categorie a eticii, care înseamnă o atitudine morală deosebită a omului faţă de sine însuşi şi atitudinea societăţii, a statului şi a altor comunităţi faţă de el, în care se recunoaşte valoarea personalităţii [191, p.311]. Ținând cont de realitatea contemporană, putem afirma că axiologia fenomenului juridic pentru viața socială impune necesitatea includerii în câmpul terminologic-juridic a unor interpretări și dimensiuni noi, care inițial aveau o pondere numai de natură culturală, psihologică etc. În doctrina națională, reputația profesională este percepută ca „apreciere a calităților profesionale ale persoanei de către societate” [165, p.47].

Nu facem o delimitare între integritatea diferitor categorii de magistrați-judecători sau magistrați-procurori. Cu toate că există diferențieri esențiale între aceste două statute, totuși, exprimarea integrității în majoritatea cazurilor este asemănătoare. În context, menționăm o interacțiune vizibilă atât între principiile ce determină statutul magistratului, cât și între componentele acestui statut. Observăm o imposibilitate de manifestare a integrității magistratului, dacă nu-i sunt asigurate și realizate sistemul de garanții sociale, nu este asigurat acel câmp psihologic de legalitate chemat să influențeze psihologic magistrații, insuflându-le acel potențial de demnitate și onoare, dar și o garanție a integrității sale, asigurată promt și categoric de către statul respectiv. La fel, absența transparenței și inactivitatea în cadrul instruirii juridice, a accederii și promovării în cariera de magistrat afectează chiar în perspectiva

cea mai apropiată independența și imparțialitatea magistratului. Un pericol deosebit prezintă această stare de lucruri în situația când este amplasată o persoană nouă într-un mediu afectat de corupție și intransparență. Cu părere de rău, Strategia de reformă din domeniul justiției n-a elucidat aceste aspecte ale integrității viitorilor magistrați [110].

O particularitate determinatorie pentru manifestarea integrității este cerința de depunere a declarațiilor de venituri și proprietăți și a declarațiilor conflictelor de interese. Declarațiile în cauză apar drept aprecieri practice ale integrității magistratului exprimate de societate și posedă consecințe juridice pozitive sau negative, pot influența în ansamblu statutul juridic al magistratului. Declarațiile sunt destinate pentru a confirma demnitatea și onoarea magistratului - părți componente ale integrității magistratului, inalienabilă statutului de magistrat. Prima declarație are menirea de a determina incoruptibilitatea persoanei care deține funcția de magistrat, a doua elucidează independența și imparțialitatea atribuită de lege magistratului, ce dovedește corectitudinea și legalitatea activității profesionale a acestuia. Declarația cu privire la venituri și proprietăți orientează spre informarea întregii societăți despre calitățile (sau absența acestora) menționate anterior magistratului în cauză și care necesită a fi raportate cu veniturile din perioada respectivă sau până la finalitatea unui segment temporal respectiv. Declarația cu privire la interesele personale elucidează informații destinate publicului referitoare la viața privată a magistratului, legături de rudenie, interese economice și comerciale și, probabil, cele politice. Din considerentul includerii în lista persoanelor cu funcții de demnitate publică a magistraților-judecători și a magistraților-procurori, declarațiile cu privire la venituri și proprietate și declarațiile cu privire la interesele personale sunt reglementate prin Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică [102]. Astfel, prin art.11 - „Declaraţia cu privire la venituri şi proprietate şi la interesele personale”, se stipulează: „(1) Demnitarul este obligat să prezinte, în condiţiile legii, declaraţie cu privire la venituri şi proprietate. (2) Demnitarul este obligat să respecte întocmai regimul juridic al conflictului de interese.” Într-o continuitate logică este reflectată valoarea praxiologică a declarațiilor stipulate în articolul menționat anterior, ce este exprimată prin identificarea incompatibilităților din domeniul de manifestare profesională. Articolul 12 - „Incompatibilităţi”, stipulează: „(1) Demnitarul nu este în drept să desfăşoare orice altă activitate remunerată, cu excepţia activităţilor didactice şi ştiinţifice. (2) Prevederile alin. (1) nu se aplică în cazul în care Constituţia sau legea specială ce reglementează activitatea demnitarului conţine prevederi referitoare la situaţia de incompatibilitate specifică a demnitarului respectiv ori prevederi referitoare la o situaţie similară. (3) Situaţia de incompatibilitate urmează să înceteze în decursul unei luni din momentul apariţiei acesteia, dacă legea specială ce reglementează activitatea acestui demnitar nu stabileşte alt termen. Dacă demnitarul nu va întreprinde acţiuni în vederea

eliminării incompatibilităţii, mandatul acestuia va înceta înainte de termen, în condiţiile art. 22 (4). În cazul în care încetarea situaţiei de incompatibilitate în termenul specificat la alin. (3) nu depinde de voinţa demnitarului, acesta urmează să prezinte probe privind întreprinderea cu bună-credinţă a acţiunilor de eliminare a acestei situaţii." Este necesar de menționat că Legea în cauză este aplicabilă numai în condițiile în care legile speciale în domenii nu reglementează altfel. Aceste aspecte sunt reglementate prin intermediul art. 3 - „Sfera de aplicare a prezentei legi", care stabilește: „(2) Prevederile prezentei legi se aplică demnitarului în partea în care statutul acestuia nu este reglementat prin legi speciale. În cazul în care soluţiile juridice prevăzute de prezenta lege şi de legea specială care reglementează activitatea demnitarului respectiv diferă, se aplică prevederile legii speciale corespunzătoare."

Deși legea stipulează clar că magistrații nu au dreptul pe lângă activitatea lor de bază de a avea activități remunerate cu excepția activităților didactice și științifice, apare necesitatea de a efectua anumite precizări:

- nu se exclude posibilitatea magistratului de a avea anumite proprietăți, transmise în formele legale stabilite, pentru gestionare unui terț și obținerea profitului, ce poate fi transmis în favoarea magistratului. Aceasta nu este o activitate remunerată, dar este obiectul ce necesită a fi inclus în declarația de interese coraportate la societatea în care el deține proprietățile, persoanele ce reprezintă societatea și persoana ce-l reprezintă pe el, magistratul, în cadrul acestei societăți;
- activitățile didactice și științifice, fiind unicele remunerabile permise de lege magistraților, la fel, pot apărea drept obiect al declarației de interese. În acest context, magistrații se află într-o situație de dependență administrativă cu conducerea instituției de învățământ sau cercetare și într-o colaborare ierarhică cu conducătorul său științific, în cazul elaborării unei cercetări orientate spre obținerea unui grad științific, cu membrii Consiliului Științific Specializat, în situația optării pentru un grad științific;
- activitățile didactice, la fel, prezumă includerea în cadrul declarației de interese și a colegilor din cadrul unității didactico-științifice (catedră, departament) în care activează magistratul, aceștia practicând chiar și activitatea de avocat licențiat.

Important însă este de menționat că aceste date, ce ar putea fi obiectul unei declarații de interese, poartă un caracter temporar și nu permanent, ele urmând a fi excluse în anul următor, sau după un anumit termen stabilit prin lege, în situația finisării activităților în cauză. Ele pot servi drept motiv de includere în limitele declarației de interese, când devine evident că magistratul s-ar putea afla într-o dependență eventuală legală, care, numai la examinarea cauzelor ce au interacțiuni de interese cu ale persoanelor menționate, el, magistratul, își poate

declara autorecuzul în mod legal cazual. Totuși, acestea nu sunt unicele condiții de realizări ale instituției autorecuzării, celelalte având însă un caracter permanent, stabilit prin lege.

Semnalăm indisolubila corelație dintre instruirea profesională și integritatea magistratului. Prezentându-se drept componente de valoare egală în cadrul statutului magistratului, acestea își asigură existența prin reciprocitate. Nu poate exista un magistrat înzestrat cu integritatea necesară dacă nu posedă o instruire profesională inițială și continuă de o înaltă calificare și evaluare obiectivă. Reciprocitatea este evidentă - pregătirea profesională inițială și continuă a magistratului poate crea premise pentru formarea unei integrități corespunzătoare. Menționăm, pregătirea profesională este contiguă integrității, ultima prezentându-se drept un fenomen mult mai complex. În aspect de continuitate, între aceste două componente ale statutului magistratului evidențiem o corelare absolută. Indubitabil, integritatea - componentă a statutului magistratului, determină debutul acestuia odată cu începutul pregătirii profesionale a magistratului.

3.3. Accesul în profesie, promovarea în carieră, independența și imparțialitatea magistratului

Compartimentul respectiv este consacrat unui alt domeniu de drepturi subiective și obligațiuni juridice ale magistratului. Prin aceasta și reflectăm coraportul în continuare a statutului magistratului cu principiile tradiționale ale justiției - în cazul dat cu independența și imparțialitatea magistratului.

Observăm și evidențiem acea interacțiune dintre principiile menționate - a independenței și imparțialității justiției. Justiția nu poate fi considerată independentă dacă nu este imparțială. Și invers, justiția nu poate fi imparțială dacă nu este independentă. Într-o continuitate de idei putem afirma că aceste două principii nu-și vor găsi realizarea practică fără principiul integrității magistratului și a justiției.

Arătând că principiile tradiționale ale justiției contemporane determină într-o manieră promtă statutul magistratului, acesta, la rândul său, caracterizând manifestarea socială a justiției contemporane, ne orientăm la caracteristica următorului compartiment masiv al statutului juridic al magistratului. Legislația națională în domeniu este reflectată prin Legea cu privire la statutul judecătorului, Legea cu privire la Procuratură și Regulamentele respective aflate în vigoare [170].

În conformitate cu art. 6 „Condiții pentru a candida la funcția de judecător” din Legea cu privire la statutul judecătorului, accesul în profesie în condițiile naționale este realizat pe două căi. ***Prima*** - prin intermediul instruirii în cadrul INJ. ***A doua*** - întrunind un stagiu profesional de 5 ani, prin susținerea examenului de capacitate în fața Colegiului de Evaluare și în ansamblu cu

concluzia Colegiului de Selecție, ce se bazează pe criterii obiective reflectate în Regulamentele CSM [170], care formează o apreciere complexă a competenței viitorului magistrat-judecător. Astfel, prin articolul vizat, Legea stabilește: „(1) La funcţia de judecător poate candida persoana cu o reputaţie ireproşabilă, care deţine cetăţenia Republicii Moldova, are domiciliul în ţară şi întruneşte următoarele condiţii: a) are capacitate de exerciţiu; b) are diplomă de licenţiat în drept sau echivalentul acesteia; c) a absolvit Institutul Naţional al Justiţiei sau are vechimea în muncă prevăzută la alin. (2); d) nu are antecedente penale; e) cunoaşte limba de stat; f) corespunde cerinţelor de ordin medical pentru exercitarea funcţiei."

Cerințele în cauză formează un sistem exhaustiv. În continuare, normele din alineatele ulterioare ale articolului indicat precizează unele aspecte de natură juridică, cum este vechimea în muncă: „(2) Se consideră vechime în muncă care oferă persoanei dreptul de a candida la funcţia de judecător activitatea acesteia pe parcursul ultimilor 5 ani în calitate de judecător sau judecător-asistent al Curţii Constituţionale, judecător în instanţele internaţionale, procuror, profesor de drept titular în instituţiile de învăţământ superior acreditate, avocat, asistent judiciar sau grefier." Până în prezent, fără studii în cadrul INJ au fost acceptate persoane în funcția de judecător - deținători ai vechimii de muncă stabilită la alineatul 2, conform unei proceduri vechi, stabilită de Legea cu privire la Colegiul de Calificare şi Atestare a judecătorilor [90], actualmente abrogată, care stabilea procedura de susținere a examenului în fața acestuia. La fel, foarte clar este stabilit care categorii de persoane nu vor susține examen în fața Comisiei de absolvire a Institutului Național al Justiției: „(3) Persoanele care au vechimea în muncă prevăzută la alin. (2), cu excepţia judecătorilor în instanţele internaţionale şi a judecătorilor Curţii Constituţionale, susţin un examen în faţa Comisiei de absolvire a Institutului Naţional al Justiţiei conform procedurii şi condiţiilor prevăzute de Legea nr. 152-XVI din 8 iunie 2006 privind Institutul Naţional al Justiţiei". Ulterior, în norma din alineatul 4 al aceluiași articol se aduc precizări noțiunii de reputație ireproșabilă cu atribuție la statutul judecătorului: „(4) Se consideră că nu are reputaţie ireproşabilă, în sensul alin. (1), şi nu poate candida la funcţia de judecător persoana care: a) are antecedente penale, inclusiv stinse, sau a fost absolvită de răspundere penală printr-un act de amnistie sau de grațiere; b) a fost concediată din organele de drept din motive compromiţătoare sau a fost eliberată, din aceleaşi motive, din funcţiile specificate la alin. (2); c) are un comportament incompatibil cu normele Codului de etică al judecătorilor sau desfăşoară activitate incompatibilă cu normele acestui cod." Cu referință la această normă, invocăm o singură obiecție, pentru p.c), nu sunt clar precizate procedurile prin intermediul cărora poate fi constatată o așa stare de fapt**.** Aceasta ar fi posibil de stabilit prin reglementările Legii cu privire la Comisia Națională de Integritate [92].

La fel, prin intermediul acestui articol se reglementează vechimea de muncă în funcția de magistrat, necesară pentru accedarea în cariera de magistrat. Cu regret, în Lege [101] nu întâlnim precizări normative-juridice orientate spre reglementarea accedării în funcții manageriale din justiție: „(5) Poate candida la funcţia de judecător al Curţii de Apel sau de judecător al Curţii Supreme de Justiţie persoana cu o vechime în muncă în funcţia de judecător de cel puţin 6 ani şi, respectiv, 10 ani.” Și ultimul alineat al articolului respectiv stabilește condiții suplimentare pentru persoanele care intenționează să devină judecători militari, judecătoria militară fiind unica instanță specializată actualmente în sistemul judecătoresc național: „(6) Poate fi numită judecător militar persoana care întruneşte condiţiile prevăzute la alin. (1) şi are calitatea de ofiţer activ. Persoanelor care nu au calitatea de ofiţer activ li se atribuie grade militare.” Perspectivele formării altor instanțe specializate vor determina reglementarea unor condiții suplimentare cu referință la judecătorii respectivi. Evidențiem legătura dintre componentele statutului magistratului caracterizate anterior: instruirea profesională și integritatea cu fenomenul accedării în profesie, independența și imparțialitatea magistratului.

Pe lângă condițiile incontestabil necesare persoanei care intenționează să devină judecător, legea mai evidențiază și un sistem de criterii utilizate pentru selectarea candidatului la funcția respectivă. Astfel, în art. 10 - „Selectarea şi criteriile de selectare a candidaţilor la funcţia de judecător”, se menționează: „(1) Procesul de selectare a candidaţilor la funcţia de judecător se desfăşoară potrivit unor criterii obiective bazate pe merit, ţinînd seama de pregătirea profesională, de integritatea, capacitatea şi eficienţa candidaţilor. (2) Candidaţii la funcţia de judecător sunt selectaţi de colegiul pentru selecţia şi cariera judecătorilor în temeiul prezentei legi, al Legii nr. 154 din 5 iulie 2012 privind selecţia, evaluarea performanţelor şi cariera judecătorilor şi al regulamentelor Consiliului Superior al Magistraturii.” Regretabil este faptul că aceste criterii obiective, invocate și evident necesare atât pentru integritatea magistraturii și a magistratului, cât și pentru valoarea justiției în arealul unui regim contemporan democratic sunt reflectate în regulamente [170] elaborate de CSM. Reflectarea normativ-legală ar acorda un statut superior acestor criterii, o autoritate procesului de reformă a justiției, totodată asigurând o stabilitate reglementărilor respective la nivel de lege organică [135, p.159]. Suntem îndrepățiți de a recunoaște prezența unor progrese evidente în aprecierea viitorilor magistrați, totuși, criteriile în cauză sunt destul de îndepărtate de starea de obiectivitate necesară.

Cu referință la magistrații-procurori, la fel există două căi de accedere în profesie - prin cadrul studiilor la Institutul Național al Justiției și prin susținerea examenului de capacitate în fața Colegiului de Calificare. Conform modalității secunde, este obligatoriu un stagiu profesional-juridic de cinci ani [99].

Considerăm că accesul în profesie urmează a fi coraportat cu procesul de instruire juridică inițială, din cadrul INJ. Astfel, audienții INJ necesită a avea statut de magistrat, iar testul inițial de integritate urmează să-l susțină la admiterea în cadrul acestei instruiri. Candidatul la instruirea și la funcția de magistrat poate fi respins pe motivul nepromovării testului de integritate, deoarece această situație nu poate fi invocată drept o încălcare a dreptului fundamental la studii, la instruire, garantat de Constituție. Deci, este argumentată și necesară diferențierea invocată inițial dintre studiile de masterat și studiile din cadrul INJ.

Menționând inițierea în cariera de magistrat-procuror, sistemul normativ-juridic național este înglobat la nivelul legislativ în Legea cu privire la Procuratură, procedurile fiind detaliate printr-un ansamblu de regulamente [173]. Astfel, art. 37 al Legii cu privire la Procuratură [99] stabilește căile de inițiere în funcția de procuror: „(1) La funcţia de procuror poate candida persoana care a absolvit cursurile de formare inițială a procurorilor la Institutul Naţional al Justiţiei. (2) Prin derogare de la prevederile alin.(1), la funcţia de procuror poate candida persoana care, anterior, a activat în calitate de procuror sau, în ultimii 5 ani, a activat în calitate de judecător, anchetator, ofiţer de urmărire penală, de avocat, avocat parlamentar, de notar, jurisconsult, de consultant (consilier) al instanţei de judecată, în funcţiile de specialitate juridică din aparatul Curţii Constituţionale, al Consiliului Superior al Magistraturii, al autorităţilor publice. În vechimea în specialitatea juridică se includ, de asemenea, perioadele în care persoana licenţiată în drept a exercitat mandatul de deputat, a activat în calitate de membru al Curţii de Conturi, de profesor titular de drept în instituţiile de învăţământ superior, de executor judecătoresc, de grefier.”

Sunt evidențiate două modalități: prima, prin intermediul studierii în cadrul Institutului Național al Justiției, secția procurori, și a doua, prin intermediul susținerii unui examen de capacitate, evaluarea fiind efectuată de Colegiul de Calificare de pe lângă Consiliul Superior al Procurorilor. Însă pentru a realiza a doua modalitate de inițiere în cariera de procuror mai sunt necesare anumite cerințe suplimentare, și anume - de a avea o vechime în muncă specială, care este precis stabilită în același articol al Legii cu privire la Procuratură. Mai mult ca atât, este clar determinat punctul de pornire a calculului stagiului - se calculează din momentul obținerii calificativului „licențiat în drept”. Sunt enumerate un ansamblu de profesii, manifestarea în cadrul cărora permite acumularea acestei vechimi în muncă. Este important de a menționa că legea nu stabilește clar obligativitatea verificării veridicității actelor confirmative prezentate, în opinie, aceasta fiind o verigă importantă a procedurii inițierii în profesie. Propria răspundere nu exclude o verificare minuțioasă, dimpotrivă, o impune încă mai accentuat, până la inițierea în funcția respectivă. Nu este argumentată verificarea ulterioară, după inițierea în profesie a actelor prezentate, fenomenul în cauză afectând esențial integritatea magistratului și a instituției în

ansamblu. Promovarea în cariera de magistrat-judecător și magistrat-procuror este un domeniu de reglementare juridică esențială pentru independența și imparțialitatea acestora și care formează o parte integrantă a statutului magistratului. Promovarea în carieră sau avansarea este percepută în calitate de apreciere a capacităților profesionale și organizaționale ale persoanei în domeniu. Poate fi realizată atât prin promovarea în funcții manageriale, cât și prin promovarea într-o funcție mai superioară. În situația magistraților-judecători, în conformitate cu legislația națională, numirea după expirarea termenului de 5 ani, până la atingerea plafonului de vârstă, nu poate fi percepută drept o promovare în carieră, ci o confirmare a capacităților profesionale.

Domeniul normativ-juridic al instituției promovării în cariera de magistrat este de o valoare esențială pentru psihologia juridică profesională și caracterizează elocvent integritatea atât a justiției în ansamblu, cât și a tuturor instituțiilor statului implicate în procesul caracterizat. Printr-o confirmare a integrității Consiliului Superior al Magistraturii și a Consiliului Superior al Procurorilor apare convingerea magistraților că la baza inițierii în profesie, a promovării în cariera de magistrat sunt amplasate criterii obiective, de performanță intelectual-profesională, și sunt realizate conform unei proceduri logice, transparente, laconice și simple. Transparența și simplitatea în domeniu orientează magistrații spre o conștiință juridică profesională pozitivă, care este inspirată din integritatea instituțiilor înzestrate cu funcții de administrare în domeniu. Și invers, promovarea unor politici defectuoase orientează corpul magistraților la diferite perceperi și concluzii incompatibile cu statutul de magistrat, afectează esențial conștiința juridică profesională a magistratului și respectiv integritatea acestuia. În rezultat obținem un corp de magistrați lipsiți de independență și imparțialitate. Am amplasat aceste componente ale statutului magistratului în același compartiment cu principiile fundamentale ale justiției - a independenței și imparțialității. Inițierea în profesie și promovarea în cariera de magistrat sunt aspecte de esențialitate maximă pentru realizarea principiilor în cauză, ce caracterizează însuși fenomenul justiției în complexitatea de percepere - atât ca funcție a statului, cât și ca serviciu public.

Prin Recomandarea Nr. R (94) 12 a Comitetului de Miniştri al Consiliului Europei către statele membre cu privire la independenţa, eficienţa şi rolul judecătorilor se atrage atenţia statelor membre cu privire la necesitatea numirii şi promovării judecătorilor pe criterii obiective, care să aibă la bază competenţa profesională, integritatea şi eficienţa acestora. Recomandarea prevede următoarele: „1. (…) a. Să se recruteze un număr suficient de judecători şi să li se permită să dobândească pregătirea profesională necesară (spre exemplu, un stagiu practic în instanţe şi, dacă e posibil, pe lângă alte autorităţi şi instituţii), înaintea numirii şi în cursul carierei lor.” [163]

De asemenea, Avizul nr. 4 din 27 noiembrie 2003 al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (Consultative Council of European Judges - în continuare CCJE) privitor la o corespunzătoare formare iniţială şi continuă pentru judecători la nivel naţional şi european conţine următoarele recomandări: „…24. În opinia CCJE, ambele grupuri (magistraţii recrutaţi fără a avea o experienţă anterioară şi cei care au o experienţă, cum ar fi, de exemplu, care au vechime într-o funcţie juridică de 5 ani - n.n.) trebuie să beneficieze de formare iniţială: obligaţiile pe care le incumbă profesia de magistrat reprezintă pentru ambele grupuri o profesie nouă şi implică o abordare specifică în multe domenii, în special în ceea ce priveşte etica şi deontologia profesională, procedura, precum şi relaţia cu persoanele implicate în activitatea din cadrul instanţei [78].

Un element de deosebită relevanță, capabil de a determina calitatea și complexitatea statutului magistratului, este accederea în carieră. În acest context, identificăm două aspecte, care necesită a fi supuse caracterizării: 1) accederea în instanța sau procuratura ierarhic superioară; 2) accederea în funcție managerială din cadrul instanței sau a procuraturii.

Cu toate că legislatorul național nu face o diferențiere în metodologia procesului de selectare a candidaturilor magistraților-judecători, ce urmează a accede în funcție dintr-o instanță superioară sau în funcție managerială, totuși, prin Legea cu privire la statutul judecătorului [101], art. 6^2 „*Registrul participanţilor la concursul pentru suplinirea funcţiilor vacante de judecător, de preşedinte sau de vicepreşedinte al instanţei judecătoreşti*”, se stipulează: „(1) Candidaţii la funcţiile vacante de judecător, de preşedinte sau de vicepreşedinte al instanţei judecătoreşti care întrunesc condiţiile prevăzute la art. 6 sînt înscrişi în Registrul participanţilor la concursul pentru suplinirea funcţiilor vacante de judecător, de preşedinte sau de vicepreşedinte al instanţei judecătoreşti, denumit în continuare Registru. (2) Registrul se ţine de către secretariatul Consiliului Superior al Magistraturii şi este compus din 4 secţiuni: a) lista candidaţilor la funcţiile vacante de judecător; b) lista judecătorilor care solicită transferul în altă instanţă judecătorească de acelaşi nivel sau într-o instanţă judecătorească inferioară; c) lista judecătorilor care solicită numirea în funcţia de preşedinte sau de vicepreşedinte al instanţei judecătoreşti; d) lista judecătorilor care solicită numirea sau promovarea într-o instanţă judecătorească ierarhic superioară. (3) Candidaţii se înscriu în Registru indiferent de faptul dacă a fost sau nu a fost anunţat concursul pentru suplinirea funcţiilor de judecător. (4) Procedura de includere a candidaţilor în Registru se aprobă de către Consiliul Superior al Magistraturii. (5) Registrul este public şi se plasează pe pagina web a Consiliului Superior al Magistraturii.” [108] Regulamentul în domeniu [170], adoptat de Consiliul Superior al Magistraturii, la fel constată compartimente diferite. Însă metodologiile utilizate în procesul de evaluare și selecție a magistratului-judecător nu sunt identificate ca autonome, o mare deosebire nefiind caracteristică

acestor procese diferite [133]. În opinie, metodologiile necesită a fi diferite, oricum sarcinile în procesul de selecție a candidatului cel mai bun sunt diferite pentru cariera profesională și pentru cea managerială. În continuare menționăm o reglementare esențială pentru subiectul abordat reflectat în art. 9 - „*Concursul pentru suplinirea funcţiilor de judecător, de vicepreşedinte şi de preşedinte al instanţei judecătoreşti*" [108], care stipulează: (1) Funcţiile de judecător, de vicepreşedinte şi de preşedinte al instanţei judecătoreşti sunt ocupate în bază de concurs. (2) Concursul pentru suplinirea funcţiilor de judecător, de vicepreşedinte şi de preşedinte al instanţei judecătoreşti este organizat de către Consiliul Superior al Magistraturii în baza Regulamentului aprobat de acesta. La concurs participă persoanele înscrise în Registru. (3) Concursul de selectare a candidaţilor pentru suplinirea funcţiilor vacante de judecător, de vicepreşedinte şi de preşedinte al instanţei judecătoreşti sau a funcţiilor care urmează să devină cu 3 luni înainte de apariţia postului vacant. (4) Consiliul Superior al Magistraturii anunţă, prin intermediul publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, în mass-media şi pe pagina sa web, lansarea concursului pentru suplinirea funcţiilor vacante de judecător, de vicepreşedinte şi de preşedinte al instanţei judecătoreşti şi stabileşte termenul-limită pentru iniţierea procesului de selectare a candidaţilor. (5) Persoanele înscrise în Registru vor informa în scris secretariatul Consiliului Superior al Magistraturii despre participarea sau despre refuzul de a participa la concursul pentru suplinirea funcţiilor vacante de judecător, de vicepreşedinte şi de preşedinte al instanţei judecătoreşti. (6) Candidaţii la funcţiile vacante de judecător, de vicepreşedinte şi de preşedinte al instanţei judecătoreşti, înscrişi în Registru, participă la concurs doar după ce depun următoarele acte: a) cererea de participare la concurs; b) curriculum vitae; c) copia diplomei de licenţiat în drept sau echivalentul acesteia; d) atestatul de absolvire a Institutului Naţional al Justiţiei sau, după caz, certificatul care atestă susţinerea examenului în faţa Comisiei pentru examenele de absolvire a Institutului Naţional al Justiţiei; e) copia carnetului de muncă; f) cazierul judiciar; g) certificatul medical de sănătate; h) declaraţia cu privire la venituri şi proprietate; i) declaraţia de interese personale; j) referinţa de la ultimul loc de muncă sau de studii. (7) La momentul depunerii setului de acte, solicitantul este informat despre iniţierea verificării conform Legii nr. 271-XVI din 18 decembrie 2008 privind verificarea titularilor şi a candidaţilor la funcţii publice şi semnează declaraţia de verificare."

Atât aspectele ce țin de cariera judecătorului, supuse anterior caracteristicii, cât și referitor la transferul acestuia sunt stipulate în art. 20 al Legii - „*Cariera judecătorilor*": „(1) Cariera judecătorilor presupune promovarea în funcţia de judecător la o instanţă superioară, numirea în funcţia de preşedinte sau de vicepreşedinte de instanţă şi transferarea judecătorului la o instanţă de acelaşi nivel sau la o instanţă inferioară. (2) Promovarea în funcţia de judecător la o instanţă superioară, numirea în funcţia de preşedinte sau de vicepreşedinte de instanţă şi

transferarea judecătorului la o instanţă de acelaşi nivel sau la o instanţă inferioară vor fi precedate de evaluarea performanţelor judecătorului în condiţiile art.13 al prezentei Legi, Legii nr. 154 din 5 iulie 2012 privind selecţia, evaluarea performanţelor şi cariera judecătorilor şi regulamentelor Consiliului Superior al Magistraturii. (3) Judecătorii pot solicita transferarea la o instanţă de acelaşi nivel doar după expirarea a 5 ani de la numirea în funcţie, iar judecătorii care deţin funcţia de preşedinte sau de vicepreşedinte al instanţei judecătoreşti pot solicita transferarea la o instanţă de acelaşi nivel sau la o instanţă inferioară doar după expirarea mandatelor respective sau revocarea din funcţie. (4) Promovarea în funcţia de judecător la o instanţă superioară, numirea în funcţia de preşedinte sau de vicepreşedinte de instanţă şi transferarea judecătorului la o instanţă de acelaşi nivel sau la o instanţă inferioară se fac numai cu consimţământul lui, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, de către Preşedintele Republicii Moldova sau, după caz, de Parlament. (5) În cazul reorganizării sau dizolvării instanţei judecătoreşti, judecătorul este transferat, cu consimţământul lui, în temeiul legii, la altă instanţă judecătorească. Dacă refuză transferul la altă instanţă, judecătorul are dreptul la demisie în condiţiile art. 26. (6) Judecătorul se consideră promovat în funcţia de judecător la o instanţă superioară, se consideră numit în funcţia de preşedinte sau de vicepreşedinte de instanţă sau se consideră transferat la o instanţă de acelaşi nivel ori la o instanţă inferioară la data publicării decretului respectiv al Preşedintelui Republicii Moldova sau a hotărârii respective a Parlamentului. (7) Judecătorul care a fost supus unei sancţiuni disciplinare sau căruia i-a fost acordat calificativul „insuficient” ca rezultat al evaluării performanţelor nu poate fi promovat în funcţia de judecător la o instanţă superioară, nu poate fi numit în funcţia de preşedinte sau de vicepreşedinte de instanţă, nu poate fi transferat la o altă instanţă, nu poate fi ales în calitate de membru al Consiliului Superior al Magistraturii şi al colegiilor sau al organelor din subordinea acestuia pe durata unui an de la data adoptării hotărârii de sancţionare.”

Reglementările interminabile din domeniu n-au atribuit un caracter obiectiv al procesului de promovare în cariera de judecător. Criteriile, care s-au solicitat a fi categoric obiective sunt esențial subiective și în anumite cazuri neargumentate. Ponderea ministrului Justiției în procesul de formare a Colegiului de Evaluare a judecătorilor și a Colegiului de Selecție, prin numirea anumitor reprezentanți ai societății civile în calitate de membri, atribuie acestora un caracter tendențios și chiar politic în anumite cazuri. La fel, în procesul de activitate a structurilor CSM în domeniul ghidării carierei de judecător în ambele aspecte evidențiate nu se ține cont de posibilele conflicte de interese ce pot apărea între membrii acestora și între membrii CSM și candidații supuși evaluării și selecției. Acest proces, având drept finalitate selectarea unui corp de magistrați profesioniști în domeniile vizate, necesită a fi unul de o transparență și

obiectivitate maximă. Activitatea structurilor CSM în domeniu servește drept un indicator de integritate și imparțialitate pentru întreaga justiție națională.

Vorbind de promovarea în carieră a procurorilor, menționăm că procesul în cauză este determinat de Legea cu privire la Procuratură [99] și Regulamentele [173] ce o concretizează. Competența în domeniu revine Consiliului Superior al Procurorilor și Colegiului de Calificare. La fel, există o situație asemănătoare cu cea caracteristică carierei judecătorului în realitatea juridică națională - o confundare a metodologiilor de selecție, și, deci, un deficit de obiectivitate în procesul ghidării în cariera de procuror. Cu toate că în asemenea situație sunt necesare absolut alte metodologii de evaluare și, parțial, alte criterii de selecție pentru cariera de procuror la o procuratură superioară ierarhic sau specializată, însă pentru cariera de procuror manager, acestora nu le este acordată o atenție corespunzătoare.

Este necesar de specificat că ***principiul independenței magistratului,*** fiind unul fundamental în manifestarea justiției, necesită a fi perceput în mod diferit pentru magistratul-judecător și pentru magistratul-procuror. Astfel, pentru magistratul-judecător independența este confirmată și exemplificată prin norma legală: „justiția se realizează de judecător". Altfel spus, în limitele legii, capacitatea decizională reflectată în actul de justiție îi aparține judecătorului în exclusivitate și este fondată numai pe suportul faptic cazual și norma juridică aplicabilă. Mai mult ca atât, aplicabilitatea unei norme legale sau a alteia, în baza materialului faptic cazual, cât și limitele, conținutul și modul de manifestare a normei se află la fel în competența de exclusivitate a magistratului-judecător. Nici o persoană nu-l poate influența, orienta, condiționa în capacitatea sa decizională. Aceasta și reprezintă esența independenței magistratului-judecător. Sistemul ierarhizat de instanțe nu afectează prin nimic independența decizională a magistratului care urmează a se supune numai legii. Sunt interesante interpretările doctrinare în domeniu, deoarece limitele independenței magistratului sunt stabilite, într-o finalitate, de limitele independenței justiției în ansamblu. Afirmația se exemplifică prin situația când magistratul-judecător constată că norma legală contravine Constituției și vorbim de procedura excepției de constituționalitate sau situația când norma juridică contravine normei legale și vorbim de excepția de ilegalitate [135, p.42]. Anume în aceste condiții și apare necesitatea manifestării funcționale a justiției în ansamblu, în scopul asigurării independenței intelectual-decizionale, ce depășește limitele normei de drept și se încadrează în perceperile de echitate și justiție.

Competențele profesionale ale magistraților-procurori diferă esențial de competențele respective ale magistraților-judecători. Astfel se și explică, într-o primă percepere, deosebirea manifestării independenței ca principiu. Procurorul nu are competența de a ocoli norma, de a pune la dubii corectitudinea normei și a suspenda procesul penal până la înlăturarea unei

reglementări juridice naționale defectuoase. Această competență însă o are magistratul-judecător, care poate examina orice contestație înaintată cu referință la acțiunile procurorului. Procurorul însă, în situația administrării urmăririi penale, este în competență de a examina anumite contestații privind acțiunile ofițerului de urmărire penală.

Principiul imparțialității magistratului, evidențiat drept fundamental pentru perceperea și realizarea justiției, la fel posedă manifestări diferite pentru statutul magistratului-judecător și statutul magistratului-procuror. În același context de competență sunt evidențiate și aceste manifestări. Magistratul-judecător, fiind un exponent al autorității justiției, își exemplifică imparțialitatea sa ca o calitate de continuitate a principiului neutralității justiției în ansamblul său de manifestare. Autoritatea judiciară, drept componentă a autorității justiției, la fel, în organizarea și funcționarea sa, printr-o reglementare în domeniu își găsește esența în principiul neutralității. În context, evidențiem suplimentar oportunitatea reflectării principiului imparțialității magistratului-judecător și interacțiunea lui continuă și contiguă cu principiul neutralității justiției. În lipsa principiului neutralității justiției nu putem vorbi despre o realizare practică a principiului imparțialității magistratului.

Imparțialitatea judecătorului în calitate de principiu fundamental, ce caracterizează și determină statutul acestuia, își găsește continuitatea și contiguitatea în principiul contradictorialității [135, p.189], principiu caracteristic atât procesului civil [22], cât și procesului penal [23]. **Imparțialitatea judecătorului s**e exprimă prin faptul aplicării independente și legale a normei materiale în limitele încadrării materialului faptic cazual sub incidența normei aplicabile. Altfel spus, judecătorul-magistrat pronunță un act de justiție, a cărui limite decizionale sunt determinate de calitățile profesionale ale reprezentanților părților în cauza concretă, exprimate prin logica și calitatea prezentării materialului faptic. Judecătorul nu poate depăși limitele logice și faptice, caracteristice unei cauze concrete, la pronunțarea actului respectiv de justiție. Aplicarea normei materiale va fi efectuată de către magistratul-judecător anume în aceste limite. În aceasta și constă valoarea principiului imparțialității magistratului-judecător.

Considerăm că principiul imparțialității este o completare a principiului independenței magistratului-judecător, chiar putem afirma că între principiile menționate persistă o legătură reciprocă de existențialitate. Principiul imparțialității judecătorului asigură aplicarea normei juridice în limitele determinate de materialul faptic cazual. Altfel spus, imparțialitatea judecătorului evidențiază realizarea principiului legalității în anumite limite raționale, fără a-l absolutiza până la absurditate.

Manifestarea principiului imparțialității în activitatea magistratului-procuror este cu mult mai dificilă. El este obligat să aplice normele procedurale în cadrul urmăririi penale și anchetei

judiciare, în marea majoritate neținând cont de personalitatea persoanei cercetate, dar de calitatea ei procesuală. Totuși, imparțialitatea magistratului-procuror este mai flexibilă și posedă limite, din considerentul că acesta reprezintă interesele statului în cadrul procesului penal. Însă, o lipsă de imparțialitate ar afecta perceperea obiectivă a stării de fapt, altfel interesele statului și societății ar avea de suferit prin perspectiva atragerii la răspundere penală a unui nevinovat și absolvirea de la această răspundere a vinovatului. Magistratul-procuror, în activitatea sa profesională, aflându-se în căutarea adevărului cazual, confirmat prin materialul faptic corespunzător, poate aborda diferite piste investigaționale. Imparțialitatea sa, la prima vedere, este diluată în diversitatea aceasta de piste investigaționale. Însă principiul imparțialității în situația magistratului-procuror își găsește expresia prin analiza logico-legală a materialului faptic și formarea în context a convingerii referitor la individualizarea persoanei ce urmează a fi pusă sub acuzare. Acestea sunt limitele imparțialității procurorului. Ulterior, realizarea își găsește numai principiul legalității. Principiul imparțialității nu mai are loc în convingerea că persoana este implicată în comiterea ilegalității penale concrete. În caracteristica imparțialității, cu referință la magistratul-procuror, menționăm competența statutar-procesuală, determinată de specificul profesiei și de rolul procurorului în cadrul urmăririi penale [23]. Anume condițiile încheierii acordului de recunoaștere caracterizează un aspect aparte al imparțialității procurorului. Probabil, nu este corectă afirmația că statutul magistratului-procuror nu posedă imparțialitate. Domeniul ei de acțiune este mai limitat și se reduce la descoperirea infracțiunilor, înaintarea și menținerea acuzării în cadrul anchetei judiciare. Însă în cadrul anchetei judiciare magistratul-procuror devine o parte în cadrul procesului cazual, determinat de principiul contradictorialității. Evident că imparțialitatea magistratului-judecător nu coincide cu imparțialitatea magistratului-procuror. Imparțialitatea magistratului-procuror se manifestă numai în limitele stabilite de scopul urmăririi penale și de legea procesual-penală. Dacă imparțialitatea magistratului-judecător este generată de principiul echității și justiției, atunci imparțialitatea magistratului-procuror - de principiul legalității.

În concluzie prin evidențierea accesului în profesie, promovarea în carieră, independența și imparțialitatea magistratului, argumentăm legătura de continuitate statutară cu instruirea profesională și integritatea - elemente esențiale și principii ale statutului magistratului. Astfel, accesul în profesie și promovarea în carieră a magistratului trebuie să se realizeze în conformitate cu instruirea profesională, iar independența și imparțialitatea să determine incontestabil integritatea magistratului.

3.4. Drepturile sociale ale magistratului

Cultura juridică socială contemporană invocă cerințe avansate față de statutul magistratului contemporan și față de calitatea justiției. Prezentându-se drept un mediator dintre putere și societate, justiția este o expresie a principiilor independenței, neutralității și integrității. Aprecierea limitelor statutului juridic al justiției contemporane nu este însă un scop în sine. Funcționalitatea justiției este determinată într-o esențială măsură de statutul magistratului, anume acest statut apreciind calitatea și eficiența justiției. Reglementările juridice individuale ale magistratului sunt inspirate din acest statut, anume conținutul lui asigurând o încredere și fermitate în activitatea nemijlocit profesională. [145]

Drepturile sociale ale magistraților formează un sistem complex în cadrul statutului magistratului. Cu deosebiri neesențiale, sistemul de drepturi sociale este identic cu sistemul de drepturi sociale ale magistratului-judecător și ale magistratului-procuror. Domeniul în cauză poate fi secesionat convențional numai într-un ansamblu de compartimente mai mici, ce ar permite o orientare mai simplă și mai eficientă într-un sistem de o complexitate atât de accentuată. Compartimentul drepturilor sociale ale magistratului este orientat spre enumerarea și caracterizarea unui sistem de drepturi subiective, de natură socială, care în condiții generale n-ar influența într-o formă directă statutul profesional. Importanța drepturilor sociale ale magistratului anume și poate fi exemplificată prin includerea acestora în statutul profesional, or nu putem nega influența esențială a drepturilor sociale ale persoanelor-magistrați asupra realizării eficiente a statutului profesional al magistratului.

În condițiile societății contemporane, caracterizată printr-o dinamică accentuată, când perceperea regimului democratic și a justiției eficiente devine posibilă numai în arealul unei culturi generale și juridice avansate a subiecților, relevanța perceperii drepturilor subiective ale magistratului prezintă un interes de importanță majoră. În anumite condiții, statutul profesional special, caracteristic anumitor profesii, necesită și urmează a fi completat cu reglementări speciale și în sfera socială, amplasată în afara manifestărilor profesionale nemijlocite și chiar completat nu numai cu drepturi subiective, ci și cu obligațiuni juridice categorice. Altfel, credibilitatea statutului profesional, în perceperea lui de statut special, nu va avea o credibilitate socială, iar realizarea lui nu va avea eficiența și calitatea necesară. Anumite caracteristici compartimentului social al statutului profesional persistă și la alte profesii. De exemplu, vorbim de comportamentul moral cerut de la un pedagog atât în cadrul exercitării statutului profesional nemijlocit, cât și în afara acestuia. Altfel spus, este posibilă o delimitare dinte statutele juridice profesionale, ce-și găsesc realizarea nemijlocit în activitatea profesională, și statutele profesionale complexe, în situația unor profesii de rezonanță și importanță socială majoră, eficiența și calitatea cărora vorbește nu numai despre gradul de realizare a dreptului în societate,

dar și de popularitatea administrației de stat și a puterii statale în general. Toate statutele speciale pot rezulta și pot fi clasificate conform anumitor criterii. Vorbim de statutul special al unei funcții, indiferent de actul juridic care se află la bază - despre numire sau despre rezultatele alegerilor.

Drepturile sociale care rezultă din statutul magistratului poartă un caracter de complexitate sporită, motivarea fiind argumentată prin valoarea funcției magistratului în regimul contemporan democratic. Drepturile esențiale sociale, formatoare ale statutului special extraprofesional al magistratului, sunt: a) dreptul la o salarizare adecvată și corespunzătoare manifestării axiologice sociale a magistratului; b) dreptul la o asigurare socială adecvată și corespunzătoare; c) dreptul la protecție a magistraților; d) dreptul la libertatea de exprimare și asociere.

Salarizarea magistraților este de o importanță deosebită pentru independența justiției (în ansamblu) în sistemul trihotomic al puterii, ocupă un loc important în perceperea de dreptul la remunerare pentru lucrul efectuat în sistemul de drepturi subiective ce completează statutul magistraturii. Ignorarea acestui fenomen reprezintă o ***încălcare a principiului independenței judecătorilor***, constituind un mijloc de presiune politică exercitat asupra acelor magistrați, salarizarea cărora nu corespunde cu salarizarea practicată la nivel internațional [32]. Remunerarea corespunzătoare a magistraților este importantă atât pentru a atrage persoane calificate în domeniu, cât şi pentru a reduce tentaţia judecătorilor de a ceda corupţiei şi influenţelor politice sau altor influenţe ilegale. Astfel, Recomandarea nr. 94 (12) privind independenţa, eficienţa şi rolul judecătorului [163] stabilește că puterea legislativă şi executivă să se asigure că judecătorii sunt independenţi şi că această independenţă nu le este afectată în niciun fel (Principiul I, pct. 2), că remunerarea magistraților să fie în concordanţă cu demnitatea şi statutul lor (Principiul III, pct. 1 lit. b). La fel, Principiile Fundamentale ale ONU ale Justiţiei prevăd la pct.11 ca judecătorii să dispună de remunerare corespunzătoare, precum şi de pensii adecvate [162]. Se stabilește într-o exprimare categorică că judecătorul trebuie să primească o remuneraţie suficientă pentru a i se asigura o reală independenţă economică, remuneraţie care nu poate depinde de rezultatele activităţii judecătorului. Aceste recomandări internaționale constituie un sistem de politici unice și uniforme ce urmează a-și găsi realizarea normativă la nivel național. Logica normativ-juridică necesită a fi percepută clar prin valoarea socială a justiției pentru un regim democratic și a rolului magistratului în contextul menționat urmând a fi implementate la nivel național.

Remunerarea trebuie să fie concordată cu rolul activităţii magistratului, cât şi de faptul că doar magistraților le este interzisă exercitarea altor funcţii publice sau private. Carta Europeană privind Statutul Judecătorilor statuează că nivelul remunerării necesită a fi stabilit

într-un cuantum corespunzător, astfel încât să securizeze magistraţii de presiunile eventuale orientate să le influenţeze sensul deciziilor şi comportamentul jurisdicţional, afectându-le independenţa şi imparţialitatea [14]. „Remuneraţia poate să varieze în funcţie de vechime, de natura atribuţiilor judecătorului care le exercită cu titlu profesional, sau în funcţie de importanţa sarcinilor impuse, apreciate în condiţii de transparenţă. Statutul lor trebuie să prevadă asigurarea judecătorului de profesie împotriva riscurilor sociale legate de boală, maternitate, invaliditate, bătrâneţe şi deces" [37]. Asigurarea garanţiilor clare şi previzibile de independenţă a magistraţilor constituie una din cerinţele de bază pentru statele membre ale ONU. Această concluzie rezultă din Rezoluţia Adunării Generale a ONU nr.40/32 din 29 noiembrie 1985 [162]. Prevederi similare conţin standardele în domeniu, elaborate sub egida Consiliului Europei, precum Carta Europeană cu privire la statutul judecătorului din 10 iulie 1998, potrivit căreia: „[…] statele membre ale Consiliului Europei trebuie să tindă spre sporirea garanţiilor sociale ale judecătorului şi în nici un caz nu se admite reducerea garanţiilor sociale deja admise prin lege" [14]. În acelaşi context, trebuie menţionată şi Recomandarea CM/Rec(2010)12 a Comitetului de Miniştri către statele membre cu privire la judecători: independenţa, eficienţa şi responsabilităţile (adoptată la 17 noiembrie 2010 la cea de-a 1098-a întâlnire a delegaţilor miniştri), conform căreia: „54. … Trebuie să existe garanţii pentru menţinerea unei remuneraţii rezonabile în caz de boală, concediu de maternitate sau de paternitate, precum şi pentru plata unei pensii pentru limită de vârstă, care ar trebui să fie raportate în mod rezonabil la nivelul de remunerare a judecătorilor în exerciţiu … ." [163]

În Hotărârea Curţii Constituţionale nr. 27 din 20 decembrie 2011 s-a reţinut că „incompatibilităţile şi interdicţiile stabilite pentru judecători prin Legea Fundamentală şi dezvoltate prin legea specială, precum şi responsabilităţile şi riscurile aferente profesiei, impun reglementarea dreptului la pensie al judecătorului corespunzător statutului lor." [58]

Nivelul insuficient al salariilor magistraților naționali, care a existat până la finele anului 2013, coraportat la starea de lucruri din justiția Republicii Moldova, activitatea căreia a afectat puternic securitatea și stabilitatea raporturilor social-juridice, și este un argument esențial în domeniu. Neîncrederea în perspectivele profesiei de magistrat, perceperea intransparenței decizionale și a politicilor neuniforme din partea instituțiilor politice ale statului, a instituțiilor de autoadministrare a justiției naționale au determinat o repulsie față de profesia de magistrat. În rezultat, au fost promovați în sistemul justiției persoane cu o pregătire și integritate insuficientă. Situația de fapt începe a se remedia în rezultatul politicilor promovate de Ministerul Justiției și Consiliul Superior al Magistraturii în ultimii ani. Ne referim la Strategia de reformă a justiției [110], care înregistrează rezultate pozitive esențiale. Printre acestea sunt și salarizarea magistraților, și stabilirea unui cuantum corespunzător al pensiei pentru judecătorii care

părăsesc sistemul. Reducerea salariilor la un nivel minim ar determina magistrații să părăsească sistemul (modalitate indirectă de revocare a judecătorilor), sau reducerea salariilor ar determina magistrații să caute a se conforma voințelor politicului (modalitate indirectă de a constrânge judecătorii în a pronunţa anumite soluţii). În anumite state, salariile judecătorilor sunt protejate împotriva scăderilor, deşi măririle salariale pot depinde de puterea executivă şi cea legislativă [171]. Evident că dreptul la pensie îl pot avea magistrații care la data pensionării nu au comis abateri disciplinare soldate cu eliberarea din funcție sau nu urmează a fi trași la răspunderea penală și respectiv civilă, în termenele stabilite de legislație, pentru acțiunile sale rezultate din activitatea de magistrat. Reglementările menționate ar prezenta o relevanță deosebită anume în scopul asigurării independenței și imparțialității magistratului, care se află la limitele expirării mandatului în situația limitei de vârstă sau la cerere. Plata pensiei nu urmează a fi suspendată, dar poate fi stabilit prin lege un termen de prescripție, care este mai mare decât termenele de prescripție de a trage la răspundere juridică cu consecințele indicate recent.

La capitolul de salarizare echitabilă a personalului instanţelor de judecată în raport cu funcționarii publici din alte ramuri ale puterilor din stat, Curtea Supremă de Justiție a sesizat Curtea Constituțională să se pronunţe pe marginea Legii cu privire la sistemul de salarizare a funcţionarilor publici. Această sesizare vine ca urmare a constatării de către CSJ că Parlamentul, adoptând Legea privind sistemul de salarizare a funcţionarilor publici, a prevăzut salarii vădit inferioare pentru funcţionarii sistemului judecătoresc, comparativ cu cei din alte ramuri ale puterii de stat [116]. Plenul CSJ a invocat, în acest sens, că prevederile acestei Legii vin în contradicţie cu art.6 din Constituţie - Separaţia şi colaborarea puterilor [26]. Este de menţionat şi faptul că, Curtea Supremă de Justiţie a fost prima instituţie care a abordat şi argumentat necesitatea elaborării unui cadrul nou legal cu privire la salarizarea magistraţilor [9].

Este oportun de a menționa în context despre un alt drept social al magistraților - ***dreptul la o pensie*** corespunzătoare. Termenul, chemat a caracteriza fenomenul „corespunzătoare”, orientează modalitatea de calcul a pensiei spre aceleași principii ca și în situația calculării salariului. Altfel spus, precizăm și în situația de calcul a pensiei magistratului un regim financiar special. Carta Europeană privind Statutul Judecătorilor stipulează: „6.4. În mod special, statul garantează judecătorului care a împlinit vârsta legală pentru încetarea din funcţie, după ce a exercitat-o ca profesie pe o perioadă stabilită, plata unei pensii al cărei nivel trebuie să fie cât mai apropiat posibil de acela al ultimei remuneraţii primite pentru activitatea jurisdicţională.” [14]. Tot astfel, art. 13 alin. 3 şi 4 din Statutul Universal al Judecătorilor prevede: „Judecătorului îi este permis să iasă la pensie şi să primească o pensie corespunzătoare categoriei sale profesionale. După pensionarea sa, judecătorului nu-i va fi interzisă exercitarea

unei alte activităţi profesionale în domeniul juridic pe considerentul deţinerii, în trecut, de către acesta, a funcţiei de judecător" [33, p.87].

În procesul de analiză și sinteză a statutului magistratului național, consemnăm perceperea determinatorie a acestui fenomen de discuție multiaspectual, care a fost realizată printr-o Hotărâre a Curții Constituționale [58] a Republicii Moldova în domeniu. Apreciind-o drept esențială pentru mai multe aspecte ale statutului magistratului național și, îndeosebi, pentru dreptul la salarizare și la asigurarea socială a magistratului, cât și a identificării arealului statutului magistratului național, având rezerve față de anumite aprecieri din Hotărârea în cauză, relevăm argumentele Curții Constituționale pe problema de discuție oglindite în Hotărâre drept aprecieri ale Curții:

92. În sprijinul acestei teze Curtea Constituţională aduce jurisprudenţa CEDO, care în hotărîrea *Schiesser contra Elveţiei* din 4 decembrie 1979 (nr.7710/76) a menţionat:

„Revine Curţii sarcina de a stabili dacă un procuror este un magistrat în sensul acestei dispoziţii (art.5 §3 din CEDO). Curtea a considerat că noţiunea de magistrat nu se confundă cu cea de judecător, însă persoana în cauză trebuie să îndeplinească anumite condiţii pentru a putea fi considerat magistrat. Prima dintre ele constă în independenţa faţă de executiv şi faţă de părţi, neputând fi magistrat acela care are forme de subordonare faţă de executiv ori cel care poate să reprezinte partea acuzatoare în cadrul fazei de judecată".

93. Curtea Constituţională constată că independenţa judecătorului este bazată pe calitatea de magistrat, şi nu pe titulatura sa. Numirea Procurorului General de către Parlament, subordonarea procurorilor Procurorului General şi numirea lor de către acesta (conform alin.(2) art.125 din Constituţie), fără concursul Consiliului Superior al Magistraturii, constituie factori care nu permit încadrarea procurorilor în rândul magistraţilor. Procurorii nu devin automat magistraţi doar pentru că la procedura de numire a lor participă Consiliul Superior al Procurorilor. Or, aşa cum la nivelul instituţiilor etatice nu pot exista două independenţe, tot aşa nu pot exista două instituţii ce veghează la independenţa magistraţilor. Astfel, plasarea instituţiei Procuraturii în capitolul nouă al Constituţiei „Autoritatea judecătorească" nu face ca procurorii să dobândească automat statutul de magistrat. Acest fapt nu permite tratarea statutului procurorilor prin prisma principiului independenţei justiţiei şi a judecătorului stipulate de art.116 din Constituţie.

94. Luând în consideraţie faptul că pentru neconstituţionalitatea art. II şi p.7 al art.III din Legea nr. 56 se invocă prevederile art.6, art.116 şi art.121 din Constituţie, argumentându-se prin încălcarea principiului independenţei judecătorilor, Curtea Constituţională va examina separat prevederile care modifică condiţiile de pensionare a judecătorilor.

95. Caracterizând esenţa puterilor statului, Curtea menţionează că puterea legislativă este reprezentanţa directă a poporului, care este titularul suveranităţii naţionale. Din aceste considerente, ea deţine bugetul ţării şi determină regulile de comportament al tuturor persoanelor fizice şi juridice în societate. Puterea executivă este formată de cea legislativă, ea fiind diriguitorul surselor bugetare acordate de legislativ şi deţinătorul prerogativelor de gestionare operativă a bunurilor şi acţiunilor societăţii. Puterea judecătorească însă nu deţine nici una din aceste funcţii majore. Ea rezolvă de drept litigiile apărute în societate ca rezultat al acţiunilor celor două puteri. Din aceste considerente, calitatea actului justiţiei, ca act emanat de la puterea judecătorească, este direct proporţională cu nivelul independenţei puterii judecătoreşti şi cu sprijinul acordat acesteia atât de puterea legislativă, cât şi de puterea executivă.

96. Curtea reţine că unicul exponent al puterii judecătoreşti este judecătorul. Statutul constituţional al judecătorului nu constituie privilegiul lui personal, ci un bun al întregii societăţi, fiind chemat să asigure protecţia eficientă a drepturilor fiecărui membru al societăţii. Remuneraţia judecătorului, în care intră orice mijloc de asigurare materială sau socială, reprezintă una din componentele de bază ale independenţei lui, fiind o contrabalanţă la restricţiile, interdicţiile şi responsabilităţile impuse lor de societate. Numai menţinerea acestui echilibru permite justiţiabililor de a manifesta încredere în competenţa, independenţa şi imparţialitatea judecătorilor.

97. Independenţa judecătorilor, ca şi necesitatea asigurării garanţiilor clare şi previzibile de independenţă a magistraţilor, constituie una din cerinţele de bază pentru statele membre ale ONU. Această concluzie rezultă din Rezoluţia Adunării Generale a ONU nr.40/32 din 29 noiembrie 1985, conform căreia:

„[…] având în vedere că judecătorii sunt încredinţaţi cu decizia finală asupra vieţii, libertăţilor, drepturilor, îndatoririlor şi proprietăţii cetăţenilor,

[…] Mandatul funcţiei judecătorilor, independenţa lor, securitatea, remunerarea adecvată, condiţiile serviciului, pensiile şi vîrsta pensionării vor fi asigurate în mod adecvat de lege”.

98. Prevederi corespondente conţin standardele în domeniu, elaborate sub egida Consiliului Europei, precum Carta Europeană cu privire la Statutul Judecătorului, potrivit căreia:

„[…]nivelul remuneraţiei trebuie fixat în aşa fel încât să îi pună pe magistraţi la adăpost de presiunile care vizează să le influenţeze sensul deciziilor şi în general comportamentul jurisdicţional, alterându-le astfel independenţa şi imparţialitatea.

[…]cuantumul pensiei judecătorului trebuie să fie cît de apropiat posibil de nivelul ultimei sale remunerări.

[…]statele membre ale Consiliului Europei trebuie să tindă spre sporirea garanţiilor sociale ale judecătorului şi în nici un caz nu se admite reducerea garanţiilor sociale deja admise prin lege.”

99. Curtea Constituţională, de asemenea, remarcă recenta Recomandare CM/Rec(2010)12 a Comitetului de Miniştri către statele membre cu privire la judecători: independenţa, eficienţa şi responsabilităţile (adoptată la 17 noiembrie 2010, la cea de-a 1098-a întâlnire a delegaţilor miniştri), conform căreia:

„53. Regulile principale ale regimului de remunerare pentru judecători profesionişti trebuie stabilite prin lege.

54. Remunerarea judecătorilor trebuie să fie pe măsura rolului şi responsabilităţilor lor şi să aibă un nivel suficient pentru a-i face imuni la orice presiune menită să influenţeze deciziile. Trebuie să existe garanţii pentru menţinerea unei remuneraţii rezonabile în caz de boală, concediu de maternitate sau de paternitate, precum şi pentru plata unei pensii pentru limită de vârstă, care ar trebui să fie raportate în mod rezonabil la nivelul de remunerare a judecătorilor în exerciţiu. Trebuie introduse dispoziţii legale specifice care să instituie o măsură de protecţie împotriva unei reduceri a remuneraţiei care ar viza în mod specific judecătorii.”

101. Curtea menţionează că respectarea principiului echităţii sociale determină încadrarea judecătorului în standardele economice şi sociale ale societăţii pentru a fi în armonie cu toţi. Din aceste considerente, remuneraţia judecătorului trebuie să fie raportată la anumite niveluri admise în societate.

102. În acelaşi timp, într-o democraţie autentică, atât guvernanţii, cât şi poporul trebuie să recunoască că judecătorul, care trebuie să decidă, în ultimă instanţă, asupra vieţii, libertăţii şi drepturilor omului, pe lângă un înalt profesionalism şi o reputaţie ireproşabilă, trebuie să posede o independenţă materială şi un sentiment de siguranţă cu privire la viitorul său. Statul are obligaţia de a stabili remuneraţia judecătorului astfel, încât aceasta să compenseze efortul şi responsabilităţile lui şi să fie pe măsura statutului şi funcţiilor pe care le exercită, iar menţinerea remuneraţiei este una dintre garanţiile independenţei judecătorului.

103. Incompatibilităţile şi interdicţiile stabilite pentru judecători prin Legea fundamentală şi dezvoltate prin legea specială, precum şi responsabilităţile şi riscurile aferente profesiei, impun reglementarea dreptului la pensie al judecătorului corespunzător statutului lor.

104. Apreciind garanţiile materiale şi sociale ale judecătorilor drept unul din pilonii independenţei lor, Curtea atestă în ultimii ani în Republica Moldova unele restrângeri aplicate judecătorilor fără a fi prevăzute compensaţii echivalente. Măsurile anterioare, care au diminuat asigurarea materială şi socială a judecătorilor, precum şi cele contestate, expuse în §21, sunt interpretate de Curte ca ingerinţe în independenţa judecătorilor.

105. Curtea Constituţională constată că principiul independenţei judecătorului, consfinţit de art.116 din Constituţie, precum şi de Legea cu privire la statutul judecătorului, reprezintă o garanţie a eficienţei justiţiei, iar statutul judecătorului nu trebuie raportat sau asimilat cu cel al altor autorităţi publice, indiferent de ierarhia acestora în stat.

106. Curtea reţine că datele statistice, precum şi plasarea Republicii Moldova pe locul trei în Europa după ritmul creşterii economice, cu excepţia datelor expuse la §51 supra, nu denotă o criză economică profundă a statului. Astfel, situaţia existentă nu a impus adoptarea unor măsuri economice austere de o anvergură ce ar justifica ingerinţa în veriga de bază a statului de drept - independenţa judecătorului, independenţa instanţei judecătoreşti şi independenţa puterii judecătoreşti.

107. Prin logica celor enunţate Curtea conchide că prevederile contestate ale art. II şi punctele 7 şi 9 ale art. III din Legea nr.56 din 9 iunie 2011 „Pentru modificarea şi completarea unor acte legislative" în partea referitoare la art.461 al Legii nr.156-XIV din 14 octombrie 1998 „Privind pensiile de asigurări sociale de stat" nu corespund dispoziţiilor articolelor 6 şi 116 din Constituţie.

108. În lumina celor expuse, Curtea Constituţională reţine că încetează necesitatea de a aprecia corespunderea normelor contestate referitoare la statutul judecătorului cu articolele 1, 22, 54 şi 121 din Constituţie.

109. Generalizând, Curtea Constituţională subliniază că, din prevederile contestate ale legilor nr.100 şi nr.56, sunt contrare Constituţiei prevederile care stabilesc pentru femei pentru dobândirea dreptului la pensie un stagiu general de cotizare de 35 ani şi prevederile prin care sunt revizuite condiţiile de pensionare şi alte garanţii sociale ale judecătorilor. În celelalte aspecte pe care le reglementează, normele contestate corespund rigorilor constituţionale.

Din aceste motive, în temeiul articolelor 140 din Constituţie, 26 din Legea cu privire la Curtea Constituţională, 6, 61, 62 lit. a) şi 68 din Codul jurisdicţiei constituţionale, Curtea Constituţională hotărăşte: 1. Se declară neconstituţionale articolul II şi punctele 7 şi 9 ale articolului III din Legea nr.56 din 9 iunie 2011 „Pentru modificarea şi completarea unor acte legislative" în partea referitoare la art.46[1] al Legii nr.156-XIV din 14 octombrie 1998 „Privind pensiile de asigurări sociale de stat". 2. Se declară neconstituţionale cuvântul „atît" şi sintagma „„cît şi pentru femei" din alineatul (11) al art.42 din Legea nr.156-XIV din 14 octombrie 1998 „Privind pensiile de asigurări sociale de stat" în redacţia punctului 2 al articolului III din Legea nr.56 din 9 iunie 2011 „Pentru modificarea şi completarea unor acte legislative".

Caracteristica Hotărârii Curții Constituționale, deși pare a fi excesiv de desfășurată, totuși arată un sistem de imperfecțiuni admise de către autoritățile statului în procesul de edificare a statutului justiției și a magistratului și, îndeosebi, a perspectivei încadrării

procurorilor în entitatea magistraturii în condițiile sistemului juridic național. La o lecturare atentă și analitică a Hotărârii menționate, stabilim unele perspective de reformă a procuraturii, reformă discutată excesiv și într-un mod nesistemic în societatea civilă. Cu toate că se pornește de la analiza unor perspective normativ-juridice din domeniul asigurărilor sociale ale magistraților-judecători în actul juridic constituțional supus descrierii, se ajunge la o finalitate, ce intenționăm a o atribui întregului nostru studiu - încorporarea în entitatea de magistrat și a procurorilor, identificând un statut unic al magistratului, mai ales dacă intenționăm a forma o justiție penală indendentă, neutră și integră.

În prezent, Legea cu privire la statutul judecătorului [101] reglementează prin intermediul art. 32 „Asigurarea cu pensie", stabilind vârsta minimă de pensionare a judecătorului de 50 de ani, cumulată de o vechime în muncă general-juridică de 20 de ani, dintre care 12,5 ani fiind un stagiu special de judecător.

În domeniul cuantumului pensiilor și mai ales a vârstei de pensionare, situația magistraților-judecători a rămas acea de până la adoptarea normelor declarate neconstituționale prin Hotărârea constituțională menționată. Cu referință la procurori, care în realitatea națională nu se bucură de statutul de magistrat, activează art. 46(2) „Condițiile de stabilire a pensiei pentru procurori" din Legea privind pensiile de asigurări sociale de stat [113]. Realitatea juridică națională în domeniul supus analizei s-a caracterizat printr-o situație aparte, când în domeniul pensionării magistraților-judecători există un gol legislativ relativ. Într-o continuitate de abordare apare necesitatea de a ne referi la prevederile altei Hotărâri a Curții Constituționale, din care vom efectua referințe selective". 2. În vederea executării respectivei Hotărâri a Curţii, Guvernul, prin Hotărârea nr. 386 din 8 iunie 2012, a aprobat proiectul de lege pentru modificarea şi completarea unor acte legislative. 3. Prin proiectul de lege s-a propus excluderea art. 461 din Legea nr.156-XIV privind pensiile de asigurări sociale de stat şi restabilirea prevederilor art. 32 din Legea nr. 544-XIII cu privire la statutul judecătorului anterioare modificărilor operate prin Legea nr.56 din 9 iunie 2011, modificări declarate neconstituţionale" [58]. „5. Modificările privind asigurarea cu pensie a judecătorilor, propuse prin proiectul de lege prezentat de Guvern, nu se regăsesc în legea adoptată, iar în raportul Comisiei parlamentare protecţie socială, sănătate şi familie, responsabilă de prezentarea proiectului în Plenul Parlamentului, se menţionează că, în cadrul dezbaterilor, membrii acesteia au propus excluderea amendamentelor care vizează asigurarea socială a judecătorilor. În raportul Comisiei nu se aduc argumente care au determinat excluderea amendamentelor prezentate de către Guvern în scopul executării Hotărârii Curţii Constituţionale nr. 27 din 20 decembrie 2011. 6. Astfel, prin neexecutarea Hotărârii Curţii Constituţionale nr. 27 din 20 decembrie 2011, organul legislativ a admis existenţa unui vid legislativ (mai mult de un an şi jumătate) privind condiţiile de

pensionare a judecătorilor, ce generează lezarea dreptului acestora la pensie. 7. Acest fapt a determinat o serie de litigii împotriva Casei Naţionale de Asigurări Sociale, datorate neexecutării Hotărârii Curţii Constituţionale nr. 27 din 20 decembrie 2011. 8. Prin demersul din 25 septembrie 2013 Casa Naţională de Asigurări Sociale a solicitat Curţii Constituţionale explicarea modului de executare a Hotărârii nr. 27 din 20 decembrie 2011, implicit dacă declararea neconstituţionalităţii unui act legislativ prin care a fost modificată o lege readuce situaţia iniţială, fără a fi efectuate modificări şi completări în lege." [58] „… în temeiul articolelor 140 din Constituţie, 26, 28, 281 din Legea cu privire la Curtea Constituţională, 68 lit. j) din Codul jurisdicţiei constituţionale, Curtea Constituţională hotărăşte: 1. Până la completarea cadrului legal cu prevederi care vizează modul de asigurare cu pensie a judecătorilor, urmează să se aplice prevederile articolului 32 al Legii nr. 544-XIII din 20 iulie 1995 cu privire la statutul judecătorului, în redacţia anterioară operării modificărilor prin Legea nr.56 din 9 iunie 2011 pentru modificarea şi completarea unor acte legislative. 2. În conformitate cu articolul 28^1 din Legea nr. 317 din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituţională, Parlamentul în mod prioritar urmează să reglementeze modul de asigurare cu pensie a judecătorilor. 3. Prezenta Hotărâre este definitivă, nu poate fi supusă nici unei căi de atac, intră în vigoare la data adoptării şi se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova" [58].

Dreptul la protecție a magistraților este **de asemenea** un drept subiectiv relevat din sistemul de drepturi subiective ce formează statutul acestora. Fiind reglementat la nivel național și internațional, menționăm că legislația națională, o perioadă îndelungată de timp, nu a dezvoltat asigurarea realizării acestuia. Perfecționarea modalităților de influențare a magistraților este continuă, fiind determinată chiar și de evoluția progresului tehnico-științific. În acest context venim cu propunerea elaborării unui curs special destinat audienților Institutului Național al Justiției și care ar viza eventualele modalități și tehnici de manipulare a magistratului. Or, este evidentă necesitatea delimitării studiilor din cadrul INJ de studiile de magistrat. Pe lângă *protecția psihologică*, mai menționăm și importanța *protecției fizice* a magistratului, care poate fi delimitată în: a) protecția în timpul orelor de serviciu; b) protecția în afara orelor de serviciu, ori în protecția personală și protecția familiei magistratului. Aceste forme de protecție evident invocă un sistem de tehnici și metode diferite în realizarea lor, necesită o detaliată reglementare normativ-juridică și sisteme de instruire complexe în cadrul diferitor instituții de stat.

La nivel fizic, judecătorilor trebuie să li se creeze un spaţiu de judecată corespunzător, unde să poată exercita poliţia instanţei, dar să fie şi asiguraţi că vor fi împiedicate acţiuni negative din partea nemulţumiţilor, exercitate asupra lor sau a familiilor lor. Protecţia trebuie asigurată, potrivit pct.40 din Declaraţia de la Beijing [43], de către autorităţile executivului. În

acest sens, Principiul 3 pct.2 din Recomandarea (94) 12 prevede: „Trebuie luate toate măsurile necesare pentru a veghea la securitatea judecătorilor, mai ales prin prevederea prezenţei pazei în incinta tribunalelor sau prin protecţia de către poliţie a judecătorilor care ar putea să devină sau care sunt victime ale unor ameninţări grave” [163].

La nivel profesional însă trebuie să-i protejeze un organism independent de puterea executivă sau de cea legislativă. Consiliul Europei recomandă ca acest organism să fie alcătuit de cel puţin jumătate din judecătorii aleşi de colegii lor, astfel încât să se asigure cea mai largă reprezentare posibilă. Orice judecător care consideră că drepturile sale statuare sau, într-o manieră mai generală, independenţa sa sau cea a justiţiei sunt ameninţate sau nesocotite în vreun fel, trebuie să aibă posibilitatea de a sesiza acest organism, care să dispună de mijloacele efective în scopul de a remedia acest lucru sau a propune remedierea lui. Organizaţia LAWASIA susţine că în componenţa acestui organism ar trebui să intre doar reprezentanţi ai celei mai înalte jurisdicţii şi ai profesiilor legale independente. Protecția familiei magistratului este un fenomen foarte costisitor și complex, în orice realitate juridică națională. În dependență de posibilitățile materiale ale statului, acest sistem de măsuri poate avea o complexitate diferită și suport financiar foarte variat. Este obligatoriu de menționat că exigența protecției magistratului poate fi minimă în condițiile unei capacități decizionale promte ale statului în orice domeniu de manifestare și a unei integrități pronunțate a magistratului în parte. Noțiunea de familie a magistratului urmează a fi determinată în sensul ei conotativ, deosebit de noțiunea general acceptată în legislația tradițională. Familia magistratului o constituie persoanele care locuiesc împreună cu magistratul. Această definiție însă poate fi acceptată în condițiile verificării integrității magistratului și a preîntâmpinării conflictelor de interese. În situația de protecție a familiei magistratului, noțiunea urmează a îngloba orice persoană indicată de magistrat, decizia fiind abordată individual, pentru fiecare caz aparte.

Drepturile judecătorilor la libertatea de exprimare şi asociere sunt esenţiale într-o societate democratică care respectă statul de drept şi drepturile omului. Dreptul la asociere profesională al judecătorilor trebuie recunoscut, pentru a permite judecătorilor să fie consultaţi mai ales asupra regulilor statutare ale acestora, asupra eticii şi a altor chestiuni, asupra problemelor justiţiei şi pentru a permite apărarea intereselor lor legitime. La fel ca orice cetăţean, judecătorii au libertate de exprimare, credinţă, asociere şi întrunire, totuşi cu condiţia ca prin exercitarea acestor drepturi să se comporte întotdeauna astfel încât să păstreze demnitatea funcţiei, precum şi imparţialitatea şi independenţa autorităţii judecătoreşti. Potrivit Principiului 9 ONU, judecătorii sunt liberi să pună bazele şi să se alăture unor asociaţii de judecători sau altor organizaţii care să le reprezinte interesele, care să promoveze pregătirea lor profesională şi care să protejeze independenţa justiţiei [63]. Şi Principiul 4 al Recomandării

nr.(94) 12 prevede că „judecătorii trebuie să fie liberi de a crea asociaţii având, singure sau în colaborare cu alte organe, sarcina de a conserva independenţa lor şi de a le proteja interesele” [163].

Garanţia de independenţă nu este doar obiectivă, ea este și subiectivă, în sensul că judecătorul trebuie să-şi cultive propria independenţă. Ea trebuie să existe chiar în raport cu propria sa persoană. Magistraţii trebuie să se preocupe de apărarea independenţei lor, evitând orice act, orice cuvânt susceptibil să arunce îndoială asupra imparţialităţii lor. În acest context am menționa oportunitatea Asociației Judecătorilor [60] în implicarea determinării statutului magistratului, a realizării drepturilor judecătorilor și respectiv a protejării acestor drepturi de tentativele posibile de limitare și intimidare, atât din partea reprezentanților celorlalte ramuri ale puterii de stat, cât și din partea anumitor reprezentanți ai societății civile. Este necesar de menționat și rolul asociațiilor profesionale a magistraților în procesul schimbului de experiență, manifestat printr-o colaborare cu asociațiile de același tip din alte state. În domeniu, consemnăm implicarea Asociației Judecătorilor din Republica Moldova și antrenarea în procesul respectiv de instruire a unui număr impunător de magistrați, fenomen ce demonstrează utilitatea practică a asocierilor profesionale. Incontestabil, aceste activități necesită a fi coordonate cu Consiliul Superior al Magistraturii, realitatea juridică națională care și ne confirmă acest fenomen [146]. Perspectiva dezvoltării rolului Asociației Judecătorilor din Republica Moldova este determinată de ponderea acesteia prin autoritatea sa funcțională și capacitatea decizională în sfera protecției drepturilor judecătorilor și a politicilor promovate în procesul de eligibilitate a membrilor-judecători din cadrul Consiliului Superior al Magistraturii. Sporirea rolului Asociației Judecătorilor în domeniile menționate și fortificarea colaborării cu alte forme de organizare a societății civile va dinamiza procesul de promovare a valorilor justiției, a diminuării influenței factorului politic în procesul de formare a Consiliului Superior al Magistraturii, va contribui la o apreciere obiectivă a aspectelor de avansare în cariera de judecător și în cariera managerială din justiție - deci, va contribui la o consolidare a justiției [20, p.21]. Asociația Judecătorilor poate avea o influență decizională în procesul de adoptare a hotărârilor din cadrul Adunării Generale a Judecătorilor, Consiliul Superior al Magistraturii fiind nevoit să colaboreze în perspectivă cu Asociația în scopul promovării anumitor politici în corpul judecătoresc. Astfel, politicile în cauză nu sunt apreciate drept „date”, ci „negociate”, fenomen determinatoriu pentru prezența spiritului democratismului, profesionalismului și obiectivismului promovării în carieră.

Cu referință la oricare altă finalitate a dreptului de asociere a judecătorilor, menționăm prezența anumitor norme juridice speciale, inspirate din statutul judecătorului, și care sunt prioritare în aplicare în coraport cu normele juridice generale din domeniu [109]. Subliniem că normele juridice speciale rezultă din acele principii fundamentale ce caracterizează fenomenul

justiției, indiferent de accepțiunea vizată - principiul independenței, principiul integrității și principiul imparțialității judecătorului. Astfel, prin normă legală, judecătorului îi este interzis de a se asocia în entități ce contravin valorilor sociale și dreptului. Totodată, dreptul la asociere general este stabilit printr-o precizare - de a nu afecta imaginea justiției prin neîncredere în imparțialitate. Această situație însă poate fi ușor depășită prin includerea informației vizate în declarația de interese a judecătorului sau chiar a magistratului în ansamblu. Procurorii, în realitatea juridică națională, sunt deținători ai acestui drept - la asociere. Fenomenul este reglementat prin intermediul p.(e) alin.2 art. 53 *Drepturile procurorilor*, prin care se stipulează: „…să se asocieze în organizații profesionale sau în alte organizații care au drept scop reprezentarea şi protejarea intereselor profesionale." [99]

Un important drept, ce determină statutul magistratului-judecător și cel al magistratului-procuror în condițiile unei societăți democratice este ***dreptul la apărare a reputației profesionale***. Pentru sistemul juridic național dreptul în cauză, de o relevanță sporită, este de o noutate absolută și cunoscut doar la nivel doctrinar. Sistemul juridic din România prevede **dreptul respectiv**, drept de fundamentare a statutului magistratului, prin care se accentuează interacțiunea și continuitatea dintre statutul justiției și statutul magistratului. Acest drept are un garant concret spre deosebire de celelalte drepturi caracteristice statutului magistratului contemporan - Consiliul Superior al Magistraturii. Prin art. 75 al Legii României privind statutul judecătorilor și procurorilor se menționează: „(1) Consiliul Superior al Magistraturii are dreptul și obligația de a apăra judecătorii și procurorii împotriva oricărui act care le-ar putea afecta independența sau imparțialitatea ori ar crea suspiciuni cu privire la acestea.
(2) Judecătorii sau procurorii care consideră că independența și imparțialitatea le sunt afectate în orice mod prin acte de imixtiune în activitatea profesională se pot adresa Consiliului Superior al Magistraturii, pentru a dispune măsurile necesare, conform legii." [105] Se argumentează prezența acestui drept, componentă relevantă a statutului magistratului prin restricțiile ce le prezumă statutul de magistrat în coraport cu statutul general al cetățeanului. Or, magistratul nu este în drept de a-și expune în public opiniile politice, nu este în drept de a realiza și alte activități evidente pentru alți subiecți de drept. Mai menționăm și necesitatea comportamentului rezervat și limitat al magistratului chiar din considerentul protejării imaginii justiției. Anume în aceste condiții magistratul deține un drept special, de a solicita Consiliului Superior al Magistraturii protejarea reputației profesionale, în condițiile cand magistratul consideră că este necesară intentarea unei astfel de proceduri, sau Consiliul Superior al Magistraturii poate iniția procedura respectivă din oficiu, dacă consideră că este oportună, relevantă pentru imaginea justiției și a magistratului.

Anume sistemul de drepturi sociale și este acel inițial element al statutului general al magistratului care ulterior va servi drept fundament pentru statutul profesional al magistratului și poate deveni obiectul unei alte investigații doctrinare. Intervenind cu precizări referitoare la natura statutului în cauză, menționăm caracterul său general, dar determinat de principiile caracteristice justiției și magistratului, sintetizate la rândul lor din accepțiunile justiției contemporane. Accentuând drept punct de pornire principiile statutului magistratului – principiile integrității, independenței și imparțialității, la rândul lor determinate de principiile corespunzătoare ale justiției – principiile integrității, independenței și neutralității justiției, intervenim cu formulări doctrinare esențiale pentru investigația doctrinară în cauză: statutul magistratului este inspirat din statutul și natura justiției și determinat de ultimul. Justiția contemporană nu se poate realiza în manifestarea sa complexă în condițiile unor restricționări aduse statutului magistratului chiar și apreciate ca temporare.

3.5. Obligațiile juridice și răspunderea magistratului

La fel ca și sistemul drepturile subiective, obligațile juridice se prezintă drept parte componentă a statutului magistratului, formând un sistem complex care nu poate fi apreciat drept exhaustiv. Obligațiunile juridice ce completează statutul juridic al magistratului sunt determinate de aceleaşi principii, prin intermediul cărora se sintetizează drepturile subiective. Astfel legislatorul nu are necesitatea de a stabili toate obligațiile juridice în norme juridice. Este suficient de a reflecta acele principii inerente statutului magistratului, obligațiunea concretă respectată/executată sau nerespectată/neexecutată urmând a fi sintetizată în sutuație concretă. În context, intervenim cu argumente de responsabilitate profesională avansată prezumat atribuită magistratului în virtutea cerințelor de pregătire profesională teoretico-practică. Or, cerințele de calitate înaintate față de instruirea magistratului nu vor lăsa loc pentru erori sau interpretări eronate ale principiilor caracteristice justiției și statutului de magistrat chiar din partea acestuia.

O componentă esențială a statutului magistratului este răspunderea juridică, formele răspunderii juridice, condițiile speciale de survenire a anumitor forme ale ***răspunderii juridice a magistratului***. Detalierea acestor particularități ale răspunderii juridice profesionale în domeniul vizat contribuie esențial atât la caracterizarea statutului juridic al magistratului-judecător și statutul magistratului-procuror, cât și la protejarea drepturilor subiective ale acestor entități profesionale. La fel, menționăm actualitatea și importanța abordărilor teoretico-practice supuse discuției în contextul interesului social de orientare spre valorile europene în general și a luptei cu corupția în special. Răspunderea juridică a magistratului este esențială atât pentru evidențierea valorii sociale a justiției, cât și pentru perspectivele de utilizare a diferitor tehnici de reglementare juridică în domeniu.

Răspunderea judecătorului nu poate fi înțeleasă și nu poate fi caracterizată fără a fi abordată prin prisma fenomenului responsabilității [6]. Responsabilitatea juridică profesională a magistratului este un fenomen complex, determinat de conștiința sa juridică profesională. Investigațiile în domeniu ale profesorului D. Baltag sunt caracterizate într-o formă succintă, dar foarte esențială, de profesorul I. Humă: „Dacă am fi să consemnăm o așteptare care să se împlinească ulterior prin continuitatea demersului, am solicita d-lui doctor Dumitru Baltag ceea ce ni se pare a fi cel mai necesar aspect: surprinderea condiției subiectuale a lui *homo juridicus,* descifrarea acelor „mecanisme" de conștiință, a articulațiilor lumii interioare care zămislesc responsabilitatea insului. Construcția din afara insului nu-și află trăinicia fără zidirea din interior a convingerilor și atitudinilor dezirabile. În ilustrarea acestui etern adevăr, știința socio-umană a făcut progrese întru evidențierea autodeterminării omului ca subiect conștient și liber" [84, p.47]. Menționăm în acest context necesitatea pentru eficiența răspunderii juridice a magistratului, determinarea mediului de responsabilitate juridică, care pentru funcționari și îndeosebi pentru magistrați este de o importanță deosebită, format din ansamblu de abordări de conștiință în procesul de realizare a statutelor profesionale din domeniu, chiar și a statutelor de competență a instituțiilor de stat. Numai convingerea că toți potențialii subiecți vor respecta întru totul un sistem de norme juridice de o calitate ireproșabilă va forma convingerea și încrederea în aplicarea uniformă a capacității profesionale. Evident, responsabilitatea și răspunderea juridică a magistratului este determinată de nivelul de cultură juridică profesională. Or, cultura juridică profesională apare într-o legătură indispensabilă cu conștiința juridică profesională [3, p.198]. În continuare relatăm reflecțiile în domeniu ale altui autor notoriu în domeniul interesat de investigație juridică - N. Popa: „Abordând acum noțiunea răspunderii, nu putem să nu revenim la ideea potrivit căreia pentru ca funcționarea răspunderii juridice să instituie specificul dreptului, să poată fi legată de scopurile generale ale sistemului juridic, este nevoie să existe credința că legea - legea dreaptă, legea justă! - poate crea, ca stare de spirit, în conștiința destinatarilor săi, sentimentul responsabilității" [158, p.160].

Procesul de reformă a justiţiei naţionale se extinde şi în domeniul în cauză. Astfel, au fost efectuate modificări [108] în domeniu, completându-se Legea cu privire la statutul judecătorului [101] prin art. 21(1) - *Răspunderea patrimonială a judecătorilor*: „(1) Statul răspunde patrimonial pentru prejudiciile cauzate prin erori judiciare drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului, garantate de Constituţie şi de tratatele internaţionale la care Republica Moldova este parte. (2) Pentru repararea prejudiciului, persoana are dreptul să înainteze acţiune numai împotriva statului, reprezentat de Ministerul Finanţelor. (3) Răspunderea statului nu înlătură răspunderea judecătorilor care şi-au exercitat atribuţiile cu rea-credinţă sau neglijenţă gravă. (4) După ce a acoperit prejudiciul în temeiul hotărârii judecătoreşti irevocabile, statul

poate înainta, în condiţiile legii, o acţiune în regres împotriva judecătorului care, cu rea-credinţă sau din neglijenţă gravă, a săvârşit eroarea judiciară cauzatoare de prejudicii. (5) Dreptul persoanei la repararea prejudiciilor materiale cauzate prin erori judiciare săvârşite în alte procese decât cele penale poate fi exercitat numai în cazul în care se stabileşte, în prealabil, printr-o hotărâre judecătorească definitivă, răspunderea penală a judecătorului pentru o faptă săvârşită în decursul judecării pricinii şi dacă această faptă este de natură să determine o eroare judiciară. (6) În cazul prevăzut la alin.(4), dacă drepturile şi libertăţile fundamentale au fost încălcate de un complet compus din mai mulţi judecători, acţiunea poate fi intentată tuturor judecătorilor vinovaţi, care răspund solidar. Acţiunea în regres în privinţa judecătorului poate fi înaintată numai cu acordul Consiliului Superior al Magistraturii."

După cum ne convingem, conţinutul articolului menţionat are destinaţia de a reflecta prevederile internaţionale în legislaţia autohtonă, care demonstrează o politică clară a statului în domeniu. Însă, introducând elemente terminologice noi, legislatorul nu le defineşte şi nici nu le interpretează, creând astfel incertitudini în perspectivele de aplicare practică a acestor norme legislative. Or, într-un regim contemporan democratic nu pot exista ambiguităţi referitoare la aşa fenomene notorii cum ar fi răspunderea patrimonială a magistratului. Valoarea acestui articol este totuşi incontestabilă. S-au stabilit în sfârşit condiţiile răspunderii civile a magistratului, deşi în denumirea articolului persistă noţiunea de răspundere patrimonială, ştiinţa juridică acordând prioritate primei formulări. Devine evidentă necesitatea stabilirii răspunderii penale a magistratului şi a confirmării ei printr-un act de justiţie definitiv. Astfel, importantă fiind menţiunea „răspunderea juridică a magistratului", prin formele ei existente urmează a fi supusă cercetării numai într-o complexitate integră pentru realizarea ei practică. Studierea separată a unei forme a răspunderii juridice poate fi argumentată numai dintr-un interes strict doctrinar.

Stabilind procedura de solicitare a răspunderii juridice pentru *eroarea judiciară,* cum se stipulează în articolul vizat, Legislatorul mai încearcă a reglementa dreptul la repararea prejudiciilor materiale, însă, probabil, în limitele normei din alin. 5 al acestui articol a suferit un eşec, noi considerându-l ambiguu şi chiar în plus. Limitele dreptului persoanei la o satisfacţie morală - ca varietate a răspunderii civile, şi limitele satisfacţiei materiale sunt cu mult mai largi şi ele pot surveni nu numai în condiţiile invocate de alin. 5 al art. 21 (1). La fel, sensibilizarea opiniei publice, valoarea fenomenului pentru societatea noastră ne determină de a efectua un studiu orientat spre clarificarea fenomenului răspunderii juridice a magistraţilor şi a legăturii consecutive dintre formele ce le poate avea aceasta.

Despre răspunderea patrimonială se vorbeşte şi în Legea cu privire la Procuratură [99]. Astfel, prin intermediul art. 63 - *Răspunderea patrimonială* - se menţionează: „(1) Statul

răspunde patrimonial pentru prejudiciile cauzate prin erorile comise de procurori în exerciţiul funcţiei. (2) Pentru repararea prejudiciului, persoana are dreptul să înainteze acţiune numai împotriva statului, reprezentat de Ministerul Finanţelor. (3) Răspunderea statului nu înlătură răspunderea procurorului care şi-a exercitat cu rea-credinţă atribuţiile. (4) Termenul de prescripţie a dreptului la acţiune în cazurile prevăzute de prezentul articol este de un an, dacă legea nu prevede alte termene."

Observăm că Legislatorul, în Legea respectivă, nu se referă la grava neglijenţă, ci numai la rea-credinţă, neidentificând noţiunea şi neacordându-i vreo interpretare legislativă. Rezultatele în cauză ne determină să concluzionăm despre formalitatea reglementărilor legislative menţionate, fără însă să fi avut vreo intenţie clară de implementare a lor în activitatea profesională a procurorilor.

Astfel, vorbim despre *răspunderea juridică generală*, în cadrul căreia un subiect al raportului juridic de răspundere juridică deține suplimentar și statutul de magistrat. La prima vedere, din partea noastră s-ar contura un exces de interpretare, totuși, insistăm la o atenție deosebită asupra acestor raporturi de natură civilă, penală, contravențională, disciplinară etc., care, pe de o parte, conturează imaginea socială a justiției, iar pe de altă parte, vorbesc despre portretul psihologic al magistratului și de eventualele riscuri profesionale ale unor magistrați concreți. În context, ar fi oportună o evidență, monitorizare detaliată și discretă a acestor raporturi juridice de răspundere juridică din partea Inspecției Judiciare, competență ce ar urma să fie stabilită prin normă legală într-o formă detaliată.

Într-un alt aspect, vorbim despre *răspunderea juridică specială*, în cadrul căreia magistratul-judecător sau magistratul-procuror se prezintă ca posibili subiecți de răspundere juridică ce rezultă dintr-o neîndeplinire sau îndeplinire necorespunzătoare a competențelor de serviciu. Răspunderea juridică specială a magistratului este formată din aceleași condiții ca și răspunderea juridică generală. Este evident faptul că răspunderea juridică generală a magistratului este o valoare deosebită în societatea contemporană, iar respectarea legalității în domeniu apare drept un model elocvent pentru societate cu referință la valoarea fenomenului juridic și a încrederii în justiție. Precizăm, răspunderea juridică specială a magistratului nu se finisează cu răspunderea disciplinară. Ultima poate surveni numai în situația unor încălcări ale obligațiunilor elementare în serviciu [141, p.19]. În situația magistraților - și în cazurile de survenire a unor obligațiuni juridice ce se răsfrâng și asupra timpului din afara serviciului, cum ar fi „respectarea imaginii justiției". Opinia socială și reglementările în domeniu sunt axate mai mult pe această formă de răspundere a magistratului. Nu vorbim de limite juridice naționale, ci de cele doctrinare. În acest context, magistratul-judecător și magistratul-procuror sunt percepuți în calitate de reprezentanți ai serviciului public al justiției. Statutul general al acestor categorii

profesionale sunt reglementate prin Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică [102]. Statutul general este determinat prin reglementările alin. 2, art. 3 - Sfera de aplicare a prezentei legi: „Prevederile prezentei legi se aplică demnitarului în partea în care statutul acestuia nu este reglementat prin legi speciale...". În continuare invocăm în calitate de legi speciale, de aceeași forță juridică, Legea cu privire la statutul judecătorului [101] și Legea cu privire la Procuratură [99], care intenționează să reglementeze statutele judecătorului și procurorului, acordându-le garanții, drepturi subiective și obligațiuni juridice speciale ce rezultă din specificul activității acestora. Raporturile juridice în cauză sunt orientate în totalitate spre statutul juridic special al magistratului și prezintă un interes deosebit prin determinarea și caracteristica sistemului de drepturi subiective, obligațiuni juridice și garanții juridice, ultimele fiind destinate pentru asigurarea uniformității și echilibrului dintre primele două componente ale statutului menționat. Evident, aceste delimitări aspectuale sunt efectuate din intenția simplificării perceperii fenomenului răspunderii juridice a unei persoane aflate atât în exercițiul funcțiunii sale de magistrat, cât și în ipostaza de simplu membru al societății, dar pe care aceasta îl va percepe tot prin prisma comportamentului său de magistrat. Semnificația valorică a acestei ultime perceperi și determină efectele juridice speciale în condițiile răspunderii juridice generale a magistratului. Caracterul particular al răspunderii juridice a magistratului, elucidat prin aceste două aspecte - răspunderea juridică generală și răspunderea juridică specială, ne convinge a elucida formele tradiționale ale răspunderii juridice într-o anumită ordine. Vom caracteriza răspunderea contravențională, răspunderea disciplinară, răspunderea penală și răspunderea civilă. Complexitatea și interacțiunea dintre aspectul răspunderii juridice generale a magistratului și aspectul răspunderii juridice speciale ne determină de a valorifica studiul teoretic în cauză având la baza clasificării formele răspunderii juridice, iar în cadrul acestora - numai abordarea aspectuală menționată.

Este general-acceptat că ***răspunderea contravențională*** a magistratului poate fi generată de anumite garanții, orientate spre preîntâmpinarea afectării independenței magistratului în manifestarea capacității decizional-profesionale. Aceste garanții pot fi exprimate ori prin prezența imunității magistratului în situația răspunderii contravenționale, ori prin stabilirea unor reglementări juridice speciale, prezența și respectarea cărora ar determina o imposibilitate de falsificare eventuală a circumstanțelor de tragere la răspundere contravențională a magistratului. Formularea, fiind foarte generală, înglobează un esențial număr de fapte ilicite, de gravitate și pericol social variat, dar care nu se încadrează în legislația penală. Cu toate că răspunderea contravențională a magistratului este percepută în calitate de formă a răspunderii juridice generale, rezonanța socială acordă faptei o atenție deosebită. Importanța socială a justiției, relevanța imaginii magistratului în perceperea societății contemporane determină legislatorul de

a amplasa aceste fapte, a căror subiecți sunt magistrații, în încadrarea juridico-disciplinară prin calificativul „afectarea imaginii justiției”. O imunitate de tragere la răspundere contravențională a magistratului nu eliberează persoana-magistrat de consecințele răspunderii disciplinare şi chiar a răspunderii civile prin imputarea formulării anterioare - afectarea imaginii justiției. Astfel, în ipostaza magistratului observăm o interacțiune strânsă dintre răspunderea contravențională şi răspunderea disciplinară, în cadrul cărora subiectul este magistratul. Menționăm că imunitatea în domeniul răspunderii contravenționale (dacă aceasta există) a magistratului nu prezumă prin sine şi imunitatea de răspundere juridică civilă a acestuia. Răspunderea juridică civilă în acest context apare în raport cu subiectul, căruia i s-a cauzat un prejudiciu material sau moral în rezultatul delictului comis de magistrat. Aceasta, probabil, este unica situație când răspunderea juridică civilă este adresată direct magistratului şi nu statului. Cu toate că legile în domeniu nu prevăd nemijlocit răspunderea contravenţională, aceasta are dreptul la existenţă în situația când subiectul raportului juridic de răspundere juridică este unul general. Evidenţierea subiectului ca special, în cadrul raportului de răspundere juridică contravenţională, invocă anumite consecinţe juridice suplimentare - răspunderea disciplinară prin prisma încălcării unor norme deontologice. Chiar dacă imunitatea referitoare la răspunderea contravenţională persistă într-un sistem legislativ, ea nu se extinde şi asupra altor forme de răspundere juridică a magistratului, cum ar fi răspunderea disciplinară şi răspunderea civilă. Numai aceste două forme ale răspunderii juridice a magistratului şi conturează limitele răspunderii juridice speciale.

În situația ***răspunderii penale*** a magistraților, vorbim despre un ansamblu de reglementări-componențe de infracțiune în care magistratul-judecător sau magistratul-procuror apare ca subiect. Cu referință la răspunderea penală a magistratului efectuăm următoarele precizări în domeniu: a) situația în care magistratul apare în calitate de subiect ordinar al unei componențe obișnuite de infracțiune; b) situația în care magistratul apare în calitate de persoană cu funcție de răspundere - subiect al infracțiunii; c) situația în care numai magistratul poate fi în calitate de subiect al infracțiunii - pentru componentele de infracțiune respective prevăzute de Capitolul XIV - *Infracțiuni contra justiției* din Codul Penal al Republicii Moldova [24]. Cu referință la ultimele două situații - vorbim despre acele limite tradiționale reflectate în legislația națională, cum ar fi traficul de influență şi corupția şi despre componențe de infracțiuni, ce constau în emiterea unui act de justiție ilegal, considerat drept o ilegalitate judiciară, exprimată prin rea-credință sau gravă neglijență. Acest fenomen, în opinia noastră, afectează justiția națională cu mult mai profund ca fenomenul corupției. Anume acestea și sunt manifestările speciale în domeniul răspunderii penale a magistratului-judecător şi a magistratului-procuror.

Răspunderea disciplinară este cea mai răspândită formă a răspunderii juridice speciale a magistratului. Cu referință la ***răspunderea disciplinară*** a magistraților, menționăm numeroase

reglementări juridice internaţionale. Astfel, pct. 17-19 ale Principiilor de la Milano stabilesc: „Toate acuzaţiile sau plângerile împotriva unui judecător pentru fapte săvârşite în exerciţiul funcţiilor sale trebuie să fie soluţionată rapid şi echitabil, conform unei proceduri prestabilite. Judecătorul are dreptul să se apere. Cercetarea prealabilă trebuie să rămână confidenţială, dacă judecătorul nu solicită altfel" [162]. Recomandarea R 94 (12) a Comitetului de Miniştri al Consiliului Europei, Principiul VI, pct. 1 lit. a-d şi pct. 3 menţionează: „Pe parcursul procedurii disciplinare de suspendare sau destituire, deciziile sunt luate în funcţie de regulile stabilite în materia conduitei magistraţilor." Ulterior: „În cazul în care judecătorii nu se achită de sarcinile lor de o manieră eficientă şi adecvată sau în cazul abaterilor disciplinare, trebuie luate toate măsurile necesare, sub rezerva de a nu aduce atingere independentei justiţiei. Conform principiilor constituţionale şi tradiţiei juridice din fiecare Stat aceste măsuri pot fi, de exemplu, următoarele: a) desesizarea judecătorului; b) atribuirea altor sarcini judiciare; c) sancţiuni pecuniare cum ar fi reducerea remuneraţiei pe durată determinată; d) suspendarea. Măsurile prevăzute trebuie luate de un organ competent, constituit conform unei legi, special creat pentru aplicarea sancţiunilor şi măsurilor disciplinare. …Legea trebuie să prevadă proceduri pentru ca judecătorul să beneficieze de toate garanţiile unei proceduri echitabile, de exemplu de a-şi susţine argumentele într-un termen rezonabil şi de a avea dreptul să răspundă tuturor acuzaţiilor" [163].

Referitor la subiectul în discuţie, reglementările internaţionale din domeniu stabilesc: a) „Carta ia în consideraţie responsabilitatea disciplinară a judecătorului sau judecătoarei. Ea se referă cu precădere la principiul legalităţii sancţiunilor disciplinare. … Carta impune totodată garanţii privind procedura disciplinară - sancţiunea disciplinară nu poate fi luată decât prin decizie, sau ca urmare a propunerii, sau recomandării sau cu acordul unei jurisdicţii sau instanţe, compusă, cel puţin jumătate, din judecători aleşi şi într-un cadru procedural cu caracter contradictoriu unde judecătorul sau judecătoarea poate fi asistat(ă) de apărător. În cazul în care se pronunţă o sancţiune, aceasta trebuie individualizată conform principiului proporţionalităţii. Carta a prevăzut în sfârşit un drept de recurs la o instanţă superioară…" - Carta Europeană a Statutului Judecătorilor, Principiul 5, pct. 5.1. [14]; b) „…administraţia judecătorească şi acţiunea disciplinară a membrilor puterii judecătoreşti se va exercita în condiţii care vor permite menţinerea independenţei acestora şi se fondează pe punerea în practică a unor criterii obiective şi adaptate. Când aceasta nu este deja asigurată pe alte căi rezultate dintr-o tradiţie dovedită, administraţia judecătorească şi acţiunea disciplinară vor fi exercitate de un organ independent, compus dintr-un număr substanţial şi reprezentativ de judecători. Acţiunea disciplinară îndreptată împotriva unui judecător nu pot fi întreprinse decât dacă sunt prevăzute de lege, şi

ţinând cont de regulile de procedură predeterminate" - stabileşte art. 11 din Statutul universal al judecătorilor, adoptat la Taipei [167].

În materie disciplinară, legislaţia naţională include două acte legislative - Legea cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorului [100] şi Legea cu privire la Procuratură [99], în care sunt reglementate abaterile disciplinare şi sancţiunile disciplinare, care prevăd procedura disciplinară, competenţa de aplicare a sancţiunii şi modalităţile de contestare a hotărârii de sancţionare, cât şi regulamentele respective adoptate de autoritățile de administrare - CSM [170] și CSP [173]. Considerăm că dispoziţiile legale în vigoare în arealul național în materie disciplinară sunt pe deplin compatibile cu exigenţele documentelor internaţionale. Procedura disciplinară este stabilită prin lege şi prevede dreptul magistratului la apărare, la contradictorialitate, de a fi asistat de apărător şi de a ataca hotărârea pronunţată. Sancţiunea disciplinară este aplicată de o instituţie independentă - Consiliul Superior al Magistraturii sau Consiliul Superior al Procurorului, prin colegiile disciplinare cu particularitățile caracteristice. Este important a menționa în domeniu: 1) capacitatea de examinare a circumstanţelor cauzei de tragere la răspundere disciplinară aparţine Colegiului disciplinar; 2) validarea obligatorie a hotărârilor Colegiului disciplinar de către CSM sau CSP.

Răspunderea deontologică apare drept o parte integrantă a răspunderii disciplinare în cadrul magistraturii. Normele deontologice se prezintă în calitate de entitate normativ-juridică relativ nouă pentru dreptul pozitiv. Comportamentul deontologic este determinat de realitățile contemporane ale societăților democratice. Transparența în procesul de realizare a puterii de stat impune formatului statului de drept contemporan noi standarde de comportament ale reprezentanților săi, ale funcționarilor și ale magistraților. Realitatea juridică contemporană determină formarea unor reglementări ce devin tot mai insistente și categorice, orientate spre reglementarea comportamentului subiecților nominalizați atât în limitele activității profesionale, cât și în afara lor. Normele deontologice stabilesc un „minimum de morală specifică cu privire la exercitarea unei profesiuni". În acest sens putem identifica o deontologie a juristului, a medicului, a comerciantului [33, p.54]. Normele deontologice pot fi colectate și însușite de o manieră activă, fiind înscrise într-o instrucțiune, cod, statut etc. De exemplu, Adunarea Generală a ONU a adoptat la 17 decembrie 1979 „Codul de conduită pentru responsabilii cu aplicarea legilor". În măsura în care unele norme deontologice au o semnificație deosebită și încălcarea lor periclitează valori apărate prin drept, ele sunt sancționate (validate) de către stat devenind norme juridice [33, p.54].

Doctrina juridică în domeniu evidențiază sintagma ce caracterizează ilegalitatea comisă în procesul aplicării dreptului și emiterii unui act de aplicare din sfera justiției vădit ilegal - ilegalitatea judiciară. Fiind exprimată prin două forme de manifestare - ***grava neglijență*** și ***rea-***

credința, aceasta invocă o apreciere teoretică, ce lipsește completamente în legislaţie. Menționăm perspectivele de sinonmie ale sintagmei ***ilegalitate judiciară*** cu noțiunea de faptă ilicită comisă în domeniul justiției și subiectul fiind un magistrat. Însă nu orice ilegalitate judiciară este comisă din vina magistratului - judecător sau a magistratului - procuror, în procesul judiciar fiind implicate și alte persoane, ilegalitatea judiciară poate fi determinată și de cu totul alte condiții inițiale, cum ar fi, de exemplu, imperfecțiunea legislației. Legislaţia vizată utilizează noţiunea de eroare judiciară, care, în opinia noastră, o apreciem drept una inexactă, cu atribuţie numai la faptele comise din gravă neglijenţă. Nu poate fi considerată o faptă comisă cu rea-credinţă drept o eroare.

Orientându-ne spre interpretarea terminologică a noțiunilor ce determină condițiile de manifestare a ilegalității judiciare, putem afirma că deosebirea evidentă dintre *grava neglijenţă* și *rea-credinţă* este latura subiectivă a acestei fapte ilicite exprimată prin neglijență sau intenție. Evident, *grava neglijenţă* prezumă lipsa intenției în comiterea ilegalității judiciare de către subiecții nominalizați. Desigur, prezența unei sau altei forme de manifestare a ilegalității judiciare urmează a fi stabilită de jurisprudență individual, iar delimitarea teoretică clară necesită a fi efectuată în cadrul cercetărilor doctrinare. Manifestarea de rea-credință este determinată prin probarea intenției magistratului de a emite un act de justiție vădit ilegal. Este importantă mențiunea că, într-un sistem juridic de origine romano-germanică, în care instanța de judecată nu este creatoare de precedente, fenomenul de rea-credință va fi foarte dificil de demonstrat.

Activitatea profesională a unui magistrat caracterizată prin ***rea-credință*** la emiterea unui act de justiție reprezintă un fenomen de excepție pentru societatea democratică contemporană. Exclusivitatea acestor fapte, gravitatea lor, importanța socială deosebită prezumă o atitudine de responsabilitate maximă, manifestată atât în cadrul reglementărilor regulamentare propuse, cât și în activitatea nemijlocită a Colegiului Disciplinar și stabilirea sancțiunilor pentru fiecare caz în parte. Altfel spus, se prezumă elaborarea unei proceduri clare și transparente prin intermediul căreia se va delimita vizibil răspunderea disciplinară a magistratului de răspunderea penală, prin intermediul unei instituții și proceduri colegiale, formate de magistrații din domeniu. Astfel, în procedura de intentare a urmăririi penale în situația emiterii unui act de justiție ilegal, este efectuată o clară delimitare dintre gravitatea faptei și impactul social provocat prin ***neglijență simplă*** sau ***neglijență gravă***. Într-o situație de absență a unei perspective a cauzei penale deja pornite, termenul de prescripție de tragere la răspundere disciplinară urmează a fi considerat suspendat. Dacă totuși nu va fi posibilă imputarea gravei neglijențe magistratului, semnificația socială a actului de justiție ilegal prezumă oportunitatea reîntoarcerii la răspunderea disciplinară

a magistratului. Altfel, în lipsa unei clarități în domeniu, situațiile descrise ar putea fi utilizate cu rea-voință în scopul evitării chiar și a răspunderei disciplinare.

Grava neglijență în emiterea actului de justiție prezumă ilegalitatea acestui act, care neapărat a încălcat un drept subiectiv al justițiabilului și poate i-a cauzat un prejudiciu. Vorbind despre grava neglijență, efectuăm o delimitare de neglijența simplă, o lipsă de atenție sau o necunoaștere argumentată a unor modificări recente de legislație ce poate fi imputată magistratului în situația unei răspunderi disciplinare. Neglijența, apreciată drept gravă, demonstrează o lipsă de atenție, sau o necunoaștere a unor norme legale, ce urmau a fi aplicate și interpretate într-un mod cunoscut, stabilit de practică și timp. ***Grava neglijență*** profesională este „cea care a fost comisă sub influența unei erori atât de primitive pe care un magistrat normal preocupat de obligațiile lui n-ar fi putut s-o comită" [8 p.31-32], sau - „neglijența deosebit de gravă" [12]. Evident că ***grava neglijență*** și chiar delimitarea ei de o ***neglijență simplă***, sancționată disciplinar, urmează a fi delimitată prin acele condiții enumerate anterior și care ar necesita o fixare în cadrul unui regulament elaborat în domeniu de Consiliul Superior al Magistraturii sau de Consiliul Superior al Procurorilor, cât și în legislația penală. Astfel, în virtutea acestor reglementări, oricare hotărâre a Colegiului Disciplinar urmează să conțină ***elemente probatorii de gravă neglijență*** sau de ***rea-credință,*** și fiind înaintată CSM sau CSP pentru emiterea acordului de pornire a urmăririi penale sau în condițiile unei ***neglijențe simple*** de a stabili o sancțiune disciplinară aplicabilă magistratului. Termenul de prescripție a tragerii la răspundere disciplinară și tragerii la răspundere penală urmează a fi calculat diferit și începutul acestor termene la fel este diferit. Dacă în condițiile unei neglijențe simple termenul poate fi de un an de la data comiterii, atunci termenul de prescripție în condițiile tragerii la răspundere penală ar trebui să înceapă a fi calculat din data constatării în Hotărârea Colegiului Disciplinar a prezenței în acțiunile magistratului a neglijenței grave.

Revenind la fenomenul rea-credinței, îl explicăm printr-o aplicare intenționat-ilegală a normelor dreptului material și procedural din partea magistratului-judecător sau a magistratului-procuror la emiterea unui act de justiție. Acele delimitări ce urmează a fi stabilite în regulamentul menționat necesită a fi pronunțate și în materia delimitării ***greșelii grave*** de ***rea-credință***. Probabil, calificativul „repetat" ar demonstra prezența ***relei-credințe*** după sancționarea primei fapte prin înglobarea ei în limitele răspunderii disciplinare. Pregătirea avansată a magistratului prezumă logic că el va ține cont de perspectivele evitării comiterii unei fapte similare și atragerii la răspunderea penală. La fel, o delimitare evidentă dintre ***grava neglijență*** și ***rea-credința*** magistratului poate fi efectuată și demonstrată în situațiile prezenței sau absenței unor hotărâri ale Plenului Curții Supreme de Justiție în condițiile naționale sau a unor precedente formate de instanțele superioare naționale pronunțate pe cazuri similare. La fel,

o situație incriminatoare se poate considera dacă aceste subiecte ale dreptului material și procedural au fost supuse anterior discuției în cadrul instruirii continue a magistraților și realizate în cadrul Institutului Național al Justiției. Apare astfel într-o nouă ipostază valoarea și calitatea instruirii continue, a evidenței acesteia în cadrul INJ și a tematicii elaborate pentru acest gen de instruire. Un punct de referință similar poate fi considerat și procesul de instruire inițială profesională a magistraților-judecători și magistraților-procurori în cadrul INJ.

Așa domenii, caracteristice prin multiple lacune, și prezintă un interes de reformă a justiției, ce sunt neargumentat depășite în condițiile naționale. Elaborarea unor norme exacte în domeniu ar preîntâmpina eventualele atentate în adresa independenței justiției și independenței magistratului. Anumite reglementări juridice din alte sisteme juridice încearcă să efectueze o claritate în latura obiectivă a unei componențe de infracțiune caracterizate prin rea-credință. Vechiul Cod Procesual Civil Francez [164] prin art. 506 stipulează că termenul **rea-credință** este sinonim cu negarea justiției, continuând până la exprimarea acesteia prin a „refuza să răspundă la reclamații", sau a „ignora de a soluționa cauzele în curs". Acestea sunt sursele inițiale unde am întâlnit aceste formulări. Prezumând că în situația reglementărilor menționate, instituțiile competente vor fi inundate de un aflux de petiționări, în marea majoritate neargumentate, menționăm că anume Colegiul Disciplinar trebuie să fie acel „filtru" dintre magistrat și justițiabil. Anume prin intermediul lui și se stabilește dacă fapta a avut loc, dacă fapta e imputabilă, dacă fapta se află în câmpul răspunderii disciplinare sau penale, dacă fapta este în limitele termenelor de prescripție stabilite prin lege, etc.

La fel, este de o importanță majoră stabilirea unei delimitări clare între ilegalitatea judiciară comisă de către magistrat și ilegalitatea judiciară comisă de alte persoane antrenate în examinarea cauzei. În acest context, apare o pistă interesantă de cercetare prin care s-ar contura și delimita ilegalitățile judiciare comise de către avocați sau reprezentanți (în cazurile stabilite de lege), în scopul determinării perspectivelor unei răspunderi civile, penale sau disciplinare a subiecților în cauză (avocații) sau a răspunderii civile, a statului în situația comiterii erorii de grefă sau alt personal tehnic al instanței.

Prin stabilirea unei delimitări clare de trecere din domeniul răspunderii disciplinare în domeniul răspunderii penale a magistraților-judecători și a magistraților-procurori va genera o responsabilitate sporită a acestora la emiterea actului de justiție. Totodată se va contribui la o promovare mai eficientă a independenței și imparțialității magistratului și a preîntâmpinării emiterii unui act de justiție ce ar afecta stabilitatea economică a statului și societății.

În situația ***răspunderii civile***, când magistratul se prezintă în calitate de subiect al unui raport juridic de răspundere juridică, o deosebire esențială nu poate fi. *Răspunderea juridică civilă generală* a magistratului necesită a fi considerată un fenomen ordinar într-o societate

democratică. Mai mult ca atât, instituțiile de autoadministrare ale justiției urmează a monitoriza discret și de a preîntâmpina la faze incipiente eventualele abuzuri. La fel, Autoritatea de Administrare a Justiției, prin intermediul subdiviziunilor sale specializate - în cazul magistraților-judecători naționali - Inspecția Judiciară, urmează a efectua verificări ce ar avea scopul depistării ilegalităților de așa natură ce au avut loc deja, sau care urmează a fi realizate în rezultatul mimării unei răspunderi civile generale a magistratului. Menționăm importanța acestor monitorizări și verificări orientate spre cunoașterea integrității magistraților-judecători și a magistraților-procurori și neafectarea imaginii justiției.

Mecanismul răspunderii juridice civile speciale a magistratului este, în opinie, destul de suficient reglementat în normele internaționale și în normele naționale ale altor state pentru a înțelege că puterea nu intenționează a se amesteca și a reglementa clar acest domeniu. *Răspunderea juridică civilă specială* a magistratului apare numai în condițiile de neexecutare sau executare necorespunzătoare a obligațiunilor profesionale, determinate de expresia axiologică a serviciului public al justiției. Principiul neatragerii la răspundere juridică civilă pentru cauzele ce au fost emise de magistratul judecător este reflectat într-un ansamblu de norme internaționale [14; 162]. La nivel național, există reglementări [114] care stabilesc răspunderea juridică a statului pentru abaterile în domeniu din partea instituțiilor respective și anume pentru încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătoreşti. *Însă în acest context vorbim despre răspunderea juridică a statului pentru erorile comise de justiția națională. Statul își rezervează numai dreptul: ori de a se adresa în ordine de regres către magistratul care nemijlocit a comis această ilegalitate, dacă vorbim despre răspunderea civilă, ori de a-l trage la răspunderea disciplinară sau penală. Răspunderea penală în context devine condiție prealabilă obligatorie pentru tragerea magistratului la răspundere civilă.* O condiție obligatorie prealabilă pentru survenirea răspunderii civile speciale a magistratului este condamnarea acestui magistrat în conformitate cu legislația penală națională, pentru fapte ce-i pot fi imputate în conformitate cu articolele Capitolului XIV - Infracțiuni contra justiției - din Codul Penal [24], unde magistratul (judecător sau procuror) poate apărea ca subiect al infracțiunii. Numai în conformitate cu un act de justiție de condamnare al magistratului statul are dreptul (nu obligația) de a înainta în regres o acțiune civilă contra acestui fost magistrat. Răspunderea juridică civilă pentru comiterea anumitor fapte infracționale, ce se încadrează în calificarea componențelor de infracțiuni prevăzute la capitolul menționat, este orientată inițial către stat. Anume statul și apare în calitate de subiect al răspunderii juridice în calitate de autoritate de la care emană serviciul public al justiției. Altfel nici nu poate fi. Restricțiile în cauză sunt orientate spre asigurarea independenței reale a magistratului în exprimarea capacității decizionale la adoptarea actului de justiție.

Reglementările juridice în domeniu stabilesc un sistem complex de garanții atribuite magistratului aflat în proces de stabilire a răspunderii juridice. Sistemul în cauză este orientat spre afirmarea independenței justiției, imparțialității instanței și monitorizării integrității magistratului. Procedurile în cauză se referă atât la răspunderea juridică generală, cât și la răspunderea juridică specială. Cu privire la răspunderea ***civilă*** şi cea ***penală,*** *Statutul Universal al Judecătorilor* prevede: „Când aceasta este admisă, acţiunea civilă îndreptată împotriva unui judecător, precum şi aceea în materie penală, inclusiv arestarea, trebuie efectuate în condiţii ce nu pot avea drept obiect exercitarea unei influenţe asupra activităţii judiciare a acestuia.” [167] Fiind paznicii independenţei şi cei care interpretează legea, judecătorii nu pot face obiectul unor acţiuni disciplinare în baza simplei exercitări a funcţiilor lor judecătoreşti, cu excepţia cazului în care comportamentul nedemn al unui judecător este dovedit [36]. Mult mai important este faptul că judecătorii nu pot fi constrânşi să lucreze sub ameninţarea unei sancţiuni financiare, a cărei existenţă poate influenţa, uneori inconştient, hotărârile lor [2]. Pentru a fi înlăturate erorile judiciare și există apelul. În alte situații, partea nemulțumită de actul de justiție poate acționa statul, în anumite condiții strict determinate. Judecătorii trebuie să beneficieze de libertate absolută pentru a-și realiza capacitatea decizională.

Carta Europeană privind Statutul Judecătorilor în paragrafele 5.1 şi 5.2 prevede: „Încălcarea de către un judecător a uneia dintre îndatoririle expres stabilite prin statut nu poate fi sancţionată decât prin decizia, la propunerea, recomandarea sau cu acordul unui organ jurisdicţional sau unei instanţe alcătuite din cel puţin jumătate dintre judecătorii aleşi, în cadrul unei proceduri contradictorii în care judecătorul poate fi asistat pentru a-şi asigura apărarea. Gravitatea sancţiunilor aplicabile este precizată prin statut şi aplicarea acestora este supusă principiului proporţionalităţii. Decizia de aplicare a sancţiunii pronunţate de o autoritate executivă, de un organ jurisdicţional sau de o instanţă menţionată în acest alineat poate fi atacată cu recurs în faţa unei instanţe superioare cu caracter jurisdicţional” [14]. Pe de altă parte, „orice persoană trebuie să aibă posibilitatea de a adresa unui organism independent, fără un formalism excesiv, reclamaţii privind nereguli în funcţionarea justiţiei într-o anumită cauză. Acest organism poate, în cazul în care o examinare prudentă şi atentă a reclamaţiei relevă o încălcare ca cea menţionată la punctul 5.1. din partea judecătorului, să sesizeze instanţa disciplinară sau cel puţin să recomande o asemenea sesizare unei anumite autorităţi care are, potrivit statutului, competenţa de a o face” [14].

Într-o concepţie oarecum diferită, *Principiul ONU* nr. 16 acordă ***imunitate civilă judecătorilor***: „Fără a aduce vreo atingere procedurii disciplinare sau dreptului de a face apel ori de a obţine o compensaţie din partea statului, în acord cu legile naţionale, judecătorii nu vor putea fi acţionaţi în judecată civilă, pentru îndeplinire de acte abuzive sau pentru omisiuni în

exercitarea funcţiilor lor judiciare" [162]. Ceea ce, desigur, nu exclude răspunderea statului pentru erorile judiciare. În acelaşi fel, pct. 32 din *Declaraţia de la Beijing* prevede: „Fără prejudicierea vreunei proceduri disciplinare sau a vreunui drept de apel sau a unei compensaţii de la stat, în concordanţă cu dreptul intern, judecătorii trebuie să beneficieze de imunitate raportat la despăgubiri monetare, la acţiuni necorespunzătoare sau la omisiuni în exercitarea funcţiilor lor juridice" [43]. În continuare exemplificăm următoarele reglementări din domeniu: „…Judecătorii nu pot fi personal obiect al unei acţiuni civile pentru abuz sau neglijenţă în exercitarea justiţiei" (Principiul 4, pct. 1.6, Principiile de la Milano) [162]; „Când aceasta este admisă, acţiunea civilă îndreptată împotriva unui judecător, precum şi aceea în materie penală, inclusiv arestarea, trebuie efectuate în condiţii ce nu pot avea drept obiect exercitarea unei influenţe asupra activităţii judiciare a acestuia" (art. 10, Statutul universal al judecătorilor) [167]; „Carta prevede responsabilitatea pecuniară, civilă a judecătorului sau judecătoarei. Ea prevede în principiu că reparaţia pagubelor suportate nelegal urmare unei decizii sau comportamentului unui judecător sau unei judecătoare în exercitarea funcţiei lor este asigurată de Stat. Asta înseamnă că Statul, în raport cu victima este în toate ipotezele garantul reparării prejudiciului. Carta prevede totodată că dacă prejudiciul pe care Statul l-a garantat este rezultatul unei necunoaşteri grave şi nescuzabile de către judecător sau judecătoare a regulilor conform căreia îşi exercită funcţia, statutul poate oferi Statului posibilitatea de a cere, într-o limită stabilită de statut, recuperarea reparaţiilor pe calea unei acţiuni jurisdicţionale. Condiţia unei greşeli grave şi nescuzabile, caracterul jurisdicţional al acţiunii de recuperare trebuie să constituie garanţii semnificative pentru evitarea unei eventuale deturnări a procedurii. O garanţie suplimentară o constituie acordul prealabil pe care instanţa prevăzută la pct. 1.3 trebuie să-l dea pentru sesizarea jurisdicţiei competente" (Principiul 5, pct. 5.2, Carta Europeană a Statutului Judecătorilor) [14]. O problemă de actualitate sporită apare fenomenul răspunderii juridice a magistratului în contextul integrării europene a Republicii Moldova. O abordare pripită și uniformă a aspectelor răspunderii juridice civile a magistratului, fără a efectua o delimitare clară și argumentată a acestora, poate afecta esențial independența justiției și capacitatea ei decizională prin adoptarea unor norme în domeniu. Din perspectiva cetățeanului este important ca consecinţele actelor de corupţie să poată fi înlăturate**.**

Prisma acestor abordări stabilește perspective de reglementare mai eficiente pentru statutul magistratului. La fel, cercetarea în domeniu conturează perspective clare de delimitare a răspunderii juridice a statului de răspunderea juridică a magistratului în situații de comitere a unor ilegalități judiciare. Studiind noul proiect de lege cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorului [81] ce urmează a fi adoptat, menționăm că acesta poate fi obiectul unui studiu aparte, deoarece el nu vizează formele răspunderii juridice a magistratului. O determinare clară

anterioară a formelor răspunderii juridice a magistratului ar optimiza, probabil, conținutul acestui proiect. Utilitatea praxiologică a cercetării rămâne însă actuală, chiar numai din perspectiva modernizării permanente a statutului magistratului.

Vorbind despre răspunderea juridică a magistratului, este necesar de menționat o delimitare esențială în domeniu atât pentru valoarea socială a justiției, cât și pentru perspectivele de utilizare a diferitor tehnici de reglementare juridică în domeniu. Astfel, vorbim despre răspunderea juridică generală, în cadrul căreia un subiect al raportului juridic de răspundere juridică deține și statutul de magistrat. La prima situație, din partea noastră s-ar contura un exces de interpretare, totuși, insistăm la o atenție deosebită asupra acestor procese de natură civilă, penală, contravențională etc., care, pe de o parte, conturează imaginea socială a justiției, iar pe de altă parte, vorbește despre portretul psihologic al magistratului și despre eventualele riscuri profesionale ale unor magistrați concreți. În context, ar fi oportună o evidență, monitorizare detaliată și discretă a acestor categorii de cauze din partea Inspecției Judiciare, competență ce ar urma să fie stabilită prin normă legală.

În a doua situație, vorbim despre răspunderea juridică specială, în cadrul căreia magistratul-judecător sau magistratul-procuror se prezintă ca posibili subiecți de răspundere juridică ce rezultă dintr-o îndeplinire necorespunzătoare a competențelor de serviciu. Raportul juridic în cauză este determinat în totalitate de statutul juridic special al magistratului și prezintă un interes deosebit prin caracteristica sistemului de drepturi subiective, obligațiuni juridice și garanții juridice destinate pentru a asigura uniformitatea și echilibrul dintre primele două componente ale statutului vizat.

Magistratul, în calitate de subiect al răspunderii juridice, prezintă un interes deosebit pentru societatea contemporană, iar respectarea legalității în domeniu apare drept un model elocvent pentru societate cu referință la valoarea fenomenului juridic și a încrederii în justiție. Precizăm, răspunderea juridică a magistratului nu se finisează cu răspunderea disciplinară. Ultima poate surveni numai în situația unor încălcări ale obligațiunilor de serviciu. În situația magistraților, și a unor obligațiuni juridice ce se răsfrâng în afara orelor de serviciu, cum ar fi „respectarea imaginii justiției”. Opinia socială și reglementările în domeniu sunt axate mai mult pe această formă de răspundere a magistratului. Nu vorbim de limite naționale, ci de cele doctrinare. Este general acceptat ca răspunderea contravențională a magistratului să fie stabilită de anumite garanții, orientate spre preîntâmpinarea afectării independenței magistratului în manifestarea capacității decizional-profesionale. Aceste garanții pot fi exprimate ori prin prezența imunității magistratului la răspunderea contravențională, ori prin stabilirea unor reglementări juridice speciale, prin prezența și respectarea cărora ar determina o imposibilitate

de falsificare eventuală a circumstanțelor ce ar cauza tragerea la răspunderea contravențională a magistratului.

În situația răspunderii penale a magistraților, vorbim despre un ansamblu de reglementări-componențe de infracțiune în care subiectul ar putea fi magistratul-judecător sau magistratul-procuror. Este regretabil faptul că în acest domeniu nu este efectuată o delimitare între magistrați și funcționarii publici. Opinăm că câmpul juridic de răspundere penală a magistratului trebuie să fie mai larg, normele-garanții ce reglementează procedura de probare trebuie să fie mai exacte și respectate mai strict de către organele competente în domeniu. Vorbim despre acele limite tradiționale reflectate în legislația națională cum ar fi traficul de influență, coruperea ș.a. Un interes deosebit prezintă altfel de infracțiuni, cum ar fi greșeala intenționată sau neglijența evidentă. Având în vedere că acest fenomen afectează justiția națională nu mai puțin, chiar posibil mult mai profund ca fenomenul corupției, devine stringent necesară detalierea elementelor componente, a laturii obiective și a celei subiective a infracțiunii descrise anterior. Anume acestea și sunt manifestările speciale în domeniul răspunderii penale a magistratului-judecător și a magistratului-procuror.

Mecanismul răspunderii juridice civile este reglementată, în opinie, destul de suficient în normele internaționale și în normele naționale ale altor state, fapt care, în prezența unei voințe politice, ar duce la reglementarea clară a acestui domeniu. Judecătorii nu pot fi atrași la răspundere juridică civilă, deoarece statutul juridic este completat cu imunitate. Reglementările internaționale din domeniu clar stabilesc că răspunderea juridică civilă a magistratului poate exista numai în condițiile când aceasta este anticipată de o răspundere penală și de un mecanism special național. La fel, la nivel național, există reglementări [114] ce stabilesc răspunderea juridică a statului pentru abaterile în domeniu din partea organelor statului, aici fiind incadrate și acțiunile magistraților-procurori și acțiunile magistraților-judecători. Însă în aceste condiții subiectul raportului juridic de răspundere juridică civilă se prezintă statul și nu magistrații, acțiunile cărora servesc drept temei pentru apariția acestui raport juridic de răspundere juridică.

3.6. Concluzii la Capitolul 3

Compartimentul respectiv al lucrării este dedicat statutului magistratului, caracteristicii lui și principiilor fundamentale ce-l determină, elementelor sale determinatorii. Astfel, în procesul de cercetare s-a ajuns la următoarele concluzii:

1. Constatăm formarea statutului magistratului dintr-un ansamblu de drepturi subiective, obligațiuni și garanții juridice entitatea cărora nu prezintă un scop în sine, fiind orientată spre asigurarea unei activități profesionale eficiente, calitative și legale a judecătorului și procurorului. Elementele statutare menționate, fiind reflectate în legi speciale, conturează anume obiectul de reglementare juridică și se afirmă prin norme juridice - garanții suplimentare ale statutului magistratului.

2. Structural, statutul magistratului este format dintr-un sistem logic de drepturi subiective și obligațiuni juridice ghidate și coroborate minuțios de ansamblul respectiv de garanții juridice. Esențial, statutul magistratului prezintă în sine un ansamblu de drepturi subiective și obligațiuni juridice ce determină competența subiectului în manifestarea sa de magistrat, dar și comportamentul său, atât în cadrul, cât și în afara acestei competențe. Formal, statutul magistratului este determinat printr-un ansamblu de norme de natură juridică, de o forță juridică ierarhizată, care exemplifică acele drepturi subiective și obligațiuni juridice (atribuite magistratului) ce-i exemplifică esența magistratului.

3. Pluralitatea elementelor structurale ale statutului magistratului, diversitatea acestora în dependență de apartenența la un sistem juridic sau altul permite identificarea unor principii esențiale care își găsesc reflectare în principiile fundamentale ale justiției contemporane. Astfel, cerințele-principii de neutralitate, independență și integritate, caracteristice justiției contemporane, sunt reflectate în principiile ce caracterizează justiția, și anume imparțialitatea, independența și integritatea magistratului. Transparența și obiectivitatea accesului în profesie și a promovării în cariera de magistrat determină în mod direct independența și imparțialitatea magistratului în perspectiva exercitării obligațiunilor profesionale.

4. Un proces de reformă fundamentală a justiției contemporane în condițiile realității juridice naționale include atât necesitatea unor reevaluări normativ-juridice ce vizează fenomenul justiției naționale, cât și statutul magistratului național. Modernizarea în exclusivitate a statutului judecătorului și a domeniului normativ-juridic al fenomenului justiției vor da numai rezultate superficiale, or, statutul magistratului-procuror apare drept factor determinant pentru eficiența și calitatea justiției în general și a justiției penale în special.

5. Statutul unic al magistratului asigură o abordare normativ-juridică comună pentru judecători și procurori, orientată spre monitorizarea integrității și imparțialității și verificarea independenței reprezentanților acestor profesii. Utilizarea eficientă a sistemelor informațional-

juridice, cu care se operează în procesul de realizare a justiției în condițiile provocărilor contemporaneității, poate aduce contribuții esențiale în transparența promovării statutului magistratului.

6. Pentru identificarea unui statut al magistratului de o calitate și eficiență sporită, apare necesitatea evidențierii unor etape clare, caracteristice procesului de afirmare a statutului magistratului, ce determină etapele de debut și realizare a acestui statut. Fiecare dintre aceste etape este corelată cu anumite principii determinante ale statutului magistratului. Astfel, instruirea profesională și integritatea magistratului apar drept elemente esențiale, de influență reciprocă. Instruirea în cadrul Institutului Național al Justiției urmează a fi considerată o etapă incipientă a statutului magistratului și verificările de integritate urmează a fi efectuate la începutul acestei etape, astfel bugetul statului nu va fi afectat în situația instruirii unei persoane a cărei integritate este afectată. Or, integritatea, fiind formată din demnitate și onoare, nu poate fi realizată dacă măcar unul dintre componentele menționate este imperfect. Accesul în profesie și promovarea în carieră le menționăm drept etape ulterioare de formare a statutului magistratului ce interacționează în mod direct cu elementele statutare - independența și imparțialitatea magistratului.

7. Sistemul de drepturi subiective și răspunderea juridică a magistratului sunt acele elemente materiale ale statutului magistratului ce completează elementele formale de structură enumerate anterior. În lucrare, fiind evidențiate cele mai esențiale drepturi ale magistraților, cum ar fi: dreptul la o remunerare salarială, dreptul la protecție, dreptul la pensie, drepturile la libertate de exprimare şi asociere, se identifică o corelare interacțională între ele. Este important de a efectua o delimitare clară dintre drepturile subiective - în calitate de elemente structurale ale statutului magistratului, și drepturile procesuale ale magistratului, stabilite de legislația procedurală. Legătura dintre acestea este asigurată prin intermediul principiilor ce determină esența statutului magistratului contemporan - a independenței, a imparțialității și a integrității.

8. Aflându-se într-o interacțiune evidentă cu drepturile subiective, afirmăm că răspunderea juridică a magistratului, inspirată de principiile ce caracterizează statutul în cauză în aplicarea ei individuală, evidențiază mai multe forme. Efectuând o precizare clară a formelor răspunderii magistratului în răspundere disciplinară, penală, administrativă, civilă și deontologică, în lucrare am depistat necesitatea unei delimitării între răspunderea penală și răspunderea disciplinară, determinată de gravitatea faptei și de latura subiectivă a faptei, exprimată prin gravă neglijență și eroare gravă, fapta ilicită intenționată fiind atribuită răspunderii penale. Menționăm drept caracteristică esențială a răspunderii juridice civile a magistratului imunitatea profesională în domeniu, aceasta fiind în coraport cu răspunderea penală calificată prin grava neglijență sau eroarea gravă.

9. Investigațiile doctrinare ne determină a efectua o delimitare între răspunderea magistratului și răspunderea statului pentru erorile comise prin acțiunile magistratului și fiind exemplificate prin răspunderea materială față de victimele acestor ilegalități. Chiar și în aceste condiții este efectuată o evidențiere clară între răspunderea civilă a magistratului și răspunderea materială a statului față de victimile erorilor din justiție.

CONCLUZII ŞI RECOMANDĂRI GENERALE

Concluziile studiului în cauză, ce au determinat ***problema ştiinţifică importantă soluţionată în domeniul respectiv***, identificată la etapele incipiente de elaborare a lucrării, şi care constă *în determinarea statutului magistratului prin analiza principiilor și elementelor de structură și conținut, fapt ce orientează interacțiunea eficientă a acestuia cu fenomenul justiției, permițând o responsabilizare a magistratului față de societate și a statului față de justiție și societate în procesul de modernizare legislativă și realizare normativ-juridică,* reflectă rezultatele obţinute, avantajele şi valoarea elaborărilor propuse, impactul lor în dezvoltarea ştiinţei, culturii sociale și juridice ale societății. Prin stabilirea statutului magistratului se exemplifică elementele de structură și conținut esențiale caracteristice acestui statut, a principiilor ce-i determină integrarea lui firească în arealul justiției contemporane - mediu de existență a statutului magistratului. Manifestarea aspectuală a fenomenului justiției permite fundamentarea doctrinară a unor pluralități de piste de cercetare în cadrul acestei probleme supuse cercetării și soluționate, valoarea praxiologică şi complexitatea cărora contribuie la perfecționarea fenomenului justiției în realitatea sociojuridică democratică. Constatarea în lucrare a unei probleme științifice importante, propuse pentru soluționare în cadrul cercetării juridice naționale, creează anumite dificultăți de determinare a caracterului concret al acestor rezultate științifice, cum ar fi în situația soluționării unor probleme științifice, aplicative, de importanță majoră. Îndeosebi fenomenul se accentuează în situația științei Teoria Generală a Statului și Dreptului, caracterul specific fiind determinat prin generalitatea și complexitatea obiectului de studiu. Totuși, considerăm că cercetarea efectuată ne permite formarea unui sistem de concluzii și recomandări, natura teoretică și practică a căruia confirmă complexitatea și oportunitatea studiului în cauză:

1. Într-un proces de sinteză şi analiză a multiplelor şi variatelor surse din domeniu, cu referinţă la statutul magistratului și manifestarea sa în arealul justiției, constatăm prezenţa unui sistem impunător de elaborări doctrinare atât în plan naţional, cât şi în plan internaţional. [155] Retrospectiva evenimentelor juridice, caracteristice Republicii Moldova, lucrările în domeniul supus cercetării ne demonstrează o evoluție consecventă a statutului magistratului atât în expresie cantitativă, cât și în expresie calitativă. [140] Un studiu complex de natură teoretico-practică ce ar reflecta caracterul interacţional al justiției și magistratului, a căror valoare s-ar evidenția pe deplin într-o manifestare dinamică și reciprocă, nu există.

2. În rezultatul cercetărilor efectuate, accentuăm oportunitatea efectuării investigațiilor științifico-practice orientate spre caracteristica accepțiunilor justiției. Anume caracterul complex al justiției contemporane ne permite să evidențiem rolul ei axiologic în formarea puterii de stat

și a structurii trihotomice a aparatului de stat în complexitatea sa. Astfel, în calitate de funcție jurisdicțională a statului și în calitate de serviciu public [152], care se prezintă drept o materializare a acestei funcții statale și în calitate de sistem de instanțe, ce-i asigură o funcționalitate reală, justiția își exprimă esența sa accepțională. [154]

3. Caracteristica justiției prin analiza principalelor sale accepțiuni ne orientează spre o sintetizare logică a principiilor ce-i sunt caracteristice. Concluzionăm interacțiunea reciprocă a principiilor independenței, integrității și neutralității în determinarea naturii și esenței justiției contemporane. [140] Independența justiției presupune o capacitate decizională absolut autonomă, atât la nivel de sistem, cât și la nivel de instanță. Integritatea prezumă prezența unui respect și a unei încrederi sociale rezultate din comportamentul social manifestat, în cazul nostru - al comportamentului funcțional al justiției. Neutralitatea prezumă atât o autonomizare organizațională și funcțională, cât și o neimplicare și abstractizare de la lupta pentru putere în orice formă de manifestare ce o caracterizează.[153]

4. Principiile ce caracterizează justiția în manifestarea sa multiaccepțională ne permit a contura arealul de manifestare a justiției și a determina în interiorul acestuia valoarea reală a statutului magistratului. Astfel menționăm principiile fundamentale ale statutului magistratului-judecător și magistratului-procuror: principiul independenței, principiul integrității și principiul imparțialității. Devine evidentă determinarea elementelor de structură a statutului magistratului. Fiind perceput drept o continuitate a fenomenului justiției, statutul în cauză este prezentat structural nu numai prin drepturi sociale și obligațiuni juridice, inspirate din principiile caracteristice, ci și prin depășirea acestor elemente de structură, fiind asigurate printr-un sistem de garanții datorită axiologiei naturii sociale a acestuia. Se impune o abordare unică a statutului magistratului-judecător și magistratului-procuror, în scopul asigurării uniforme a calității și eficienței justiției. [140]

5. Etapele de manifestare a statutului magistratului sunt determinate de principiile care stau la baza acestui statut și se află într-o interacțiune permanentă. Putem afirma că independența, imparțialitatea și integritatea magistratului depind de criteriile transparente și obiective de acceptare, de promovare în carieră, în rezultat structurile de autoadministrare a justiției ocupând un rol determinator în formarea statutului magistratului. [140] Menționăm faptul oportunității includerii instruirii profesional-juridice în statutul magistratului, inițierea în carieră fiind o etapă ulterioară. Testul de integritate urmează a fi realizat în două etape: prima - la acceptarea în cadrul instruirii profesional-juridice, a doua - la acceptarea nemijlocită în carieră. Propunem elaborarea și implementarea de metodologii distincte în cazul evaluării și selecției magistratului în scopul promovării în carieră şi în funcţie managerială în Magistratură, ce poartă un caracter diferit. [153]

6. Normele juridice, orientate spre conturarea statutului magistratului, se referă și la reglementarea detaliată a răspunderii magistratului. Anume prin identificarea statutului magistratului se stabilesc formele și limitele răspunderii juridice a magistratului pentru ilegalitățile comise. Se efectuează o delimitare clară dintre anumite forme ale răspunderii juridice a magistratului, cum ar fi răspunderea disciplinară și răspunderea penală, în dependență de latura subiectivă a faptei și în dependență de consecințele ce survin. [141] Utilizarea eficientă a bazelor de date ar permite o abordare corectă și echidistantă a situațiilor de răspundere și integritate a magistraților, capacitatea decizională în domeniu urmând a fi atribuită Consiliului Superior al Magistraturii, cu contribuția de competență a Colegiului Disciplinar și a Inspecției Judiciare. [156]

7. Determinarea statutului magistratului în arealul justiției evidențiază o clară delimitare a condițiilor și formelor de răspundere a justiției și a magistratului pentru daunele cauzate în procesul de aplicare cazuală a normelor juridice. Pornind de la realizarea doctrinară [154], ce afirmă că justiția este un monopol al statului, de la care există doar derogarea parțială în persoana arbitrilor, derogare care doar fortifică caracterul monopolist al statului în domeniul justiției [151], menționăm ca o consecință logică faptul că pentru toate daunele materiale și morale comise de justiție poartă răspundere statul. Răspunderea materială a magistratului pentru faptele realizate în procesul de activitate profesională care au determinat daune materiale poate exista numai în condițiile de constatare a relei-voințe sau a gravei-neglijențe a magistratului la emiterea unui act de justiție ce a cauzat aceste daune. Statul își poate rezerva dreptul de a iniția o acțiune civilă de regres deplină sau parțială împotriva fostului magistrat condamnat printr-o sentință definitivă. În alte situații vorbim de o imunitate a răspunderii civile a magistratului.[141]

Lucrarea în cauză poate fi percepută drept suport inițial în cercetarea de perspectivă a fenomenului justiției și statutului magistratului, fenomene cu referință la care interesul științific persistă în realitatea națională. Într-o perspectivă de cercetare, evidențiem următoarele ***recomandări*** *orientate spre evidenţierea problemelor ştiinţifice de cercetare în virtutea şi domeniul problemei ştiinţifice soluţionate, specifice Teoriei Generale a Dreptului, cu reflectarea ulterioară în alte ramuri ale ştiinţei juridice*, elucidând astfel caracterul complex al lucrării:

1. Știința juridică ar cunoaște o evoluție esențială prin acceptarea unei noi etape în cercetarea statutului magistratului și a manifestării acestuia în limitele determinate de fenomenul justiției contemporane. Astfel, un interes științific ar prezenta detalierea sistemului de drepturi subiective și obligațiuni juridice caracteristice magistratului-judecător și magistratului-procuror, cât și modalitățile practice de asigurare a realizării drepturilor subiective

și a garanțiilor normativ-juridice ale magistratului în condițiile de criză economică a statului contemporan. Accentuăm oportunitatea abordării problemelor menționate atât în cadrul Teoriei Generale a Statului și Dreptului, cât și în cadrul altor științe juridice.

2. Elaborarea conceptuală a statutului magistratului în lucrarea respectivă impune piste de cercetare a fenomenului în cauză din perspectiva structurii, modului de formare și funcționării instituțiilor de autoadministrare a justiției, inclusiv funcționarea Consiliului Superior al Magistraturii și gestionarea activității Colegiilor de Evaluare, de Selecție și Disciplinar și activității Inspecției Judiciare. La fel, se impune o cercetare detaliată și o reglementare normativ-juridică de interacțiune a Consiliului Superior al Magistraturii cu alte organe de drept ale statului în procesul de răspundere juridică a magistratului.

3. Se solicită modificări legislative, prin completarea legilor corespunzătoare ce ar determina competența de apărare a reputației profesionale a magistratului-judecător și a magistratului-procuror, atribuită Consiliului Superior al Magistraturii și Consiliului Superior al Procurorilor.

4. În scopul fortificării imaginii justiției și a eficientizării statutului magistratului intervenim cu inițiativa publicării datelor statistice referitoare la proprietățile, modalitățile de obținere a dreptului de proprietate și de gestionare a acestor proprietăți ale magistratului, fenomen ce ar evita afectarea imaginii justiției și respectarea integrității magistratului. Domeniul de cercetare la recomandarea în cauză poate avea o varietate pronunțată, dar de perspectivă în abordare prin prisma Teoriei Generale a Dreptului; poate servi drept suport substanțial pentru cercetările din domeniul științelor ramurale: a dreptului civil, a dreptului financiar, și a dreptului fiscal etc.

5. Urmează o detaliere de cercetare a formelor răspunderii juridice a magistratului-judecător și a magistratului-procuror, interacțiunea dintre aceste forme în scopul asigurării continuității raportului de răspundere juridică. Această cercetare trebuie să aibă un caracter autonom și complex în cadrul Teoriei Generale a Dreptului și a altor ramuri ale științei juridice.

BIBLIOGRAFIE:

Surse în limba română, engleză, franceză, spaniolă și germană

1. Aramă Elena. Statul de drept şi puterea discreţionară a judecătorului. În: Edificarea statului de drept: Materialele conferinţei ştiinţifico-practice, Chişinău, 26-27 septembrie 2003. Chişinău: Bons Office, 2003, p.291.
2. Avizul 3 al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) privind principiile şi reglementările care domină imperativele profesionale care se aplică judecătorilor şi în mod special deontologia, comportamentele incompatibile şi imparţialitatea, parag. 5.3 şi 5.4.
3. Avornic Gheorghe, Lupu Gheorghe. Teoria generală a dreptului. Chișinău: Lumina, 1997. 280 p.
4. Avornic Gheorghe. Teoria generală a dreptului. Chişinău: Editura Cartier, 2004. 653 p.
5. Baltag Dumitru. Idealul social de justiţie. În: Edificarea statului de drept: Materialele conferinţei ştiinţifico-practice, Chişinău, 26-27 septembrie 2003. Chişinău: Bons Office, 2003, p. 109-114.
6. Baltag Dumitru. Teoria răspunderii şi responsabilităţii juridice. Chișinău: Tipografia Centrală, 2007. 440 p.
7. Bădescu Mihai. Concepte fundamentale în teoria dreptului. Bucureşti: V.I.S.PRINT, 2003. 202 p.
8. Belei Elena, Borş Ana. Drept Procesual Civil. Partea Generală. Chișinău: Cartea Juridică, 2014. 312 p.
9. Bilanțul unui an de activitate la Curtea Supremă de Justiție. http://despre.csj.md/index.php/despre-curtea-suprema-de-justitie/mass-media-si-relatiile-cu-publicul/43-bilantul-unui-an-de-activitate-la-curtea-suprema-de-justitie (vizitat 03.11.2014).
10. Briciu Traian Cornel. Instituții judiciare: principiile de organizare a justiției: magistratura, avocatura. București: C.H.Beck, 2012. 379 p.
11. Burdeau, G., „Traité de science politique", I-er. Paris: Librairie générale de droit et de jurisprudence, 1966. 635 p.
12. Cabrillac Remi. Introduction generale au droit. Paris: Dalloz, 1999. 483 p.
13. Căpățână Octavian. Atribuțiile instanțelor judecătorești în domeniul arbitrajului privat. În: Dreptul, 1997, nr. 9, p. 12-13.
14. Carta Europeană privind Statutul Judecătorilor, adoptată la Strasbourg în perioada 8-10 iulie 1998, www.justice.gov.md (vizitat 14.06.2014).
15. Ceterchi Ioan, Craiovan Ion. Introducere în Teoria Generală a Dreptului. București: Editura ALL, 1993. 128 p.
16. Chicu Oleg. Libertate, necesitate și răspundere. Coraportul lor cu justiția. În: Dimensiunea științifică și praxiologică a dreptului. Materialele conferinței științifice internaționale „Contribuții la

dezvoltarea doctrinară a dreptului". In honorem Elena Aramă, doctor habilitat, profesor universitar. Om emerit. Chișinău, 14-15 martie 2009. Chișinău: Bons Offices, 2009, p. 80-91.

17. Ciobanu Tatiana. Principiile deontologiei administrative - factor principal în fundamentarea funcției publice. Conferința științifică cu participare internațională consacrată aniversării a 65-a USM. Creșterea impactului cercetării și dezvoltarea capacității de inovare. Chișinău, 2011, p.322-325.
18. Cobăneanu Sergiu, Bobeico Elena, Rusu Viorel. Drept administrativ. Note de curs. Chișinău: CEP USM, 2012. 270 p.
19. Coca Georghe. Instituții de drept procesual penal. Vol. I. Partea generală. București: Wolters Kluwer, 2010. 288 p.
20. Cochinescu Nicolae. Organizarea puterii judecatorești în România. București: Lumina Lex, 1997. 439 p.
21. Cocoș Ștefan. Drept roman. Bucureşti: Lumina Lex, 1998. 433 p.
22. Codul de Procedură Civilă al Republicii Moldova Nr.225 din 30.05.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12.06.2003, nr. 111-115.
23. Codul de Procedură Penală a Republicii Moldova Nr. 122-XV din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 07.06.2003, nr. 104-110.
24. Codul Penal al Republicii Moldova Nr. 985-XV din 18.04.2002. Republicat. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.04.2009, nr. 72-74/195.
25. Concepţia reformei judiciare şi de drept. Hotărârea Parlamentului nr. 152-XIII din 21.06.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 30.06.1994, nr. 6/49.
26. Constituţia Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr. 1.
27. Constituţia Statelor Unite ale Americii. Bucureşti: ALL Beck, 2002, p. 22-23.
28. Convenţia Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor Fundamentale. www.icj-cij.org/homepage/index.php?p1= o&lang=eng.(vizitat 06.04.2014).
29. Costachi Gheorghe, Guceac Ion. Fenomenul constituționalismului în evoluția Republicii Moldova spre un stat de drept. Chișinău: Tipografia Centrală, 2003. 344 p.
30. Costachi Gheorghe. Controlul constituționalității legilor și respectarea drepturilor omului. În: Revista de studii și cercetări juridice, 2012, nr. 1-2, p. 58-61.
31. Costin M., Deleanu S. Dreptul comerțului internațional. Cluj-Napoca: Sfera juridică, 2008. 692 p.
32. Cotovanu Paula-Andrada, Dănileț Cristian. Remunerarea magistraților - condiție a independenței justiției. http://cristidanilet.ro/docs/remunerare%20magistrati.doc (vizitat 03.11.14)
33. Craiovan Ion. Istrate Monica. Ipostazele justiției. București: Universul Juridic, 2012. 296 p.
34. Craiovan Ion. Un posibil ghid pentru cercetarea științifică în domeniul dreptului. București: Pro Universitaria, 2013, p.167-169.

35. Crețu Vasile. Principiul și criteriile privind diferențierea organelor judiciare de celelalte organe ale statului. Coraportul justiției cu alte funcții statale în Republica Moldova. În: Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova. Facultatea de drept. 1999, nr.4, p.26-41.
36. Danileț Cristian. Independența justiției în statul de drept (I). Standardele de independență structurală. www.cristidanilet.ro (vizitat 10.03.2014)
37. Dănileț Cristian. Siguranța financiară a judecatorilor. http://cristidanilet.wordpress.com/2009/01/25/siguranta-financiara-a-judecatorilor/ (vizitat 17.10.2014)
38. Dănileț Cristian. Independența justiției în statul de drept (II). Standarde de independență personală. www.cristidanilet.ro.
39. Deaconu Ștefan. Instituții politice. București: Beck, 2012. 396 p.
40. Déclaration des droits de l'homme et citoyen du 26 août 1789. Les Constitutions de l'Europe des douze. Textes rassemblés et presentés par Henri Oberdoff. Paris: la Documentation Française, 1992, p. 143-145.
41. Declarația cu privire la Suveranitate. Hotărîrea Parlamentului Republicii Moldova. Nr. 148-XII din 23 iunie 1990. În: Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului RSS Moldova, 1990, nr. 8.
42. Declarația de Independență a Republicii Moldova. Legea Nr. 691-XII din 27.08.1991. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1991, nr. 11-12/103.
43. Declarația de la Beijing cu privire la principiile de independență a justiției în Regiunea LAWASIA, adoptată la 19 august 1995. www.csm1909.ro (vizitat 17.03.2014).
44. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la 10 decembrie 1948 de Adunarea Generală a O.N.U., www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR.../rum.pdf (vizitat 02.09.2014).
45. Decretul cu privire la puterea de stat. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova Nr. 201-XII din 27.07.1990. În: Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului RSSM, Chișinău, 1990, nr. 8.
46. Deleanu Ion. Drept constituțional și instituții politice. Tratat. V. I. București: Europa Nova, 1996. 333 p.
47. Dialog cu dr. Valeriu M. Ciuca despre reabilitarea judecătorului și rolul lui în construcția noii culturi juridice europene, plasat 13 iulie 2010/ www.danstoica.ro/?tag=justitie (vizitat 17.12.2014).
48. Dialog cu judecătorii Adrian Neacșu, Cristian Dănileț și Horațius Dumbravă despre proiectul lor comun la alegerea pentru Consiliul Superior al Magistraturii, plasat 30 iunie 2010 / www.danstoica.ro/?tag=justitie (vizitat 08.05.2014).
49. Dicționar Explicativ al Limbii Române. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan". București: Univers Enciclopedic, 1996. 1220 p.
50. Dicționarul Explicativ al Limbii Române. București: Univers enciclopedic, 1996. 1387 p.
51. Dolea Igor, Zaharia Victor. Securitatea personală în mediul penitenciar. Chișinău: Cartea Juridică, 2012. 96 p.

52. Drăganu Tudor. Introducere în teoria şi practica statului de drept. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1992. 222 p.
53. Ghernaja Geta Cristina. Responsabilitatea și răspunderea judecătorilor în exercitarea justiției. Autoreferatul tezei de doctor în drept. Chișinău, 2011. 35 p.
54. Gicquel J., Gicquel J.-E. Droit constitutionnel et institutions politiques. Paris: Montchrestien, Coll. Domat Droit public, 23e édition, 2009. 792 p.
55. Guceac Ion. Forme și condiții de exercitare a democrației în statul de drept. În: Edificarea statului de drept: Materialele conferinţei ştiinţifico-practice, Chişinău, 26-27 septembrie 2003. Chişinău: Bons Office, 2003, p. 103-108.
56. Guceac Ion. Liberul acces la justiție în legislația națională și prevederile convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. În: Academos, 2011, nr.2, p. 42-57.
57. Guerra L. Lopez. Genèse et rôle du pouvoir judiciaire. În: Les Conseils supérieurs de la magistrature en Europe. Thierry-Serge Renoux (sous la dir. de). Paris: La Documentation française, 2000. 320 p.
58. Hotărârea Explicativă a Curții Constituționale privind modul de executare a Hotărârii Curţii Constituţionale nr. 27 din 20 decembrie 2011 privind controlul constituţionalităţii unor legi de modificare a condiţiilor de asigurare cu pensii şi alte plăţi sociale pentru unele categorii de salariaţi. Nr.34 din 11.10.2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 31.12.2013, nr. 312-314, art. nr. 52. Hotărârea Curţii Constituţionale privind controlul constituţionalităţii unor legi de modificare a condiţiilor de asigurare cu pensii şi alte plăţi sociale pentru unele categorii de salariaţi. Nr.27 din 20.12.2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 06.01.2012, nr. 1-6/1.
59. Hotărârea CCM pentru interpretarea articolului 135 alin. (1) lit. a) şi g) din Constituţia Republicii Moldova. Nr. 2 din 09.02.2016. (excepția de neconstituționalitate). http://constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=556&l=ro (vizitat 19.02.2016).
60. http://ajm.md/public/ (vizitat 01.09.2014).
61. http://benchea.com/evolutia-dreptului-comercial.html">Evolutia dreptului comercial(vizitat 16.07.2014).
62. http://dexonline.ro/definitie/demnitate (vizitat 24.02.2014).
63. http://dexonline.ro/definitie/garan%C8%9Bie (vizitat 25.02.2014).
64. http://dexonline.ro/definitie/onoare (vizitat 22.03.2014).
65. http://drepturi.md/ru/node/219#sthash.tQxznlPw.dpuf (vizitat 01.07.2014).
66. http://eurojust.ro/(vizitat 21.10.2014).
67. http://www.121.ro/cariera-si-finante/arbitrajul-7462?page=3 (vizitat 17.03.2013).
68. http://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-2666&tn=1&p=20140712&vd=#atrescientosuno (vizitat 10.01.2015).
69. http://www.conseil-superieur-magistrature.fr/textes (vizitat 16.09.2014).

70. http://www.contributors.ro/cultura/arc-peste-timp-de-la-justi%C8%9Bia-de-acum-10-ani-la-justi%C8%9Bia-de-peste-10-ani/vizitat (01.12.2014).
71. http://www.dictio.ro/dex/ Dicționar universal al limbii române, ediția a VI-a, 1929.
72. http://www.dictio.ro/dex/ Dicționarul limbii românești, 1939.
73. http://www.dictio.ro/dex/ Dicționarul explicativ al limbii române, ediția a II-a, 1998.
74. http://www.dictio.ro/dex/ Marele dicționar de neologisme, 2000.
75. http://www.dreptonline.ro/dictionar_juridic/termen_juridic.php?cuvant=Arbitraj(vizitat 26.05.2014).
76. http://www.drepturicivile.com/despre-noi/(vizitat 14.09.2014).
77. http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf (vizitat 15.10.2014).
78. http://www.hcoj.gov.ge/files/pdf%20files/CCJE(2003)OP4_en-Trainings.pdf(vizitat 16.09.2014).
79. http://www.magistrati.ro/s797-magistratii-despre-constitutia-revizuita-judecator-norel-popescu-din-perspectiva.html (vizitat 15.01.2015).
80. http://www.parlament.md/Actualitate/Noutati/tabid/89/NewsId/1142/Page/1/language/en-US/Default.aspx (vizitat 01.07.2014).
81. http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/%C3%8Enregistrate/tabid/61/Default.aspx (vizitat 01.07.2014).
82. http://www.romanianlawoffice.com/curtea-arbitraj-comercial-international.htm(vizitat 17.02.2013).
83. http://www.unodc.org/pdf/crime/corruption/judicial_group/Bangalore_principles.pdf(vizitat 17.10.2014).
84. Humă Ioan. Descrieri și așteptări în orizontul cunoașterii juridice. Iași: Tipo Moldova, 2013. 151 p.
85. Ionescu Steluța. Justiție și jurisprudență în statul de drept. București: Universul Juridic, 2008. 368 p.
86. Jecev Ion. Unele aspecte ale teoriei separației puterilor în stat în opera lui Aristotel. În: Dimensiunea științifică și praxiologică a dreptului. Materialele conferinței științifice internaționale „Contribuții la dezvoltarea doctrinară a dreptului". In honorem Elena Aramă, doctor habilitat, profesor universitar. Om emerit. Chișinău, 14-15 martie 2009. Chișinău: Bons Offices, 2009, p. 187-191.
87. Kernaleguen Francis. Institutions judiciaires. Deuxième édition. Paris: Litec, 1999. 464 p.
88. Lazări Constantin. Punct de vedere: Independența judecătorilor este un beneficiu al cetățenilor. http://www.timpul.md/articol/puncte-de-vedere-independenta-judecatorilor-este-un-beneficiu-al-cetatenilor-20420.html?action=print (vizitat 18.03.2014).
89. Legea contenciosului administrativ. Nr.793-XIV din 10.02.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.05.2000, nr.57- 58/375.
90. Legea cu privire la Colegiul de Calificare și atestarea judecătorilor. Nr. 949-XIII din 19.07.1996. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 20.09.1996, nr. 61-62/605. Republicată: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 08.08.2003, nr.170-172/693. Abrogată prin intrarea în vigoare a Legii

privind selecția, evaluarea performanțelor și cariera judecătorilor. Nr.154 din 05.07.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.09.2012, nr.190-192.

91. Legea cu privire la Colegiul disciplinar şi la răspunderea disciplinară a judecătorilor. Nr. 950- XIII din 19.07.96. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 20.09.1996, nr.61-62/607. Republicată: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 19.08.2003, nr. 182-185/1018. Abrogată prin intrarea în vigoare a Legii cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor. Nr. 178 din 25.07.2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 15.08.2014, nr.238-246.
92. Legea cu privire la Comisia Naţională de Integritate. Nr.180 din 19.12.2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 06.01.2012, nr. 1-6.
93. Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii. Nr. 947-XIII din 19.07.96. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 03.10.1996, nr. 64/641. Republicată: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.08.2003, nr. 186-188/752.
94. Legea cu privire la Curtea Constituţională. Nr. 317-XIII din 13.12.94. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.8/86.
95. Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiţie. Nr.789-XIII din 26.03.1996. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 30.05.1996, nr.32-33/323.
96. Legea cu privire la funcţia publică şi statutul funcţionarului public. Nr. 158-XVI din 04.07.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 23.12.2008, nr.230-232/840.
97. Legea cu privire la Guvern. Nr. 64 din 31.05.1990. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 26.09.2002, nr. 131-133.
98. Legea cu privire la Procuratură. Nr. 294-XVI din 25.12.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 17.03.2009, nr. 55-56/155.
99. Legea cu privire la Procuratură. Nr. 3 din 25.02.2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 25.03.2016, nr. 69-77. Data intrării in vigoare: 01.08.2016.
100. Legea cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor. Nr. 178 din 25.07.2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 15.08.2014, nr.238-246.
101. Legea cu privire la statutul judecătorului. Nr. 544-XIII din 20.07.95. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 26.10.1995, nr.59-60/664.
102. Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcţii de demnitate publică. Nr. 199 din 16.07.2010. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 05.10.2010, nr.194-196/637.
103. Legea cu privire la testarea integrității profesionale. Nr. 325 din 23.12.2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.02.2014, nr. 35-41.
104. Legea nr. 121/2006 pentru modificarea şi completarea Legii nr. 365/2002 privind comerţul electronic. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 403 din 10 mai 2006, dându-se textelor o nouă numerotare. Legea nr. 365/2002 a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.

483 din 5 iulie 2002 şi a mai fost modificată prin Legea nr. 161/2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenţei în exercitarea demnităţilor publice, a funcţiilor publice şi în mediul de afaceri, prevenirea şi sancţionarea corupţiei, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, din 21 aprilie 2003, nr. 279.

105. Legea (**republicată**)(*actualizată*) privind statutul judecătorilor şi procurorilor. Nr. 303 din 28 iunie 2004. *) Actualizată. În: Monitorul Oficial al României nr. 826, 13 septembrie 2005. Cu modificările şi completările aduse de: Ordonanța de urgență nr. 148 din 3 noiembrie 2005; Legea Nr. 29 din 28 februarie 2006; Ordonanța de urgență nr. 50 din 28 iunie 2006; Legea Nr. 356 din 21 iulie 2006; Decizia nr. 866 din 28 noiembrie 2006. **) Republicată în temeiul art. XII al titlului XVII din Legea Nr. 247/2005 privind reforma în domeniile proprietăţii şi justiţiei, precum şi unele măsuri adiacente. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, din 22 iulie 2005, nr. 653, dându-se textelor o noua numerotare. Legea Nr. 303/2004 a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, din 29 iunie 2004, nr. 576 şi a mai fost modificată prin Ordonanta de urgenta a Guvernului nr. 124/2004, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 1.168 din 9 decembrie 2004, aprobată cu modificări şi completări prin Legea Nr. 71/2005, publicată în Monitorul Oficial al României din 11 aprilie 2005, Partea I, nr. 300.

106. Legea pentru modificarea şi completarea unor acte legislative. Nr. 23-XVI din 14.04.2005. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 15.04.2005, nr. 59-61.

107. Legea pentru modificarea şi completarea unor acte legislative. Nr. 181 din 19.12.2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 06.01.2012, nr. 1-6.

108. Legea pentru modificarea şi completarea unor acte legislative. Nr. 153 din 15.07.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 31.08.2012, nr. 185.

109. Legea privind actele legislative. Nr. 780-XV din 27.12.2001. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.03.2002, nr. 36-38.

110. Legea privind aprobarea Strategiei de reformă a sectorului justiţiei pentru anii 2011–2016. Nr. 231 din 25.11.2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 06.01.2012, nr. 1-6.

111. Legea privind Institutul Naţional al Justiţiei. Nr. 152-XVI din 08.06.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr. 102-105/484.

112. Legea privind organizarea judecătorească. Nr. 514-XIII din 06.07.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr. 58/64.

113. Legea privind pensiile de asigurări sociale de stat. Nr. 156 din 14.10.1998. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12.03.2004, nr. 42-44.

114. Legea privind repararea de către stat a prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii

judecătoreşti. Nr.87 din 21.04.2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 01.07.2011, nr.107-109/282.

115. Legea privind selecţia, evaluarea performanţelor şi cariera judecătorilor. Nr.154 din 05.07.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.09.2012, nr. 190-192.
116. Legea privind sistemul de salarizare a funcţionarilor publici. Nr.48 din 22.03.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 31.03.2012, nr.63.
117. Legea privind testarea integrității profesionale. Nr. 325 din 23.12.2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.02.2014, nr. 35-41.
118. Legea Republicii Moldova cu privire la arbitraj. Nr. 23-XVI din 22.02.08. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 20.05.2008, nr.88-89.
119. Les Constitutions de l'Europe des douze. Textes rassemblés et presentés par Henri Oberdoff. Paris: la Documentation Française, 1992, p. 127-148.
120. Leş Ioan. Sisteme judiciare comparate. Bucureşti: All Beck, 2002, p. 576.
121. Locke John. Second Treatise of Government. Statele Unite ale Americii: C.B. Macpherson, 1980. 148 p.
122. Mazilu Dumitru. Echitate şi justiţie în viaţa internaţională. Bucureşti: Editura politică, 1979. p. 186.
123. Montesquieu Ch., Despre Spiritul Legilor. Bucureşti: Editura ştiinţifică, 1964. 448 p.
124. Moraru Elena. Răspunderea juridică a statului în dreptul intern. Autoreferatul tezei de doctor în drept. Chişinău, 2014. 31 p.
125. Neacşu Adrian. Pensia de serviciu nu poate fi o plasă de siguranţă pentru corupţie. www.adrianneacsu.jurindex.ro (vizitat 13.12.2014).
126. Negru Andrei. The principle of justice consolidation - an immanent condition of the contemporary justice. În: Journal of Legal Studies. Year VII. Iaşi, 2012, nr. 3-4, p. 75-88.
127. Negru Andrei, Negru Boris. Reflecţii cu privire la legitimitatea Consiliului Superior al Magistraturii în contextul legislaţiei naţionale actuale şi a standardelor europene. În: Revista Naţională de Drept, 2010, nr. 1, p. 51-54.
128. Negru Andrei, Zaharia Victor. Teoria generală a dreptului şi statului în definiţii şi scheme. Note de curs. Chişinău, 2009, 179 p.
129. Negru Andrei. Aportul justiţiei în valorificarea procesului de mediere. În: Creşterea impactului cercetării şi dezvoltării capacităţii de inovare: Conferinţă ştiinţifică cu participare internaţională consacrată aniversării a 65-a a USM, 21-22 septembrie 2011. Rezumatele comunicărilor. Ştiinţe sociale. V. I. Chişinău: USM, 2011, p. 88-91.

130. Negru Andrei. Aspecte teoretice în procesul edificării statului de drept. În: Edificarea statului de drept: Materialele conferinţei ştiinţifico-practice. Chişinău, 26-27 septembrie 2003. Chişinău: Bons Office, 2003, p. 306-310.
131. Negru Andrei. Caracteristica şi valoarea reglementărilor constituţionale ce determină organizarea şi funcţionalitatea justiţiei. În contextul Legii Fundamentale a Republicii Moldova. În: Revista de Studii şi Cercetări Juridice, 2011, nr.3-4, p.138-148.
132. Negru Andrei. Cariera judecătorului în realitatea juridică naţională. Tendinţe de reglementare. În: Revista de Studii Juridice, 2010, nr. 3-4, p. 24-39.
133. Negru Andrei. Condiţii de formare a carierei magistraţilor în sistemul juridic naţional al Republicii Moldova. În: Conferinţa Internaţională Bienală, organizată de Facultatea de Drept şi Ştiinţe Administrative din cadrul Universităţii de Vest din Timişoara (29-30 octombrie 2010). Volumul ştiinţific al Facultăţii de Drept şi Ştiinţe Administrative din cadrul Universităţii de Vest din Timişoara. Bucureşti, ediţia a 8-a, 2011, nr. 1, p. 48.
134. Negru Andrei. Consolidarea justiției în statul contemporan democratic. Autoreferatul tezei de doctor habilitat în drept. Chișinău, 2013, p.9.
135. Negru Andrei. Consolidarea justiţiei în statul contemporan democratic. Chişinău: Sirius, 2012, 240 p.
136. Negru Andrei. Expunere de opinii referitoare la reglementările juridice naţionale în domeniul formării şi activităţii Colegiului disciplinar şi a răspunderii disciplinare a judecătorilor. În: Revista Naţională de Drept, 2011, nr. 1, p. 10-18.
137. Negru Andrei. Finalităţi doctrinare şi praxiologice ale justiţiei consolidate. În: Pandectele Române, 2012, nr. 12, p.78-90.
138. Negru Andrei. Identificarea statutului de autoritate a justiţiei contemporane într-un stat democratic. În: Problemele actuale ale istoriei, teoriei dreptului şi ştiinţelor administraţiei publice (1-2 octombrie 2009): Conferinţa ştiinţifică internaţională. Chişinău: ASEM, 2010, p. 35-37.
139. Negru Andrei. Independenţa personală a judecătorului în condiţiile statului de drept. În: Administrarea Publică, 2000, nr. 1, p. 52-57.
140. Negru Andrei. Novac Tatiana. Perceperi de esență și conținut al statutului magistratului. În: Revista Națională de Drept, 2014, nr. 8 p. 25-30.
141. Negru Andrei, Novac Tatiana. Formele răspunderii juridice a magistratului. În: Revista Națională de Drept, 2014, nr.9, p. 18 - 25.
142. Negru Andrei. Opinii cu privire la organizarea, abordarea metodologică şi sarcinile atestării magistraţilor. În: Sesiunea ştiinţifică: Teorii şi practici ale guvernării democratice, Chişinău, Republica Moldova, 23-24 octombrie 2010. Caietul ştiinţific al ISAM. Chişinău, 2011, nr. 4, p. 249-255.

143. Negru Andrei. Organizarea şi competenţa Consiliului Superior al Magistraturii. Noţiuni generale. Aspect comparat. În: Revista Naţională de Drept, 2007, nr. 1, p. 28-32.
144. Negru Andrei. Particularităţile ce stabilesc deosebirile dintre familiile romano-germanică şi anglo-americană. În: Revista Naţională de Drept, 2002, nr. 12, p. 17-23.
145. Negru Andrei. Procesul consolidării justiţiei - autoperfecţionarea continuă a justiţiei contemporane. În: Revista Naţională de Drept, 2012, nr. 10, p.16.
146. Negru Andrei. Valorificarea capacităţii societăţii civile în procesul de reformare a justiţiei. În: Societatea civilă în realizarea Strategiei de reformare a sectorului justiţiei 2011-2016: Conferinţa internaţională ştiinţifico-practică: 14 octombrie 2011, Chişinău. În: Revista Naţională de Drept,. Ediţie specială, 2011, nr. 10-11, p. 19-23.
147. Negru Boris, Negru Alina. Normativitatea, realitatea juridică și esența socială a dreptului în societățile contemporane. În: Administrarea publică, 2011, nr.4, p.41-49.
148. Negru Boris. Separarea și colaborarea puterilor. În: Interferențe universitare - integrare prin cercetare și inovare. Conferița științifică cu participare internațională 25-26 septembrie 2012, USM. Rezumate ale comunicărilor. În: CEP USM, 2012, p. 16-19.
149. Negu Boris. Teoria generală a dreptului şi statului. Chişinău: Bons offices, 2006. 320 p.
150. NODEX (2002) http://dexonline.ro/definitie/integritate (vizitat 17.03.2014).
151. Novac Tatiana. Arbitrul și judecătorul. Diferențieri statutare. În: Conferință Internațională științifico - practică - Arbitrajul în Republica Moldova - realizări și perspective. În: Revista Națională de Drept, 2014, nr.7, p. 75-78.
152. Novac Tatiana. Esența și axiologia răspunderii serviciului public al justiției. În: Materialele conferinței internaționale jubiliare „Rolul justiției și educației din Republica Moldova în contextul integrării europene” în honorum academicianului Valeriu Canțer. Iași: Vasiliana 98, 2015. p. 459-463.
153. Novac Tatiana. Integritatea magistratului - obiectiv esențial al unei justiții contemporane. În: Revista Națională de drept, 2014, nr. 8, p. 51-55.
154. Novac Tatiana. Justiția în expresia de serviciu public. În: Revista Națională de Drept, 2014, nr. 10, p. 60-65.
155. Novac Tatiana. Justiția și magistratul. Interacțiuni statutare. În: Закон и жизнь, 2015, nr.3, p.40-43.
156. Novac Tatiana. Perfecționarea sistemelor de date în perspectivele asigurării drepturilor profesionale ale magistraților. În: „Provocările societății contemporane. Protecția datelor cu caracter personal: O nouă provocare?”: Materialele conferinței științifice, 28 ianuarie 2014. Chișinău: CEP USM, 2014, p. 164-171.

157. Pârțac Olivia. Apărarea demnității, onoarea și reputației profesionale a persoanei în Republica Moldova. http://ijc.md/Publicatii/resurse/onoare.pdf (vizitat 22.03.2014).
158. Popa Nicolae. Teoria generală a dreptului. București: Universitatea Titu Maiorescu, 1992. 336 p.
159. Popescu T.R., Bîrsan C. Dreptul comerțului internațional. Vol. IV. București: Universitatea București, 1983. 658 p.
160. Postovan Dumitru. Autoreferatul tezei de doctor în drept. Aspecte teoretice și practice ale dreptului discreționar în activitatea organelor statale. Chișinău, 2013. 35 p.
161. Poziția A.M.R. asupra reformei în justiție - document adoptat în şedinţa Consiliului Director al A.M.R., desfăşurat la Cluj-Napoca în 13-14 decembrie 2003 şi dat publicităţii cu ocazia mesei rotunde organizate în 11.02.2004 la Bucureşti cu tema „Justiţie. Reformă. Integrare europeană. O ecuaţie pentru societatea românească. http://www.asociatia-magistratilor.ro (vizitat 17.03.2014).
162. Principii Fundamentale asupra Independenţei Sistemului Judiciar, adoptate de cel de-al şaptelea Congres al Naţiunilor Unite privind Prevenirea infracţiunilor şi tratamentul infractorilor susţinut la Milano, din 26 august până la 6 septembrie 1985 şi avizate prin Rezoluţiile 40/32 din 29 noiembrie 1985 şi 40/146 din decembrie 1985 ale Adunării Generale. Expunerea de motive.www.csm1909.ro (vizitat 16.02.2014).
163. Recomandarea nr. (94)12 a Comitetului de Miniştri către statele membre privind independenţa, eficienţa şi rolul judecătorilor. Adoptat de Comitetul de Miniştri în data de 13 octombrie 1994 la cea de-a 516-a întâlnire a secretarilor de stat. www.//docs.google.com/viever?a= v&q=cache:0NZL178dErsJ: (vizitat 16.08.2014).
164. Rhee Van C.H., The Influence of the French Code de Procédure Civile (1806) in 19th Century Europe, În: L. Cadiet & G. Canivet (eds.), De la Commémoration d'un code à l'autre: 200 ans de procédure civile en France, Paris: LexisNexis/Litec, 2006, p. 129-165.
165. Secrieru S., Staraşciuc R. Particularităţile apărării reputaţiei profesionale. În: Revista Naţională de Drept, 2001, nr. 1, p.47.
166. Starck B., Roland H., Boyer L. Introduction au droit. Paris: Litec, 2000. 649 p.
167. Statutul Universal al Judecătorilor a fost adoptat de către Consiliul Central al Asociaţiei Internaţionale a Judecătorilor în cadrul reuniunii desfăşurate la Taipei - Taiwan pe data de 17 noiembrie1999.http://www.iajuim.org/site/modules/smartsection/category.php?categoryid=48&lang =en. (vizitat 16.04.2015).
168. Tănase Alexandru. Schimbare profundă în sistemul juridic: CCM a deschis oricărui justițiabil posibilitatea de a ridica excepția de neconstituționalitate. http://www.tanase.md (vizitat 19.02.2016).
169. Weber Max, „Gesammelte Aufsaetze zur Religionsonsoziologie", 1947, p. 267, citat după Deleanu Ion. Drept constituţional şi instituţii politice. Tratat V. Bucureşti: Europa Nova, 1996, p. 63.

170. www.csm.md.
171. www.csm1909.ro.
172. www.inj.md.
173. www.procuratura.md.
174. Zaharia Victor. Accesul la justiție. Autoreferatul tezei de doctor în drept. Chișinău, 2006. 19 p.

Surse în limba rusă

175. Анисимов А.Л. Честь, достоинство, деловая репутация: гражданско-правовая защита. Москва: Норма, 1994. 375 с.
176. Аристотель. Сочинения. Том 4. Москва: Мысль, 1983, 830 с.
177. Белявский А.В. Судебная защита чести и достоинства граждан. Москва: Юридическая литература, 1966. 183 с.
178. Бойков А.Д. Третья власть в России. Очерки о правосудии законности и судебной реформе. Kalinovsky-k.narod.ru/b/boikov/part3.htm (vizitat 17.01.2015).
179. Бурдина Е.В. Органы судейского сообщества в механизме обеспечения судебной деятельности. În: Российская Юстиция, 2011, № 4, с. 45-47.
180. Гоббс Т.; Предисл. и ред.: Ческис А. Левиафан или материя, форма и власть государства церковного и гражданского. Москва: Соцэкгиз, 1936. 503 с.
181. Гучак И. Гуштюк А. Актуальные проблемы юстиции Республики Молдова в контексте европейской интеграции. În: Право и Политология, 2011, №18, с. 6-13.
182. ДоватурА.И.«Политика»Аристотеля,http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/aristot/intro.php (vizitat 19.06.2014).
183. Локк Дж. Избранные философские произведения. Том 2. Москва: Мысль, 1960. 532 с.
184. Малеина М.Н., Защита личных неимущественных прав советских граждан. Москва: Знание, 1991. 188 с.
185. Малько А. Б., Афанасьев С.Ф. Росийская судебная политика: оссобенности формирования с учетом национальных и международных аспектов. În: Государство и Право, 2014, № 7, с.19-26.
186. Малько А. В., Храмов Д.В. Судебная правовая политика: общетеоретический аспект. În: Российская Юстиция, 2012, № 1, с. 26-28.
187. Мартынчик Е.Г. Судебная власть в Молдове. Создание и функционирование. Часть первая: Историко-правовые очерки. Кишинэу: Международный Независимый Университет Молдовы, 1999. 418 с.
188. Марченко М.Н. Судебное правотворчество и судейское право. Москва: Проспект, 2008. 512 с.

189. Михайловская И.Б. Судебная власть в системе разделения властей (Судебная власть). Под ред. И.Л. Петрухина. Москва: Проспект, 2003. 720 с.

190. Негру А. Предпосылки становления правового государства. Теоретическое и практическое значение их определения. În: Закон и жизнь, 2002, № 11, с. 11-16.

191. Придворнов Н. А., Достоинство человека как основа права и демократической государственности. În: Общая теория государства и права. Академический курс в 2-х томах, том 1 (Теория государства), отв. ред.: Марченко М. Н.. Москва: Зерцало, 2000. 539 с.

192. Рене Давид. Основные правовые системы современности. Москва: Прогресс, 1988. 548 с.

193. Салимзеанова Р.Р. Независимость судебной власти как гарантия правового государства. Моногр. Казань, 2007 (kalinovsky-k.narod.ru în salimziyanova. 2007).

194. Стецовский И. И. Судебная власть. Москва: Дело, 1998. 399 с.

195. Терехин В. А. Обеспечение независимости суда - приоритетное направление судебно-правовой политики. În: Российская Юстиция, 2009, № 10, с. 6-10.

196. Терехин В. А. Проблемы повышения эффективности правосудия к судейскому корпусу; продолжение дисскусии. În: Российская Юстиция, 2012, № 8, с. 46-51.

197. Терехин В. А. Судейский иммунитет: проблемы теории, законодательства и практики. În: Российская Юстиция, 2011, № 5, с. 34-39.

198. Терехин В. А., Герасимова А.А. Современная реформа в России и развитие функций судебной власти. În: Российская Юстиция, 2011, № 10, с. 42-45.

199. Туганов И.Н. Пресекательные сроки дисциплинарной ответственности судей: проблемы и пути их решения. În: Современное право, 2011, № 3, с. 95-101.

200. Тутынина Е.Г. Цели и средства судебной политики в современной России. În: Современное право, 2011, № 12, с. 86-88.

201. Федоров С.В. Гущина Н.А. Проблемы правогого регулирования дисциплинарной ответственности судей и механизм их защиты в Российской Федерации. În: Современное право, 2012, № 1, с. 131-141.

202. Черниловский З.М. (ред.) Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран. Москва: Юридическая литература, 1984. 472 с.

203. Шабухин В. Ю. Тенденции и перспективы развития конституционно-правогого статуса российской прокуратуры и современная судебная реформа. În: Современное право, 2014, с. 36-40.

204. Эрделевский А М . Компенсация морального вреда. Москва: Форум-Инфра-М, 1996. 272 с.

Declaraţia privind asumarea răspunderii

Subsemnata, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctor sunt rezultatul propriilor cercetări şi realizări ştiinţifice. Conştientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecinţele în conformitate cu legislaţia în vigoare.

Tatiana Novac

_____

_____

CV-ul AUTORULUI

Nume, prenume, patronimic: Novac Tatiana Grigorii

Data și locul nașterii: 17.05.1979, Republica Moldova, raionul Florești, comuna Izvoare

Domiciliul: mun. Chișinău, str. C. Vîrnav, 19/4, ap.12

E-mail: tatiana.jurist@gmail.com

Studii:

1993 - 1995 - Liceul teoretic „Ion Creangă", orașul Florești

1995 - 2000 - Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Drept, licențiată în drept

2001 - 2002 - Universitatea de Stat din Moldova, master în drept

2010 - 2012 - Instituția Publică Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu", Școala de Management în Sănătate Publică, master în Managementul Sănătății Publice

Activitate profesională:

2004 - prezent - șef Departamentul Juridic, USMF „Nicolae Testemițanu",

2013 - prezent - consultant în managementul resurselor umane, departamentul Resurse Umane, USMF „Nicolae Testemițanu"

2009 - prezent - jurist - coordonator, IMSP Clinica Universitară de Asistență Medicală Primară a U.S.M.F. „Nicolae Testemițanu"

2007 - prezent - jurist - coordonator, IMSP Clinica Universitară Stomatologică a USMF „Nicolae Testemițanu",

2011 - 2013 - șef serviciu Resurse Umane, USMF „Nicolae Testemițanu"

2012 - 2013 - expert în elaborarea actelor cu privire la desfășurarea concursurilor investiționale, CIE „Moldexpo" SA

2006 - 2008 - președinte al comisiei de licitație, CIE „Moldexpo" SA

2002 - 2004 - jurist - coordonator, USMF „Nicolae Testemițanu"

2000 - 2002 - jurist - consultant, USMF „Nicolae Testemițanu"

Activitatea didactică:

2013 - prezent - lector superior, Școala de Management în Sănătate Publică, USMF „Nicolae Testemițanu"

2006 - 2013 - lector, Școala de Management în Sănătate Publică, USMF „Nicolae Testemițanu"

2002 – 2007 - lector universitar, catedra de Management și psihopedagogie, USMF „Nicolae Testemițanu"

2003 - 2005 - lector universitar, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept, catedra Teoria Generală a Dreptului

Publicaţii ştiinţifice:

1. Monografii

1.1 Nastasiu Silvia, Novac Tatiana, Șalaru Natalia, Lungu Ludmila, Șevțova Victoria, Lupașco Agafia. Arta comunicării în scris. Instrucțiune cu privire la ținerea lucrărilor de secretariat. Ediția II. Chișinău: Centrul Editorial Poligrafic „Medicina", 2005. 137 p.

1.2. Novac-Hreplenco Tatiana, Dodon Ion. Bazele legislaţiei în sistemul sănătăţii publice. Chișinău: Casa editorială poligrafică „Bons Office", 2006. 246 p.

1.3. Gramma Rodica, Dodon Ion, Novac Tatiana. Sănătatea și drepturile omului. Chișinău: Editura Tipografia Centrală, 2011. 176 p.

1.4 Gramma Rodica, Dodon Ion, Novac Tatiana. Health and Human Rights. Chișinău: Editura Tipografia Centrală, 2011. 172 p.

2. Articole publicate în reviste recenzate, categoria C

2.1 Negru Andrei. Tatiana Novac. Perceperi de esență și conținut al statutului magistratului. În: Revista Națională de Drept, 2014, nr.8, p. 25 - 30.

2.2 Tatiana Novac. Integritatea magistratului - obiectiv esențial al unei justiții contemporane. În: Revista Națională de Drept, 2014, nr.8, p. 51 - 55.

2.3 Negru Andrei. Novac Tatiana. Formele răspunderii juridice a magistratului. În: Revista Națională de Drept, 2014, nr.9, p. 18 - 25.

2.4 Novac Tatiana. Justiția în expresia de serviciu public. În: Revista Națională de Drept, 2014, nr.10, p. 60 - 65.

2.5 Novac Tatiana. Justiția și magistratul. Interacțiuni statutare. În: Закон и жизнь, 2015, p. 40-43.

2.6 Novac Tatiana, Ciobanu Tatiana. Perspectiva legalizării drogurilor în Republica Moldova. În: Analele ştiinţifice USMF, ediţia VI. Volumul II, 2005, p. 270 - 284.

2.7 Novac Tatiana, Ciobanu Tatiana. Aspecte juridice în domeniul ocrotirii sănătăţii în perioada asigurărilor medicale În: Analele ştiinţifice, USMF, ediţia VI, volumul II, 2005, p. 285 - 288.

2.8 Cernețchi O., Pojar D., Novac T., Mogoreanu N., Muravschi - Lişman A., Sadovei N., Teacă A., Sava T., Lazăr A., Cara M., Babără E. Evaluarea situației curente privind autonomia resurselor umane. În: Autonomia universitară instituțională în Republica Moldova. Chișinău: Tipografia Centrală, p. 107-146.

3. Comunicări științifice internaționale

3.1 Novac Tatiana. Esența și axiologia răspunderii serviciului public al justiției. Conferința internațională jubiliară „Rolul științei și educației din Republica Moldova în contextul integrării europene" in honorum academicianului Valeriu Canțer, Chișinău, 2015, p. 459-463.

3.2 Novac Tatiana. Arbitrul și judecătorul. Diferențieri statutare. Conferință Internațională științifico - practică „Arbitrajul în Republica Moldova - realizări și perspective”, Chișinău, 2014. În: Revista Națională de Drept, 2014, nr. 7, p. 75 - 78.

4. Comunicări științifice naționale

4.1 Novac Tatiana. Perfecționarea sistemelor de date în perspectivele asigurării drepturilor profesionale ale magistraților. Conferință științifică organizată pe data de 28 ianuarie 2014 de către Catedra Teoria și Istoria Dreptului din cadrul Facultății de Drept, a Universității de Stat din Moldova, în colaborare cu Centrul Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal al Republicii Moldova, pe tema „Provocările societății contemporane. Protecția datelor cu caracter personal: o nouă provocare?”. Chișinău: CEP USM, 2014, p. 164-171.

Cunoașterea limbilor:

Limba română - fluent

Limba rusă - fluent

Limba engleză - intermediar

Limba franceză - intermediar